

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

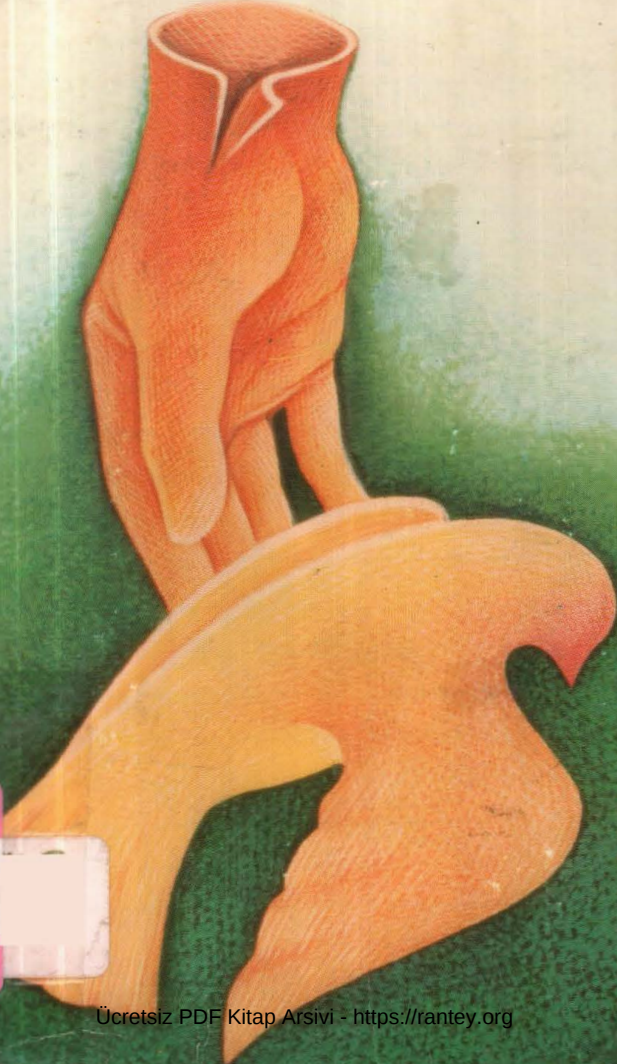
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

ayla kutlu bir göçmen kuştı o

MADARALI ROMAN
ÖDÜLÜ

bilgi yayınevi



BİLGİ YAYINLARI : 301
AYLA KUTLU : 4

Birinci Basım 1985

İkinci Basım
Temmuz 1986

BİLGİ YAYINEVİ
Meşrutiyet Cad. 46/A
Tel : 31 81 22 — 31 16 65
Yenişehir - Ankara
Babıâli Cad. 19/2
Tel : 5 22 52 01

Cağaloğlu - İstanbul

AYLA KUTLU

Bir Göçmen Kuştu O

roman

BİLGİ YAYINEVİ

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

kapak düzeni : fahri karagözoğlu

aslımlar
ofset - tipo matbaacılık - ankara
telf. - 31 87 52
Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

ANNEM'E...

I

BATU'DAN SONRA...

— Tanrı bizi sınıyor oğlum...

— Ama neden anne?

Cevahir, soruyu içinden yineledi. Sınıyorsun kabul, ama neden?

Bir yerlerden geçiyorlar işte. Gövdesinin sarsıntısından biliyor bunu. Gördüğü duyduğu bir şey yok. Katırın ayağı sürçüverince irkildi. Kaya çıkıntılarından birine tutunmak ister gibi kolunu uzattı. Çok yakın olduğunu sandığı kaya uzakmış, eli boşlukta sallandı. Katır doğruldu, toynaklarının altında küçük taşlar tıklar tıklar kaydı.

Sağ yanları uçurum, sol yanları dağ. Bir yanı derin, öte yanı yüce. Geçtiklerine yol demek zor. Başını kaldırıp dağın doruğunu, eğilip uçurumun dibini görmeye mecali yok. Gözünde eksilmeyen buğu, kulağında çağıldı. Vınlama gibi. Uçurumun dibindeki adsız akarsuyun sesi mi bu, yoksa hâlâ kurşunlar mı vızıldar durur? Ne gam? Dünya; dört katır, on dört baş insan, katır tıkırtıları, uzak bir su uğultusu, yakın kayalar ve oğlunun sıcaklığı.

On yıl önce geçseydi buradan, bu vadi başka, bu dağlar başka olurdu. Üç beş yılda bir dağ kayıyor, su yatağı kayıyor, insanlar başka bir yerden yeni bir geçit buluyor.

Katır toparlanamasa mı, yoksa kayalara tutunabilse mi kurtulmuş olurdu? Bir damla bel-

suyunda can saklayan Tanrı, sence kurtuluş nedir? Hangisini istiyorum ben? Sen hangisini istiyorsun? Boyuna suskun, boyuna uzaksın. Ne yaptık biz sana, hangi bağışlamadığın suçu işledik? Ölü müyüm, yaşıyor muyum, farkında bile değilim. Danaburnu ışıktan kaçır böyle, tırtıl birden üstüne düşen gölgeden böyle kaçır. Ben de onlar gibi, niye kaçıyorum, bilmiyorum. Ben bir vesileyim gözünde. Ama oğlum, önemli mi o? Yaşamak bir anlamsız iştir. Ne zamandır, ne zamandır bu böyledir ama, sana sorduğum zaman hangi zamandır? Bunu bile yok ettin gözümde.

Ardındaki Emir'in beline sarılı kollarının gevşediğini o sıra fark etti. Akli sıçradı. Ne cürüm işledim sana, böyle beni tenhalara salıp, aklımı başımdan alıyorsun? Aklıma gelen tek şey yalnızca korku. Çocuk uykuya yenilirse... Yapma bunu. Hiç değilse yol göster. Sesleneyim mi, söyle, senden başka kimim kaldı? Böyle suskun durma, göster kendini gülcemal misin, yoksa başka bir şey, bir zulüm mü?

Sesleneyim mi? Ya çocuk irkilirse? O zaman ne katır, ne Emir. Beni, onu kurtarmaya bir vesile gördüğünü âyan etmemiş miydin, Batu'nun kafası sabaha kadar orada... Ben öyle bilmem nasıl dururken. Başka nasıl kalkışırım bu işe? Ah!.. Seni zulüm.

Gemleri sağ eline alıyor, oğlunun çözülmenin sınırındaki tumbul ellerinin ikisini birden avuçluyor, yavaşça sesleniyor:

— Uyuma, sakın uyuma oğlum.

— Uyumuyorum ki anne.

Peki o zaman kim çözüyor ellerini, kim korku kısıkaçları içinde yüreğin liflerini eziyor?

Ey kara dağlar... Altımdaki yaşlı katır... Geçtiğimiz geçit ne zaman göçer? Şimdi mi, doldu mu vadesi? Bizim sevinçlerimiz ve gönenclerimiz gibi. Çocuğumu kurtardığımı sandığım zaman göçürüp, kahkahayla güler misin ardımdan, ey ne olduğunu bilmediğim Sen!

— Bundan sonra uyku sana haramdır Emir Beg.

— Evet anne...

Bu evet neden? Alışkanlıktan mı? Ne olursa olsun, bir vesile olduğunu unutmayacaksın Cevahir Hatun. Yıllarca ve daha onun üstüne binen yıllarca. Öğreteceğim Emir, uyku niçin haramdır sana. Sana bu yaşında Beg dememin nedenini de anlatacağım, yukarıdaki izin verirse. İzin verecek misin? Ver... İsteğim can hoşnutluktan değildir, canımın canı içindir, gözden uzak tutma.

Bir yurtluğa varırsak, Emir Beg, boyu ve aklıyla birlikte kinini de büyütmelidir. Yüreği kine yaylak, bileği güce kaynak olmalıdır. Yüreği çatal, aklı çakal olmak zorundadır. Bu, benim artık tek uğraşımdır. Biliyorsun değil mi, sen verdin bana bu işi. Dönme sözünden. Sözden dönmek, düşmanlara mahsus.

Çocuk, kollarını şimdi sıkı sıkı sarıyor annesinin beline. O da uğraş içinde bu yaşında. Direnecek, öğrenecek daha çok direnmeyi. En çok direnmeyi öğrenmeli. Ben bir vesileyim.

Babasının kolları sıkı sıkı sarardı. Gizli, inanılmaz bir gücü vardı, Emir'e nasıl aktaracağını daha çözemediğim. Batu, Abrekti. Dört yaşında at binmiş, yedisinde kılıç kuşanmış; o yıl, Cevahir doğduğunda: «Bu kız benim kısmetimdir Bala. Kertmesini babam kertsin ama, benim sözüm sözdür,» demişti.

Zaman sen duruyorsun. Zaman sen geri gidiyorsun, ey zaman sen benim gamıma oynaş olmayı marifet sayıyorsun.

Belinde gümüş kemer... Emir'in kolları çözüldü gitti, gümüş kemer geldi sıkı sıkı sarıldı.

Belinde gümüş kemer. Ninesinindi, Cevahir kendi elleriyle değiştirdi, onca aklını kullanıp. Günlerce uğraştı, bunaldı sonra. Büyük tokası, Cevahir'in ince belini sarıyor, sırtındaki uzun içliği büzüyor. Biraz daha zayıflarsa, içliğin üstündeki gelinliği de aynı rahatlıkla sarabilir.

Tokanın ucundan karnının üstüne hilal biçimi sarkan uzantı, geri dönüp tokaya bir kez daha takıldıktan sonra, uzun zinciri, kemerin her halkasına alttan üstten atılmış çengellere dolanarak yeniden kuşatıyor belini. Kemerini açmak bir bilmece. Cevahir, Abrek Batu'nun kızlardan birini kandırması olasılığını düşünerek, giyindikten sonra kemerini babaannesi Cazu Bakış'la birlikte saracak.

Cazu Bakış ne kadar keyifleniyor bu oyundan.

— Uğraşsın Abrek. Cevahir, sen benim soyumdansın. Benim ekmeğimle büyüdün, sütsüz mememi emdin. Aferin kızım... Erkek dediğin bir tohum. Biz ise bu yüce dağların ender tarlalarıyız. Dünya güzeli... Tohum üreten, nefes kesen ve kan dökümüne neden olanız.

— Sen misin dünya güzeli, hay Bakış Hatun?

— Evet ben... Bütün gelinliği seksen gün süren. Sonra kırağı kesmiş beni yavrum...

Kemer bu evliliğin bilmecesi, bir intikam.

Cevahir'in gelinliği mavi ışıltılar saçıyor. Hangi Acem kervanından vurulduğu unutulmuş. Üste takılan gümüş kemerin ışıltısı soğuk, insafsız. Oda karanlık. Odanın tam ortasında, iki pencerenin arasını boydan boya kaplayan peş, canlı bir alev saçan öd odunlarıyla dolu. Oda da binbir koku. Her soluk alışta değişiyor. İlk gecenin kız evindeki gerdek odası buncacık bir ışıqla aydınlansa bile, ışıqla yeter. Kapıda Cazu Bakış, onun yanında Cevahir'in analığı İtir. *Yüzaklığını* bekliyorlar. Sonra kızını ya öldürmek için yakınlarına, ya da ertesi gün oğlan evine teslim edecekler. Az ötede, hayatın altında Ömer Ağabey, boyuna sigara sarıyor, iki nefes çekip fırlatıyordur. Cevahir'den kuşkusu olmasa bile. Yarın sabah Cevahir'in ölümü kendi elinden olur mu? Cevahir bunu düşününce, yüksek yüksek gülüyor. Korkma Ömer, ben senin bacınken, ben, benken... Batu Beg elinden bir parmak, hatta yüreğinden bir damar kesmeye mecbur-

dur, bundan kuşku duymayasın. Bütün dünyaya karşı, ben kızıoğlan kızım. Hiç korkma. Var-sın bütün yürekler korksun, Cevahir bu gece gerdeğe giriyor.

Batu, kendine bir oyun oynandığını tahmin etse bile, böylesi bir oyuna geleceğini aklına getirmez. Öyle heyecanlı ki, başka şey yapmayı düşünmeden boyuna kemeri çekiştiriyor. Cevahir hazırlanırken kızlar sürekli güldü. Cevahir gülmedi. Şimdi de, dışarda beklediğini bildiği Cazu Bakış yüzünden gülmüyor. Yeni gelinler, açık saçık sözlerle Cevahir'i utandıracaklarını sanmışlardı. Batu'dan niçin utanayım. Onlar tanımazlar ki Batu'yu. Aramızda geçeni de bilemezler.

Batu, kemeri açamayacağını neden sonra anlıyor. Kollarının bütün gücüyle Cevahir'i sıkması, yalnızca istekten değil, kızgınlıktan. Ciğerleri kopup ağzından fırlayacak neredeyse. Kesik bir ısıklık gibi: «Yapma Batu,» diyor. «Yapma ha, yapma... Ya senin düzenlerin?» Cevahir gülüyor. «Sen aç o zaman, yahut, hiç değilse yol göster. Haydar kızı Cevahir, bu zulmün nedendir?» Zulüm mü Batu Beg, sen bilir misin zulmü? Ter içinde yüzü, kanlanmış gözleri. Öyledir efendim, kolay bir kız almadınız. Bu bir savaştır, sürmezse sevgi ölür, sürerse, aramızda hep bir ip çekişilecektir...

Kızlar odayı boşaltmadan önce, keyifli keyifli bağrışmışlardı:

— Hay Batu Beg, hay Abrek... Haydar kızı Cevahir'i gönlümüzle teslim etmeyiz eline. Armağanımız nedir, ya Cevahir Gelinin yüzgörüm-lüğü nedir?

Yüreği sıkışıyordu, kızların gülüşerek pirinçlerin arasında yerlere saçılmış gümüş meci-diyeleri, beşlikleri toplamaya çalıştıkları sıra. Cda yavaş yavaş boşaltılıp da kızlar kapı önünde beklerirken, Batu taraz taraz bir sesle bağrışmıştı:

— Yıkılın... Yüzgörümlüğü, Hatunumla benim aramdadır...

Kapı kapanırken, elini döşüne atmış, avucunu açınca, peşten vuran kızıl ışık, yeşil sarı, sonra mavi sarı çakımlarla parlamıştı. Üstü mavi sarı taşlarla bezeli, kapağı ve zinciri altın saat, Cevahir'in boynundan geçmişti. Üstteki yeşil, alttaki al ipeği kaldırırken Cevahir'in pırıltıdan gözleri kamaştı. Batu, öyle ince, öyle yavaş kaldırdı ki örtüyü, parmakları var mıydı, kara ve ışıklı gözleri, kendi gözünün bebeğinde gölgelenip ışıyormuydu, bilmiyordu. Saatin üstündeki taşlar parıltıyı birbirlerine aktarıyor yalımlanıyordu. Bir sarı, bir yeşil, bir Batu'nun bir kendisinin gözlerini alarak.

Ah, onu bağışlamayacağım... Bu ışık, bu oda, bu güzel yüzgörümlüğü yetmez. Beni nasılsa elinin altında bildi. Büyük küçük demedi, beşik kertme nişana aldırmadan geline kıza göz süzdü, bıyık burdu.

Yıllarca, bütün köyün en çapkınıydı. Pınardan dönenlerin yolunu kesen bu Abrek değil miydi? Duvar sıvarken, harman ederken bütün kızlarla dogdoğuş eden bu değil miydi?

Her kızın elinden ayran içen Batu değil mi? Düğünlerin hiçbirini kaçırmadan arkada boynu bükük duran Cevahir'i görmezden gelerek az zaman sonra gelinlik giyecek kızların hepsinin önünde yere diz vurup oyuna çağıran, şu karşısındaki terleyen delikanlı değil miydi? Acıma Cevahir. Ne kadar öfkelenirse öfkelenirsin.

Ya o kızlar? Cevahir'in sessiz, boynu bükük acısını görmezden gelerek kahkahalar atan o kızlar? Öldünüz çoğunuz, ey gelinliğini bilmemiş kızlar... Kahkahalı testiler gibi, Abrek Batu'ya gülüşler gönderenler. Batu'nun istediği su bir yarım tasken, testilerindeki suyu yarıya kadar boşaltıp onun çizmelerini ıslatanlar; gözlerini yere indirmeleri gerekirken onun gözünün içine bakanlar; düğünlerde, sözlü bir erkeğin karşısında iki dolanıp da yavuklularını bekle-

meleri töreyken, bütün dünyayı unutup, mızıka yorulana, yavaş bir iç çekişle kapanana kadar onun karşısında dönüp duranlar; Batu'nun omuzlarından gerili açık kollarının altından nazlı bir kaynak suyu gibi süzülerek akan, gözleri parlak, yanakları pembe, adımları serçe kızlar... Hepiniz bana karşı birleşmemiş miydiniz? Batu; bütün kızların huylarını sen bozmamış mıydın? Şimdi burnunun ucundan ter damlamasının bana yararı ne? Şu acılı gözler değil miydi perdeleri kaldırılmış pencerelerin ardından, en yakın arkadaşının sevdiği kızla karşılıklı ilgiler söyleşen gözler? Bilmez miydim ben bu dilsiz oyununu, kimseler suçlamazken, yine de bakmadım senden başkasına... Bilirdim, bilmiştim, ölüm ayrılık getirmesse sana varırdım. İşte vardım, bundan sonrası senin bilmecen Batu Beg.

Batu'daki çekicilik nereden geliyordu? Yakışıklıydı Batu, kuşku yok. Sesi güzel, konuşurken ağzından çıkan söze değil, sesinin tınısına vurulurdun, onu dinlerdin sözleri anlamadığını fark etmeden. Bakışlarına vurulan da vardı; aklının kimselerde olmayan kıvraklığını dilinden düşürmeyen de. O kadar mıydı? Benzinin buğday esmerliğinde, kirpiğinin yanağına vurmuş kıvrık gölgesinde, saçlarının karda iz bırakan kaba kürklü tilki kuyruğuna benzer ağır salınışında, at binişinde, sırtındaki binişlerin duruşunda, kamçıyı tutuşunda, gücü belli eden ama göze sokmayan güvenli edada... sizlerin bulduklarınızı ben bulmaz mıydım?

Batu'nun bütün üstünlükleri Cevahir'e defalarca söylendi, daha on iki yaşından başlayarak. Büyüdü, bu kez ardından söylendi, duyurulmak istenmiyormuş gibi. Cevahir'i kızdırmak istediler. Yüzüne allar basmasını, kapıyı vurup başı yerde çekip gitmesini izlediler. Küçüktü, oyunlarına geliyordu. Büyüdükten sonra, boyu kendinden beş parmak aşağıda durmuş olan o düz saçlı, gamlı bakışları ikide bir ıslanmış gibi

yumuşayan, hüzne ve kızgınlığa kayacağı zaman belli olmayan genç adamı, salt boyundan dolayı istemezlenebilirdi. Aslında Batu boylu bosluydu ama kimse, Cevahir'in halasına çekip onu da aşarak köyün en uzun kızı olacağını beşikte yattığı günlerde tahmin edemezdi.

Batu; kışın köyde, yazın yaylada kızlara bıyık burdu yıllarca. Çadırların arasında gezerken adımlarını dolandırdı. Tütün kesesini, kâğıdı çıkarıp çocuk öbeklerinin ortasında sigara sardı, yaktı sonra, kaşının birini eğip diğerini kaldırarak. Hangi kızın ardında dolanıyorsa, onu, o yoksa bacısını, anasını gördüğünde sigarasını saklayıp bir elini döşüne vurdu, ah çekip yürüdü gitti, döndü, yine vurdu.

Onun yaptıkları, gününde Cevahir'in kulağına değdiriliyordu. Günlerce sonra yine söyleniyordu. Ne de olsa, Batu kendisi kertmişti kızın beşiğini. Uzun, kuğu boynunu eğdi anlatılanları dinlerken, gözlerinin ıslandığını göstermedi kimseye. Sustu, omuzlarını bile silkmedi, aldırıyor sansınlar diye. Öyle, dümdüz durdu, duymamış gibi dinledi, yüreği yanmamış gibi yürüdü gitti. Erken yatmadı, böğrünün başının ağrıdığından yakınmadı analığına. Hep o ağrıyı duyarsa da. Batu bütün bunları Cevahir'in kendisini önemsemezliğine verdi, büsbütün azıttı.

Bu kez kimin ardındasın, Saadettin oğlu Batu Beg... Kimin ardına düşersen düş, gün gelecek Batu. İkimiz de göreceğiz o günü.

Saçını yolmak istediği kızın yanından, derin vadiye vurmuş son gün ışığı gibi sessiz ve kararmaya hazır geçiyordu dokunmayı bilmeksizin. Batu'ya bir kez olsun hınçla bakmıyordu, kararmış, sıcağı yitmiş ateş gibiydi.

Gizli bir ses vardı içinde, Batu'nun gerçekte o kızlara hiç aldırmadığını söyleyen. Ah, ne olurdu boyu bu kadar uzamasaydı.

Yayığın başına geçer, saatlerce, yorulmak bilmeksizin tokmağı vururdu ayrıranın içine. Batu, çizmeleri yeni parlatılmış, sol kolu kalçasına

dayalı, sağ elindeki gümüş savatlı kamçıyı şaklatarak çadırın önünden geçerken, gözlerini Cevahir'e dikerdi. Cevahir başını iyice önüne eğerek, yüreğini aşağıdaki küçük vadilerden birine uçurur, oralarda dolandığını düşünmeye çalışırdı. Gidemezdi oralara; üstüne basılmış gölge gibi kalırdı durduğu yerde. İçindeki kızgınlığı ellerine aktarırdı. Güneş yaylayı kuşatan tepelerin ardında yitince, analar dumanı hâlâ göz yaşartan ocakların başına geçip mayalı hamurdan parçalar koparmaya başlayınca, keçi güden çocuklar, tek kollu, gıcırtilı tahterevallinin kalın gövdesine karın üstü yatınca, Batu'nun çoktan—istediği gibi— yıkılıp gitmiş olduğunu unutup, bu sonyazda artık düğünlerinin kurulacağını düşlerdi. Yaşını aklına getirmezdi, küçük müdür, değil mi, hep, Batu'yu yitireceğinden korkardı akşam üstlerinde. Neden sonra, koyunlar keçiler sağılıp, günün rengârenk ışıkları nereye gittikleri belirsiz yitince, birden bastıran katı karanlığın içinden yaşlı erkeklerin sesi alıştığı gibi değil ama yine de, bir başka türlü de olsa, bir ışık gibi çıktığında ve açık seçikleştiğinde, babasının yanında azarlanmaktan korkarak, yanibaşındaki tahta helkeye nicedir toplanmış yağı ve ayrıntı çabuk çabuk boşaltır, yayığı çalkalamaya koyulurdu.

Onun umutlandığı sonyazda yine düğünler kurulmaya başlardı. Üç yıldır, düğünlerin sıraya dizili nazlı genç kızlarından biri olmak bir hüznümsü gibi, başı önünde dururdu en başta. Batu'ya duyulan saygıdan dolayı kendisini pek çağıran olmazdı oyuna. Yine de zaman zaman önünde diz vuran biri çıkıverirdi, yüzünü al atlasa döndüren. O zaman, kımıldanmıyormuş gibi yavaşça yerinden çözülür, dövülmüş sert topraktan düğün yerinde, bir altın tasta dökülen telkâri gümüş telmiş gibi dönüp açılarak, akışında ardındaki sim yaldızlı tek saç örgüsü savrularak, karşısındaki delikanlının yüzüne bir kez olsun bakamayarak, yüzünün allanmasıyla

herkesin alay edeceğinden korka korka, kısa süre ve oğlanın bulunduğu yerden açıkta dönüşler yapar, yolunun kesileceğini sezer sezmez hemen öte yana dönerek, kaçak, uyarıcı güzelliğinden habersiz, yerine dönerdi. En çok, oynadığı gençlerden değil, kıyıda, biraz arkada duran yaşlıların başlarını döndürdüğünü anladığı için, onlardan utanırdı. «Emmi» diye ünlediği, sesleri kalınlaşmış, gövdeleri yara izleriyle delik deşik olmuş o eski Abreklerden... Onların bakışlarındaki kıvılcımdan... Ah, o bakışlar açıldılar, karşısındakine utanma duygusu veren bir açlıkla açıldılar...

Bu duygunun öncesinde ve sonrasında, düğünlerin en iyi oyuncusu olan Batu, bütün kızları, ama Cevahir'den başka bütün kızları oyuna çağırırdı. Onların karşısına kendini bir ganimetmiş gibi atar, kimselerin sıçrayamadığı gibi sıçrar, haykırır, kızlara dokunmakla dokunmamak arasında gözün sezemeyeceği yere kadar yanaşırdı. Cevahir, başını bir kez doğrudan kaldırıp bakmazdı. Başka türlü davranabilir miydi, aklına gelmezdi. Bir sevdaydı kendisinin çektiği. Batu'nunkine kim sevda derdi? Bir gün gelir öcümü... Bir gün... Batu Beg...

Bütün bir gem almaz gençliği Cevahir'in boyu uzadığından beri yaşıyor Batu. Dördüncü yıl artık. Hangi evde fırının yakıldığını duymuşsa, eline iki yumurta alıp oraya gidiyor. Ekmekler piştikten sonra, elindeki yumurtaları uzatıyor gözüne kestirdiği kızlardan birine. Töre böyle. Cevahir içinden sövgüler düzüyor o zaman. «Töremiz batsın...» Ama töre kızların da işine geliyor. Kıyıları yüksekçe bir çanak biçimi veriyor kız hamura, yumurtaları içine kırıp fırına sürüyor. Yalnızca çocukları kovuyorlar. Onlar, bir yumurtayı zor bulmuş olsalar da. Çocuklar, bu dağlarda bile çok ve hep ayak altındalar çünkü. Doymayı bilmiyorlar üstelik. Delikanlılar ise, kırılmamalı hiçbir zaman. Onların ne kadar yaşayacakları hiç belli olmadı.

Bugün var olsalar da yarın bir masal onlar.

Batu arsızlığı daha da ileri götürdü, bir gün Cevahir'e de geldi elindeki yumurtaları uzatıp, o dayanılmaz gülüşüyle gülerek. Hata ettiğini bilmiyordu. Baharı yaşamışlardı aylar önce. Artık sıra Cevahir'deydi, eski Batu olmadığını unutmuş. Öyleyse hatırlatmalı.

Cevahir, başını kaldırmadan aldı yumurtaları. Hamuru özenle hazırladı. Batu'nun gülüşü esmer, umutlu. Belli ki pidesini alırken konuşacak. Hazırlanıyor. Tam fırına sürerken, yanibaşından bir avuç toprak alıp yumurtaların üstüne serpti Cevahir, pideyi acele fırına attı.

Başı yine öyle eğikti, gözünün çakımını göstermemek için. Öyle bekledi.

— Kız ben seni vurmaz mıyım? Kız seni öldürmek bana yazgı değil midir?

Açıktan güldü Cevahir. Batu'nun gözünün içine baka baka.

Batu'nun benzi atmış, gözlerinden yalımlar taşıyor...

— Sıra bana gelmiştir, Batu Beg... dedi.

★★

Çok çok üç ay geçti aradan. Cevahir'in dört yıldır çektiği acıyı Batu'nun yalnızca üç ay çekmesi adalet sayılmaz.

Bu har sonu, yaz başıydı.

Cevahir, yaylada kimselerin ayak basmadığı yerdo, Üç Kayın'ın oradaki dereye girdi. Daracık, yatağı derin, suyu hızlı. Kara su, yüzeyinde hızla değişen eğriler çizerek kayıyor. Ellerini soktu: Buz... Yüzünü yıkadı, boynunu ıslattı, sonra birden isteklendi, hızlı hızlı soyunmaya başladı. Çırılçıplak daldı. Soluğunu kesiyor soğukluğu. Ama nasıl güzel. İçi türkü söylüyor, ince gövdesini kapıp götürmek istiyor su. Bıraksa kendini, gitse onunla. Batu'yu atsa aklından.

Birden üstüne düşüveren gölgeyle irkildi. Başını kaldırmadan yana baktı. Çizmeleri gördü,

yükseliyor yukarı doğru. Bir erkek bu. Gözlerini kaldırdı: Batu...

Boğazına kadar suyun içine daldı, su götürmek istiyor, az önce aklından geçen anlamış gibi. Çağırıyor, istekli. Tutunuyor Cevahir kıyıya.

— Batu Beg, git, ne olursun git buradan...

— Niye o Haydar kızı Cevahir, nişanlım değil misin?

— Ayaklarını öpeyim Batu Beg, git... Sen bir Abrek değil misin?

— Daha iyi ya... Elimize düşen bir maralı kaçırmak yakışır mı bize?

— Ah Batu...

— Tamam... Gidiyorum. Ama, andaçsız gitmeyeceğim haberin olsun.

Cevahir'in başının üstünden suyun öte yanına atladı. Cevahir o sırada onun yapmak istediğini anladı, sudan çıkmak isteyince Batu'nun bacağına çarptı kafası, yine suya gömüldü, Batu yuvarlandı eğimli çimenlerin üstüne. Cevahir yeniden çıkmaya gayret edene kadar, Batu doğrulup kamçısının ucuna taktığı giysileri havalandırdı.

— Bunlarla gidiyorum Cevahir.

— Öldürürüm kendimi.

O an, duyduğu umutsuzluk Cevahir'in. Avazı çıktığı kadar bağıırıyordu:

— Ver, ver onları. Bırak git. Yıkıl...

Batu değil karşısında duran. Düşman. Gülüyor. Zaman zaman köy basan, kervan kıran, kız kaçıran, kan döken düşman...

— Sus kız, sus bağıırma. Ben senin nişanlın değil miyim?

Cevahir duymuyordu, görmüyordu, bağıırıyordu:

— Öldürürüm kendimi, yıkıl... Yıkıl...

— Eh öldür, ne yapalım. Ben de namus belası diye seni almaktan kurtulurum o zaman.

Bu sözle kendine geliyor Cevahir. Başını öne eğiyor. Su hep öyle. Çizgiler çizerek hızlı hızlı akıyor. Cevahir'in uzun, upuzun, dillere destan

güzellikteki saçları ıslanıp koyulaşarak, düzlenip suyun önüne katılarak, uçar gibi ötelere doğru uzanıyor. Cevahir, ölebilmek için, tutunduğu kıyıyı iki yandan yavaş yavaş bırakıyor. Az önce, bağırdığı sırada, kıyıdaki çimenlerin içine gömülen parmaklarını kurtarır kurtarmaz, kuyu gibi derin derenin suyuyla birlikte gidecek. Kim bilir nereye kadar, sonra hangi akarsuya katılacak. Saçları ötelere doğru boyuna kaydığı için suda yüzünü görüyor: Yaş içinde mi yüzü, yoksa, yoksa ağzını gözünü eğen, değiştiren dalgacıklar mı öyle gösteriyor? Bir an sonra her şeyin sonu gelebilir. Batu bu kadar istiyorsa kurtulmayı, kurtulur. Birden aklına geliyor:

— Ey güzel Tanrı... Beni kendine kıyanlar katına mı koyacaksın şimdi, yoksa, namusuma dokundurtmamış olduğum için... Tanrı, mekânım cennet midir yoksa cehennem mi?

Önünde, bacaklarını derenin iki yanına atmış Batu'nun gölgesi. Giysileri Cevahir'in başına doğru fırlatıyor Batu, deli gibi bağılıyor o da:

— Al kız... Deli... Delisin sen. Seni alacak oğlana yazık. Ölüdür mü hiç, böyle bir şey için ölüdür mü?

Bozguna uğramış demek. İçindeki bozgunmuş.

Ama artık geçti... Giysiler başından kayıp suyun içinde uzaklaşırken Cevahir bir eliyle onları yakalıyor, sonra öbür koluna yüklenip kendini sudan dışarı atıyor. Bütün çayırlar, kayınlar, mavi gök, üstüne üstüne gelip gidiyorlar. Bu, yüreğin hızlı vuruşu değil, her şeyin kendini ezmek isteyişi.

Çırılçıplak. Ama giyinmeyi düşünemiyor. Üşüyor, dişleri birbirine vuruyor. Ölümüne nasıl karar verdi, nasıl vazgeçti sonra? Bu korku ne zamandan beri sürüyor, hiçbirini bilmiyor. Çıplaklığını, elindeki sırlıslıkla giysileri giymesi gerektiğini de. Sonra... giysilerini sürükleyerek, dört ayak üstünde emekleyip, hâlâ suyun üstünde bacaklarını açmış duran Batu'dan uzaklaş-

ması gerektiğini düşünüyor. Ayağa kalkamaz. Çırılçıplak. Vadiye doğru, çimenlerin üstünden kaçmak isteyen bir... Bir hayvan. Bir yerlere saklanması gerek, korunması... Dişlerinin birbirine vurması bile korkutuyor kendisini.

Neden sonra, epey uzaklaştığına inanınca, yere oturup elindeki karmakarışık şeyleri birbirinden ayırmaya çalışıyor. Elleri söz geçmiyor. Her şey birbirine girmiş, karışmış. Ölümle yaşam arasındaki sırt öylesine çabuk çekilmiş ki, yaşama döndüğünü algılasa bile, becerileri yeniden sağlayacak sinir gücü yok. Zorlukla başörtüsünü sıyrıyor diğerlerinden. Ama o da incecik bir urgan sanki. Elinin birinde örtü, diğerinde öbürleri, sırtüstü devriliyor çayırın üstüne. Gözüne güneş giriyor, yüzünü yumuşakça yalıyor, gövdesinin her yerine ayrı ayrı dokunup ısıtıyor. Şimdi toparlayacak kendini. Kolları iki yana açık, Ermeni evlerindeki İsa ikonları gibi.

Ayaklarının hemen dibinde şimdi Batu. Güneşini kesiyor. Üstündekileri yukarı, güneşe er-sin diye belki, savuruyor. Ne yana atsa, güneşe erişen şeyler onlar. Kuşlar... Boyuna uçuşan.

Rüzgâr ve yağmur vardı önce, sonra kar ve boran... Güneş yenilerde göründü, geceyle yer değiştirmiş gibi, kolay gelirmiş gibi. Yeşil çimen hafiften gıdıklıyor sanki sırtını. Hızlı akan karanlık su, kayınların gölgesi, kızların gülüşleri, Batu'nun önüne dökülen uzun saçları, kirpikleri... Kirpikleri gölge veriyor yüzüne. Her şey, her yan Batu. Batu bir gölge.

Hızla üstüne kapanışı. Çıplaklığını örtmek, korumak ister gibi. Hemen ardından, almak ister gibi. Ayağındaki çizmeler canını acıtıyor. Ol-sun... Bacaklarına sürünüyor, sıkıyor, vuruyor, uzaklaşır gibi korkutup, azıcık açılıp yine geliyor, yakına, çok yakına. Nedir bu? Soluk soluğa ikisi de. Soluk soluğa... Ah Batu, sen kimsin? Batu ben neredeyim, neyim? Ayırmak olası mı, ben miyim gölgelenen, sen var mısın? Güneş var, çimenler ısırgan, yaramaz. Sen... Seni hep is-

temiřtim; řimdi de. Hep... Ne kadar sűrer bu, bitti mi, sűrűyor mu? Yűzűn yűzűme çok yakın, gűzlerin bilinmedik bir renk: Karanlık bir sarı, sıcak bir gri, belki renk diye bir řey yok. Ağız burun, gűz kulak, hiçbir řey yok iřte. İřte karıřtılar, bűtűnleřtiler, o zaman ayrı gűzellikler kalır mı? Yok zaten.

Batu ayaęa kalktıęında, Cevahir onun et ve kandan deęil, yalnızca bir gűrűntűden oluřtugunu sanıyor. Gűneř gűzlerinin içinde ve űyle-sine yakıyor ki. Kıp kırmızı her yan. űtedeki su, sarıdır. Kayınlar yűrűyor.

Cevahir, bařı vadiye, ayakları yukarı uzan-mıř, eęri bir dűnyada yatıyor. Belki de dűnya yuvarlaktır, kim bilir? Gűzlerini Batu'dan alsa, her řey yerine oturacak: renkler ve eski, bildięi dűnya. Batu bir an eęilip altında yatan kıza bakıyor, sonra bařını aęır aęır yukarı kaldırıyor. Bařla birlikte, yeniden uyanıp kalkıyor: Ya-vař yavař... Yumuřakça, gűvdenin tűmű, bir aęaç gibi kımıldımsız. Ama bűyűyor, altındaki yu-varlaklarda sűrekli bir kıvranıř —acı çeker gi-bi— kımıldanıř, kaynařma sűrűyor. Batu'nun ba-řı iyiden iyiye arkaya yattıęında, yalnızca çene-sini oluřturan çizgi gűrűnűr olduęunda, gizil gű-cű yukarıya verenler kűűlűp bűzűlűyor ve... Batu yeniden hazır. Neden bekliyor űyleyse?

Batu, Cevahir'e dayanılmaz derecede uzun gelen bir sűreden sonra, hâlâ renksiz olan gűzle-riyle —daęınık ve gamlı onlar— bakıyor, gűlű-yor; sevinçli, mutlu. Ne kadar gűzel olduęunu ona bildirme Tanrım. Bilmesin. Ben de bildirme-yeyim. Sonra çok řımaracak...

— Bacaklarını iyice a... Benim... Sana bir şey demeyeceğim. Bacaklarını iyice a, sonra belimden sıkı sıkı sar.

ıktı mı sesi, yoksa çıkmadı, içinden mi sűy-ledi:

— Saracağım.

Birden dizlerinin űstűne dűřűyor Batu, son-ra çok sert çok hoyrat, giriyor. Hemen ardın-

dan kasılıyor. Cevahir aynı anda, içinin akar gibi, canının gider gibi olduğunu duyuyor. Çok güzel. Bitti, ya da bitmedi, aldırmadan, bacaklarıyla onun ince belini sarıyor, kasıyor. Gök mavi, Batu solgun ve kendini bırakmış, kuşlar öyle uzak, derenin akışı yakın. O dereyle birlikte ikisi de akıyorlar: uzaklara, güzelliklere. Otlar tutup çekiyorlar: Kokularıyla sarhoş edip...

Cevahir neden sonra, iki eliyle Batu'nun başını tutup kaldırıyor yanağının üstünden. Yüzünün buğday solukluğu daha da açılmış. Gözlerine taşımış sevgiyi. Benim de gözlerim var Batu Beg. Benim de sevgim var. Bir ışık çizgisi, sürüp gidiyor. Sana geçiyorum bu ışıkla Batu. Batu Balam... İçini biçiyorum yüz kez. Erkekliğiyle ıslanıp geri dönüyorum kendime. Benim yağmurum, çimenim, akarsuyum...

Dizlerini kasıyor, sıkıyor Batu'nun belini. Elini uzatıp ürkütmek istemediği bir kuş gibi onun bugüne kadar hiç dokunmadığı, ama dokunmak isteğiyle içini yakan yanağını okşuyor:

— Çok güzelsin...

— Ay Bala... Asıl sen çok güzelsin. Sen... Bütün bu güzelliklerin güzelsin... Benim kadınımsın. Tanrı buralarda bir yerlerdeyse... Sağına soluna bakıyor Batu: Bana verdiği kadın için, ellerinden öperim.

Bende Tanrım, ben de erkeğim için, ellerinden öperim.

Batu, yine bırakıyor kendini Cevahir'in üstüne. Başını yine onun yüzüne yaslıyor, Cevahir farkında: Şimdi o, üstüne konmuş kocaman bir kelebek. Ağırlicsız, zararsız, ışıklı, süslü, güzel bir gün kelebeği. Soluğunu duymuyor. Cevahir kımıldanırsa incinir mi, dokunursa ya? Hayır, dokunması doğru değil.

Neden sonra, dişleri yeniden birbirine vurmaya başlayınca kelebeği unutup Batu'yu yavaşça itiyor. İkisi de kalkıyor, birbirlerinden utanarak, sırtlarını dönüyor, giyiniyorlar. Cevahir'in ıslak binişleri tüylerini diken diken etmiş.

- Nasıl kuruyacak bunlar?
- Giyinme sen. Böyle çıplak çok güzelsin.
- Deli. Ölürüm o zaman.
- Al benimkileri giy. Ben senin karşında çıplak dolaşayım.

Batu'nun uzun içliğini giydi sonra Cevahir.

— Koşa koşa git eve. Hemen soyun, yıkan... Alaylı alaylı güldü Batu: Yıkan, cünupsun. Neyse ki gerdek odamız şu kocaman gökyüzünün altındaki her yan. Bu odadan çıkmamış oluyorsun. İçliğimi de saklamaya filan kalkışma. Ocakta yak, göm, yırt, ne yaparsan.

Cevahir dönünce, çimenlerin üstündeki koyuluğu görüyor. Kan bu...

— Batu, yoksa yaralandın mı?

Batu dönüp bakıyor çimenlere, gülüyor:

— Vuruldum...

Gülüyor. Ne kadar güzel. Ne güzel dişleri var. Dili kocaman. Boğazının sonuna kadar görüyor. Bir güzel olmayan yanını görebildim sonunda.

— Gülme o kadar. O eski Batu'ya benziyorsun.

— Nesi varmış, eski Batu'nun?

— Çapkın, densiz, kız düşkünü...

— Ah... Bala sen kıskanırmışsın beni. Ben de sanıyordum ki... Cevahir, ben de sanıyordum ki, bu kızın bende gönlü yoktur. Varırsa bana, ancak analığının zoruyla varacak. Namus belasına...

— Demek namus belasına? Yüreğimi nasıl kanattığını bilmez miydin?

— Sen yüreğinin kanadığını belli ettin mi?

Türküler mi yakarlar artık ardımızdan? Ama türkü yakacak kimsemiz mi var şimdiden sonra?

Her güzellik eski günlerde. Hepsi; Batu, anılar, ev ocak, demir rengi dağlar, her birinin rengi, derinliği, sesi başka sularımız, sevdiklerimiz,

malımız, davarımız, çeyizlerimiz... hepsi. Bir su aldı götürdü. Bir zaman... Suda aktı gitti işte. O sular çoktu, gereğinden çoktu. İnsan tanıyamazdı artık, hepsini birbirine karıştırırdı, huylarını öğrenemezdin, öyle çok. Bayırlar kaldı, ayağının altında ezilen, üstünden ayak kalkar kalkmaz yeniden doğrulan filiz yeşili otlarımız, ağaçları hışırtılı ceviz ormanlarımız, kavaklarımız, kayın ağaçlarımız, boylu boslu kıl çadırlarımız, uzun ezik ölüm kokusu çıkmayan türkülerimiz...

Batu'nun mezarı bile yok. Onun o güzelim başı...

Bir gün gelirim, toprağını nerede bulacağım ki?

Yine gözlerinden yaşlar süzülüyor Cevahir'in. Artık farkına varmıyor ağladığının. Gözünde yaş kalmadıydı.

O güzelim kafasını, bir tavuğun boğazını kesmiş gibi duygusuzca kesti Gotran. Şimdi evinde uyuyor mu sakın sakın, yoksa tarla yakıp hayvan mı boğazlıyor? Belki o güzelim eve yerleştiler. Morka'yı buluverdi gözlerinin önünde. Para edecek bir şeyler arayarak evi darmadağın ediyordur. Hiçbiri, evlerinin en güzel odasının en bakımlı köşesine yerleşmiş Meryem İkonasının önüne gönül rahatlığıyla diz çöktüğünde, günahlarını saymaya koyulduklarında, Batu'nun o güzel ama hasta gözlerini hatırlamayacak. Günah saymayacaklar yaptıklarını.

Bir gün gelecek Gotran, o gün seni kesmek Batu Beg soyuna nasip olacak. Batu'nun oğlunu sağ bırakmakla hata ettin Gotran. Karısını da... Öldürmeliydin onları. Batu oğlu Emir Beg, senin; sana yetişemezse senin oğlunun başını kesecektir. Batu sana kötülük etmemiştii. Babana da. Nicedir boğazlaşmayı bırakmış değil miydiniz? Birbirimize tuz alıp vermemiş miydik? Gelin başı bağlamaz mıydık, yekdiğerinden hiç farkı olmayan? Batu'nun oğlu babasının kanını yerde bırakamaz, bırakmayacak, buna izin veremem

ben. Ölse bile bu yolda, önce senden, senin soyundan can almak, varlık borcudur oğlumun.

Bu yüzden yaşamak zorunda. Bu yüzden kendini vesile sayıyor.

Acıdı oğluna. Böyle bir kini yaşatmak için çok küçük. Ama bekleyecek Cevahir. Emir nasıl büyüyor, nasıl güçleniyor gözleriyle görecek. Sonra bir gün, şimdi geçtikleri bu topraklara öç için dönecek. Bu dağları, kayan vadileri, ad-sız akarsuları hiç unutmaksızın. Hep görmüş, tepelerinden inmemiş, her birinin suyunu içmiş, kuş avladığı sapanları ve kuş ötüşlü dilli düdüklerini bu sulara saç yıkayan söğütlerden kesmiş gibi.

— Daha çok zor günlerimiz olacak gözüm nuru. Ama bir gün gene buraya geleceksin ya, sayılı gündür, çabuk geçecek; güçlü, babayiğit bir delikanlı olduğunda...

— Ama anne hep ağlıyorsun, beni korkutuyorsun.

— Bir gün düşmanların senden korkacak Emir.

İç çekişini duyuyor oğlunun. Bu kadar küçük ciğerler nasıl böylesine derinleşiyor?

— Babam artık hiç gelemez, değil mi anne?

İşte şimdi gözlerinden yaş akıyor. Çene kemikleri sızlıyor, dişlerini ne çok sıkmış.

— O gelemez. Onu buralarda bıraktık Emir Beg. Belki kısa süre sonra ikimiz geliriz. Bana bir şey olursa, ömrüm yetmezse, seni bu öç için kaçırdığımı unutma. Gotran'dan, o ölmüşse çocuklarından, onların çocuklarından... Boğazı tı-kandı: Anladın...

— Anladım anne.

Titriyor, üşüyor. Emir ağlıyor. Çok mu hızlı gidiyor çocuğun üstüne acaba? Küçük bu. Acılar üstüste geldi, taşıyamıyor. Yüklenmemeli bu kadar. Kinini bir günde aktaramaz, beklemeli. Gotran, ne kadar sabırlı olduğumu bilmiyorsun. Cevizin içindeki kurdum ben, ışıksız kalsam da olur, ama sonuna kadar gideceğim.

Katırdan indi. Martinin kayışını boynundan çıkarıp denklein üstüne koydu. Hayvanı biraz dinlendirmeli, fazla yormak olmaz. Yol o kadar uzun ki. Osmanlının nerelere çekildiğini bilmiyorlar. Öne arkaya baktı. Hepsi on dört kişi. Sekiz çocuk, altı büyük. Ben dünden beri yettimse kendime yettim. Halbuki Hamzat Amcayla Pilke Yenge benden çok acı çektiler, yine de iki çocuğa kaçmak için yol açtılar. Cevahir, sen eski Cevahir değil misin?

Amcasıyla yengesi ve çocuklar çok geride kalmış olmalılar.

Ne kadar da ağır yürüyorlar. Adımları sarsak. Amcası, yularından tutarak çektiği katırdan daha dikkatli. Gözünü yoldan ayırmıyor. Nesi kaldı yitirecek? Ama bunu düşünmüyor olmalı. Küçük kaygan taşları gözleyerek katırı çekiyor. Hiçbir tehlikeye izin yok. Sürçmemeli. Cevahir seslenmek istedi: «Hay gidi Hamzat Beg, Ulu Abrek, Şeyh Şamil Gazisi, bugünleri görmesen daha iyi değil miydi?»

Hamzat Amcanın yüzü tümünden anlamsız. Gözlerinin parıltısı yitmiş. Çizgileri öylesine derinleşmiş ki, yemin edebilir Cevahir, oğlunun düğününde yaşına bakmadan oynayan, seken, gencecik kızların çevresinde dönerek şakalaşan adamla bu adam arasında birkaç on yıl olduğuna.

Ömer Ağabey, burnundan düşmüşçesine benzerdi babasına. Son kez gördüğünde kimsele re benzer yanı kalmamıştı. Çizmelerinden biri ayağından sıyrılmış, nered e yittiği belli değil. Öbür teki ayağında düzgünce duruyor, yepyeni. Az önce bu yumuşak deriden çizmelerin üstünde sek ip duruyordu o da. Dizlerinin ikisini birden büküp parmak uçlarında sıçradı durdu naralar atarak. Ne zaman onun sesi yitti, ne zaman bir haykırış gibi acılar geldi art arda, ne zaman kollarından sürüyüp götürdüler, niçin vurmadılar hemen? İnce şayaktan pantolonunun dikişleri sököl müş, bacağının kara kılları beyaz

derisi üstünde yol yol kir gibi duruyor. Karnına sokulu boz saplı büyük bıçak ipek gömleğini, damatlık içliğini yırtmış. Her yanı kan içinde. Yüzü berelerden tanınmaz olmuş, burnu şişmiş, dudağı yırtılmış. Bahçelerindeki o güzelim vişne ağacına asılı gövdesi kendiliğinden bir o yana, bir bu yana dönüyor. Uzun saçları omzunda, kalpağı yok. Onun da gözleri kapalı. Cevahir, suskun Pilke Yengesine bakıyor, bağılıyor içinden, saldıracak birini arayarak: «Tanrı! Hey Tanrı, görmüyor musun? Bizleri görmemek için hepsi de gözlerini kapatıyorlar. Sen de mi, Sen de mi öyle yapıyorsun?»

★★

Ömer'in düğününün ortalarında basmışlardı. Elllerinde martinler, çifteler. Gözleri dönmüş... Önce kimse bunun baskın olduğuna inanmak istememişti. Yalnızca bir an sürmüştü bu yanılgı. İlk düşenlerin üstlerine basarak kaçışmaya çalışmıştı kadınlar. Karşıda erkekler birbirine çarparak, kaçmakla, toparlanmak arasında bocalayarak, ortalığı karmakarışık etmişlerdi. Çocukların ağıdı bu hızlı çözülüşe katıldı, çoğalttı. Gaflet bitti ardından ama ne olursa olsun, toparlanıp saldırganları püskürtecek zamanı yitirmişlerdi. Emir iyi ki yanındaydı. Onun koluna yapışıp çekiştirerek gelini arandığını hatırlıyor bir ara. Sürüklendiğini, ağzına ağzına vurduklarını görüyor. «Sultan... Sultan!..» diye o on beşindeki kızı çağıran yüksek bir ses, bir an için bile olsa bütün o karmaşanın üstünde uçuyor. Kimin sesi? Kendinin mi, kız anasının mı, Pilke Yengenin mi, yoksa hiç benzemese bile, Ömer'in mi?

Batu'yu ayakta son kez görüşü de hemen o seşin ardından. Gotran'la boğuşuyor Batu. Gotran mı? Hay akılsız Cevahir, gördüğün yanlış. Gotran; Batu'nun hasta olduğunu bildiği için, onu korumaya çalışıyordur. İtişip kakışma o yüzden. Düğün yeri bir anda ezilenler, yaralananlar ve

ölenler dışında boşalıveriyor. Cevahir bir yel gibi uçuyor, Emir'in ayakları zaman zaman yerden kesiliyor.

— Dur Batu, dur...

Bir çelmeyle yere yıkılıyor, başını kaldırdığında Morka'yı görüyor. Dügünde öylece, bir kenarda dineliyordu. Her zamankinin tersine, durgundu, gözlerini kaçırıyordu herkesten. O zaman anlıyor işte, yüreği korkuyla doluyor, kaynıyor korku: Gotran, Batu'yu engellemiyor, korumuyor onu. Bir kez daha bağılıyor. Ama çok geç artık. Gotran, o ayı gibi Gotran, bir iple elini ayağını bağladığı Batu'yu avludan çıkarmış, taşlı sokak boyunca sürüklüyor. Ardında, çocuklarıyla birlikte Morka. Yolun daha aşağısında, yukarısında, köşelerin ardında, tarlalara doğru çığlıklar, silah sesleri, küfürler, büyüyor, kulağını oyuyor. Beyni zonkluyor artık. Anlamak olanaksız, neler oluyor. Az önce incinen ayağının üstüne rahat basamadığı için koşamıyor, Batu giderek uzağa sürükleniyor kendisinden. Emir, nerede Emir?

Taşların üstünde Batu'nun kanını gördükçe yüreği yarıyor sanki. Sokağın ortasındaki iri taşın üstünde kan, bunda da, bunda da. «Gotran, deli gâvur, bırak kocamı.» Hâlâ anlayamamış demek. Kendi evlerinin önündeki çimenliğe vardığında, Batu'nun yalnız başının değil, sırtının, kollarının, bacaklarının da taşlarla yırtılmış olduğunu görüyor. Batu boşdaki eliyle kıvranarak, ter dökerek bağını çözmeye çalışıyor. Çimen kanıyor. Cevahir, kocasına eriştiğini sandığı anda Gotran'ın elindeki bıçağın sapını ağzının ortasına yiyor, bu kez sırtüstü devriliyor. Gotran bağılıyor, Morka yetişip oğullarından birinin yardımıyla Cevahir'i sıkı sıkı tutuyor. Yoksa, tek başına başa çıkamazdı Cevahir'le. Gotran bıçakla Batu'nun üstüne eğilmiş. Yoo, bir şey yapmıyor. Yine bağılıyor, Batu anlıyor mu olanları, olacakları, hayır, kendisi anlıyor mu ki?.. Öbür oğlan evlerine koşuyor, biraz sonra elinde tahrayla geli-

yor. Bayılamıyor Cevahir, boynuna dayalı kama-
yı ikide bir dürtüyor Morka. O zorlamayla, apa-
çık gözlerinin önünde Batu gidiyor... Onlar nasıl
seslerdir Tanrı, gözlerini kapattığı zaman bile
bir an kesilmeyen görüntü, ya kulaklarını nasıl
kapatsın? Kusuyor Cevahir boyuna. Morka'yla
oğlu kendisini çok mu zorladılar, bilemiyor, acı-
sı yok, yani teninde acı yok. Ama yüreğinden
taşan acı her yanı kana boğuyor. Kan, kaplıyor
dünyayı. Yüzemiyor, kaçamıyor, bağıramıyor,
çırpınamıyor. Bir şey iniyor yerde kıvranan şe-
yin üstüne. O Batu mu, olur mu hiç, Batu hasta,
yatıyor. Başı hemen kopmuyor Batu'nun. Kanlı,
eğri tahra, bulaşmış kanları Gotran'ın üstüne
hızlı bir savuruşla art arda dizerek Batu'ya ya-
naşıyor. Ardı buğu... Kesiksiz buğu, şimdi bile
gözlerinden çözülmeyen.

İki üç gün önce, evinin işinden baş alama-
yan bir kadındı. Sabah kalkacak, çorbayı ateşe
vuracak; ahırdaki hayvanları çobana katacak,
evi ahırını temizleyecek. Yemek yapma, çamaşır
yuma, çocuğun işleri. Ayda bir, yerler samanlı
toprakla sıvanacak, yılda iki mevsim, evin içi-
ni dışını ak toprakla badanalayacak... O kadar
mı, harman kaldırılırken kocasına yardım ede-
cek, nişasta, pekmez yapacak, erik, vişne, dut,
kayısı, et, sebze kurutacak, tarhana karacak...
Her gün boğaz derdi üstüne. Tembel miydi, kim
söyleyebilir? Bir dönüşte iki iş bitiren bir kadın
ama, yine de yetişemiyor işte. Batu ise, üç ablalı
bir evde yetiştiği için, yediği önünde, yemediği
ardında istiyor. O yüzden boyuna kavgaya çıkıyor.
Birbirlerinin yüzlerini yırtarak, saçlarını yola-
rak sürüp giden kavgalar. Çünkü Cevahir, öyle
başını kollarıyla saklayıp dayak yiyecek kadın-
lardan değil. Zaman zaman künededen aşırıp üs-
tünden atıyor Batu'yu. Batu ondan yakınırken
içten değil; Cevahir'den başkasında gözü yok.
Bir büyü yaptı ikisine de o derin akarsu, o yeşil
çayırılık. Küçücük bir nedenden çıkan kısacık
kavgaların ne önemi olabilir?

Altı yıl oldu düğünleri kurulalı. Bunca zamanda Batu her şeyi kendi işi saymaktan vazgeçmedi, her işe karıştı. Cevahir de onun ak dediğine kara demekten hoşlanır oldu.

Savaş yok, baskın yok, vurulacak kervan yok. Batu, gücünü yitirmemek için, harman, çayır biçmeye gittiklerinde karısıyla güreş tutuyor. Çimenler ıslak ıslak parlıyor her ilkyazda. Ne yaz, ne sonyaz, bu pırıltılı saydam yeşilliği yitirtemiyor. Parmakları kolayca giriyor çimenlerin dibine. Bir avuç çimen koparınca, bir avuçluk ve parıldayan sessiz su veren, bir göze oluşuveriyor. Tomurcuk patlar gibi patlıyor su, sessizce. Böyle şey, dünyanın bir başka yerinde olmaz. Batu'nun çayırı böyle işte. Hayvanlar bütün gün geziniyor üstünde, otluyor, ertesi sabah güneşin yeni ışığında yine aynı boyda, yine uçları inceden gülen çimenler onlar. Her gece bir sihirli el geziniyordur evlerden uzak. Korkuyu bilmeyen Cevahir gün aşınca orada yalnız kalmaz. İn değil korktuğu, ama cinler var buralarda, apaçık. Başka türlü nasıl büyür çimenler? Koca yüzlü ay büyütüyor onları. O ürkütücü ay, bayırı inceden yaş sızdıran bir göz gibi yeşilliyor.

Boyuna dövüştüğü ve hep sevdiği Batu, çok yakın olan Batu, şimdi başsız bir gövde. Az ilerde yatıyor. Cevahir, onun kocasının gövdesi olduğuna inanması için yeterli nedenlerin bulunduğunu kabullenemez. Öyle yalnız, öyle çaresiz ki. Ve öyle uzak ki her şey. İnanmazdı son soluğuna kadar, ölüm şimdi erişmiş de olsa, uzak bir zamanda da. O Batu olamaz. Başını çevirmek istediğinde Batu'nun başının uzun bir sopaya geçirilmiş olduğunu görüyor. Döşüne bir bomba değişiyor sanki. Soplanın ucundaki baş, balkondan bahçeye doğru uzanıyor ve sallanıyor. Çünkü Gotran, balkonun tahtalarına tutturmak için sopayı, kenarlığı perçinleyen temel çivisini çakıyor şimdi. ŞAN OLSUN DİYE... Batu, nice zaman geçtikten sonra sallanmıyor artık, gözleri

kapalı, hiç irkiltici değil. Korkmak anlamsız. Çürümeye koyuldu, kimsenin fark etmediği bir zaman parçasında. Güneş dağınık, kanla birbirine yapışmış saçlarının, solgun yüzünün üstünden, mor ve gri ışıklarını toparlayıp çekerek uzaklaşıyor. Cevahir, gözünden akan yaşların gerçekte Batu'nun gözünden aktığını sanıp, boyuna yalıyor dilinin ucuyla. «Bu sana vedaımdır Batu Beg. Sana kavuşmaktan öte isteğim yoktur. Yaşamak bana haram. Hem nasıl? Yüzüme gün değdirmemesiye...»

İki ay olmadı daha, Gotran gelip, belini incitmiş olan Batu'ya «geçmiş olsun» diyeli. Beli iyileşmeden kalkmamasını, tarlaları oğullarıyla birlikte biçebileceğini, mısırları Morka'yla Cevahir'in pekâlâ halledeceklerini söyledi.

— Sözümü dinle, kalkma Batu. Ben senin ağan değil miyim?

— Beli, ağamsın Gotran...

Elindeki dolu tası Batu'nun yattığı yerin yanındaki oymanın içine bıraktı.

— Morka'nın dut pekmezi. Yeni kaynattı. Billrsin, onun pekmezi kimselerinkine benzemez.

— Beli Gotran Ağa. Elllerine sağlık.

— Ne zahmet ettin Gotran Ağa, senin gelmen yetmez mi?

— Zahmet mi bu, Cevahir Hatun? Morka iti, bütün gün dolanıp durur diye ben bir defa gelmedim Batu'ya. Onun hakkını ödeyemeyeceğimizi bilmez misin?

— Hak mı olur? Vahran benim de kardeşimdi, sen de ağamsın.

Batu, handiyse Cevahir'in amca oğlu Ömer'den bile yakın biliyor Gotran'ı. Evlerinin sol yanında Hamzat Amcalar, sağ yanında Gotranlar oturuyor. Aralarında bir ayrılık varsa, Müslüman erkeklerin cumalarda camiye gitmeleri, ötekilerin kadınlı çocuklu, o caminin benzeri kiliseyi pazar günlerinde doldurmaları. Bir de rahip. Uzun kara latası, yüksek başlığıyla herkesi

selamlıyor o. Köyün imamı ise, daha çok duvar diplerinden yürüyor ve yürürken başını kaldırmıyor.

Gotran, Batu'yla yaşıt olan ve üç yıl önce ölen kardeşi Vahran'ın yerine koymuş Batu'yu.

Vahran, Batu'yla birlikte keçi otlatırdı küçüklüğünde. Birlikte çimerlerdi binbir göletin hangisine rastlarsa. Çok konuşurlar, çok gülerler, keçileri unuttur, dayağı birlikte yerlerdi.

Sonra Vahran'ın başına o akla gelmez felaket geldi. Erken baharda, daha karlar çimenlerin üstünde öbek öbek buzlaşmış dururken, iki oğlan uzak bir çavlanın altındaki göleti görünce dayanamayıp soyundular. Batu yine de —akıllılık sayılırsa— akıllılık edip kar sularının coşturduğu çavlandan uzak durdu. Vahran, suların altında oynadı, su sesini bastırmak için deyiş çağırdı. Sonra, ıslak donlarının üstüne binişlerini geçirdiler ve ikisi de gün kuşluğa varmamışken tir tir titreyerek evlerine koştular. Hemen o gece Vahran'ın boğazından aşağısına inme indi. Batu satlıcandan ölümcül yattı ama vadesi dolmamıştı, kalktı, kalkar kalkmaz arkadaşının evine vardı, Vahran'ın hızla erimiş kollarını, kemik kalmış, tutmaz olmuş parmaklarını görünce şaştı. Bir daha Vahran yemeğini bile kendi yiyemedi. Batu boyuna gelip gidiyor soruyordu: «Çok yerse, biz de bir şeyler yaparsak, kalkamaz mı yine?»

Kalkamadı Vahran. Doğrulamadı bile. Vahran'ın gövdesine giren cinlerin gitmesi için papaz da okudu, hoca da.

Anası baktı Vahran'a. O ölünce de Gotran. Başı büyüdü, boyu uzadı ama, gövdesi, kolları bacakları, kemik yığını olarak kaldı.



Osmanlıyla Rus'un Bulgarlar yüzünden savaşa tutuştuklarını duydular duymasına. Ama savaş öte yanda, kesin olarak yerini bilmedikle-

ri uzak topraklarda sürüyor sanıyorlardı. Osmanlı çaresiz kalıp da, kendi köylerinden asker isteyene kadar bu savaşın uzağında olduklarını düşündüler.

Nasıl yanılmışlardı öyle, nasıl böyle bir gaflete düşmüşlerdi? Nice zamandır kinleniyordu Müslümanlara ve baskın vermeye hazırlanıyordu Haik soyundan gelenler?

Emir'i öldürmemiştii Gotran. Cevahir'i de. Neden?

Batu'nun başı balkonun ortasında, öne doğru uzanmış dururken eve giremeyeceğini düşünüyor Cevahir. Yine de titreyen bacaklarıyla basamakları çıkıyor. Ne kadar zaman geçti aradan, niye merak ediyor, zaman var mı ki? İşte evin önünü kaplayan balkondan geçiyor, işte Batu'nun başının ucuna takılı olduğu sopanın yanından. İçeri kaçıyor. Batu, yardım etmediği için siteme kalkışırsa, duymak istemiyor. Çok şey almaması gerektiğini düşünüyor. Kaçırılanlara tamah edip yine çevirebilirler. Yine acı, yine ölüm, yine zulüm... Kocasının yamçısını, gümüş şavatlı kamçıyı, babadan kalma kılıcı alıyor, sandığındaki bir iki parça giysiyi bir sepete tikiştiriyor. Yüzgörümlüğünü, karanlık iyice bastırdıktan sonra merdivenin alt basamağındaki oynak taşın altına gömüyor. Dönebilirse ne âlâ, dönemezse, ev yıkılana kadar onlara ganimet vermeyecek.

Sabaha kadar, ahırdaki koyunları, keçileri ve iki atı göktaşı eritip zehirledi. Köyden ateş, ağıt ve ölmekte olan hayvanların acılı sesleri yükseliyordu. Bütün gâvurlar evlerinin kapılarını örtmüşlerdi. Kuşkudaydılar, tetikteydiler, besbelliydi bu. Bıraktıkları nöbetçilerin sesi gecenin içinden birden yükseliyordu. O zaman herkes, yenenler de kaçmaya hazırlananlar da irkiliyordu. Kaçmaya hazırlananlar, bekleyen, her an inebilecek zulmü akıllarından çıkaramıyorlardı. Gölgeye, karanlığa saklanmıştı zulüm. Bin

gözleri varmış, bin kulakları varmış, bin yürekle acı çekermiş gibiydiler.

Osmanlı ilerleyebilseydi, kendileri de onların yaptıklarını yaparlardı mıydı? Kendini ve Batu'yu biliyor yalnızca Cevahir. Bir de sevdalı olan Ömer'i. Akıllarına gelmezdi böyle bir şey. Gâvurlar giderek zenginleşseler de, kendi soylarından olanlar her şeylerini satıp savıp çekip gidiyor olsalar da.

Balkona açılan kapıdan baktığında, uzakta, gölgeler içinde belli belirsiz olsa bile Ömer Ağabeyin ölüsünün yavaş yavaş sallandığını görüyordu. Batu'ya bakmıyordu. Emir uyumuştı. Batu'nun, başı ayrılmış gövdesi aşağıda, çimenlerin üstünde öylece, kıvrık ve katılaşmış yatıyordu. Ahıra girmeden önce o gövdeye doğru üç beş adım atmıştı. O sıra sesler yükselmiş, ürkererek kaçmıştı. Emir'i kurtarmak gerek. Bu, Batu Beg'den kendisine verilmiş emirdir.

Sabaha karşı, ışıklar gelmeden daha, Ömer'in annesi Pilke Yenge, evini ateşe verdi. Katırların ayaklarına kalın bezler, çuvallar bağlanmış, yükleri yüklenmişti. Emir'i uyandırdığında çocuk hiçbir şey sormamıştı. Annesinin yüzüne bakmıştı uzun uzun. Susmuştu. Gözleri Cevahir'in üstüne yapışmıştı sanki, koparamıyordu. Ne düşünüyor, Cevahir'in aklına bile gelmeyecek nelerden korkuyordu...

Kan kokusuna mı doymuşlardı ki, kimse engel olmuyordu? Nöbetçiler seslenmiyor birbirlerine artık. Gizli, pısmuş bir adımın sesi bile yitmiş.

Pilke Yenge geride. Hamzat Amca, katırı tutmuş, sokağın duvarına yapışmış, Cevahir'i bekliyor. Cevahir, Emir'i önüne katıp, ardına düşüyor, katırını çekerek. Şimdi Hamzat Amcayla birlikte Pilke Yengeyi bekliyorlar. Pilke Yenge, elindeki tenekeyle bahçeye giriyor. Tahta çitin açılışı, bir cılız ses. Cevahir, yine de sığıyor. Pilke Yenge, oğlunun ölüsüne bakmadan, ağacın dibine, sonra gövdesine doğru savuruyor

elindeki tenekeyi. Ağaca değen, sonra aşağı akan sıvının sesini duyduğunu sanıyor Cevahir. Tenekeyi yavaşça, özenle yere koyuyor Pilke Yenge. Çırayı yakıp ağaca yanaşıyor. Bir süre bir şey olmuyor. Bekliyorlar. Hepsi. Birden yükseliyor yalımlar, Ömer'in bacaklarını sarıyorlar. Batu... Yok hayır, dönmeyecek bir daha Cevahir, bakmayacak. Öbürleriyle birleşmek için duvar diplerinden usul usul yürüyorlar.

Köyde, kendilerinden kimse kaldı mı?



Denize doğru kaçıyorlardı şimdi. Hamzat Amca böyle yapmaları gerektiğini söylemişti. Cevahir, dünden beri ne düşünüyor, ne de bir şeyi merak ediyor. Son sorusu, kalanlara dairdi. Başka bir şey yok. Dağları, o geçit vermez yüce dağları enine açacaklar. Bu delilik. Ama başka seçenek de yok. Konuşmaya, tartışmaya bir neden yok. Çünkü bilinen, daha iyi olacağı savunulabilecek şey yok. Bundan sonra, saldıranlar için bitmiş bile olsa her şey, nasıl bakarlar birbirlerine, nasıl dururlar sessiz ve kinsiz, hayvan katma, ekin biçme, düğün kurma zamanında?

Cevahir, inandığı şeye biraz daha inanmak istiyor: Bu gidişin bir de dönüşü olacak. Düşman da, cehennem de bu güzel yurtluklar olabilir. Oldu işte, gördüler, yaşadılar. Ama gün gelecek, buralar kendi soyu için cennet, öbürleri için cehennem olacaktır. Kimsenin kanı yerde kalmaz. Başkalarınıninki kalsa bile, Emir, bu kanı yerden kaldırmak zorunda. Babasının öcünü alacak o. Kendisi ise, onu yaşatacak bir yatak, gebeliğindeki gibi. Emir büyüyüp güçlendiğinde, Cevahir ondan bu hakkını isteyecek.

Arkada kalanlar yetişince, oğlunu önüne oturtuyor bu kez. şimdi kollarını onun koltuk altlarından geçirip gemleri tuttuğu için, düşüreceği korkusu yok içinde. Batu'nun yamçısı, ikisi-

ni de sıcak bir çadır içindeymişler gibi koruyor. Onun giderek geride kalan kokusunu duymak için kokluyor. Hayır, burnu koku almıyor. Ben ölmüşüm Tanrı, içime ölümü sokmuşsun... Emir'i unutma ama. Ona bakılacak, ciğerleri sağlam, yüreği katı, gücü kavi bir adam edilecek. Unutma...

Saatlerdir yoldalar. Güneş yitiyor. Dünya ışığını yitirip küçülüyor artık. Mora, karaya boyanan dağlar, tepelerin çıkıntılarına vuran, girintilerinde kaçan ışık çizgileri, katırların ayaklarına pusu kurmuş kaygan taşlar ve zaman zaman içinden geçtikleri dereciklerin şırıltısı, bütün dünya bu...

Emir, kızıl kafasını oynatarak yamçının içinden çıkarıyor. Sesi bıkkın:

— Daha ne kadar gideceğiz anne? Çok yorulдум...

— Bilmiyorum yavrum. Ben de bilmiyorum. Daha çok yorulacağız, buna hazırlan. Dayanmaya çalış Her yana bak. Tanı buraları. Burası senin yurdun. Her parçasını aklına yaz. Hiçbir yeri, hiçbir şeyi unutma. Hele olanı biteni hiç unutma. Gotran gâvurunu unutma. Karısı Morka'yı, oğulları Osip'i, Dikran'ı, kızları Yulyana'yı unutma... Onların elinde babanın, Ömer Amcanın ve senin soyundan olan herkesin kanları var. Bu kan ancak onların kanı aktığında yunmuş olur. İyi bil: Babanın kanı onların elinde kaldıkça, bu onların değil, senin boynunda asılı bir günahdır...

Tanınacak gibi değil sesi: Kupkuru. Bu muydu onun sesi? Biraz ağlasa? Ağlayamıyor. Yola düştüklerinden beri kimsenin gözünden damla düşmedi. Ağlamak yaraşmaz bize diye öğretiler. Bir Abrek karısıyım ben. Ama Emir ağlamaya başlıyor. Ah bu çocuk. Bu çocuk çok yufka...

Katırın ayakları altındaki yol tıklar tıklar... Yıllarca, hatta yüzyıllarca didin, ter dök, kan dök, toprağa tutun; sonra Osmanlı —hiçbir za-

man kendinden başkasına hayretmemiş Osmanlı— yüzünden, bütün ele geçirdiklerini, oğullarını, kızlarını, gelinlerini, nasılsa Osmanlının canlarını almaya gücü yetmemiş kocamış erkekleri ve mezarları, mezar taşlarını, yurtlukları, düğün ve harman yerlerini, anıları, insanı çöker ten ve yücelten anıları bırak, kaç ve sığın... Kime? Osmanlıya. O Osmanlı ki, savaşa her tutuştuğunda, dağ gibi yiğitleri almış, ateşe sürülmüş yağ gibi eritmiş, gelinlerin kızların yayla misali göğüslerini çorak toprağa çevirmiştir. Yaylanın yiğitlerini, akbabalara yem olsunlar diye, çöllerde bir leş olarak bırakıp kaçmıştır. Ne yapacak bizim gibi artıkları? Bağına mı basacak? Yurtluk mu verecek, yurtluklarımıza benzeyen? Umut mu, yaralarımızı mı saracak? Kan mı verecek damarlarımıza, öcümüzü almak için?

Hay Osmanlı, vezirler, kazaskerler mi seçtin bizim yiğitlerimizden? Selvi boylu gelinleri yataklarına odalık olarak aldın yalnızca. Bütün işlerini de, devşirme içoğlanlarına bıraktın. Boyların yıkılsın...

Ah sen... Sen umarımız değilsin. Var mı senden başka umarımız?

Şu, bildiği dağlar bu kadar sarp, Osmanlı ileri bu kadar uzak mıydı? Yoksa, gâvur yürüyor, o yüzden Osmanlı toprakları giderek uzaklaşıyor muydu? Daha şimdiden yorgun herkes. Ne kadar sürecek bu kaçış?

Cevahir, başını arkaya çevirdi. Hamzat Amcayla Pilke Yenge ne kadar da geride kalıyorlar. Hamzat Amca topallıyor. Pilke Yengenin acısı zehir yeşiline boyanıp yüzünde durmuş kalmış. Bu yüzde hiç anlam yok. Dağların rüzgârı, yüzünün bütün güzelliklerini alıp, harman edilen buğday gibi kurutmuş. Nerelerdesiniz Abrekler, hepiniz mi öldünüz? Böyle sekiz çocuk, beş kadın, bir kocamış adamı dağlara saldınız? Dört katırla... Çil yavrusu gibi dağıldınız mı, birer kaya ardı bulmak umuduyla? Gücünüzü top-

lamak boyun borcudur. Toplayın, çoğalın, hemen yetişin. Öldük biz Abrekler, yaşamıyoruz, öldük, yittik...

Birden içini bürüyen öfkeyle dağlara döndü yüzünü, bağırdı:

— Nerelerdesiniz? Niye saklanıyorsunuz?
YA SEN HAY TANRI, SEN NEREDESİN?

Katırdan indi, martinini yamçının altına soktu, kıyıya çekildi, sırtını kayaların çıkıntısına dayayarak bir kez daha amcasıyla yengesini beklemeye başladı.

Pilke Yengenin kavruk yüzüne dikti gözlerini. Kınalı, seyrek saçları darmadağın. Onun güzelliği, yıllarca anlatılmış obalarda, köylerde. Pilke Yengeyi o çağın bütün kadınları kıskanmış. En başta, Cevahir'in analığı: «Güzel olduğunu bildiğinden tembellik ediyor. Ya o Hamzat? Hiçbir zaman bir erkek gibi davranmadı karısına. Dövmedi hiç, ağzından bir kırıcı söz kaçacak diye aklı başından sıçradı. Sözünden çıkmadı karısının. Böyle olacağı umulmazdı Hamzat Beg'in...» İşte o Pilke'nin başı yerde şimdi. Kervanın uzaklaştığının farkında değil. Cevahir'in yanına geldiğinde, yanı başına çöküyor, tek söz etmeden. Çok konuşmaz zaten. Ama Cevahir, dünden beri onun sesini duymadı hiç. Çömeliyor Pilke Yenge. Başını öne eğiyor. Az önce bir katırın bıraktığı taze tersin üstündeki ayağına, yağmur gibi yaş indiriyor. Kaç çocuğunu düşürdükten, kaç çocuğunu gömdükten sonra, kimselerin ve kendisinin umudu kalmamışken doğurduğu Ömer'i, onun keçelere, halılara bırakmaya kıyamadığı gövdesini, babayığit bir Abrek iken, kendi elleriyle yaktı da, ağlamadı bu kadın. Şimdi mi anlamaya başladı, başına gelenleri? Gözyaşları savruluyor, gelinini, on beşindeki Sultan'ı, haykırışlarına, debelenmesine aldırmadan, bir kelebeği incittiklerini fark etmeden, yüzündeki al yeşil örtüyü yırtıp, sürükleyerek aldılar, götürdüler. Şimdiye onu da öldürmüşlerdir. Ne acılar verdikten sonra.

İşte orta yerde kalanlar: Döküntüler... Çoğu çocuk. Saldıranlar da, kaçanlar da onların çoğunu arkada bıraktılar. Hep böyle oluyor zaten. Deliler gibi dolanan, bir şeyler yapmayı düşünen ama ne yapacaklarını çözemeyen kabaca çocukları, ellerini ağızlarından çekmeden orada burada dolanan, aranan, ağlayan küçücük çocukları... Köpekler, binek taşları, yıldırım çarpmış yanık ağaçlar gibi bıraktılar. Ayakaltından kaçamayanlar, anında ölmüşlerdi zaten. Ne de kolay ölüyorlardı. Kasatura, kama, bıçak hemen giriyordu içlerine. Etleri, kemikleri yırtılıyordu: Etleri ekmek, kemikleri kâğıt sanki...

Kımıldamadan yaş döken Pilke Yengenin örtüsünü hızlı bir yel aldı gitti. O sıra ince bir döküntü başladı gökyüzünden. Katırların tıkırtıları durmuştu. Onların çok uzaklaşmış olmalarından korktu Cevahir. Hep korku, duyduğu. Akla gelmez nedenlerle yenilenen korku...

Gökyüzü yok, güneş yok...

Önde gidenlerin cıgıllıkları apansız bastırdı kulaklarına. Anında anladı Cevahir. Katırı, martinini, Emir'i bulmak için fırladı, her şeyi unutup. Kimseye izin vermeyeceklerini belli eden düşman bakışları gördü karşısında. Kısıldık!... Hayır! HAYIR! H A Y I R!...

II

LÂL OLDU DİLİM...

Yüreğinin ezilmesi, dün, akşamüzeri başladı. Koyunlar keçiler sağıldıktan, sütler kaynatıldıktan sonra. Hayır, daha kaynamamıştı sütler. Kokudan sandı önce. Karnını sıkı sıkı sardıği için belki kimse farkında değil ama son ay, içinde bitmeyen bir acı duydu. Karnına bir katır yükü yük yüklenmiş gibi. Yüreği sıkışıyor, soluğunu tıkıyor.

Dün akşam erkenden yattı. Emir'e sârıldı: «Emir, yavru, neler oluyor bize?» Söylemedi bunu oğluna. O kadar az konuşuyor ki artık, kimi marabalar onu dilsiz sanıyor. Konuşacak bir şey mi kaldı ki? Emir'in hallerini beğenmiyor hiç. Ne biçim Çeçen bu? İkide bir, gecenin yarısında uyanıyor. Gündüz, malı davarı bırakıyor, bir koşu geliyor annesini arıyor. Görünce gülümsüyor, elini annesinin yüzünde gezdiriyor. Bağışlayıcı —Ah, neden, neden bağışlayıcı? Her haline katlanılabılır ama bağışlayıcılık olmamalı bu— ve sevecen. Hep o elini kullanıyor, sağ elini. Alışmak istiyormuş gibi. Parmaklarının ucu tırnaksız kalan elini... Kırmızı kaldı uçları, etle kaplandı, yumuşak... Emir, bu elini de sağlammış gibi kullanmayı öğrendi hemen. Dün akşamüzeri, yüreği bulanmaya başlamamışken daha, güneş batarken geldiğinde; sarı gün batımı renklerinde, gözleri sapsarı, saçları ateş almış gibi, bu güzel çocuk mu benim çocuğum diye

sordu kendine Cevahir. Ama yumuşak. Yüreği dağlandı: Çok yumuşak yürekli bu. Böyle sürmez, sürmeyecek. Hıncı, yüreğine iyi dikilmemiş. Yanlış yaptı, ama nerede?

Yanımdan uzaklaştığı, gözümden yittiği anda, tan attığı sıradaki gelişi geliyor aklıma. Üstündeki yamçıyı sürüklüyor, kurumuş gözyaşlarıyla lekeli yüzü gözümün önünden yitmiyor hiç. Soğuk, acı ve korkunun gecesi olan o gecede yamçıyla bana yanaşan çocuk, benim oğlumdu. *Benim oğlum...*

Yine ağlayacak mı, ne yaptı Tanrı yüreğine, neden içindeki sertliği alıp atıverdi onu bu yaban ellerine? Bir hizmetçi, bir sahipsiz dul. Hay, saçları diz, gülüşü sevinçler döven Cevahir... Nerede yitirdin sen Hatunluğu? O gecede mi?

Yine yokluyor sancı. Neresinde? Hiçbir yerinde. Değişmedi ki, hep o Cevahir. Batu Beg'in dul karısı. Karnında bir şey yok. Ne dün akşam rahatsızdı, ne şimdi. Emir'in tırnaklarının sökuldüğü gece yok. O öyle doğmuştu. Ağlamadı o gece Cevahir, buza kesmedi. Bizim öz yurdumuz hiç olmadı ki. Niye kaçalım?

Güneş döndü. İkinci okunuyor olsa gerektir. Burada da yaşlılar camiden çıkıp kahveye, kahvedeyken toparlanıp camiye gidiyorlar. Oralarda da öyleydi. Abrek Batu, uçtun mu ardımızdan, ta buralara kadar? Bu; sıcağı buhar olup yerden tüten, yağmur olup başımıza yağan yere eriştin mi sen de? Tanrı'yla alışverişi kestim ben. Başka türlü nasıl dayanaydım? Çok yüklendi. Çareyi küsmekte buldum.

Kimlere anlatır derdini, nasıl güvensin? Bu Osmanlı mülkü içinde bir yaban dağ karısı yalnızca. Ayağına çabuk, çalışkan, ağzı var, dili yok bir can işte. Batu Beg, Emir'i başka nasıl çıkarırım ortaya? Savruldum, işte bu susuz sıcağın ortasında tutunmaya çabalıyorum. Senden başka yakınacak kimsem yok. Derdimi kime diyeyim, güvenip de... Beni suçlamadığını

biliyorum, geldin ardımız sıra, gördün. Senin de elinden bir şey gelmedi. Tıpkı Cevahir gibi.

Batu Beg... Galiba vakit tamamdır. Bu işi tez zamanda bitirmeli. Yanımda ol, ter dökersem sil, acıya dayanamazsam kapat ağzımı, boğulsam bile vazgeçme. Çünkü bu, ortak namusumuzdur.

Çapayı kaydırıldı elinden. Uzandı sonra, aldı, sapını sıkı sıkı kavradı. Uzaktaki kadınlardan yardım istemeyi düşünmeksizin, iki bostanı ayıran suyun kıyısına sıkça dikili kavaklara doğru yürüdü. Hafif. Sanki acı çekmiyor: ayağının altında çöp kırmadı. Gölgesi, önünde yol gösteren bir selvi, ayakları onun ardında iz sürüyor. Ona hiç yetişemedi zaten. Ya önünde ya ardında. Güneş tepesini oyarken de aklından uçup gidiyor.

Daha yolu varken geliveren sancı korkunç. İki büklüm oldu, sezdirmemek için çapayı gezdiriyor toprağın üstünde, ama görmüyor, ne yapıyorsa, eli yapıyor kolu yapıyor, akli değil.

Tanrı, seninle barışıyorum; sözüm sözdür, barışıyorum. Kimseye bir şey belli etmememe yardımcı ol. Yeter artık, bırak üstüme yüklenmeyi. Ödenecek ne kadar hesap varsa ödedim ben. Eyyüp Peygamber değilim. Sana onun kadar bırakmıyorsa içim kendini, bu benim suçum değil. Mayam böyle katılmış Tanrı. Bakma, Eyyüp topraklarına düştüğüme. Uzak yakın benzerliğimizi göremedim ben. Unutma. O çöldendir, ben dağ doruklarından düşmüşüm.

Kavaklığa vardı. Sancıdan soluğu kesiliyor. Artık art arda, hemen hemen ara vermeden bastırıyor sancı. Gelen olursa kendisinin görebileceği ama duruşunun dışardan sezilemeyeceği bir yer arandı. Şu üçüncü ağacın ardı iyi. Kör yer burası. Ağacın gövdesini tuttu, sarstı:

— İyi, acıma dayanır...

Hemen yanında, üstü yosunlu bir taş. Oturup, taşın ağaca uzaklığını ölçeceği sırada, kasıklarından aşağı vuran sancı birden yukarı çık-

tı ve can dalına yapıştı. Sıkmaya başladı ciğeri-
ni. Gidici galiba.

Zaman yok, zaman yok. Çabuk kurtulmak
gerek.

Acele donunu çıkardı. Topuklarının yarıkla-
rını gördü o sırada. Parmak kalınlığında yarık-
lar. Yumuşak oğlak derisinden çizmelere alışkın
ayakları şimdi bileklerine kadar çamurla sıva-
lı. Sanki büyümüş. Güzel olsa, neye yarar ki?
Ayağı, eli, yüzü, yüreği güzel olsa ne olur? Kar-
nına sıkı sıkı doladığı uzun bezi çözmeye başla-
dı. Sancının kesildiği kısacık arada bunu başar-
mak zorunda. Az uzağına top etti koydu. Kan-
lanmasın. Artık her şeyin değeri var benim için.
Çul değil, iplik atamam... Oturdu, bacaklarını
dizden kırdı, iki koluyla kavağın gövdesini sar-
dı, kendi gövdesini arkaya doğru gererek ıkın-
dı. Ağzından ses çıkmıyor, Batu yardım ediyor
demek. Ama, boğazı yırtılıyor gibi. Sesimin ço-
ğunu saklayabildim, saklamaya alıştım, bana
çokça gerekmiyordu zaten.

Kolları ağaçtan çözülecek, gerektiği kadar
ıkınamayacak korkusuyla, tırnaklarını kavu-
şuk ellerinin derisine batırdı. Zulmeder gibi ıkın-
dı, içini parçalayarak. Gözlerini kapattı.

Yalımlar döne döne yükseliyor. Cevahir, gör-
memek için gözlerini yumuyor. İçi katılaşıyor
boyuna. Önceleri acı çekiyordu. Şimdi var mı,
yok mu bilmiyor, gövdesinden habersiz. Öylece
duruyor olmalı. Belki de uzaklaşıyordur kaçmak
istediklerinden. Az ötesinde, kütüklerin çıtırdı-
dığı, yalımların yele uyup yön değiştirdiği yer-
de, görmek istemediği yerde, görmek istemediği
aydınlık var. Yüzü, üstüne vuran ateşle aydın-
lanan, gözleri kan çanağına dönmüş nöbetçi
Kıpçak olmalı. Kaşları birbirine yakın, yüzü si-
vilceli, saçları dar alnının üstünden gözlerine ka-
dar iniyor. Gözünü kapatıyor yine, bu uzun ak-
şamı ve geceyi hatırlayarak ağlamaklı oluyor.
Açsa, karşısında bu adamı görüyor, yine aynı şe-
yi düşünüyor. Bacakları yok, çünkü duymuyor;

kolları yok, onları da duymuyor. Kollarının ve bacaklarının üstündeki adamlar ne zaman indiler de öylece bıraktılar kendisini? Morardım ben, ezildim, hâk ile yeksân oldum. Emir öte yanda, ateşin uzağında. Cevahir ona bakmak istiyor merak içinde ama, bakarsa, çocuk ağlarsa ya da ters bir şey yaparsa, çocuğa kötülükleri dokunur diye korkusundan içinden sayıyor bekliyor, saatler geçti dediğinde başını çeviriyor, görüyor onu. Gözlerindeki kurumuş yaşı, iç çekişini ve sağ elini saklayışını. Görüyor mu bunu gerçekten, gördüklerini algılıyor mu? Neden sağ bıraktılar yavrum seni, neden hemen öldürmediler? Bakma bana Emir, ben ölmüşüm annen yok artık. Batu Beg'in hatunu Cevahir, bundan sonra çamur olmuştur. Pislik bulaşmıştır her yanına. Ölseydin, kaçsaydın, hiç doğmasaydın... Ben yokum. Kollarım, bacaklarım, bütün gövdem. Sonra sesim... Konuşmak istesem ne diyeceğim sana? O kadar bağırdım ne oldu, kim duydu uçan kuşlardan başka? Bakma bana, unuttur kendini, uyu, kurtarabilirsen kurtar, sonra da unut. Üstümde hakkın yok senin. Nasıl olabilir mi? Ben değildim o kadın. O kadın öldü. Bir çamur işte yerde, ayak bile değmemeli, duygusuz, pis...

Emir daha önce bağırdı mı, şimdi susuyor. Bir an bile olsa kımıldamamalı yerinden. Gözü, birinin gözüne değmemeli. Bu çocuğa periler gelmiş, cinler... Yalnızca inliyor. Bir yerini mi kırdılar? Üşüyor mu, niye üşüsün? Ben bile üşümüyorum. Batu üşüyor bir. Kendi toprağının üstünde yatıyor ve çürüyorken.

En son, Pilke Yengenin örtüsü uçmuştu geriye doğru. Ah geri dönebilselerdi, yahut orada kayalara gömülselerdi. Bir o örtü kurtuldu içlerinde. Pilke Yengenin kınalı uzun saçları tel tel kıvrıla kıvrıla aktı sırtından. Kendini dağa vurmak isterken ardından yedi kurşunu. Düşmedi. Öyle, sırtı düşmana dönük, kayaları öpermiş gibi durdu önce, sonra elleri kaydı aşağı doğru.

İki yanında durdu. Gövdesi dik, dayalı kaldı. Öbür yana sürüklendiklerinde, Hamzat Amcada yüz diye bir şey kalmamış olduğunu gördü Cevahir. Şimdi, oturan Kıpçağın hemen ardında toza toprağa bulanmış yatıyor.

Öbürleri ne oldu? Ya benim kollarım, bacaklarım? Emir'in yanağına bir sürsem elimi. Sonra kollarımı bacaklarımı toptasam, kapansam kapanırken oğlumu da alsam içime, giderek daha kapanıp sonra onu yine karnıma saklayıp küçülsem, küçülsem, bir toz bir çakıl olana kadar. Osmanlı toparlanana, yekinene kadar. Sen o gün gelince, şimdi unutman gerekenleri hatırlarsın. Uyumalı, unutmalsın konuşmayı. Böyle acılar çekmeyi, onları söze dizmeyi, yavrum... Ben o zaman kaçabilseydim. Seni kucaklayıp, dağdan aşağıya uçup giderek, bu yaşında gördüğün bütün pisliklerden kurtarsaydım. Babana eritirseydim seni... Oğlum...

Hep konuşuyor içinden. Bir gün bunları gerçekten söyleyebilecek mi oğluna, o yanı başında bile olsa söyleyebilir mi düşünmeden. İçi konuşuyor: korktukça, öldükçe sürekli. Konuşuyor. Kendini unutmanın başka yolunu bulamadı.

Atlarını aldılar. Şimdi de ganimet saydıkları katırları çözüyorlar. Kimse dönüp bakmıyor. Bakmasınlar. Karnından aşağı bir şeyler taşa doğru, çimenlere, toprağa doğru çekiliyor ardından dayanılmaz bir acı bırakarak. Hani unutmuştu her bir yerini? Kıpçak eğilmiş, Hamzat Amcanın şalvarını son kez karıştırıyor. Bir şeyler vardı da, daha önce bulamadım mı kuşkusuyla olmalı. Küfrediyor, bir çekişte yırtıyor şalvarı. Cevahir acı duyuyor bundan, gözlerini kapıyor, sonra üstüne geldiğini sanıyor, açıyor yine. Öyle soğuk ki bacaklarının arası. Şimdiki ter nasıl oluşuyor peki? Hamzat Amcanın kaba etleri açıkta. Bacaklarının birleştiği yerde deri sarkmış. Demek insan çok kocayınca böyle oluyor. Tanrım, bunlar gitse artık, bizi öldürmeden bıraksa. Senin gittiğin gibi. Şimdi beni rüsva etmezsen, barışırım.

Kıpçak gittikten sonra biri daha yaklaşıyor ateşe, Hamzat Amcaya bir tekme vuruyor. Toz içindeki gövde tersine dönüyor. Emir neden iç çekiyor, belli etmemeli varlığını. Kimıldanmamalı, soluk almamalı, hıçkırmamalı, unutmamalı yaşadığını, unutturmalı. Lâl oldu dilim... Beni neden öldürmediler? Sonra nasıl öleyim, onun gözlerinin içine bakarak? Artık düşman olan bu dağlarda, yapayalnız bırakarak oğlumu, tek oğlumu? Hem bir and vardı aramızda: Öcümüz var, dert olarak ciğerlerimize yapışan, şimdi de daha büyüyen: Tükürükle değil kanla yapıştı... Belki öldürürler. O zaman tamam. Emir'e borcu kalmaz o zaman. Yalnızca ona kıymasınlar. Yalnız bunlar değil, dağ taş başka düşmanlar ve uzak yollar, hiçbiri kıymasın. Sonra Tanrı sen. Unuttur gördüklerini ona. Başka türlü işe yaramaz onun canını bağışlamanın büyüklüğü. Yüreğini öldürme.

Zulüm gidiyor, katırlarla ve ganimetlerle. Nasıl düşecek dağlardan aşağı? Ya Emir ardında sağ ama sakat kalırsa? Sakatlandı şimdiden. Ciğerinden, yüreğinden sakatlandı. Andaç o. Batu Beg'in andacı. Kalırsam, Emir'in en büyük borcu, canıma kıymama engel olmasındandır. Bunu sen yüreğine doldur, inandır onu Tanrı.

Ateş, çıtırtıları azalarak sönüyor. Kan akıyor. Cevahir ne zaman yeniden ıkmaya başlıyor? O geceden beri ıkmıyor, atmak için kirini. Bir laneti atmak istiyor. Ölenler, şimdi ölenlerden çok daha önce bırakıp gittiler. Onlar senin sevgili kullarınmış, şimdi gidenler bile senin indinde benden makbul. Hâlâ mı gelmedi sıram, gönder meleşini, aldır emanetini. Ben hazırım...

Onların gittiğine, gerçekten gittiğine uzun süre inanamıyor. Belki Emir bile o küçücük yüreğiyle kail olmuyor buna. İç çekişleri sürüyor. Uzakta bir çakal sesi. Kuşlar ötmeye başlıyor sonra. Uyandı onlar. Suyun sesi değişiyor kulaklarına. Koşuyor su. Koşa koşa gidiyor. Bu pisliği o çekmiyor, çekmeyecek. Emir, sırtındaki ağır

yamçıyı sürükleyerek yanaşıyor. Cevahir'in yapması gerekeni o yapıyor. Üstündeki kocaman yamçıyla, annesinin üstüne kapanıyor. Neden sonra sıcaklık, karıncalanma, ardından da ter geliyor Cevahir'den. Oysa taşın üstü ayakları, o, çamurlu çatlak ayakları ve önünde kanı yutmaya çabalayan toprak, kan içinde.

Şimdi bitmiştir her şey. Çocuğun bir elinin bütün tırnakları sökülmüştür. Can nedir? Acı, korku, sıcaklık, yürek, düşünce ve kan nedir? Ya sevgi, ya insan, ya onu saklayan toprak? O da saklamaz mı her şeyi, sonra kussa bile? Şu halime bakmadan yüreğimi soğutur, bilirim. Namus ve öksüzlük... Sonra kin... Öç, nedir?

Kımıldanamıyor. Öyle gergin. Şimdi de. Acı yüreğine çökmüş, toprak gibi serpilmeye hazırlanıyor her yanına ve var olan her şeyin üstüne. Sırtında, tozlar yaprak parçaları çöpler var ve o yamçıdan başka şeyi yok. O yamçıyla Batu Beg'in namusu korunuyor.

Şafak, narın kabuğu gibi bir renkler cümbüşüyle geliyor. İçini açıyor ardından, ışıklılı. Biraz daha ısınınca, bulduğu ölümlerin binişlerinden bezler yırtıyor ve gözyaşlarıyla yıkayarak Emir'in her bir parmağını o bezlere sarıyor. Ben, hay Tanrı çok mecbur kalmadıkça sesimi yutmuşum, sana küsmüşüm...

Demek vade doldu. Çok dualar ettiğimi biliyorsun, ölsün diye. Bütün diyarlar ve bütün insanlar değişmiş bile olsa, ayıp diye kendime suç yükledim. Ölseydi iyiydi karnımdaki. İzin vermedin. Ama, Emir'imi sağalttın. Elini kullanmayı öğrendi, ne var ki yüreği yumuşadı...

Gözün ışığı kaptığı zaman kadar kesilse sancısı. Art arda geliyor. Yükseliyor, parçalanıp köpükleniyor. Kimse başına gelmeden, buralara bir erkek yaşmadan bitse bu iş...

Patlıyor karnının üstünde bir şey. Olgunlaşmamış bir yara gibi. Dışardan duyulmayan, ama bilincin algıladığı bir sesle. Ilık ılık bacak arasından akan sular bir nehre dönüşüyor. Vatani-

nın suları gibi, kolayca. Rahat, özgür bir su bu. Bazen dalgalı, bazen dümdüz akıyor. İniyor karını. Son kez olduğunu bilerek ıkınıyor yine ve ellerini ağaçtan çözüp çocuğu usulca önüne çekiyor. Bacakları incecik, ayakları topak, kafası yamru yumru. Hiç sesi çıkmıyor. İşte o zaman, o zaman yaşamın güçlü gürültüsü aklını başından alıp, büyük bir hata yaptırtıyor Cevahir'e. Düşünmeden —düşünse yapmazdı asla. Asla— çocuğun kışına bir kez, bir kez daha tokatlar vuruyor kanlı elleriyle. Neden sonra, zor bir çığlık değişiyor kulaklarına. Gülüyor Cevahir.

Bakmayacak yüzüne. Bakıyor... Yürek titreten, acı veren bir şey bu. O kadar küçük ki. Ölür. Nasıl yaşasın? Zaten öldürecek, buna zorunlu.

Çocuğu yanlamasına, az önce karnından çözdüğü bezlerin üstüne yatırıyor. Giderek içinden gücü çekiliyor. Oysa güçlenmeli. Güçlenince yanı başına bıraktığı çapayla açtığı çukura gömecek bebeği. Başını çeviriyor: Küçük bir kızıl karınca yürüyor çocuğun omzuna doğru. Elini uzatıp, ipeksi tenin üstünde eziyor karıncayı. Kendisi ve çocuk arasındaki kordon hâlâ yaşamlarını birbirinden koparmamış. İkinamıyor artık. Kan köpürerek ayaklarına dökülüyor.

Hafifliyor gövdesi. Dünya ağararak, giderek ağararak uzaklaşa uzaklaşa dönüyor.

Yeni gün yüzüne yürüdüğünde, Emir'i ve yamçıyı üstünden iterek doğrulduğunda, Hamzat Amcanın, iki küçük kız, bir oğlan ve yoksul dul Kiraz ile emzikteki oğlu Osman'ın ölümlerini gördükten sonra, salt ısınmış olduğu için kendini ve oğlunu toparlayacak gücü buldu... Oysa şimgi giderek soğuyor sıcak güneşin altında.

— Kurtar beni Tanrı... Suçsuz bu bebek. Suçsuz, biliyorum ama, onu oluşturan tohumla aramda namus ve kan var. Kurtar ki temizleyeyim...

Her yanı suya kesmiş, boyuna akıyor.

III

BOĞAZA SON KEZ BAKMA ZAMANI

Yahya Efendi kapıdan henüz girmişti. Elindeki zembili kapıyla mutfak arasına bırakmış, taşlıktan arka bahçeye açılan kapının bitişiğindeki daracık sekiye oturmuştu.

Zembili boşaltmaz, doğrudan karısının eline de tutuşturmazdı. Yeşil Hanım işi ne olursa olsun bırakıp gelecek, Yahya Efendi de zembilden çıkardığı her şeyi teker teker karısının eline verecek. Eskiden, mutfaktan bir sini, yahut kalbur getirilirdi. Yıllardan beri, böyle bir şeye gerek yok. Yazları iki hıyar, üç domates, birkaç yapraktan başka şey olmayan kıvırcık. Hele şimdilerde kış sonu olduğu için, bir küçücük, yaprakları yeşilden aka dönüşmemiş lahana, bir iki patates, soğan getirebiliyor ancak. Buna da bin şükür. Savaşı, çevrelerinde oturanlara bakarak rahat geçirdikleri bile söylenebilir o kadar cık şeyle.

Nevnihal, yukardaki sahanlıktan babasını görünce, odasına yürüdü. Kapı çalındı. Selamünkavlen... Yabancı biri. Kim olabilir?

İnip kapıya bakması gerek. Bu kez, merdivenin ortasında durdu. Babası kapıyı aralamış, dışarda biriyle konuşuyor. İçeri buyur etmediğine göre... Zaptiyeler mi yoksa? Bir kötü haber mi? Emir Beye bir şey olmuştur.

— Nevnihal, kızım seni soruyorlar.

— Beni mi, Emir Beyi mi? Kim o?

— İn de kendin konuşsana kızım.

Nevnihal'in ayaklarının dolaşışına bakıyor. Alttaki geniş taş basamağın üstünde, kolunu yakalıyor:

— O kadar telaş etme. Bizimkilerden biri... Bizimkilerden.

Bir şey anlamıyor babasının sözlerinden. Kapıda bir çocuk bekliyor. Onun da gözleri sorulu.

— Beni mi aramıştınız?

Çocuk, iki yanına kuşkuyla bakıyor. Sokak boş.

— Nevnihal Hanım mısınız abla?

— Evet, Nevnihal benim.

— Meclisi Mebusan Üyesi, Dağıstanlı Emir Beyin haremi?

— Evet, evet... Bir şey mi oldu Emir Beye?

Çocuk, on iki, on üçünde var. Belki de yanılıyor. Daha büyüktür. Bu savaşı geçiren herkes, hele çocuklar, fırına düşmüş kâğıt gibi kavrulduklar aşıktan, yoksulluktan. Belki, on beşinde, on altısında. Mahzun gözlü, sarkık dudaklı, saz benizli bir çocuk.

— Beyinizin selamlarını getirdim. Sıhhat ve afiyette kendisi. Yol tedariki görölsün istiyor. Hemen hazırlanılınsın, dedi. Ne zaman geleceğini, ne kadar kalacağını bilmiyormuş.

— Nereye gittiğini söyledi mi? Kendisi şimdi nerede?

— Hemen hazırlık yapılsın dedi...

Yüreği korkuyla doluyor Nevnihal'in. Kalkalıyor. Çocuk tembihli ağzından bir şey kaçırmamaya. Bana bile...

Çocuk hızlı hızlı, koşmaksızın ama koşar adım yürüyor yukarı doğru. Mezarlığa varmadan bir yer vardı, yangından artakalan. Oradan sapacak sanıyor Nevnihal, ama sapmıyor çocuk. Yukarı. Ayazmaya yürüyor. Hızla küçülüyor, neredeyse yitecek gözden. Rumlar, bu semtinin dışına düşmüş oğlana bir fenalık yapmaya kalkıştırlarsa?

— Ne yapmalı Efendi Baba? Çocuğu yalnız bırakmak doğru muydu? Ardından koşsam mı, anasıymış gibi?

— Kurtarır o kendini, kurtarır. Tanrı muini onun. Görüyor musun kızım, benim biricik kızım, yakalanmamış. Bin şükür yakalayamamışlar. Kaçıyor o da. Yol açıldı. Öyle... Başka nedeni olur mu böyle bir haber yollamanın? Yüzüm kara çıkmıyor. Ah, seni Reşit densizi...

Bu soğukta, ayağındaki çorapların kendisini üşüteceğinin farkında değil Yahya Efendi. Bastığı taşlar buz. Kızını da duymuyor. Zaten oldum bittim, aklı neye takıldıysa, ondan sesle sözle kopanlardan değil:

— Reşit... Şu bizim Âmedi Hulefasından mazul Reşit Efendinin anlattıkları doğru demek. İttihatçıların önde gelenleri toplandı ya, ardından aşırılar da toplanıyormuş. İngiliz bu işe kafayı iyice takmış. Reşit Efendi, duyduğuma göre sizin damat da mecliste tek durmayan azıllardanmış Yahya Efendi, dedi. Gül gibi kızı niye verdiniz? Halife düşmanı derler onun için. Meclisi Mebusan'ı bastıkları doğruymuş. Kara Vasıf Beyle Rauf Beyi istedikleri de. Sizinkiler, «gelin kaçıralım, birer nefer giysisi altı üstü. Kim yaşa başa bakıyor? Bizler siz kaçana kadar oyalarız yüzbaşıyla yanındakileri...» demişler. «Yok, olmaz» diyorlar öbürleri. «Sizleri zor duruma düşürmeyiz...» Belki Rauf Bey, Hamidiye Kahramanı kaçmaz, diye düşünmüştür. Halbuki, kimi kurtarıyorsunuz a Efendi? Daha zor duruma düşecek hal mi kalmış şu zavallı millette? İte kaka götürdüklerini anlattı Reşit Efendi. Ardından sıkı bir arama geniş tevkifat geliyormuş, dedi. Kaçacak delik arıyorlar, dedi. Keyifli sanki. Ama, bin şükür damat bey henüz ellerinde değil demek. Hadi kızım, hadi fidanım, sen yukarı çık, işe koyul.

Düşününce, inanası gelmiyor babasının anlattıklarına. Herkesi götürselerdi, şimdiye gelmezler miydiler eve? Demek öyle ciddi arama

yok. Yakaladıklarının götürüyorlar. Yine de belli olmaz ki. Dün silahsız askeri uykuda vuran, şimdi mebusun tamamını toplamaya karar verir. Emir Bey aşırılardan mı? İnsan, dört aylık kocasını tanıyorum diyemez ki. Bilmiyor.

Yukarı çıkarken, günlerden beri aklından bir an bile çıkmamış olan Emir Beyi özlediğini duydu. Yüreği, karnının altı ağrıyor. Ne tuhaf, demek evliliğe alışıyor. Müyesser boyuna anlattı kocasını. Nevnihal'in yüzünün kızardığını, utandığını gördükçe keyiflenir, ballandırır... Ah biz kadınlar... Belki de erkeklerden bile edepsiziz. Onlarınki ortalarda. Bizlerinki, oda duvarlarında kalıyor. Durgun sudaki bin bir canlı gibi sessiz, görünmeyen, gizli. Ama, cansız değiliz...

Çocuk birine rastlasa sesi gelirdi. Belki ne yandan geleceğini, ne kadar kalacağını, nereye gideceğini önceden tembihlediler. Aptal değiller. O da aptal değil. Gözleri ışıktı. Yavrum... Yüreкли. Kendine de yapacak bir şeyler düştüğünü biliyor. Aç. Önemsemiyor. Yıllardan beri doğru dürüst bir aşı kaşık sallamamış, bunun farkında değil.

Babasının sesi, aşağıdan yükseliyor : ŞÜKÜR...

Annesinin sesi mırıltı olarak değişiyor kulağına. Ah siz, birbirinize herkesi kışkandıracak kadar yakın oldunuz. Böyle bir yakınlığı başka kimsede görmedim hiç, belki kimseyle kuramayacağım da. Ne kadar tanıyorum kocamı? Hemen hemen hiç... Güzel Yeşil Hanım. Sevgili Yahya Efendim, herkes sizin gibi olamaz ki. Siz, bir sevgi mucizesisiniz.

Bu aylar boyunca hep babası konuştu Emir Beyle. Yemek bittikten sonra Nevnihal annesiyle birlikte sofrayı aşağı taşırdı. Kışın ayazına soğuğuna bakmadan bulaşıktan sonra taşlığı, sonra mutfağı yıkayıp yukarı çıkarlardı. Babası, yeri bir milim bile değişmeyen minderine çekilir, Emir Bey elinde bir kitap, Nevnihal'in oda

kapısında görünmesini beklerdi. Yatsı okunurken, Emir Bey kitabını kapatır, içine ceylan derisinden yanları dilim dilim oymalanmış kitap aralığını özenle yerleştirir, oturduğu yeri eliyle düzeltip doğrulur, iyi geceler dilerdi. Nevnihal onun ardından hep utanarak çıkardı.

Yenilikleri kabullenmeyi bilmeyen kapalı bir dünyanın insanlarıyız bizler. Emir Bey boynuna değişikliklere zorluyor. Hepimiz tedirginiz.

Nasıl bir tedarik görmek gerekir? Bunca yılda gittiği en uzak yer: Cevizli. Onun gibisine doğma büyüme değil, doğma yaşama İstanbullu denir.

Emir Beyin bir halı heybesi olduğunu hatırlıyor. Bir bavul mu ister yoksa? Bavul, pek belli eder uzun yola çıkıldığını. Heybe iyidir.

Aynalı dolabın üstüne özenle yerleştirilmiş yorganların altında olacak heybe. Zorlukla buldu, zorlukla çekti, üstündekileri bozmamaya özenerek. Yatağın üstüne attı. Sandıktan, dolabın gözlerinden çıkardığı eşyayı yığmaya başladı. Ancak en gerekli olan şeyleri çıkardığını sanıyordu ama, yatağın üstündeki yığını görünce, bu işi beceremeyeceğini düşündü. Günlerden beri yok ortalarda. Bir haber de iletmedi. Sonra birden biri çıkıyor ortaya : «Tedarik görülsün...» diyor. Nereye, ne kadar zaman için? Nevnihal, babası kadar iyimser değil. Belki de Urfa'ya dönüyor. Orada Fransız, Ermeni birleşmiş. Kan gövdeyi götürüyordur. Ne de olsa çocukları var. En azından çocukları, bacısı... Ali Saip adında bir yüzbaşı, bizimkileri ayaklandırmış... Hiçbir şey belli değil bu ülkede. Hiçbir haberin doğruluğuna yanlışlığına inanmak mümkün değil. Efendi Babam böyle karışık işlerin içinde olmadı hiç. Çizgisi belli bir hayatımız oldu o yüzden. Acı çekmedik. Her şeye alışmasını öğrendik. Çünkü ufaktan başlardı değişiklik. Son aylarda, lodos gibi patlıyor olaylar...

Galiba size kızmaya başlıyorum, Emir Be-

yim. Sizi tanımıyorum. Siz beni tanımak isteğini duydunuz mu, yoksa duymadınız mı, bunu bile anlayamıyorum. Sanki kendimizi birbirimizden sakınıyoruz. Müyesser hasta olmasaydı, ona sizi anlatsaydım, yol yordam sorsaydım, belki bana yardım ederdi. Sizi anlamak istiyorum. Ama önümüzdeki günler...

Böyle hazırlık olamaz. Heybe çok gözalıcı. Adam yeterince göze çarpıyor zaten. Herkese yukardan bakıyor. Olamaz Nevnihal Hanım, kocanızı elçeğinizizle tehlikeye atmamalısınız. Nereye giderse gitsin. Onu sevdiniz.

Evet, sevdim.

— Efendi Baba, sizin zembil yolculuğa çıkıyor.

— Çıksın kızım. Çıksın, hayırlar uğurlar taşısın yanında.

Nevnihal, başını oda kapısından uzattığında, annesiyle babasının ağız ağıza verip konuştuklarını gördü. Gizli konuşuyor bunlar. Beni bile dışlıyorlar. Acaba gizli korkuları mı var?

— Sağ olun Efendi Baba. Ama bir şey mi var? Benim de bilmem gerekir eğer bir şey varsa.

— Fidanım, bırak kocamla benim aramda konuşulacak bir şeyler olsun. Ben senin kocanla neler konuştuğunu merak ediyorum mu?

Ah Yeşil Hanım... Ah sizi... Bu evde sıkıntıları şakayla yenmeyi bizlere siz öğrettiniz. Babam öyle neşeli bir insan değil.

Nevnihal gözünü açar açmaz, Yahya Efendi ise bu güzel kadını alır almaz, her şeyin üzüntü ve kuşku olmadığını öğrendi. Ona benzemeli kendisi de. Gamsız olmalı, kötü şeyler düşünmemeli. Kocasını kaçacak İstanbul'dan ve sonra... Sonra kurtulacağız diyemiyorum. Ben, Yeşil Hanım değilim. Yapamıyorum.

Zembilin içine de bir şeyler koydu. İkisi de hazır olsun. Bakarsın gelmesiyle gitmesi bir olur, zaptiyelere emir verilmiştir basarlar... Mütarekenin hemen ardından başlattıkları İttihatçı avı

neydi? Bize dokunmadan geçti o günler ama, yine de görünür rahatlığımıza karşın, yüreklerimiz kan ağlamıyor muydu o günlerde?

Seniha Teyzeyi unutmak ne mümkün? Hemen dönmüştü, İngilizci kesilmişti sokağa. Bir şey anlarmış gibi bu işlerden. Hiçbir umarı yoktu. Yine de İngilizci. Yıllardır onların gelmesini beklediğini söylüyor.

Boğazın işgal edildiği gece Yahya Efendi, denizden vuran parıltıyı görünce ilk kez ağladı. Aslında çok önceden sıkı sıkı çekilmişti perdeler. Ama ışıklar oyun etmek istermiş gibi Yahya Efendinin gözüne girmişti bir iplik inceliğinden süzülüp. Ertesi sabah babası işe gittikten sonra Yeşil Hanım gözleri ıslanarak:

— Nevnihal yavrum, dedi. Baban bu acıya dayanacak güçte değil. Perdeler bir daha açılmasın. Göz hırsız... İzin vermeyelim. Yalan da olsa yanlış da, bir daha onların ışıklarını evimize sokmayalım. Gün gelir, onlar dönüş yoluna girerler. O zaman bakarız, hakkımızdır. Baktığımız kıçlarındaki ışıktır. Ne demişti Sarı Paşa? «Geldikleri gibi giderler...» Tanrı'nın izniyle, askerinin gücüyle... Olacak bu. Benim korkum istemediğim gözümüzün onların duruşunu kapması.

Şimdi durum o günlerden daha korkunç. Bu kez, doğmuş ışığı karartmaya çalışıyorlar. Bir yandan müstevliler, bir yandan hep kolayca kaçmaya alışmış bizimkiler, insanda güç bırakmıyorlar. Kendi kendine bile olsa direnmek, çözülmemek güç istiyor. Reşit Efendi olacak adam babanın dükkânından çıkmıyor hiç. Nigâhbancı olmuş şimdi. Bir garip çingene, ama öyle değil. Üzüyor ya en azından. Ne kadar da çözüldük biz: O nigâhbancı, Seniha cahili İngilizci. İkisi de Sarı Paşaya düşman.

«A beyler, a Efendiler ne işiniz sizin, Ankara yolunu açıyorsunuz? Hazır savaş bitmiş işte. Hazır Efendimiz müstevlileri yumuşatmak, daha çok kan dökülmesini önlemek için Mevladan aldığı güçle, gece gündüz demeyip çabalıyor. O,

Mevlayla aramızda mukaddes köprü değil mi, gece gündüz duaya durmuş değil mi? Oturun siz oturduğunuz yerde. Neler çıkarıyorlar: Misakımilli'ymiş. Hangi misak a efendim? Nerede, ne kaldı bizden, senin gücün neye yeter? Sırtın yere geleli yıllar olmuş. Dünkü çobanın, bahçevanın bile seni yendi. Şimdi karşında Düveli Muazzama. Kafa tutacak halin mi var? Payitahtının ırzına geçilmiş. Düşmanın hâlâ oranda buranda gücünü göstermekte, doğrulmana soluk almana bile izin vermemekte. Kafana sokacaksın: Onlar ne verirse, aldığınla yetineceksin. Doymadılar şu garip evladı vatanın kanını akıtmaya. Milyonları sürdünüz savaşa. Üstlerine basıp önce koştunuz, sonra arkanızda bırakarak geri kaçtınız. Yüz binleri karlara, buzlara aç ve çıplak gömenler de bunlar değil miydi? Tek bir tüfek attırmadan? Bunlar değil miydi, Yahya Efendi? Neden gâvur diyorlar bu İttihatçılara Yahya Efendi? Çünkü bunların hepsi suyun öte yanından gelmişlerdir ve Anadolu evladının kanına, İngilizinden, Fransızından, hatta hatta Rumundan bile daha çok düşmandır.»

Yahya Efendi ses çıkarmadan dinlese de, üzülüyor uyuyamıyor geceleri. Ne kadar kavi tutmaya çalışsa yüreğini, tümünden haksız olmadığını düşünmeden edemiyor. Sabah namazı okunmadan önce uyandığında, içindeki gamın dağıldığını görüyor, yeniden düşman oluyor Reşit Efendiye.

Akşam geliyor. Sokak önce kalabalıklaşıyor, sonra yalnızlığına çekiliyor. Hepsi, ağızlarına attıkları lokmaları zorlukla çevirip zorlukla yutarak yemeklerini yiyor. Nevnihal'in kulakları, aşağıdan gelecek seslere dikili. Kapkaranlık, kör sağır bir sokak. Yalnızca köpeklerin ulumaları kesiyor bu sessizliği. Ayak sesi yok, gökyüzü yıldızsız, karanlık. Yağacak gibiydi gün boyu, yağmadı. Soğuk iliklerine işliyor insanın. Nem, korku gibi üstüne yapışıyor, üşütüyor. Emir Bey ne zaman gelebilir?

— Ne zaman gelecek acaba Efendi Baba?

— Gelir, gelir. Onu düşünme. Sağ salım gelsin diye dua et sen. Akli başında koskoca bir adam o. Her şeyin yolunu yordamını biliyordur. Bunların ne büyük işlere kalkışmış olduklarının farkında mısın? Münasip zamanı bilir, gelir...

— Ben inip taşlığı yıkayayım bari anne.

Annesine bakmadan, kaşığını sininin kenarına bırakıp acele çıkıyor odadan. Onların sessiz üzüntüsü de ağlamak isteği doğuruyor içinde, beklemek de. Yavaş adımlarla iniyor merdiveni. Evde hasta varmış gibi özeniyor. Oysa yapacağı gürültünün eve, evdekilere bir zararı yok. Taşlıkta öylece duruyor. Kulağı, dışardan vura-cak ayak sesinde. Yukarıda sofadaki demir çengele asılı idare lambası ışığını mutfak kapısına ince bir eğri çizgi gibi çiziyor. Nevnihal, yatsı namazını kılmış olan annesiyle babasının görünmek istedikleri kadar sakın ve inançlı olup olmadıklarını düşünmeden edemiyor. Merak anlamsız mı, bir tehlike yok mudur? Olmaz mı hiç? Bırakalım her yanlarını çepeçevre sarmış olan Rumları, Müslüman komşulara bile inanamazlar. Kaç dul kadın, kaç kız ışıkları sönük cumbası indirilmiş pencerelerin ardında geleni, gideni bekliyordur.

Ben de oturdum yıllarca o karartılmış odalarda, gözlerimi Kuleli'nin görünen tek kulesine diktim. Karşıdaki Kanlıca'nın Çengelköyü'nün ışıklarını seyrettim, ayak seslerinden adam tanımayı öğrendim. Önce bekleyen kız; sonra, evde kalmış ve bütün erkekleri ölmüş ve ölmekte olan bir ülkenin sayısız kız ve kadınından biriydim. Hafife alabileceği şey gelmiyor aklına. Hayat bazen ne kadar ciddi bir yüz takınıyor. Emir Beyin gelişi de öyle. Önemli bir olay. Gelsin... Anlat-sın neyin olup bittiğini. Saklanacaksa saklansın, gidecekse nereye nasıl gidiyor, söylesin. Kimse-lere görünmesin. Ayak seslerini duymasınlar. Ben de duymayayım ki, başkası tümünden habersiz kalsın.

Oh Beyim... O uzun bacaklarınızla, taşlara ve otlara dokunarak hışırdatmayarak takırdatmayarak boyunuzu karanlıklara saklayarak, yalnızca bir gölgeymişsiniz gibi, tehlikeden sakınarak geliniz.

Seniha Teyzeyle annesi arasında geçen konuşma midesini bulandırıyor. Gidip zaptiye çağıracak hâli yok ama, yoldan çevirdiğine olup biteni anlatır, sonunu düşünmeden.

— Yeşil Hanımcığım, yakaladıkları mebusları pişirip o Senegalli zebellah heriflere yediriyormuş Fransız.

— Kahrol sen e mi salak Seniha. Nereden uyduruyorsun bunları, deli misin sen?

— Deli meli değilim. Aklım başımda çok şükür. Öyleymiş. İnsan eti yemedikçe bu arapların akılları başlarına gelmezmiş. Görmedin mi hiç, heriflerin karalığı bile başka. Azıcık ışık olmaz mı yüzünde adamın? Bunlar kömür karası. Allah, o yüzden yüzlerine zerrece ışık karıştırmamış.

— Olur mu hiç öyle şey?

— Öyle bir olur ki... Pazarcı Hamdi anlattı: Yeminle. Bir müşterisi görmüş, Paşabahçesi'nden. O heriflerden biri, elindeki çocuk kolunu...

— Git evine Seniha. İnsanın aklını bozma.

— İnanma sen daha. İki kıydan haberler hep Hamdi'de değil mi?

— Onun haberleri böyle. Kendi işine baksın o salak Çerkez. Zaten adam çıktığı görülmüş mü Çerkezlerden?

— Niye, senin damadın da Çerkez değil mi? Kız Nevnihal kocan Çerkez değil mi?

— Hayır Teyze.

— Ne peki?

— Çerkez değil...

— Git Seniha. Örtün örtünü, evine git. Şu vakitte ağzımdan kötü söz dökülmesin.

— Sana iyilik yaramaz zaten Yeşil Hanım. Burnundan kıl alınmaz. Kocan da öyle. Kızınızı

bir taşralıya verdiniz. Mebusmuş. Onun mebusluğundan ne olacak?

— Seniha Teyze...

— Aman kızım, benim sözüm sana değil ki. Kaçmıştır seninki. Kim bilir kimler ardına düştü diye korkup kaçmıştır.

Yeşil Hanım kadını dövecekmiş gibi yerinden doğruluyor. Gözleri kor:

— Çok uzattın Seniha. Sana evine git dedim. Dert varsa bizim. Her duyduğun doğru değil.

Seniha Teyze gider gitmez Yeşil Hanım başına çatkıyı çattı. Yarım baş ağrısı tutmuştur. Akşama kadar midesi bulanacak, ayağa kalktığı anda dünyayı gözü görmeden sağa sola, duvara kapıya çarpacak. Yahya Efendi gelince, inanılmaz bir gayretle...

Annesi sahanlıktan aşağı sesleniyor:

— Ne yapıyorsun orada kızım?

Ne yapıyor? Hiç. Öyle duruyor.

— Geliyorum anne.

Bir şey yapmadan durmak korkudansa, bu korku bildiği korkulara benzemiyor. Sevgiyse, özlemekse... Bilmiyor böyle mi olur, olmaz mı, düşünüyor mu kocasını yalnız kalmaktan mı korkuyor?

Basamakları ağır ağır çıkıyor. Her an kapı çalınabilir. Dönüp, gürültüsüzce inmelidir. Telaş yok Nevnihal. Odaya giriyor. Hava öyle ağır ki. Pencereye gitse, ardına kadar açıp bir soluk... Pencereye gitse, perdeyi ucundan tutup gövdesini geriye çekerek... Babasının yüzü kaygılı. Anlıyor mu açıklıkları özleyen yüreğini? Efendi Baba üzölmeyin, merakım sizin üzüntünüzden baskın değil. Açmayacağım. Sizi üzmem.

Pencerelerin her birinin önünde ayrı ayrı durarak dönüyor sedirin ucuna, kapının yanına iliyor. Hiçbiri konuşmuyor, öyle bekliyorlar. Köpekler uluyor uzakta, bir bekçi sopasını vurarak bağırarak yaklaşıyor Arnavut Çeşme Soka-

ğından, Bakkal Sokağının oraya kıvrılıyor sesi biraz sonra yitiyor. Görmese de biliyor: Bütün Müslüman evlerindeki ışıklar sönük. Bizimkinin de sönük olduğunu sanırlar. Demek, bazılarının ışıkları dışarı sızdırılmıyor. Işığımız ancak bize yeter. Yeterince güçlü olmadı hiç.

Rumlar, hava böyle kötü olmasaydı çoktan başlamışlardı âleme. Yahya Efendinin sözüyle *Général Franchet D'Esperay maskarası* kendini Fatih sanıp beyaz atın üstünde Sirkeci'den Beyoğlu'na kadar çıktığından beri bayramları bitmek bilmiyor. Bayramlar böyle yoksul mahalle aralarına belki biraz geç geliyor ama, uzun sürüyor.

Kimin nesiydi o süzgün bakışlı, sarkık dudaklı çocuk? Savaşlar boyunca açlıktan hep ağlamıştı da o yüzden mi dudağı?... Emir Bey nerede buldu onu, hangi koşullardaydı haber gönderirken?

— Köpekler bile bizi bıraktılar Efendi Baba. Farkında mısınız?

— Evet kızım. Köpekler de bizi bıraktı. Atılacak çöp yok ki çevresinde dolansın, koklasın. Ne kadar çok köpekleşmiş insan olduğunu görünce, onların yokluğunu fark etmez oldum ben.

Oyalanıyoruz. Aklımızdan çıkmayan şeyi düşünmekten kaçınıyoruz.

Yine suskunluk. Yeşil Hanım sözde konuşmaları duymuyor, Kuran okuyor. Nevnihal farkında: Yarım baş ağrısını kocasına belli etmemenin yolunu böyle bulmuş. Dünya şimdi bir buğu gözlerinde. Acı yalnızca. Yine de «Hastayım yatacağım,» demez.

Lamba is çıkarıyor. Bu akşam fitili kesmek gerektiği halde kesmediler ondan. Camını kim silmişti? Annesi değil, Seniha Teyzeye kızmış yatıyordu. Ben de silmedim. Ayıp.

Her dört buçuk dakikada bir, boğazdaki bir sefinenin yıldız dolu ışığı bir ihtar makamında olmak üzere bütün sahili yalayarak geçiyor. Bu akşam ışığın özel bir amacı var: Emir Beyin ya-

kalanması için buralara kadar uzanmış. Hiç olur mu, diye soruyor kendine. Evet olur. İnanıyor.

Biz, insanları ve toprağı ve bütün diğer varlığıyla, Memaliki Osmaniye, insan ve bütün var olan şeyler ne kadar yalnız bırakılabilirse, o kadar yalnız bırakıldık. Yaşlandık çöktük, ama ölmedik. Ulu Tanrı, unutma sana dayandık. Emir Bey, ben yalnızca bir yürek olarak kaldım. Ses duyan, varlığını gören bir yürek. Nerelerdesiniz? Bir kavağın salınışı gibi gelseniz artık Sizi, hiç tehlike yokmuş, çevremizde kimseler gözlemiyormuş gibi kapılarda karşılasam, boyununuza sarılıp kokunuzu alsam. Tam bir saadetle...

Namaz kılamayacak. Kafasını toparlayamıyor. Böyle olunca duaları unutuyor hep. Kimi kandırması gerekir ki? Annesi babası bağışlayıcı zaten. Tanrı da şu halini görüyorsa, bağışlamamazlık edemez. Güveniyor Tanrı'ya. Rükûa vardığında duaları okuyamadığını bilir o. Ama kendisine inanıldığını görüyordur.

Babası akşamdan beri kımıldanmadı yerinden. Elinde kuka tespihi. Taneler birbiri üstüne gürültüyle düşüyor. Nevnihal, her birinin belli aralıklarla düşüşünü bir süre izliyor sonra dağılıyor kafası. Ses kulaklarına yeniden erişince irkiliyor, aynı zaman aralığına kapılarak başlıyor içinden : *Kurtar... Kurtar...* Gözlerini kapatmış Yahya Efendi. Emir Beyi beklemese, şimdiye çoktan uyumuş olurdu. Meclisi Mebusan'ın basıldığı haberi yayıldığından beri hiçbirimizin gözüne uyku girmiyor.

Yıllardır çekilenleri ve bundan sonra çekeceklerimizi bizden sonra gelenler öğrenecekler mi? Anlayamazlar. Bizler de bilmemişizdir. Bilmeleri gerekmez belki. Suçlamasınlar, yeter. Öylece oturduğumuzu, Dersaadetli olduğumuz için her şeyin önümüze hazır geldiğini sanırlar. Yıllarca Anadolu'da Rumeli'de olan bitene dışardan bakıp üzülen insanlar olarak kaldığımız doğru. Başımıza yalnızca yangınların ve zelzele-

lerin felaketi gelirdi. Onlara da âdeta alışmış-tık. Erkeklerini savaşlarda telef etmeyenlerin şehriydi burası, mutluluk kentiydi. Ama şimdi bütün başlara cehennem ateşleri yağıyor. Bık-tın Tanrı bu kentten bıraktın, belki haklısın.

Uzakta, çok uzakta kıvrak bir ut sesi. Bir yi-tiyor, bir darbukanın duruşlarında yükseliyor. Ne bitmez sevinç gösterisi... Onlara ne yapmış-lardı? Bağırmıza basmıştık. Yüz yıllardır onlar da Osmanlıdır demiştik. Komşuyduk. Yangın-da, zelzelede, selde, baharda, bayramda korkuyu ve sevinci birlikte yaşamıştık.

Acılı günlerimiz ortaktı, biz öyle inanıyor-duk. Şimdi bizim acımız, onların sevinci. Yürek buna nasıl inansın? İnansın ve sonra dayansın? Yaşlılarımız birbirinin ibadethanelerine gider-lerdi ve onlar bize öğretmişlerdi ki: «Hepiniz kullarsınız, aranızda bir fark yoktur.» Küçükle-re, yeni gelenlere bizde de, onlarda da aynı şeyi söylemişlerdi. İmandıklarını sandık. Kendini be-ğenmemeyi böylece öğreniyorduk. Onlar onlar diyorsam, bunu şimdi diyorum. Onlar ve biz, he-pimiz Memaliki Osmaniye'nin mümtaz kişileri-ydik. Sonra ne zaman kin birikti içlerinde ve taşıdı, güçlüklere dayanıp bizi boğmak istediler? Buna hakları yok, olamaz.

İlk günlerde söylemişti bunu babası. Hâlâ kabullenmiyor onların yendiklerini. Aradan bir buçuk yıl geçti halbuki. Önceki yılın teşrini sa-nisindeydi. Sefineler yığılmıştı... O günden beri, tespihini müthiş inancı ve korkutucu yalnızlığı içinde döküyor üstüste: *Kurtar... Kurtar...*

Ansızın, bu karanlık bekleyişin içinden, hüz-nü çoğaltan bir klarnet sesi yükseliyor. Oda bu-nunla doluyor. Demek eğlence büyüyecek ve uzayacak. Ut sesi yitiveriyor. *Bizim gibi...* İnce, daha çok bir gazelhane yakışır ses, Nevnihal'in kulağına bir zamanlar çok sevdiği bir şarkıyı ge-tiriyor. Balkan Harbi ve Umumi Harp'ten önce ünlene Udi Hapet Hanımın şarkısını:

Nâle-i cangâhı canan duymuyor

Neyleyim tedbire takdir uymuyor

Uymuyor. Ey can ve canan olan Tanrı...

Duymuyorsun.

Emir Beyin anlattığı bir konuşmayı hatırlıyor:

— Aydın Mebusu Emanoilidi Efendi, istizah vermiş. Der ki, bir milyon Ermeni öldürülmüş, çeyrek milyon Rum sınırdışı edilmiş, yarım milyonu öldürülmüş, seferberlikte kurulan amele taburlarında çeyrek milyon insan, açlık ve sefalekten ölüme terk edilmiş. Arap, Kavmi Necipine kötü muamele yapılmış. Bunu, benim ırzıma, toprağıma, insanıma göz dikmiş bir milletin mensubunun sormaya hakkı olur mu?

Ya Dahiliye Nazırı Ali Fethi Beyin cevabı: Belki hepsinden çok mutazarrır ve mağdur Türk unsuruna da yer vermesi gerekirdi, Emanoilidi Efendinin...

Bunlar hâlâ yerlerini bilmeyen insanların sözleri. Öbürü, kendini haklı görebilir. Bizim, yalnızca emsal mi göstermemiz gerekirdi? Yunan yürüyor, kan dökülüyor boyuna. Büyük savaşlardan çıkmışız. Bütün erkek nüfusu yitirmişiz. Arkamızdan vurulmuşuz. Cephelerde çarpışırken, anamızı karımızı bıraktığımız toprağı altımızdan çekip almışlar... Tehcir, tehcir... diyorlar. Tehcirin bir durağı da Urfa'ydı. Durdukları anda, işleyen bir makineyi, yani kanı ve zulmü saçmaya başladılar. Ben, kendi acımı ve kinimi unutmaya hep hazır oldum. Ama bu kinim ölmeye bırakılmıyor hiç. Nevnihal, onların bu kadar ayrılıkçı davranmalarını bağışlayamam. Peygamber değilim. Ben bile kan dökebilirim...

— Sizin şahsi kininiz nedendir efendim?

— Bir gün, bizim bir evimiz olunca, böylece ortalarda aralarda konuşmaktan kurtulunca Nevnihal, o zaman anlatacağım. Şunları şimdi bile söyleyebilirim : Benim babamı, gözlerimin önünde kestiler. Kanları fışkıırıyordu. Gökyüzü kıpkırmızıydı onun sıçrayan kanından. Oralar-

da gök hep öyle kalmıştır. Anam, kahrından öldü. Başka şeyden değil. Bacım Helal'i doğururken ölmesi tesadüftür. Konuşmayı unutmuştu, gülmeyi unutmuştu. Upuzun bir kemik yığınıydı. Neden öldüğünü yalnızca ben bildim. Kimseye anlatmadım. Anlamazlardı... Üç yıl önce Urf'a'da, benzer şeyler yapıldı. Ben Nevnihal, insanların iyi olduğuna inanırım. Bütün görüp yaşadıklarım bunu, yani, bu inancımı değiştirmeye yetmedi. Ama bir şeye iyiden inandım: İnsanlar birinin ardına takıldıklarında, başkalarının oyununa geldiklerinde, sürüye dönüşüyorlar. Tek insana tek kahramana kinim ondan. İnsanları insan olarak yaşamaya çağırmaya kimsenin gücü yetmez. Çevresi kirletir onu. Bunu... Şimdi korkacaksın ama, Muhammet için de söylerim, Halife için de. İlerde bir başkası böyle bir yer tutarsa, göreceksiniz o da öyle olacaktır. Değişmez bu. Yalnız bu ülkede değil, bütün dünyada böyle.

Her zaman başlanmış ama sona ermemiş konuşmalar geçti aralarında. Bu şanssızlık. Yine de, eteklerini dizlerinin altına çekip dertop olarak dinlenen sözlerin azaldığı, dokunuşların sözlerden çok şey anlattığı yakınlıkların bulunması bahtlılığa döndürüyor beraberliği.

Yağmurun ilk damlaları tıpırtılarla düşüyor. Ardından rüzgâr çıkmış olmalı, camlara vurmaya başlıyor. Birden hızlanıyor. Nevnihal seviniyor. O ıslansa bile, yağmur sokaklardaki ıssızlığı artıracak. Boyuna sokağı gözleyen Seniha Teyze, o aşağılık mazul Kâtip Reşit Efendi, sıkılacaklar bir süre sonra. Emir Bey, onların gözleri camın ardından çekildikten sonra, onlar gibi yüzlerce, binlerce şuursuzun oturduğu evlerin kapı ve pencerelerinin önünden geçecek. Yağmur Emir Bey için yağıyor. Belki o yağıdırıyor yağmuru. Belki de ben... Buraya gelecek. Birkaç dakika belki yarım saat için. En çok, bu gece kalabilir. Kalmasını istemiyorum, babam için korkuyorum. Ama kalabilir. Sevineceğim. Bu ka-

dar kısa sürede artık vazgeçemeyecek, döneme-
yecek noktaya gelip gelmediklerini öğrenmek is-
tıyor. Ben o noktadayım. Emir Bey de öyle mi?
Tanrım, bu ne mutluluktur. Böyle dönemlerde
hangi insanın buna ihtiyacı yoktur ki?

Damlalar karmakarışık çarpıyor cama. Pen-
cereden bakıyor, lambanın dışarıya vuran ışı-
ğında, şimdiden oluşmuş gölcükleri seçiyor. So-
kağın sivri taşlarla döşenmiş eğimli ortası suyla
doluyor. Yavaştan dereciğe dönüşür bu hızla ya-
ğarsa. Aşağıdaki evler sel altında kalır. Ayazma-
nın oradan başlarsa derecik, birazdan bu evi de
su basar. Emir Beyi korursa, varsın bassın. De-
nizden vuran konik ışık sokağın taşlarının pa-
rılıtısını artırıyor. Taşlar tertemiz. Emir Bey, so-
kağa bu ışığın vurduğu zaman geçmemesi ge-
rektiğini düşünür mü? Düşünmez mi? Nelerden
geçmiş bir adam. Ah Nevnihal, senin bu kıt ak-
lın. Seni Karamürsel sepeti. İçin boş üstelik.

Babası hep öyle. Kımıltısız. Her şeyin far-
kında ama değilmiş gibi. Gidip yerine oturuyor.
İsli lambanın aydınlatmaya çalıştığı odada, an-
nesi pencereye yakın yerde, babası hep o köşede,
kendisi kapının yanında, fırlamaya hazır —bir
tazi gibiyim— giderek ağırlaşan bekleyişi en ko-
lay biçimde sakladıklarını sanarak, pusuya yat-
mışlar. Artık sokaktan gelecek ses yalnızca bu
evin halkınındır. Rumların ve hayvanların değil.
Bozacılar boza satmaz oldu. Bekçi kim bilir ne
zaman döner. Bu yağmurda aşağıda, Arnavutköy
Caddesi üstünde bir Rum balıkçı kahvesine sı-
ğınmadıysa, bir sokakta geniş çatılı bir evin ko-
ruyuculuğuna sığınmış bekliyordur.

Yanında anahtar taşısaydı Emir Bey, Nevni-
hal odalarına gidip yatağa uzanarak beklerdi.
Kapıyı nasıl dövdüğünü unutmuş. Kurgulu çın-
gırağı çalmıyor, bunu hatırlıyor. Şimdi ne yapa-
cak? Uyuya kalır mı beklemenin verdiği yor-
gunluğa yenilip? Uyuya kalır, o gafletle duy-
mazsam ve ardından bastırırlarsa... Silah sesle-
ri duyduğunu sanıyor... Fırlıyor:

— Buldular... Baba, kurşunladılar...

Yeşil Hanım da fırlıyor yerinden. Gözlerinin görmediği öyle belli ki. Ağrısı hep sürüyor demek.

— Bulmadılar. Uzaklardan geldi, keyiflerinden Rumlar ateşlediler. Ona bir şey olmayacak. Birazdan gelecek.

— Evet baba... Bağışlayın.

Ne çok ihtiyacım var inanmaya. Doğru söylüyor babam, inanmamak yanlış. Birazdan gelecek.

Kendine güvenen bir insan o. Anahtar vermeye kalkıştıklarında, hemen karşı çıkmıştı:

— Hanımlar nasılsa hep evdeler efendim. Benim işim, olur olmaz saatlerde gelmeme izin vermez. Hep uzun kalırım dışarda. İşimi evime getirmemek için. Sonra benim için, zevceme duyduğum güvenin delilidir anahtar taşımamak. Yaşım ilerledi, bundan sonra huy değiştirmem zordur. Zevce olarak seçtiğim hanıma güvensizlik gösterme hakkım olamaz...

Unuttuğu sözleri, şimdi sanki ölmüş gibi pat pat düşüyor aklına.

— Ben aşağıda beklemek istiyorum.

Sesi öyle ince, hızlı ve ayarsız çıktı ki, kendisi bile irkildi. Yeşil Hanım arkaya dayandı, başını salladı. Yahya Efendi yerini değiştirdi. Çok yaşlılar çok yorgunlar.

— Sırtına benim abamı al, dizlerine de bir şey ört. Üşüyüp hasta olma kızım.

— Olur Efendi Baba.

Konsolun üstündeki saate baktı çıkarken: dokuza geliyor. Yarı gece geçti. Emir Bey alafranga saat kullanır. Bu evde alafranga hiçbir şey yok.

Taşlığı yıkarım, öylece oturmaktan iyidir. Bu havada bahçeye çıkıp kuyudan su çekmek ve taşlığı yıkamak Nevnihal? Akıl kârı mı? Niye? Nedir akıl kârı olan? Haklısın. Bir şeylerle oyalanacağın ümidi içinde sevinç oluşturuyor sanki.

Evet. Ne kadar aptalca şeyler yaparsam, o kadar kolay geçecek zaman.

Aşağı inince, içi ürperiyor ve taşlığı yıkamaktan vazgeçiyor. Zaten bu yağmur sürerse kuyu taşar. O zaman taşlığı, bahçenin toprağını siler süpürür. Kuyudan su çekmeye kalkışsa, çıkışın demir zinciri sokak kapısı vurulduğunda onu engelleyecek kadar gıcırıyor. Olmaz. Taşın kuyu. Öylece, her şey yıkansın.

Sekinin üstüne oturuyor. Bacaklarını uzatıyor birbirine dolayarak. Babasının kaşmir abası sırtında. Hırkasını çıkarıp bacaklarını sarıyor. Bahçeye açılan kapıyı açıyor iyice yana yatıp uzanarak. Bu yaz bahçeyi elden geçirmek gerek. Emir Bey döner mi, yaza kadar? Anlar mı bahçeden? Hayır, koskoca çiftlikleri olan adam aldırılmaz bahçeye. Onlar için toprak... Haksızlık etmekten korktu. Onlar için toprak yalnızca ürün veren şey değil. Namus. Onlar toprağı bütün olarak severler. Çiçek yatağı diye değil. Bunu da size anlatacağım, efendim. Beni aldığınıza asla pişman olmayacaksınız...

Mart bu yıl fazlaca yağmur, fazlaca soğuk yapıyor. Yaza kadar biter mi bu işler? Bitmezse, biz bittik. İşgalden beri bittik, Umumi savaşta bitmiştik, daha önce Balkan Savaşlarında da bitmiştik.

Hayır, bitmiyorlar. Bitmedikleri şuradan belli ki, kurtulacaklarına inanıyorlar. Hiçbiri bu işin zorluklarını bilmiyor, anlamıyor ama Tanrı'nın bir yıldırım gibi çarparak düşmanları kahredeceğinden kuşku duymuyor.

Kurtuluştan sonra çocukları olsun. Annesi, babası ne kadar sevinecek.

Yeşil Hanım, iki aydır boyuna sorular soruyor Nevnihal'e. Gebe kalması gerektiğini söylüyor:

— Sen geldin neredeyse otuzuna. Kocan ellisine geliyor. Çocuksuz kalırsınız. Bir torun istiyorum. Baban da istiyor. Ancak o zaman, seni yalnız bırakmadığımıza gönlümüz kail olacak.

— Bugünlerde çocuk istenir mi anne? Ne gelecek başına, hangi memlekette yaşayacak? Esir bir millete bir fert daha katmanın rahatlığı olur mu? Hele kurtulalım...

— Kurtulacağız. Kuşku yok, kurtulacağız. Babanın da benim de umudumuz kesilmedi hiç.

— Tanrı isterse olur anne.

— Önce sen istemelisin Nevnihal.

— Bunları konuşacak zaman değil anne. Sizleri üzecek bir şey yapmayacağımı bilirsiniz. Sevindirmek isterim. Ama şimdi böyle şeyler konuşmak gelmiyor içimden.

Gebe kalamıyor. Şubattan beri, ebe, hoca dolaşıyorlar annesiyle. Bir türlü karşı çıkmayı öğrenemedi Yeşil Hanıma.

Tahtaları iyiden iyiye çürümüş bahçe kapısından yel üfürüyor, darmadağın yağan yağmurun küçük damlacıkları bacaklarını ıslatıyor.

Bir tıkırtı. Rüzgâr mı, kulaklarının oyunu mu, açsa mı kapıyı? O bu... O... Güzel Tanrı. Pirinçten eli tablaya vuramaz gürültüsünden korkup, böyle tıkırtıyla sanki kendi yurdunda değilmiş gibi gelecekti. Geldi.

Sahanlıkta bir gölge. Işığın kapıya vuran vampiri çizgisi kararıyor. Demek annesi de duymuş sesi. O anda kapıya atılıyor Nevnihal. Şükürler olsun. Sırılsıklam. Başında fesi yok. Paltosu ıslak yün kokuyor. Nevnihal, başını onun hızlı hızlı atan yüreğinin üstüne koyuyor.

— Yavrum, izin ver kapıyı kapayayım.

Utanarak çözüyor ellerini kocasının belinden Nevnihal. Emir Bey kapıyı itiyor ama sürgüyü sürmüyor. Nevnihal uzanınca, elini tutuyor:

— Hayır yapma, kilitli durmasın. Kaçmak gerekirse...

Bir an bile bitmeyecek mi kuşku? Bu havada, akli olan sokağa çıkar mı?

Yahya Efendiyle Yeşil Hanım sahanlıkta. Annesinin elindeki lamba, Emir Beyin gölgesini

büyütüyor, başını tavan çizgisinde kırıp ortadaki kirişe kadar eğip bükerek uzatıyor.

Nevnihal bu evin kendileri gibi küçücük insanlara göre olduğunu, Emir Beyin buraya yakışmadığını düşünüyor.

Bizler, parmak boyu insanlar, koca devin korumasına bıraktık kendimizi. Koca dev, bizi öylece bırakıp gidecek...

Emir Bey önden çıkıyor. Nevnihal bir ara annesinin ağzını açtığını görüyor. Ama susuyor yine.

Odaya girince, Yeşil Hanım pencereye yürüyor. Mumhane Sokağı, Bakkal Sokağını geçtikten sonra sert bir dönemeç yapıyor. Yolun sonuna bakarak bekliyor bir süre. Emir Bey kendini sedirin üstüne atmış. Babası Nevnihal'e kaşıyla gözüyle işaretler ediyor. Nevnihal, incinebilir bir şeymiş gibi, elini omzuna koyuyor:

— Size yemek hazırlamaya iniyorum.

— Yok hayır, gitme. Aç değilim. O kadar kalamam zaten.

Yahya Efendinin gözleri pişmanlık dolu. Boşuna adamcağızı uyandırdığını düşünüyor. Nevnihal, omuzlarını silkiyor.

Kurtuluşu dışımızda görüyorduk önceleri. Görevimizi yapmıştık : Perdelerimizi kapatmıştık.

Perdeleri kapatmış, içlerine kapanmış, Tanrı'nın yardımcı olması için niyaza başlamışlardı. O yüzden, başka isteklerini ona iletmekten vazgeçmişlerdi. Emir Bey hayatlarına girdiğinden beri, hoşlarına gitse de gitmese de, kurtulmak için ödemeleri gereken bedel büyümüştü. O günden başlayarak, belki de batağa saplanmakta oldukları zaman zaman zaman akla gelmeye başlamıştı. Ah o eski fütursuz günler...

Evi basarlarsa birazdan? Gözlerinin önünde Emir Beyi —Allahım sana sığındık— sonra, yatakılık yapıyorsun diyerek babasını sürükleyerek —Allahım, evlerden uzak... Dağlara taşlara, dağlara taşlara— götürürlerse? Ölür babam. Ya

kocam, o ne olur? Âyet-ül Kürsî okumaya başlıyor. Ne yaparım o zaman? Annem dayanamaz. Yapayalnız bir evde, her yakınını bir anda yitirmiş zavallı Nevnihal... Yalnız kalacaksam —Allah muhafaza— kurtuluş da istemiyorum. Hainlik, soysuzluk ne olursa olsun, istemiyorum.

Emir Beye baktı, yüzü gergin ama solukları düzgün. İki yıl önceki yangının son yuttuğu evi hatırladı: Aram Ustanın oturduğu evi. Az yukarda, üç yol ağzındaydı. Şimdi, arta kalan yığintıda kuzukulağı, hindiba yetişiyor. Evin tahta perdeyle sokaktan ayrılmış bahçesinden mimoza ve begonvil dalları sarkardı dışarı. Küçükken, o köşede oyun oynamaktan korkmuştu hep. Kendinden sonra gelenler de korktular. Daha aşağı inip, Mumhane Sokağının sert bir dönemeçten sonra caddeye doğru uzanan sağ yanında oynadılar. Yumuşak kayalardan oyulmuş eski Mumhanenin önünde.

Aram Ustadan sonra yıllarca boş kaldı ev. Mimoza dalları kendilerini sokağa savurmuşlardı. Çiçekleri küçülmüş, yaprakları bozarmıştı. Aram Usta sözünü etmezdi ama Nevnihal biliyordu: Ustanın bütün ailesi, doksan üç harbinde bir kiliseye doldurulup yakılmıştı. Akli başında sayılmazdı pek. Nasıl kaçtığını kimse öğrenememişti. Nasıl başarmışsa, kendini İstanbul'a atmıştı. Bir Fransız madamın yanında şapkacılık yapan teyzesine sığınmıştı. Yeşil Hanım bu yaşlı teyzeyi hatırlıyordu. Yüzü boyayla sıvanmış, etekleri çamur içinde, potinlerinin düğmeleri kopmuş, saçları dağınık bir kadındı. Nevnihal, sokağa çıkacak yaşa geldiğinde, —daha kapı önünde oturup mahalledeki çocukların oyunlarını, gelip geçenleri seyrederken— kadın ölmüştü. Öldüğü, ondan çok korktuğu için aklından çıkmamış. O işe giderken, evine dönerken, Nevnihal kendini kapıdan içeri dar atardı. Bir gün Yeşil Hanım «Artık Öjeni Hanım yok, korkmayacaksın» demişti. Adının Öjeni olduğunu o zaman öğrenmiş ama, ölümü bilmediği için bir

süre yine onun dönüş saatlerinde kendini içeri atmıştı.

Kaşsız, çilli, mavi gözlü bir adamdı Aram Usta. İnsanın dünyadaki yalnızlığı ancak onun ki kadar olabilirdi. Çatı onarır, baca, kuyu temizlerdi. Kimseyle konuşmaz, işini çok özenli yapar, kazandığı parayı kedilere, köpeklere ciğer almak için harcardı. Çengellere bağlı inceli kalınlı ipleri, bir çuval dolusu araç gereci her zaman sırtındaydı. Bir elinde de hayvanları için aldığı, ipe dizili ciğerler. Ölümünden sonra, Ermeni harfleriyle özenle yazılmış, her biri başka cins mermerden mezar başlıkları çıkmıştı bir odadan. Çekiçleri, kesikleri başka köşede. Mezar başlıkları altı taneydi...

Bazı geceler Aram Usta yüksek sesle ağlardı. Köpekler uluyuşlarını yükseltirlerdi o zaman. Herkes titrerdi. Azrail gelmiş gibi. Yahut deprem geliyormuş, yangın yaklaşıyormuş gibi...

Aram Usta o kadar korkutucu olmasaydı, oyunlar Nevnihallerin evinin hemen karşısında kurulabilirdi. Giderek duvarları yamulan ev, yıkılan tahta perde, Aram Ustanın eskide kalsa bile hatırlanan ağıtları, o evi perili olduğu korkusuyla yalnız çocuklardan değil, mahallenin öbür insanlarından, Rum ve Yahudilerinden de uzak tutmuştu.

Mumhanenin gözeneklerinde saklambaç oynadıktan sonra, az ötede tahta parmaklıkları yerlerde sürünen bostana dalarlar, sekiz on yapraklı körpecik kıvırcıkları köklerinden söker, hıyarları daha bir parmakken koparır, yıkamadan çabuk çabuk yerlerdi.

Ne biçim anı bu? Ağzının içinden başlayan, midesine uzanan bir zehir tadı. Yalnızlığı hatırlatan şeyler demek çocukluğunda böyle bağlanmış birbirine. Emir Bey gidince, annesine ve babasına emrihak vaki olursa —Allahım, ne kadar yaşlılar— Aram Ustanın ne farkı kalacak o zaman? Bir küçük dükkân, bir şu ev... Yoksa, taa Urfalara kadar yollara mı düşecek? Hiç bilmedi-

ği, tanımadığı insanlar arasına. Orada Emir Beyin eski karısı, bacısı, üç çocuğu yolunu mu gözlüyorlar sanki?

— Nevnihal, sana soruyorum, haber göndermiştim. Hazırlık yaptın mı?

— Hazırlık? Ne hazırlığı?

Annesine bakıyor Nevnihal, ne soruyor Emir Bey?

— Kızım... Üzme bu kadar kendini. Yaptı efendim, yaptı. Nevnihal, toparlan bakayım.

Toparlanıyor. Odaya dönüyor.

— Evet yaptım ama... Ne tür bir hazırlık istediğinizi bilmediğim için...

— Damat Bey, neler oluyor? Gözlerimiz yollarda dört gündür. Hepimiz helak olduk. Hele Nevnihal yavrum. Kafası kesilmiş gibiydi.

— Nasıl hazırlık olacak Nevnihal Hanım? İki parça çamaşır, çorap kazak. Olanlar... Olanlar tam manasıyla rezillik efendim. Rezilliğin bile derecesi vardır, olanlar bunun en alt derecesi. Anadolu'ya gidecek bir Heyet-i Nâsiha mı seçmediler? Rauf Beyle Kara Vasıf Bey teslim mi olmadılar. A beyim efendim, kime teslim oluyorsun? Teslim olup da kimi kurtarıyorsun? Bunu düşünen yok. Ucuzundan kahramanlık. Rauf Beye büyük saygım var ama vatanı kurtarmak adına yapılacak şey bu değil ki. Aptallarla mı kurtarılacak vatan, teslim olmakla mı kurtulacak? Akıllarınca, İngiliz'in koyduğu kurallara uyarlarsa, kızdırmazlarsa onları... Kendi koydukları kurallara uyuyor mu onlar? Yook. Sen niye uyuyorsun? Nevnihal, ben hazırlık yapilsın diye haber göndermiştim.

— Lütfen Emir Bey, beni korkutuyorsunuz. Söyledim: Hazırlık yaptım diye.

— Öyleyse hemen yola düşmeliyim. Ev basılabilir. Yunus Nadi'nin matbaası da, evi de basılmış. Başka kimlerin, haber alınamıyor ki. Bizim İlyas'ı da sormuşlar yazıhanesinden. Başka kimler, ne durumdalar? Bilmiyorum. Çoğu gitti. Benim de daha fazla kalmam doğru değil. Ah! Za-

manında Kemal Paşanın isteğine uymak vardı. Paşa o kadar ısrar etti: İstanbul'da toplanmanın bir faydası yoktur diye. Ürktüler ondan. Her şeyi bir arada kurtarmak istediler. Her şeyi kurtaramazsın, değişiklikleri kabulleneneceksin. Tamahkârlığın, kurtarabileceğin şeylerin kurtulmasını geciktiriyor en azından. Geç kaldık. Çok geç kaldık, boşuna kan dökülmesinin nedeni biziz...

Yahya Efendi üsteliyor:

— Yeşil Hanım mutfakta. Bir şeyler yiyip gitseniz...

— Tokum. Gitmek istememin nedeni, sizi tehlikeden korumak. Nevnihal, annenizi yukarı çağırın. Yiyemem. Yolluk da istemem. Acele edelim. Hemen kaçmalı. Yolları sıkıştıracaklar. Onlar da korkuyor, o yüzden sertleşecekler. Günlerden beri bir hesaplaşma içindeyim: Yakınlarım, yolumu bekleyenler beni suçlarlarsa, haklılar. Hele Nevnihal. Ona gün göstermedim. Yine de göz ardı edemeyeceğimiz durum, beni onu bırakıp gitmeye zorluyor. Artık burada yapılacak şey kalmadı. Bundan sonra, inananların yeri orası. İnananların, bir şeyler yapmak isteyenlerin yeri...

Nevnihal baktı. Perdeler düzgün, Emir Bey kolunu uzatmış, Üsküdar'ın oraları işaret ediyor.

— Angara... Değil mi?

Babasının sesi usulca, fısıldar gibi, korkar gibi ama yine de mavimsi bir ümit gibi çıkıyor.

— Evet, Ankara...

— Bunu yapmak gerekli, inanıyorum. Tanrı korusun sizi. Sizin gibi bir adama kızımı verdiğim için seviniyorum. Ama, ardınızdan çok yalnız kalacağımızı düşündüğümde de kederleniyorum, damat...

Dudakları titriyor Emir Beyin. Sesi de:

— Bunları hiç açmayalım olmaz mı efendim... Çok kişi geçti, geçiyor. Onların da aileleri var. Çaresiziz. Kaçmak önümüzdeki tek yol.

Ayaklarımızı yere basmak zorundayız. Biz... Biz, geleni kabul etmeyi öğrenmiş bir milletiz.

— Bir ara, memlekete döneceksiniz diye düşündüm ben. Yeşil Hanıma da, Nevnihal'e de söylemedim ama, aklıma geldi.

— Memleket, nedir memleket? Ülkenin her yanı artık aynı. Önce kaçtı, sonra döndü geldi dedirtmem kendime. Rahatına düşkün, sorumsuz... Bunların düşünülmesine dayanamam. Urfa, benim memleketim değil. Dönebilsem, ananın emelini gerçekleştirmek için Kafkasya'ya gitmem gerekirdi. Artık Kafkasya bir hayal. İşgale uğramayan yerlerimiz bile bugün yarın ayaklar altına alınabilir. Urfa'da Fransız var. Gidici şimdilik, ama belli mi olur? Ben orada yokum diye, hiç değilse çocuklarıma dokunmadılar. Benim sayılan topraklar gözümde yoktur. Ama milletin toprağını yltirmesine göz yumamam. Ben avukatlık yapabilirim. Bir şey yapamayan ne olacak? Öyle bir yerdeyiz ki, benim tek başıma kurtuluşumun bir anlamı kalmamıştır.

Parmakları açılıp kapanıyor. Sinirleniyor, üzülüyor. Alt çenesindeki kaslar belli, dişlerini sıkıyor. Lambanın ışığı, yüzünün bu birkaç günde hızlanan yıpranmışlığını iyice belirginleştiriyor. Kemikli ellerini oynatıp duruyor.

— Nevnihal, benimle gelin... Önce annenize seslenin, çıksın yukarı, yemekle uğraşmasın. Hemen gideceğim.

Upuzun birkaç adım atıyor. Nevnihal, babasının yaşlı, kırışık, gamlı yüzüne bakıyor. Gidip onun dizinin dibine otursa, başını dizlerine dayasa, o da, her zamanki gibi tespihini usulca cebine koyup kızının saçlarını okşasa. Ne düşman, ne istila, ne yokluk, ne kaçan bir koca, ne korku... Tanrı'ya dayanarak ve her gün doğuşunu Tanrı armağanı olarak kabullenerek, gece yataklarına dualar ve hamdlarla girseler yine. Bunları bile neredeyse unutuyor. Acılar ve korkular neye çevirdi bizi. Unutkan, sarsak etti.

Emir Bey oda kapısının ağzında duruyor:

— Bin tehlike var. Canımdan yana korkuyor değilim. Bunu kul bilmeseyse bile Tanrı biliyor. Urfa'da bıraktığım çocuklarım küçük. Eski karım bir cahil kadın. Bacımın aklı tam yerinde mi, kuşkuluyum. En azından çok sinirli bir bahtsız insan. Nevnihal'ime bir güzel gün gösteremedim.

Sesi iyice tarazlandı. Nevnihal, gözünün yaşını o sırada sildi.

— ... Ama yine de umutluyum. Gün gelecek şu perdeleri sökecek, boğaza karşı iki kadeh atacağız efendim. Kendinize iyi bakın, karımı kolayın. Sizi habersiz, gözlerinizi yollarda koymayacağım.

Korku dağıldı. Kapalı perdeler açıldı. Odanın içine sarı, turuncu, yeşil, mavi, beyaz ve kahkahalı güneşler doldu. Bir an sürdü bu. Bir yanılsama süresi kadar. Sonra yine köşeye yerleştirilmiş bakır kabartma lamba sönük ışığıyla yerin; eşyanın üstüne karanlık gölgeler çizdi. Saat o sessizlik anında çalmaya başladı.

— Kararı etkileyecek kadar çok ihtimal yokken bile karar vermekte güçlük çektim. Canımı, namusumu çok önemsiyor değilim. Ötelerde her gün yüzlerce, binlerce can ve namus yitiyor. Burada kalsam, İngilizlerin elinde esir olacağım. Korkmaya başladı adamlar. Korkunun ise insana yaptırmayacağı şey yok. Gidersem, bir işe yararım. Kurtulursa bütün canlar ve bütün bir halkın namusu kurtulacak. Artık, ben sen günü geçti bu ülkede. Beni anlamaya çalış, sevgili karım...

— Çalışıyorum. Bari şunu söyleyin: gidiş yolunuz emin mi? Yıllar önce Efendi Babam neler çekmişti Ankara'dan dönerken.

— Yapma Nevnihal. Kötü şeyleri bana bir daha söylemenin yararı var mı? Kararımdan dönemem. Yapacağım şeyden başka yapılacak şey yok. Dağda belde kalırmışım, ne yapalım. Kismetle varsa kalmam, menzile varırım. Çok kişi

vardı bile. Samandıra'yı aştıktan sonra artık tehlike yarı yarıya...

— Galiba Özbekler Tekkesi...

— Olmadı. Sus Nevnihal. Yol hakkında konuşmayacağız. Siz hiçbir şey bilmeyeceksiniz. Çok sonra konuşacağız bunları. Sizin bilmeniz gereken son yer: İhsaniye. Bu kadar bilgi yeter. Her fırsatta haber göndereceğim. Emrihak vâki olursa... Duyarsınız. Vasiyetim güvenilir bir kişiye emanet edilmiştir. Seni ararlar. Haberim, her zaman mektup biçiminde olmayabilir. Seni merakta bırakmamak için her vasıtayı kullanacağım. Bunu göreceksin, yaşarsam...

Yüzü ne kadar solgun. Uykusuz yorgun. Gecelerce uyumamış gibi. Uyumamıştır. Bir sürü şey düşünmek, bir sürü soruşturma yapmak zorunda kalmıştır. Ceketı buruşmuş, mintanının düğmesi kopmuş, kazağının oyuntusu yana kaçmış. Boynu biraz daha incelmış sanki.

Birden onun şu anda ölüme ne kadar yakın olduğunu düşünüyor. Ev basılsa teslim olur mu? Ne düşünür o zaman? Yalnızca kendini, karısını, karısının ana babasını, Urfa'da ırgatlarına, eski karısına bıraktığı çocuklarını mı? Bir anda ne düşünebilir ki insan? Herhalde silah kullanmaz. Ama gelenler? Onlar Şehzadebaşı'ndaki kıyımı yapanlar değil mi? Vursalar kim hesap soracak? Bir ülke bu hallere düşmemeli. Mahpuslardaki Rum, Ermeni, Yahudi bütün katilleri, ırz düşmanlarını serbest bıraktılar da, mebuslarını gemilerin kışaltına doldurup sürdüler.

Zembili almış, içini karıştırıyor Emir Bey:

— İyi düşünmüşsün Nevnihal. Zembil iyidir. Heybe... Olacak şey değil. Amma da gösterişli şeymiş, unutmuşum. Bunlar yeter. Zaten alışkınum ben. Nelerden geçtim. Tanınırsam elimde fazla eşya olmasın. Kaçmak gerekirse yani.

— Şu üstünüzdekileri de değiştirseydiniz efendim.

— İyi bunlar. Çok iyi. Düzgün kılık bana yakışmaz.

İki eliyle pantolonunu çekiştiriyor. Bollaşmış. Tabancasını yokluyor, kılıfın üstünden.

— Kurtulalım, sana silah kullanmayı öğreteceğim.

— Ben korkarım efendim silahtan.

— Bilmezsın, inanmazsın ama, ben de korkarım Nevnihal.

O sırada Nevnihal annesini görüyor kapının önünde. Seyirtiyor. Elinde bir küçük paketle dönüyor:

— Annem, yiyecek paketi hazırlamış size.

— Gerekmez dedim.

— Gerekir efendim. Hem gerekmeğe bile, bu evden çıkıncaya kadar taşımaya mecbursunuz. İsterseniz atın sonra. Annemin gönlünün kırılmasına izin veremem.

— Giderayak dayak ha? Peki. Ne yapalım. Bu hesabı elbet bir gün verirsiniz.

Havayı gevşetmeye çalışıyor. Ah benim efendim, iyi ki size varmışım.

— Yamçım, yamçım nerede Nevnihal? Yamçısız olmaz. Onsuz hiç olmaz.

— Palto daha uygun değil miydi Emir Beyim?

— Olur mu hiç, olur mu? Ne biliyorsun sen yollar hakkında? Yamçımı çıkar hemen, acele...

— Yukarda olacak galiba, bir bakayım.

Nevnihal sandalyenin üstüne çıkarken Emir Bey:

— O benim cefakârım. Onsuz yollara düşülmez, diyor.

Gidip perdenin ucunu kaldırıyor ve dışarıyı gözlüyor. Nevnihal içerden vuracak ışığın korkusuyla aynalı dolabın önünde, sandalyenin üstünde dona kalıyor. Böyle, pencerelerden bakmaması gerektiğini bilmez mi? Emir Bey karısının endişesinin farkında değil. Uzun uzun bakıyor. Yağmur dindi mi, yağıyor mu bilmiyor Nevnihal. Emir Bey kapıdan girdi ve yağmur unutuldu. Tıslaya tıslaya bir şeyleri öne iterek, bir şeyleri yana çekerek buluyor aradığını. Çe-

kince kaydırıyor, yere düşürüyor. Zaten taşıyamayacağı kadar ağır bir şey. Aranıyor Emir Beyi. Yatağın üstüne oturmuş, gözleri halının desenine dalmış. Uzaklarda, aklın alamayacağı kadar uzaklarda. Yamçıyı düştüğü yerden zorlukla kaldırıyor. Tam toparlayamayarak sürüyor. Kocasını yardım etmeli. Ama, Emir Bey bu odada değil ki.

Nevnihal irkiliveriyor: Emir Beyin gözünden yuvarlanan koca bir yaş tanesi yatak örtüsünün üstüne düşüyor. Yüreği burkularak gidip yanına oturuyor:

— Neden efendim? Neden?

Emir Bey başını daha çok eğiyor. Koca koca yaşlar, dizlerinin üstüne bırakıverdiği ellerinin üstüne yağıyor.

Buna yürek dayanmaz.

— Bana da söyleyin. Çok mu kötü bir şey oldu, karınızım, bilmek hakkım. Beni bu kadar uzağınızda tutamazsınız. Lütfen efendim...

Emir Bey, yüksek sesle ağlamaya başlıyor. Gürültüyle. Boğazına tıkalı bir şey varmış da çıkarmak istiyormuş gibi çıkıyor sesi. Nevnihal, kapıya kadar gelen ama orada kala kalan anesiyle babasına «gidin diyor, ne olur gidin. Ne olduğunu öğrenirsem anlatırım...» İki küçük çocuk gibi uzaklaşıyorlar. Nevnihal kapıyı kapatarak yine eski yerine oturuyor:

— Çok kötü bir durum var, siz de benden saklıyorsunuz. Neden bu kadar umutsuzsunuz? Biz mi ters bir şey yaptık? Ben, yahut annem babam? Yahut durum tahminlerimizin ötesinde mi kötü, bizden saklamaya çalışıyorsunuz? Urfa'da mı bir felaket?

Emir Bey başını yukarı kaldırıyor.

— Hayır...

— Peki ne olabilir, sizi bu kadar yıkan şey?

— Sorma şimdi Nevnihal. Anılar... Kötü, korkunç, zulüm gibi anılar. Anlatamam. Hem zaman yok, hem de ne kadar ayrı kalacağımız belli değil. Yüzünüze kurtuluştan sonra da ba-

kabilmek isterim. Sizi incitecek bir sürü şeyi anlatıp, sonra da çekip gidemem. Yitiririm seni o zaman. Beni iyice tanıdıktan sonra... Kurtulmalıyız, soluk almalıyız önce.

— Beni tanıyorsunuz ama. Ben hep gördüğüm gibiyim.

— Bu kadarı yetmiyor demek. Az önce seni gördüğümde, pencereden dönüp de o yamçıyla becelleştğini gördüğümde... Duyduklarımı kısa sürede anlatamayacağım, farkındayım. Gördüğümü sandığım şeyler gerçek miydi yoksa kâbus muydular, bilmiyorum. İçimi yıllar yılı zehirlediler. Bir şeyleri unutmak istedim, unuttum. Bir şeyler o unutuştan güç aldılar belki. Çok eski bir hikâye. Çok eski. Annemi o yamçıyla donmaktan kurtardığımı hatırlıyorum. Üstüne kapandığımı... Daha önce... Ben yamçının altındaydım. Annemle bir şeytan boğuşuyordu. Elinde bir Çerkez kaması. Hayır Çerkez değillerdi. Olur mu hiç? Şeytanı hatırlıyorum, öbürlerinin yüzleri yok. Çok küçüktüm, annemin üşüdüğünü duyuyordum hep. Ben üşümüyordum. Sürünerek ona gittim. Kendimi kocaman bir kürklü hayvan sanıyordum. Annem üşümüştü. Çok üşümüştü sabaha kadar. Önce sarıldım ona, sonra üstüne kapandım. Buz gibiydi, bakıyor görmüyordu. Daha önce babamın elini tutup veda etmek istediğimde, onun eli de öyle buz gibiydi. Annem bir süre sonra öldü. Kahretmişti, yaşamak istemiyordu. Bunu küçük yaşımda anlamıştım. Öleceği aklıma geldiğinde, bana ne iş vermişlerse unutuyordum, deli gibi koşuyordum, onu buluyordum. Konuşmuyordu. Öldü, bir mezara gömdüler. O mezarı görene kadar, ölüler toprağın üstüne atılır ve kaçılır sanıyordum. Ölmekten, hayvanların beni yemesinden çok korkardım o yüzden. Ben olmasam, annem oracıkta o gün ölürdü. Onu ben ve bu yamçı kurtardık. Toprağa sakladılar ölüsünü. Hayvanlara yem diye bırakmadılar.

Bu odada değil Emir Bey. Nevnihal'in

yüzünü koca elleri arasında tutuyor, farkına varmadan sıkıyor, yüzünü yaklaştırıyor, çok yakından gözlerinin içine bakıyor ama görmüyor. Gözlerinden akan yaşlar, Nevnihal'in de yüzünü ıslatıyor. Yine de bu odada değil. Öyle duruyor. Belki... Zamanı bilmiyor Nevnihal. İçinde utanç: Bu adamın duygularını hafife almış. Onu anlamaya yoğun bir istek duymamış. Basit değerlendirmeler yapmış: İlk karısını kıskanarak, onu evinde barındırmasından rahatsızlık duyarak, üzölmek için evliliğini anlatmasını isteyerek, evliliğı bitince geri dönen ve Urfa'daki evin üst katına hiç çıkmayan, aşağıdaki karanlık bir odada oturmakta direnen yaşlı görömcjesinden korkarak, böyle anlamsız şeyler yüzünden Emir Beyi sorguya çekmiş. Onun zaman zaman durgunlaşmasını Urfa'ya duyduğu özleme yormuş. Oysa onun duyguları ne kadar başka, ne kadar uzak günlük yaşamın akışından. Her zaman dikkatli davranması, annesiyle babasıyla saygılı ama belli, aşılmaz bir uzaklık koyarak konuşması dert edinilecek şeyler değil. Ne zor şey evlilik. Ne zor şey bütünü oluşturulması.

— Gideyim artık.

Nevnihal, konuşamıyor. Emir Beyin gözlerindeki yaş kurumamış ama, aldırıyor. Nevnihal'in alnından öpüyor, odadan çıkıyor. Yandaki odaya giriyor, Yahya Efendiyle Yeşil Hanımın ellerini öpüyor:

— Sizler rahatsız olmayın efendim. Yalnızca sezdirmeden pencereden bakın önce. Nevnihal beni geçirir. Hakkınızı helal edin.

Sesi boğuk. Yeşil Hanım hemen dönüyor, sokak kapısının üstündeki pencereye seyirtiyor. Nevnihal'in sofadaki idare lambasını almasını gereksiz görüyor Emir Bey, eline dokunuyor:

— Onsuz inelim.

Sokak kapısının önünde, Nevnihal'in kolunu sıkıyor. Daha fazla dokunmak istemediğı apaçık. Fısıldıyor:

— Buluşmak kaderde varsa, beni yakından tanıyacaksın. Sana anlatacak çok şey var. En başta kendim. Kendimi senden esirgedim. Belki korkmuşumdur. Sana bağımdan korkmuşumdur. Sana sevgi duydum ama bunun yanında saygı da duydum. Bir kez kırdığımı hatırlıyorum. Sava'ya sert davrandım, üzüldün sen. Bunun sebebini anlatacak zamanımız olmadı. Ama Kurtuluşta, sevgili karım, Kurtuluşta, seninle çok yakın olacağız birbirimize. Sen duygusuz, kaba bir insanla evlenmediğini anlayacaksın.

— Estağfurullah efendim. O ne biçim söz. Ben sizden hoşnutum. Tanrı muininiz olsun. Yolunuzu ve bahtınızı açık etsin.

Yahya Efendi sahanlıktan eğilmiş sesleniyor:

— Para... Paranız var mıydı? Nevnihal'e verdiğiniz yüzgörümlüğünü alsaydınız. Hini haccette...

— Yapmayın Yahya Efendi. Benim para diye bir derdim yok. Yeterince üzgünüm, beni hep utandırırınız zaten siz. Bütün ev halkı. Sizin bu kadar fedakârlık etmeniz... Etmeniz doğru değil.

Sesi yine titriyor.

— Bak unuttuyordum az daha. Şu parayı al Nevnihal. Sizler, hepiniz güçlü insanlarsınız. Beni unutmayın, dualarınızı esirgemeyin.

Araladığı kapıdan dışarı bakıyor bir süre. Yukarı ve aşağı yanı gözlüyor. Sonra hızla dışarı çıkıyor, kapı ardından kısacık bir sesle kapanıyor. Omzuna attığı yamçıyla birden kaya gibi sert ve kunt bir görünümüne bürünmüştü. Zembil yamçının içinde. Kafkasların, artık soyları tükenmiş dev insanlarından biriydi. Sonuncusu da gidiyor şimdi...

Ağlamaya başlıyor Nevnihal. Bir daha görmeyecek onu. Görüşemeyecekler...

Yaşlı bir kadın gibi, dizlerine dayana dayana çıkıyor merdiveni. Dizleri tir tir titriyor. Her saniye uzaklaşıyor. Hayatımdan uzaklaşıyor. Artık çatışma, sürüklenme, evlerinden fırlayan ko-

nu komşuya dert anlatma korkusu yok. Evin basılacağı korkusu yok. Önemli bile değildi belki evin basılması. Kendisi önemsiyordu. Öyle olsaydı, haberi değil, acıyı zamana bırakırdı.

Basamaklar karanlıkta kalıyor, ben çıktıkça ondan uzağa düşüyorum.

Ayaklarının yıllardır alıştığı basamaklar mı carpılıyor, yoksa kendisi mi her adımda ayrı yüksekliğe kaldırıyor bacaklarını? Boşalmış gibi içi.

Annesiyle babasının odasına girdi. Daha birkaç dakika önce çok şeyin farkında olan kadın kendisi değil. O ağladı. Bir tomar parayı Nevnihal'in eline tutuşturdu ve kaçtı. Perişanım... Bu gece yalnızca bunlar oldu. Başka şey olabilir miydi?

Yeşil Hanım, hâlâ sokağı gözlüyor. Gitti, onun ardından uzandı baktı. Sokak bomboş, karanlık. Yağmur dinmiş. Yer yer ıslak taşlar parlıyor. Rum evleri karşılarında, başka sokaklarda ve Anadolu kıyısında ışıklı. Averof zırhlısı ilk günlerde en ışıklı şefineydi. Rumlar çiçeklerle süslemişlerdi. Gece ve gündüz pırıl pırıl... Olsun. Müslüman evleri saklanmak ister gibi, karanlık köşelere çekilmiş, varlıklarını unutturmaya çalışıyor sanki. Olsun. Bu da geçer.

— Gitti... dedi Yeşil Hanım.

— Gitti evet. Ne yana?

— Yukarıya doğru olmalı. Bu yana, aşağıya gitmedi. Caddeyi tehlikeli bulmuştur.

Nevnihal yukarıya doğru baktı. Bekleyecek değil, kuşkusuz. Sokağın ortasından da gidilmez, çatılar duvar diplerini görmesine engel. Mezarlığın oradan döndü o da. Orada bir şeyler var. Çocuk da aynı yoldan gitti. Evet, orası doğru yol. Kimseler çıkmaz bu saatte, bu havada. Bekçi bile evler bittiği için o yoldan hiç geçmiyor. Bozacılar sapmıyor. Kent uykuda çoktan beri.

Kent uykuda ama, zenginler eğlencede. Beyoğlu'nda çok Müslüman kadının müstevli subaylarla... Günahları boynuna. Onlarla hiç bir ara-

ya gelmedik. Ne düşündüklerini, nasıl yaşadıklarını bilmedik.

Emir Bey uzun adımlarıyla yukardan, yangının kesilip durduğu yerden, mezarlığın içinden Ortodoks kilisesinin arkasından geçiyordur. Belki kıyıda bir motor bekliyordur onu. Işıksızdır. Ama o yerini biliyordur. Yakınlığımız yitti bile. Sıcaklığı soğudu.

— Bitti bu iş. Hayırlı sona ersin diye dua edeceğiz artık. Konuşacak şey yok. Haydi kızım sen git yat, biz de yatalım. Önümüzdeki günler uzun. Çok, çileli...

Nevnihal, tespihini avucunda hoplatan babasına bakıyor. Bugün, akşamdan başlayarak hep oyun oynadık. Günlerden beri oynuyoruz aslında. Belki de aylardan beri. Savaştan beri, benim evliliğim sırasında, evliliğimiz sürerken, Emir Beyin yittiği günlerde ve bu gece... Oyun giderek daha sinir bozucu oluyor. Uyumayacak babam, annem. Ben de uyuyamayacağım.

— Allah rahatlık versin.

— Allah, cephedekilere, yollardakilere, hastalara, açıktakilere ve acılara rahatlık nasip etsin. Dualarımızdan hiçbir zaman esirgemeyelim onları. Artık bizim kendi hayatımız unutulmuştur. Yavrum, sakın önemsiz şeyler için kendini üzme. Vatan yoluna giden, Tanrı yoluna girmiştir. Korunacak, göreceksin. Akıllı bir adam o.

— Akıllı ve soylu bir adam.

Annesi, bunu söyleyen.

Nevnihal, «Bu akşam sizinle birlikte, burada yatayım,» demek istedi. Zorlukla engel oldu kendine. Saçmalık bu. Şımarıklık. Alışması gerek. Odasına gitti. Lambayı yaktı. Gülmek istedi, gülemedi: Kimsenin yüzgörümlüğü böyle bir şey değildir. Emir Bey, haznesi altından bir lamba verdi Nevnihal'e. Camı, kara kurşun hatlı sırçadan... Oda ne kadar büyük, boş, karanlık...

Emir Beyle yalnız kaldığı o ilk gece...

— Siz, yüreğimin ve aklımın ışığı olunuz. Nevnihal.

Lambayı bu sözlerle verdi. Arkadaşları görmek istediklerinde nasıl göstereceğini düşünerek, hayal kırıklığına uğradı Nevnihal.

Başlangıçta zaten her şey utanç verici. Nevnihal, kendini bildi bileli, annesiyle babasının odası olan bu odayı artık kocasıyla paylaşacak. Kocasının yüzünü birazdan görecek. Fotoğrafi-sini gösterdiler. Yeşil Hanım, bir türlü içine sindiremiyor bu damat adayını. O yüzden ağzından bir şeyler kaçırmaktan ve kızını olumsuz etkilemekten korkarak söylemişti:

— Baban diyor ki; isterse eve çağırırız, adamın görünüşünü, etvarını, sesini, aklını tartsın kızımız. Yüreğinin ısınıp ısınmayacağını kendisi takdir etsin. Ama, ben tuttum bu adamı. Akl başında. Beyefendi...

— Hayır anne. Babamı ve sizi zorlamak istemem. Aklınızın yatmadığı şeyleri benim için yapmayın. Hem, bence bir yararı yok bir defa görüşmenin. Nasıl anlayacağım da sonra size uygundur yahut beğenmedim, diyeceğim? Ya uygun bulmazsam? Babam kırılır.

— Allah korusun, adam iyi çıkmazsa, o zaman bizi suçlarsın. Baban daha çok kırılmaz mı?

— Bunları sizinle çok konuştuk anne. Çocuk değilim. Yalnız kalacağımdan ödünüz kopuyor ikinizin de. Beni hep o korkuyla büyüttünüz. Karşıma, bahçedeki ölen her çocuğunuz için diktiğiniz selvileri çıkardınız. Altı tane selvi anne. Nasıl atardım içimden o korkuyu? Babam uygun bulmuş madem, benim için de uygundur. Suçlamak? Suçlamam demiyorum ama, ha açıktan suçlamışım, ha içimden... Anlamaz mısınız? Daha mı az üzülürsünüz? Benim için önemli olan, sizin yanınızdan ayrılmamak. Babam söyledi işte: İçgüveyliğini kabul etmiş. Mihri Müecceli az tutarsanız... Çok bunalırsak... *Boşanırım*, diyeledi.

Emir Beyi bekliyor. Uzun boylu olduğunu söylediler. Saçları şakaklarından ağarmaya başlamış. Gözleri mavi yeşil, burnu büyükçe. Dudakları görünmüyor. Kalın, ağarmış bıyıkları var. Matruş. Fotografisi, eskiden kalma değil. Nevnihal Hanıma verilmesi için, Sabah'ta yeni çıkartılmış.

İçindeki, onu beğenmemek korkusu onun huysuz olabileceği korkusu değil. Kendisine verilen fotograftan bambaşka biriyle karşılaşır mı ya? Karısını boşamış. En küçüğü, daha dokuz aylık bir kız olmak üzere üç çocuğu var. «Taaddüdi zevcata karşıyım,» demiş. «Bunun gerekliliğine inansaydım, Urfa'da istediğim kadar karı edinmekten kolay şey yoktu. Ama, ben Dağıstanlıyım. Bizde çok evlilik olmaz. Karımı, en az kendi seviyemde tutarım. Aslında, ona erişmeye çalışmayı yeğlerim...»

Nevnihal o gece Emir Beyi, fotoğrafındaki adamdan daha gösterişli buldu. Biraz sonra, üzüntüden avazı çıktığı kadar ağlayacaktı. Kocasını, yerde serili seccadeyi düzgünce katlamış, bahçeye bakan pencerelerin arasındaki, cevizden çeyiz sandığının üstüne atıvermişti:

— Önemsemeyin bunları. Bakmayın yüzüme adam öldürmüşüm gibi. Sizinle benim aramdaki işlerden Tanrı'ya ne kuzum?

Odadan fırlaması caiz midir? Annesine babasına bu adamı anlatabilir mi?

Nevnihal'in yüreğinin ağzından fırlayıp uçuşmasına neden olacağını sandığı duygu dolu parmaklar ensesini okşuyor. Sonra, parmaklar daha çok sıkılıyor ve Nevnihal başını iyice eğmek zorunda kalıyor. Ensesine, o uzun oyuğun tam ortasına, sıcak hafif nemli dudaklar dokununca, gövdesi titremeye başlıyor. Kulaklarının ardında ılık, saçlarının üstünde hızlı ve rüzgârlı, ağzında tarçın kokulu, memelerinin her birinde uzak ve belirsiz, karnının altında hızlı, hemen kesilen, yine başlayan bir esinti. Emir Bey mi öpüyor, yoksa hep bildiği, günlerce özen göste-

rilerek hazırlanmış gelin odasında yatağın üstünde, daha önceleri anlatılan öykülerden utanmış olan Nevnihal'e anlamadığı bir nedenle ve sıcaklıkla bir ödöl mü sunuluyor, belli değil.

Bu elleri tanıyorum ben. Bu soluğu, bu sesi, bu yumuşaklığı, bu sertliği, bu güzelliği, bu yakınlığı, bu isteği. İçinden yükselen istek mi dışına doğru taşan şey? İçinin isteği ne zaman doğuverdi? Dışında bir cila gibi birbirlerine sürtünüyor, ondan geçen şey her neyse, içinde nasıl değişiklikler oluşturunca, tanımak tanıtmak ilk kez görmek Tanrı'ya olan borcu yerine getirmemek parmaklarının üstündeki hafif kıvrık sert tüyler, içini gıcıklayan şeyler... Birleşiyor. Onun omuzlarına tırnaklarını bastırmak, sırtından iki elini yukarı aşağı kaydırmak, bacaklarıyla dolanmak ve sonra kendini sırtüstü yatağa bırakmak. Ne oluyor kendine, anlayamıyor. İçinde bir dünya ve bunun bir merkezi var. O merkezden boğazına, bacaklarının arasına, gözlerine, kulaklarına ve saç diplerine kadar uzanan; taşmak isteyen ve sonra Emir Beye yapışınca soğuyarak uzaklaşan, ikisini birbirlerinden ayrılmaz eden şeyler oluşuyor sürekli. Dışarda rüzgâr esiyor. Nevnihal, uzun süre bu rüzgârı kendi soluğu sanıyor. Sonraları bu soluğun o kadar gürültüye yetmeyeceğini, dışarda başka soluklar bulunduğunu anlıyor. Erik ağacı sallanıyor. Kayısı da belki. Selviler, ölmüş kardeşleri yani, salınmaksızın duramazlar. Bütün düşman sefineleri de. İlk geldiklerinde elli beş tane sayılmış olan o düşmanlar. Bu odada. Hepsi. Yüzgörümlüğü lamba ışıksız, köşede duruyor. Odayı aydınlatan, fanusu pembe üstü sarı beyaz kesme taşlardan yapılmış büyük lamba; karanlık koyu renkli oymalı ceviz eşya, yatak, öne bakan pencerelerde düzgün duran, arka bahçeye bakanlarda ise bir yelkenli gibi kabaran perdeler, zaman zaman görüşüne giriyor hemen ardından çıkıyor Nevnihal'in. Konuştular mı hiç? Yoksa seslerini bile duymadılar mı birbirlerinin?

Yataktan kalkmaya izin vermedi. Benim kocam. Evet, bunca yıl beklemeye değdi. Uyumadan önce son düşündüğü şey bu. Gece yine uyanıyor. Bunu iyi hatırlıyor, çünkü Emir Beyin yeşil mavi gözleri üstünde. Gülümsüyor. Hiç mi konuşmadılar o gece? Her yanı karanlık basmış. Yağmur başlamış uyurken. Küçük damlacıklar pencerenin aralığından, patiska perdelerin ince çizgisinden süzülerek arada bir, belli belirsiz... Bir yerlerimize dokunuyor. Mangal geçmiş. Lambanın fitili kısık.

Sabaha karşı yağmur birden şiddetleniyor. Gökyüzü yavaştan ağarırken, Emir Beyin o kalın, sert bıyıklarını yanaklarında duyuyor Nev-nihal. Sonra boynunda. Yüzükoyun çevriliyor, hiç direnmiyor. Sirtında, kalçalarının üstünde, dokunan ve hemen çekilen ıslaklık. Gıdıklanır gibi oluyor ama bunu fark eder etmez, içindeki magma yükseliyor. Sular çağlayana dönüşüyor, tüyler uçuşuyor, güneşler üstüne parça parça dökülüyor. Gövdesi yanıyor, sönüyor, sarılıyor, öpüyor, bacaklarını kasıyor, açıyor, yorganın altında iki küçük çocuk gibi birbirlerine sarılıyor, sonra tekmeliyorlar. İsterse başları aynı hizada, isterse Emir Beyin kıvrık bir yuvaya benzettği gövdesinin içinde hapsolmuş, yahut korunmuş gibi. Üşümedi, üzülmeydi, korkmadı, ayıp demedi. Güldü, güzellendi, güzelliği anladı, kocasını sevdi, bin yıllık bir bekleyiş bitmiş gibi kolları ve bacaklarıyla onun gövdesine sarıldı, başını uzun boynuna sakladı. Saçlarının, upuzun saçlarının nerelere kaçtığını nelere karıştığını bilmiyordu. Yatağın içinden, Emir Beyin kalçasının altından, iki kez dolanmış olarak kulaklarının kıvrımından ve isterlerse karyolanın altından, mangalın ayağından, dışarda kalan ve sabaha kadar içeri girmek için savaştan ağaç dallarından, bu yaz tutacak meyvalardan, ışıklarını söndürmüş düşman gemilerinden, o gemilere aldırmadan salınan Boğazın lacivert sularından, geceyi bir itişte atmış olan ve kış gibi değil, mayıs

güneşi gibi parlayan güneşin kolları arasından onlara dolanmış gelin tellerini ve saçlarını, yaktan koptuğunda toplayacaktı.

Evet... Çok güzeldi bu yakınlık. Biraz yatıştı zamanla. Ama her zaman bütünlüğü yaşadılar. Odalarına çekilirken bu yenilenecek diye heyecanlandılar ve yanılmadılar.

— Nevnihal, yaşımız yok bizim. Biz iki sevdalıyız. Evli değiliz, evli olsaydık, benim kırk beşini aşmış bir efendi olmam gerekirdi. Oysa, efendilik kim, ben kim?

— Siz nasıl görüyorsanız, öyle olsun efendim...

— Çünkü biz bu odada özgürüz. Çok sürmeyecek, hiç kuşku yok. Seni korkutmak istemem, ama çok sürmeyecek...

— Size ne kadar bağlı olduğumu hiç unutmayın, olmaz mı?

— Ben sizi, babanızla birlikte çektiirdiğiniz fotografide gördüğüm an sevmiştim. O bakışınız Nevnihal... Öyle uzaklara... Dokunulur mu dokunulamaz mı dedirten bir boynunuz eliniz ve tebessümünüz vardı. O zaman... Bu hanımla evlenmek isterim, demiştim. Sizi tanımıştım. Yanılmadım, görüyorsunuz.

Karyolaları ne kadar da genişmiş meğer. Emir Beyle bir daha bu karyolada yatarlar mı? Gerçi giderken Yahya Efendiye, kurtuluştaki geleceğim ve sizinle perdeleri açıp boğaza bakarak rakı içeceğiz, demişti. Ama, bu sözü tutmak ona bağlı değil ki. İster, çok istiyordur. Kader nasıl bir yazı yazmıştır, hiç bilmedik biz.

Ah!.. Ağlamak isteğiyle ağlamamak çabası arasında sıkışan o duygu...

Yatağın hemen kıyısına uzandı. Üstündeki ipek örtüyü toplamadan, yorganı yavaşça üstüne çekti. «Sizi özlüyorum benim efendim.» Sanki yatağa kimse girmemiş gibi. Ne kadar da zayıfım. Hepimiz böyle olduk. Savaşlar yüzünden güçlenemedik. Bir yanımızdan bakınca öte yanımız görünecek neredeyse.

— O kadar inceciksin ki Nevnihal, seni yemem, kemiklerini bile ziyan etmem, dişlerimle kırarım...

Şakanız, şimdi hoşuma gidiyor. Acılar, sevinçlerle yer değiştirecek. Özlemin içinde güzel bir yan var. Bu akşamdan başlayarak sizinle hiç gitmemişsiniz gibi konuşacak, zaman zaman da yazacağım benim efendim.

Annesiyle babası o gelene kadar ölmeyecekler mi? O, ölmeden gelebilecek mi? İnsanın bütün hayatının böylesi korkularla geçmesi... Şimdi, yitirmekten korktuğu kişi sayısı üçe çıkıyor.

Sizi her zaman bekleyeceğim. Sizi tanıdığım-
dan beri anneme babama güvendiğimi, ama sevgimin çoğunu size ayırdığımı biliyor musunuz? Sizin nerelerden geçtiğinizi çıkarmaya çalışacağım. Daha bu gecedan başlayarak karşınıza Millici bir Jandarma Kumandanı çıkarıyorum. Siz korkuyor, çekiniyorsunuz. Korkmayın. Bizden. Sizin adınız ona verilmiştir çoktan. Kollanıyor-sunuz. Onun adını size bildirmemiş olamazlar. Bir masal atı getirilecek sizin için. Kır bir at bu. Sizi sırtına alır almaz kanatlanacak ve Ankara'ya atacak. Herkes yardımcı olacak size. Siz menzile varana kadar, köyleri kasabaları talan eden, insanları kesen çeteler derin uykulara varacak. Tabancanızı kullanmanız gerekmeyecek. Başka kimler var, bilemiyorum. Müstevlilerin adamları da, Milliciler de sizin için ya gaflete düşecekler ya da yol açacaklar. Bir gün buluşursak, siz bana yolculuğunuzu anlattığınızda, bunların hepsini önceden bildiğimi çünkü birlikte yaşadığımızı görerek şaşacaksınız. Sizin aldırmadığınız benimse her şeyi ondan beklediğim Tanrı, size yardım edecek. Tanrı sizi bana getirdi, siz benim size tesadüfle vardığımı sansanız bile.

Yatak batıyor. Böyle uzanarak onu düşüneyim. Rahatsızlığı duyması gerek. Kalkıyor. Aynalı dolapla, iki duvarın kesiştiği köşe arasında küçücük bir aralık var. Yaz gelince topladıkları

halıları, kilimleri buraya yığacaklar ya, o aralık işte. Bacaklarını dizden kırıp kollarıyla sarıp toplayarak o aralığa oturuyor. Sıkışıyor yoruluyor. Bu odada değil çünkü. Kocasının omzuna konmuş, onunla ve ürkerek giden, tehlikeyi önceden gören, tepinerek onu uyaran bir küçük cin. Emir Bey, kesiksiz dikkat içinde olacak. Ters bir şey gelmeyecek başına.

İlk gece aralık kalan pencere şimdi de açık. Pervaz şişmiş. Rüzgâr kanadı sonuna kadar açmış. Perde kabarıyor, dalgalanıp sönüyor ve biraz sonra yel gelince yeniden şişiyor. Oraya bakarken ilk gece üstlerine ara sıra bir iğne ucu büyüklüğüyle dokunan ürperten damlacıkları hatırlıyor. Birden hayalet görmüş gibi irkiliyor: Pencere hızla çarpıyor, iki pervaz önce kapanıyor, sonra duvara vuruyor, odayı rüzgâr dolduruyor ve perde makaralarından kurtulup yatağa uçuyor.

Bağırıyor. Sesi çıktı mı çıkmadı mı bilmiyor. Bu kötü haberin alameti. Emir Beyin kefeni mi bu, yatağımıza kapanan?

IV

SON OSMANLININ KIZI

Ankara yolunu ilk açanlardan Cami Beyin haremi, iki hafta kadar önce Emir Beyin, Cami Beye verdiği mektubu gönderdi. Kuryeyle gelmişti mektup ve o gün Nevnihal odasına kapanıp kocasını bir hızlı istekle düşleyerek yanına çekip, mektubu onun ağzından belki de yüz kere dinledi. Sonra bahçeye çıktı zıpladı, çocukluğunda kendisine salıncak kurulan düz dalına asılıp erik ağacında sallandı. Emir Bey, 17 Kânunevvel günü sağlıklı olduğunu, diğer üç mebus arkadaşıyla birlikte tuttukları harap evden daha uygununu hâlâ bulamadıklarını, kendisinin olabilecek bir odayı çok özlediğini, buna kafasını iyice taktığını, kurtuluşla oda bulmak birbirine bağlıymış gibi düşünmeden edemediğini, Nevnihal'i çok özlediğini, bu kadar çok özlemenin ne demek olduğunu onun anlayamayacağını, çünkü ne olursa olsun yakınlarının yanında bulunduğunu, onun dizlerinin kendi dizlerine dokunduğunu duyabilmek için hayatının on yılını vereceğini, bu on yılın kendisi gibi yaşlı bir adam için ne kadar önemli olduğunu bilmesi gerektiğini ve sevgili karısının kendisini kesintisiz olarak düşünmesini ve dualarından eksik etmemesini istediğini yazmış. Bunları, 23 Kânunevvel günü okudu. Yani mektubun yazılışından bir hafta sonra. İnanılmaz bir şey bu. Kocasını çok yakının-

daymış gibi geldi Nevnihal'e. Uzansa, dokunur gibi. Zaman ikili biçimde kendisi için çalışıyordu artık: Bir yandan zorlukları ve mesafeleri itiyor, öte yandan Emir Beyi bir postun üstüne oturtup Nevnihal'e çekiyordu.

Dün Beyoğlu'na, Cami Beyin karısına teşekkürü gitti. Cadde ve sokakları dolduran türlü üniformalar giymiş subayları, onların kollarında süslü Tango fistanlarla salınan kadınları hem görüp hem görmeksizin geçti sokaklardan. İlk bakışta, hepsinin Avrupalı olduğu sanılıyor. Oysa Nevnihal artık şu yoksul sokaklarından bile o giysilere özenerek yapılmış, kirli gövdeleri, süründükleri ağır kokuları dayanılmaz hale getiren çocuklukla gençlik arasındaki kızların çıktığını, gece bile evlerine dönmediklerini görüyor. Sava'nın kızı da başladı bu işe. Buradaki kadınlar, Sava'nın kızından iki üç kat yaşlı, ama bir gömlek üstün fahişeler olmalı. Evlerden uzak, içlerinde Müslüman kadınlarının da bulunduğundan söz ediliyor. İnanmak istemiyor bu söylentilere Nevnihal. Görmedi öyle birini. İstemiyorsan, ama sahiden istemiyorsan görmüyor-sun. Bunu öğrendi: Yenilgiyle...

Cami Bey, Dahiliye Vekillüğinden çoktan ayrılmış. Yine de, sözünün geçtiği yerler çok. Çünkü Emir Bey gibi, sıradan sayılan mebuslardan değil. Karısı biraz söz etti kocasından. Asker, ama savaşa karşı bir adam. Sürgün yemiş Abdülhamit zamanında. Trablus'tan başlayarak savaşlara katılmış. Savaşa inanmıyormuş. Namus söz konusu olunca, savaştan kaçmayı kendine yediremiyormuş. Aydın Mebusu olarak gitmiş Ankara'ya.

Karısı çok gençti. Çok da güzel. Onun, boy boy dört çocuğu olduğuna inanmakta zorluk çekiyor Nevnihal. En küçüğü daha yeni yürüyor. Babasını bilmiyor; camlı büyük fotografiyi gösteriyor Nevnihal'e, parmağını uzatarak: «Babba...»

Cami Bey, Emir Beyden üç dört gün önce ayrılmış İstanbul'dan. Aynı yollardan geçmiş, gitmiş. Beş para bırakmadığı için evine, ağlamış giderken. Sağdan soldan alınan borçlar.

— İşte Hanımefendi, alâküllihal, günler geçiyor.

— Ben sizden daha şanslı sayılırmışım Hanımefendi.

— Benim de teselli için sarılabileceğim çocuklarım var.

— İnsan, aklına getirmek istemediği şeylere bile alışıyor, değil mi efendim?

— Değil mi? Aç kalıyoruz, umarsızız sanıyorum bazen. Kısa sürüyor: İçimde bir kandil gibi, yahut daha doğrusu, bir deniz feneri gibi yapısını görmediğim, bizi halâsa yaklaştırdığını bildiğim umut yanıyor. Ben bütün bunların geçeceğinden hiç kuşku duymadım. Duymayacağım. Büyüğü değil ama, öbür çocuklarım sokaklarda oynarken bu Rum sokağı, bu Yahudi, Ermeni, demeyecekler. Serpuşlarına düğmelerine giyimlerinin renklerine bakıp da şu İtalyan askeri, bu Fransız, şu da İngiliz polisi... Onları tanımayacaklar. Beni üzen, Cami Beyin yumuşaklığı hemen kırılabilirliği. Benim kocam aklı ölçüsünde kavi değil.

Benim kocam nasıl, bilmiyorum bile.

Karşısındaki kadın ellerini oğuşturarak özür diliyor:

— Kusura bakmayın, size bir kahve bile sunamıyorum.

— Nasıl söz 'o? Siz bana büyük bir armağan gönderdiniz. Kahveyi ne yapayım?

— Ne zaman isterseniz, mektup yahut gönderilecek başka şey varsa bana gönderebilirsiniz. Ne de olsa, bizi tanıyan daha çok. Yapılması mümkün olan her şeyi yapmak birbirimize karşı borcumuzdur.

Nevnihal, kadın çocuğuyla birlikte odadan çıkınca yanına yönüne bakınıyor. Kendisi gibi

bu kadın da odayı kocasının fotoğrafleriyle süslemiş. Az önce çocuğun parmağıyla gösterdiği resmin altındaki konsolun üstü Cami Beyin suretleriyle dolu. Birinde, genç bir yüzbaşı iken. Abdülhamit onu Fizan'a sürmeden önce olmalı. Yanında, Trablusgarp'ta Recep Paşanın az gerisinde, yaverken. Gümüş çerçeve içinde karı kocanın ilk resimleri. Belki de nişanlıydılar. Cami Beyin serbestçi olduğunu herkes bilir. Ev, kendi evleri gibi alaturka değil. Öyle olması gerekir diye düşünüyor Nevnihal. Şimdi yorgun yüzü, bozulmuş elleriyle evin içinde didinen kadının saçları maşayla kulaklarının üstüne kıvrılmış, iri gözleri hülyalı. Kulağının birinin üstüne takılı yapma çiçeğin büzdüğü örtü ancak dikkatle bakıldığında seçiliyor. Son fotoğrafta Cami Bey ayakta. Çok uzun boylu. Neredeyse Emir Bey kadar olabilir.

Benim çocuğum yok. Kederleniveriyor: Emir Beyi yanıma getirdiğini sanacağım ve zaman zaman acıyı andırır biçimde bile olsa, varlığından mesut olacağım çocuğum yok.

Tek başına ve babasından gizli gittiği için fazla kalmıyor. Dönüşünde Yeşil Hanımı yine kapının önünde, basamağa oturmuş buluyor. Yeşil Hanım ilk örtündüğü günden beri değiştirmedığı alışkanlıkla örtüsünün ucunu ağzına sokmuş emiyor, Araklılı Mustafa'nın kim bilir kaçınıcı kez anlattığı hikâyeyi dinliyor.

Araklılı, Yeşil Hanımın fukarası. Sokakta ve kentte biraz gücü olan —bu gücün anlamı savaşlar sıklaştığından beri çok değişmekle birlikte— herkesin birer fukarası var.

Yeşil Hanımın fukarası her zamanki gibi sokağa, eşiğin hemen yanına oturmuş. Belindeki ipe bağlı olan maşrapasını çözmüş. Yeşil Hanım ilk iş, o kupaya su doldurmuştur. Sert kara ekmeği bu maşrapanın içine atıyor Araklılı. Ekmek suyu uzun sürede çekebiliyor ancak. Kara mısır ekmeği. Daha iyisini bulmaları olanak-

sız. Emir Bey varken biraz bollanmıştı elleri. Ama şimdi Emir Bey uzakta. Yahya Efendi, «bir kuruş istenmeyecek ben sağken» diye yemin verdi. Yeniden zorluklar başladı o yüzden.

Yeşil Hanım adam öyle istiyor diye o yemek yerken hep yanı başında oturuyor, başını sallayarak ara sıra sorular sorarak onu konuşturuyor.

Araklılı huysuz. Yeşil Hanımdan başkasını istemiyor yanında. Belki yemek yiyişindeki çirkinlikten utanıyor. Nevnihal'in annesine anlatmak istediği şeye aldırdığı yok. Yalnızca kendisi var bu daracık sokağın otuz iki numaralı evinin kapısı önündeki dünyada.

Nevnihal'in kapıdan girdikten sonra, annesinin ardında ayakta beklemesine ve Yeşil Hanımın kızına sorduğu kısacık sorulara kızıyor. Homurdanıyor önce. Sonra bir şeyler söylüyor. Söylediklerini Nevnihal bir gün bile anlayamadı zaten. Yeşil Hanım, onun hatırnaz koruyucusu:

— Çekilsin başımdan diyor, kızım. Sen içeri gir. Kırma gönlünü garibimin. Sonra anlatırsın anlatacağını.

Araklılının «garibim» sözüne itirazı yok. Hoşnut gibi hatta. Onun inadını biliyor. Yeşil Hanımın sabrını sonuna kadar sömürecek, Nevnihal'i kızdırmak için yemeğini özellikle daha ağır ağır yiyecek ve Nevnihal'i Yeşil Hanıma çekştirecektir.

Çaresiz... Bu adama gereğinden fazla yüz verdiğini babası bile anlatamadıktan sonra.

Üst kata çıkıp soyunuyor. Hotozunu, peçesini çıkarıyor. Ev entarisini giyiyor. Saçlarının üstüne, leylak rengi sandal örtüsünü atıyor. «Emir Beyim, çok yakıştırdınız bana bu örtümü. Bence asıl sizin elleriniz yakıştırdı saçlarıma.»

Kuleli'nin karşısındaki odanın sokağa bakan yüzündeki pencerenin ardına oturuyor. Aşağıdan Yeşil Hanımla, Araklılının mırıltıları geli-

yor kulağına. Gözlerinin önünden yitmeyen ise Cami Beyin güzel karısının yoksul güzelliği.

O sırada çarpıyor gözüne. Sokağın alt başından Bakkal Sokağının köşesini dönmüş, hızlı hızlı yürüyor babası. Sırtında latası yok. Kışın ortasında onu böyle dükkândan fırlatan şey ne olabilir? Bir şey mi oldu Emir Bey?

Yahya Efendi elinde tuttuğu şeyi sallıyor, anlaşılmıyor ki ne olduğu. Duruyor. Soluklandığı belli. Bu yokuşa bu hızla o yaştaki yürek dayanmaz. Önemli bir şey var. Çok önemli. Hayırdır inşallah...

Hayrı unutmamış olsaydık, yıllardan beri.

Dün ne kadar umutluydu, bugün de. Eline çabucak varacak mektuplar yüreğinde yepyeni, adsız bir yıldız yakmıştı.

Babası az daha koşup duruyor.

— Yeşil Hanım, Nevnihal... Komşular!... Ehli İslam!

Diz çöküyor yere. Tıkandı. Koru onu Mevla. Koru onu...

Apar topar aşağı indiğinde babasının yerinden doğrulmuş olduğunu görüyor. Araklılı kupasını' ve tabağını kapının iyice dibine çekmiş, parça parça hırkasının önlerini kavuşturmuş şaşkın bakıyor. Yeşil Hanım aşağıya doğru koşuyor. Kocasına doğru. Kolları açık... Bembeyaz upuzun örtüsü ardından uçuyor, on güvercin birbirine kanat takmış ardında rüzgâr...

— Ne oluyor Efendi!... Ne oluyor?

Sarıyorlar birbirlerine. Nevnihal korkudan bayılacak. Ağlıyorlar.

— Zafer... Zafer!... Zafer!...

Kapının önünde öylece kalakalıyor Nevnihal. Ne demek bu? Güzel bir şey olduğu söz götürmez, ama ne demek? Nerede zafer, ne zaman kazanılmış? Korkusunu az önce Yeşil Hanımın örtüsü olarak uçan güvercinlerin yüklendiğini anlıyor. Hızla uzaklaşıyorlar. Annesiyle babası sarmaş dolaş. Şaşkınca, utanarak yanına yönü-

ne bakıyor. Araklılının yarısı şarapnelle yitmiş yüzü bütünlenmiş, güzellenmiş gülüyor.

— Ne oluyor Mustafa Ağa, anladın mı?

— Zafer... miş.

Anlamamış. Anlamak isteyip istemediği bile belli değil. Babasına koşuyor Nevnihal.

— Al kızım, oku...

Gazete, İkdam. Eline aldığı anda şaşırıyor. Manşet: *Bugün Pierre Loti Günüdür*. Az sonra sol altta görüyor: *İnönü Zaferi...*

Nevnihal okumaya başladıktan bir süre sonra başını kaldırdığında çevresinin insanla dolu olduğunu görüyor. Hani bütün Türkler pılılarını pırtılarını toplayıp bu sokaktan çekiliyorlardı? Hani azalmıştılar yoktular sessizdiler gölgeleşmişlerdi?

Bir an duruyor sevinçle. Yutkunmak istiyor, gülmek istiyor. «Oku...» diye üsteliyor bir ses. «Susma, bitirme. Yine başa dön, oku...»

Çoğalmışız. Saklanmış ama yitmemişiz. Karmakarışık bir kalabalık çevrelemiş kendisini. Yeniden okumaya başlıyor. Kalabalık boyuna büyüyor. Anlamayanlar —kendisi bile bir anlıyor bir anlamıyor— duyduklarıyla yetinenler, susanlar, ağlayanlar, avazları çıktığı kadar bağırانlar, sıçrayanlar... Bir ara gözünün ucuyla görüyor: Seniha Teyze göbek atıyor. Örtüsünü yere çalmış, üstünde tepinip duruyor. Bu kadın hep deli olarak kalacak.

Evlerinin bitişiğindeki köşkte oturan Adalı Rumların bahçıvanı herkesi omuzlayarak, itip kakarak Nevnihal'in çevresinde dönüyor. Anlamıyor duyduklarını, ama anlamayı en çok isteyen o: «Abe, şimdi okursun bizim Sarı Paşa yemiştir düşmanı em de çiğ çiğ?»

Nevnihal yorgun. Zaferi kazanmış yorgun asker ne duyuyorsa, onu duyduğunu sanıyor. Kollarını iki yana indiriyor. Gazeteyi elinden kapıyorlar. «Yazı şu mu?» diye şaşırıyorlar. «Niye en başa konmamış ki?»

Çok yorgun. Aşağı, denize dönüyor yüzünü. Başını kaldırıyor, Kuleli'nin kulésine bakıyor. Denizde küçük bir istimbot. Nevnihal görmeyeceğim, diyor. Görmeyeceğim. Gözlerini boğazın bulanık sularından ayırmıyor, bakıyor bakıyor. Önce sulanmaya başlıyor, sonra şapır şapır yaşlar iniyor gözlerinden. Pınarlarından taşan bu su, yıkıyor görüntüyü, istimbot yitiyor.

Bunu biliyordum, şimdi de sizi çağırıyorum Emir Beyim. Duruyor yine kımıldamadan, soluk almayı unuttu. Koluna dokunanları, seslenenleri, iradesiyle yoksadı. Emir Beyi o uzaktaki denizden çıkardı, görüntü yaklaştıkça büyüyerek geldi, sarıldı sıkı sıkı. Nevnihal kollarını onun beline doladı o zaman. Başını yüreğine koydu. Kokusunu aldı: Çok sık yıkanamıyorsunuz galiba efendim. Kir kokuyorsunuz...

— Hep inandım, bizi kurtaracaktınız.

Gözlerini açtı. Ellerini belinden çözdü. Seniha Teyzenin damadı Macuncu Selah, üstüne basılmış çamurlanmış örtüsünü Seniha Teyzenin başına atmış, kolundan çekiştirerek eve götürmeye çalışıyor. Seniha Teyze, bacakları çorapsız entarisi soluk terliğinin bir teki kayıp bağırıyor:

— Paşalar, yaşasın Milliciler, bin yaşayın...

Yahya Efendi, avazları çıktığı kadar bağırarak gazete satan çocukların birinden gazeteyi kapmış, ta Ortaköy'den Arnavutköyü'ne koşa koşa gelmiş. Geri dönmek aklına gelmiyor. Herkes evine çekildiğinde bile sokaklar tam olarak boşalmıyor.

— Dönmeyeceğim dükkâna. Böyle günde üç paralık kömür düşünülmez.

Ertesi gün, dükkândan el kadar kömür parçasının bile kaybolmadığını görüyor. Oysa Balkan savaşlarından beri, ortalıkta hırsızdan kapkaççıdan çok şey yok.

İçerde, yeniden konuşuldu. Okunanlar yeniden anlaşılmaya çalışıldı. Perdeleri açalım mı diye, ana kız birbirlerine bakiştılar.

— Bu zafer yetmez. Amma, ardı gelecek. Onlar gidecekler. O zaman damadıyla rakı içerken, perdeleri onun açmasını isteyeceğim. Yeşil Hanım bana uskumru dolması yapacak.

İnönü diye bir yer. Bileciğe yakınmış. Demek isyanlar sönüyor, yürüyor bizimkiler. Büyüyorlar. Çete savaşlarının getirdiği sevinçten daha büyük sevinçler gelecek.

Nevnihal babasının yanına oturdu:

— Efendi Baba... Ne düşünüyorsunuz? Daha fazla uzamaz artık, değil mi?

— Böyle şeyleri ben nasıl bileyim kızım? Herhalde İngiliz Yunan üstüne oynamayı bırakmalı önce. İngiliz çekilmedikçe bu işin biteceğini sanmam. Uzasa bile, günün birinde bitecek bu iş.

— Bitecek bitecek, diye sevinçle yineledi Yeşil Hanım. Hatırlar mısınız Efendi? Sultanahmet'te edilen yeminden sonra herkesin yemini unuttuğunu sanmış, karalar bağlamıştık. Bağrıldı, ağlandı, sonra alışıldı diye nasıl üzülüyordum?

Nevnihal, annesine baktı. Doğru. O gün duydukları heyecan, acı ve isyan sonradan küllenmiş gibiydi. Herkes birbirinden uzaklaşmıştı sanki. Kırğındılar. Bugün dışarda hava nasıl olursa olsun, Şehri Saadet'i, üstündeki sema kadar büyük bir güneş kucaklamış. Oysa o gün... Ne acılı gündü.



Yeşil Hanım güç bela kandırmıştı kocasını. Karısıyla kızının o kadar uzakta, öyle büyük kalabalık içine girmesini istemiyordu Yahya Efendi.

— Bağışla Efendi, gideceğim. Adağım vardır. Beyazıt Camiinde, cumadan sonra üç fakire nohut, güvercinlere yem vereceğim. Hatimim bitti, hitam duasını orada yapacağım. Yalnız gidemem, yanıma Nevnihal'i alacağım.

— Bunlar yalan. Sen de biliyorsun yalan

söylediğini. Üstelik miting yasaklandı. Kadın çocuk yaşlı genç bakmam, alır götürürüm diye ilan etti Emniyet Müdürü. Üstelik İngiliz çok sert davranırız, sonucundan sorumlu olmayız, demiş.

— Mitinge gitmiyoruz Efendi. Adağım vardır. Ben ona gidiyorum. Beyazıt Camiine.

— Ah sen Yeşil Hanım. Tanrı'yı bile kullanıyorsun. Benim gibi bir âciz nasıl söz geçirsin sana?

Akşama doğru beklenmedik bir şey oldu ama. Kapının ipi çekildi. Bahçedeki Nevnihal, Müyesser'i sapsarı yüzüyle karşısında buldu.

— Nereden çıktın sen, ne oldu?

— Bir şey olmadı. Size geldim, gece yatısına. İki gece kalmaya.

Yeşil Hanım yetinmiyor bununla, üsteliyor:

— Yavrum daha kırkın değil, yarı kırkın çıkmadı. Böyle tek başına yollara düşmen neden? Bir kötü haber?

Müyesser taşlıktaki sekiye oturup ağlamaya başlıyor:

— Annemle dövüştüm, fırladım geldim.

— Ama niye?

— Sultanahmet'e gidelim istedim. Yeni doğurmuşum, nazara gelirmişim, o kadar yorgunluğa dayanamazmışım, elâlemin ağzına sakız olurmuşuz.

— Ama yalan değil kızım annenin dedikleri. Çıkılmaz sokağa. Lohusalar kırkları çıkmadan sokağa adım atmazlar. Dağlara taşlara, kem göz var, kötü yürek var.

Müyesser daha çok ağlamaya başladı o zaman. Nevnihal annesine, karışma, diye işaret etti. Müyesser, Darülmuallimat'tan arkadaşı. O günlerde de çok duyarlıydı. Gözleri dolmaya hazır, içli, herkesin derdini kendi derdi sayan bir kız.

Neden sonra Müyesser yavaş yavaş sakinleşti, doğruldu.

— Anlat ne olduğunu şimdi.

— O evde kimse anlamıyor beni. Kocam dağ başlarında savaşıırken, ben evde nasıl oturayım? Öğretmenlik bitti. Selman Bey, evde çocuklarını yetiştir dedi, çıktı işin içinden. Kapan-dım kaldım. Halbuki görmek istiyorum, kimiz biz? Kaç kişiyiz? Neler düşünüyor akli işleyen adamlar? Satıldık mı sahiden, görmeliyim bil-meliyim. Satıldıksa, kocam niye dağ başlarında sonuçsuz bir savaş için kendini ve bizleri acıla-ra gark ediyor? Vurdum kapıyı. Yeşil Teyzem gider, dedim. Benim için gider en azından. Kim-se onu tutamaz.

Yahya Efendi akşam, yine yorgunluk tehli-ke sözü etmeye başladığında, Yeşil Hanım sözü-nü kesti:

— Müyesser'in de adağı varmış. Hep birlik-te gidiyoruz biz. Emniyet Müdürü gâvur mu, nasıl yasaklarmış Müslümana camiye?

Nitekim, haklı çıktı. Kimmiş yasaklayan?

Şimdi kendisine verilen oda o zamanlar an-nesiyle babasınınındı. Müyesser orada uzanmış yatıyor. Rengi sarı, çok halsiz. Bu kızın bir has-talığı var. Belki de ince hastalık. Bu kadar içli olursa bir insan, ince hastalığa tutulur. Evleneli neredeyse altı yıl oluyor ama, kocasıyla birlikte geçen süre taş çatlasa iki yılı zor bulur. Koca-sını seviyor, eve kapanınca hayatı dayanılmaz derecede sıkıcılaştı. Tek yakın arkadaşı Nevni-hal'den uzak. Aralarına Boğaz girdi. Başkalarıyla arkadaşlık kurmayı beceremiyor. Nevnihal onu saçlarını okşayarak uyuttu. Babasının on üç teşrinsani günü perdelerini çektiği odaya girdi. Babası her zamanki yerinde. Gitti, lambanın durduğu oyuntunun yanına dayandı. Yahya Efendi kendini kaptırmış, dökme tespih ~~çekiyor~~. İkili, üçlü, tekli, aynı aralıkla ve kendine özgü musikiyi çevreye yayarak. Nevnihal küçüklüğü-nü hatırladı. Tespih sesleriyle uyuduğu geceleri. Soğukladığı, ateşinin çıktığı gecelerde annesi

aşığı inip zeytini çekirdeğiyle dövüp, bir tülben-
tin içine kalın bir ağda gibi yayarken Yahya
Efendi, elinde kalan tek evladı yatağında kımıl-
damasın, üstünden yorganını atmasın, ağlama-
sın diye, hangi tespihini istediğini sorardı. Nev-
nihal, ateşten kan rengine dönmüş yüzü akları
damar damar kızarmış gözleri ve çıkmayan se-
si yüzünden babasının kollarına astığı tespihler-
den ikisini parmağıyla işaret ederdi. Tespihler-
den biri yorganın altında bileğine geçirilir, öbü-
rünü, akik yahut sedef olanını Yahya Efendi
alırdı. Onların sesini severdi hastayken. Yoksa
babasının tespihleri sayıya vurulamaz. Gözbe-
bekleri ağrırdı ateşten ama, kapatmaya korkardı.
Kıparsa, ak kanatlı Azrail'in başında bekleyen
Cebrail'in yerini alacağını sanırdı. Yine de o mü-
zik, değişmez sanılan ama Tanrı'yı hep odanın
içinde tutan o müzik öylesine belirsiz bir yerde
rahatlığa eristirirdi ki kendisini, uyuyup uyan-
mış olduğunda güneşin doğduğunu, boğazında-
ki yutkunma isteğinin yeniden oluştuğunu, in-
cecik tülbente sarılı zeytinlerin annesi ne iste-
mişse onu yapmış olduğunu anlar, üç gün sonra
Yeşil Hanımın sokağa çıkmasına, en azından ka-
pının önünde oturmasına izin vereceğini düşün-
meye koyulurdu.

— Müyesser Sultanahmet'e gitmeli Efendi
Baba...

Başını kaldırıyor Yahya Efendi. Ellerini iki
yana açıyor:

— Benim biricik kızım da gitmeli. O dediğim
dedik Yeşil adlı hatun da gitmeli.

Kuka tespih elinde hoplayıp duruyor. Baba-
sı sinirli.

Sabaha kadar uyuyamadı Nevnihal. İzmir'i
görmedi hiç. İncirini, üzümünü biliyor yalnız.
Gâvur olduğunu bir de. Bizim gâvurumuz o.
Rumların değil. Üstelik Müyesser'in kocası, Bin-
başı Selman Bey Bornovalı. İzmir bizden. Mü-
yesser haklı. Annesi oğlu ve kızı, Müyesser'i

beklemeli. Onun bütün istediği, kocasının doğduğu, büyüdüğu yerlerin esareti için ağlamak ve kurtuluğu için Tanrı'ya yakarmak.

Camide kıldıkları ögle namazından sonra, Yeşil Hanım ne kocasına söylediği hatim duasını hatırladı, ne adağını. Ardına taktığı Nevnihal ve Müyesser'le birlikte, Sultanahmet Meydanına yürüdü. Yürümek sözün gelişi. Birbirlerinden ayrılmamak için elele tutuşarak kendilerini sürükleyen kalabalıkla bir yerlere vardılar. Kadınlar hemen iç çembere alınıyordu. Yahya Efendi sabah çıkarken, onları Alman Çeşmesinin orada bekleyeceğini söylemişti. Alman Çeşmesi mi? Böyle bir şeyin varlığını, o çeşmenin çatısına tırmanmış olanlar bile fark etmiş olamazlar. Yüzlerde kapkara bir hüzn... Bütün bu karalığa karşın; kara örtülere sarılmış yüksek kürsünün, minarelerin şerefelerinden sarkıtılan kara bayrakların, incecik hilallerini gün ışığına vermiş, mavi gün ışığını kızıl kana yeğlemiş gibi duran bayraklardan daha anlamlı olduğunu düşünüyor. Ağladığını fark ediyor, ama ağıdı dışa vurmuyor, içine akıyor. Boyuna. İçi dolacak birazdan. Ne olacak o zaman? Hemen yanı başındaki Müyesser, incecik parmaklarıyla Nevnihal'in elini tutuyor. Parmakları, avucu sıcak. Islak, insanı kuşkulara uğratan bir sıcaklık. Müyesser farkında değil sanki hiçbir şeyin.

Kaç kişi vardı? On binler, yüz binler. Bütün İstanbul oradaydı. İstanbullu, kadın erkek çocuk çevredeki Selatin camilerini doldurmuştu. Tehditler, mantıklı olmaya yapılan çağrılar havada uçup gitmişti. Şerefelerdeki kara örtüler birer kuş olup başların üstünde uçuşuyor. Her an inmeye almaya hazırmış gibi, dalgalanışlarını kanatlara çeviriyor. Nevnihal ayaklarının ucuna bakıyor: Ayakları yok. Uçmuş, yükselmiş. Minarelerin üstünde dalgalandığını sandığı o kara bayraklar aslında kendisi. Ölüm, hürriyetle kolkola girmiş, yüz binlerce insanın üstünde uçuşuyor. Rüzgâr olmuş onca insan, dalgalanarak

ama havalanamayarak, acıyı soluyor. Müyeser'in rengi giderek daha çok soluyor. Nevnihal ile Yeşil Hanım, düşmesin diye onu kollarının arasında tutuyorlar. Bayılsa bile düşeceği yer yok, ama düşmemeli. Bu toplantıda hiç kimse, ayakların bastığı yere inmemeli.

Hilaller boyuna gözlerine düşüyor Nevnihal'in. O da gözlerini siliyor, elsiz. Örtüsü kalkıyor, sürünüyor yüzüne ve yaşı alıp kurutuyor. Minarelerin üstündeki pirinç alemler yine parlak. O kadar parlak ki, kalabalığın üstünde uçan İngiliz uçaklarının sesini yok ediyorlar altın çağılıtlarla. Işıklar çakıyor, kara örtüyle kaplı kürsüye varana kadar. Orada birden sönüyor: Ses var o kürsüde. Kendilerine erişmese bile, duyuyorlar. Fatih, Beyazıt, Sultanahmet ve Aya-sofya Camilerinden namaza gelen inanılmaz büyüklükteki kalabalıklar, yüreklerindeki sesi duy-mak için meydana akmış olmalılar. Camilerin müezzinleri, selalardan sonra inmediler minarelerden. Birbirlerine ekleyerek, birleşerek teh-lil çektiler ardı ardına. Ses havada uçuyor, çok uzaklara. Çok uzaklara.

Ne kadar çok insan çağrıya uymuş. «MÜS-LÜMAN. YARINKİ CUMA GÜNÜ RESMİ DUA GÜNÜNE GEL...» Geliyorlar. İzmir'in işgali her yerde çığlık çığlık lanetleniyor. Nevnihal bütün o camilerde en güzel sesli müezzinler teh-lil çe-kerken, kendisi gibi on binlerce insanın da ağla-dığını biliyor. Kadınların büyük çoğunluğu göz-yaşlarını sessizce akıtıyor. Buna karşılık, Koca-mustafapaşa'dan, Eyüp'ten, Süleymaniye'den ge-lenler, zaman zaman attıkları çığlıklarla herke-sin yüreğini ince bir kamayla oyuyor. Meydanda sessizlik hiç oluşmuyor, birbirlerini tanımayan binlerce insan bu seslerle kaderlerini birbirleri-ne bağıyor. Meydan ne kadar? Nasıl büyüdü? Bütün ara sokaklar, cezaevinin arkası, ağaçsız sokaklar ve bütün ağaçlar, insan sellerinin altın-da tir tir titriyor.

Kaç saat ağlaştılar, kaç saat yeniden güven

kazandılar, hiçbiri bunu algılamadı. Toplanan herkes, bir ağızdan tekbir getirirken, minareler üstlerine eğiliyor gibiydi. O eğitim sırasında bile müezzinlerin sesi kesilmiyordu. Bilali Habeşi, göklerden o güzel sesli insanların sesleri kısılmasın diye boyuna soluğunu üflüyordu. Nevnihal'in gözünden akan yaşlar yağmura dönüştü. Yeşil Hanım kendini yitirmiş, müezzinlerle birlikte, denizin ve rüzgârın, haksızlığa karşı çıkan insanın haklı sesinin bütün güzelliğiyle mevlit okuyordu. Giderek onun sesi, çevredekilerin sesini bastırdı, havalandı, yukarılara doğru kanat taktı. Bu kalabalığa biri çıkıp da emir verseydi «Yürü...» diye, yürürdü. Denizi aşıp, Musa'yı bütün dünyaya unutturarak.

Kaç kişi konuştu, konuşanların sözlerinin ne kadarını duydular. Hiç duymamış olamazlardı, hep duydular. Birdiler. Bir bütün...

Yaşlı bir hoca dizüstü gelmiş, koynundan çıkardığı bayrağı öpüyordu koklayarak. Gözlelerinden yaşlar aktıkça bayrağı yine koynundan çıkarıyor, yüzüne kapıyordu.

Eve döndüklerinde yorgunluktan ayakları, ağlamaktan gözleri şişmişti. Her şey unutulup gidecek ama yemin hep akıllarında kalacak: Mahşere kadar. İSTİKBAL İSTERİZ. BİZ HAK İSTERİZ. İSTİKLAL İSTERİZ. Belki de mahşer yakındır.

Kapıdan girer girmez Müyesser kendini yatağa attı. Uzun süre ölü gibi yattı. Nevnihal'in içine giderek bir korku düştü. Yatağa oturdu, dürttü, Müyesser döndü. Gözleri ışık içindeydi. Çevresi kızarmış, bebekleri yeşile kesmiş.

— Uyumuyorum, dedi. Düşünüyorum. Ağlıyorum.

Parmaklarını tuttu Nevnihal'in, sıktı. Sanki sürekli olarak gücünü deniyor bu kız. Oysa serçe kemiği gibi çıt sesiyle kırılabilir parmakları. Elinin ayası terli, sıcak.

— Yarın eve dönünce, Selman Beye bir

mektup daha yazacağım. Kız için ad istemiştim. Cevabı gelmedi daha. Kızımızın adı Halide olsun istiyorum.

★
★★

Bütün coşku ve bütün yeminler unutulmuşsa döndü sonra. Müstevliler, kesin müdahale istemişler hükümetten. *Kıyımdan çekinmeyiz*, demişler. *Çünkü halkınız kıyama kalkışıyor*. Kıyama kalkışan halk hangi halk? Nevnihal bütün İstanbullular gibi, Balkan savaşlarının ve onun ardından gelen Harbi Umuminin yol açtığı yoksunlukları, acıları ve bunlardan doğan yılgınlığı unutabilir mi?

Eğer, yüreğin bir kan pıhtısıyla tıkanıp kalmışlığını her gün yaşamadıysa, göçmenlerin daha çok İstanbul yanında kalmalarından. Yıldırım gibi başlayan ve yıldırım gibi biten Birinci Savaşın hemen ardından, teşrinievvel sonlarında, öküz ya da mandaların ardına koştukları kağnılarda, niçin seçildikleri anlaşılamayan çamur ve pislik içindeki pılı pırtıları ile yalınayak levent kadınlar, küçülmüş kurumuş, onca yokluğun içinde bile temizlenmeye deliler gibi uğraşan yaşlılar, yüzleri gülmekle ağlamak, güzellikle çirkinlik, arsızlıkla vekar arasında kalakalmış donmuş çocuklar, İstanbul'un pisliğini birdenbire olağanüstü boyutlarda artıran yığınlar halinde ve dalgalarla gelmişlerdi. Gelebilenler, hızlı ve vahşi ölümlerle ölmüş olanlardan düşmanın güç yetiremediği artıklardı. Varlıklarının tek kanıtı, taşıdıkları pislikti. Şehri Saadet'e vardıklarında acılarının sarılacağını ummuşlardı kuşkusuz. Ama ne mümkün. Kışın ortasına kadar, geldikleri gibi, yangın yerlerinde, genişçe meydanlarda aç ve açıkta kalmışlardı. Herkes kollarını sıvamıştı, bir şeyler yaptığını sanıyordu. Yapılan şeyler varsa bile, onlar bu acılı insanlara erişmeden eriyip gidiyordu. Sonraları, göçmenlerin bu kadar acılı bu kadar yoksul ve

çaresiz olmalarına kızan İstanbullular da çıkmıştı. Aylar sonra kurtulunduğu sanılmıştı. Bir zelzele gibi gelmiş, küçük su derecikleri gibi yitmişlerdi. Sokaklarda savaş artıklarından hiçbir yere gidemeyecekler dışında göçmen kalmayınca, İstanbullu, yüreğini sıkıştıran duygudan kurtulmuştu. Çoğu Anadolu içlerine, Ege'ye yerleştirildi diye yazdı gazeteler. Birkaçının ağzından millete ve Halifeyi Rûyu Zemin Efendimize şükran sözleri yayımladılar. Bu sözlerle Yahya Efendi de, karısı da kızı da, hiç inanmadılar.

Yeşil Hanımın Fukarası'nın ortaya çıkışı, İkinci Balkan savaşından sonra.

Saçak altlarında, yangınlardan artakalmış duvar diplerinde, yaraları leş gibi kokan, içlerinde kurtlar oynayan ölü askerlerin cesetlerinin bulunması neredeyse vaka-i adiyeden sayılıyordu. Sabah namazı için kalkan Yahya Efendi, kapının dibinde inilti duymuş, dövüşüp paralanmış bir köpek bulacağını sanarak kapıyı açtığı anda, geniş basamağın üstüne başını koymuş inleyen yarım adamı görmüştü.

Yahya Efendi irkilmiyordu artık böyle insanları görünce. Katmer Sokağındaki dükkânında kaç taneşini yatırıyordu zaten. Evde ne varsa —evdeki şeyler hızla azalıyor, yerine yenisi konmuyordu— onlara taşıyordu. Dükkânında, duvar diplerinde, hele hele İhlamur'da kaç ağır yaralı görmüştü. Biraz gücü olanlar yaralarıyla kendileri uğraşıyordu. Ama bir gerçek hep sürüyordu: Ağaç diplerinden, çalılıklardan, yüksekçe otların arasından, onlarca ölü toplanıyordu her gün. Köpeklerin çekiştirdikleri, yaraları kangrene dönüşmüş, şişmiş kararmış kim bilir nerelerden toplanıp buralarda ölüme bırakılmış genç insanlar.

— Bu bizim neslin azabı, atalarımızın hangi günahından geldi Tanrım? Sana karşı gelmiyorum, yalnızca soruyorum. Bu kadar acıyı görecektir, elimiz kolumuz bağlı duracak ne suç işle-

dik biz? Koskoca Memaliki Osmaniye çatır çatır yıkılıyor. Bu zelzelenin altından çıkamıyoruz. Kaldıramıyoruz bile artakalan yıkıntıyı. Niçin bizlere, bu acılara şahit olmak acısını yükledin?

— Ağzından yel alsın, Yahya Efendi. O ne biçim söz? Bu, karşı gelmek Tanrı'ya. Sizin akideniz sağlamdı. Böyle sözler onun gücüne gider, bilmez misiniz?

— Ondan yakınmıyorum ben. Ona yakınıyorum. Sanki ölümden korurmuş gibi, bir büyük taşın, bir kütüğün, bir yıkık kapının, çingenele-
rin toplayıp yığıldıkları yangın artıklarının yakınından çıkıyor bütün ölümler. Kiminin üstünde tek kâğıt yok. Bir kâğıt, bir devlet demektir. O bile yok. Künye vermeyi bile becerememiş bir devlet. Hepsinde ortak olan, muşambaya yahut deriye sarılı bir muska. Devlet olmayınca, her şey için Tanrı'ya sığınmaktan başka çare kalmıyor. O bari işini yapsa ya. Katına, acı çek-tirmeden alsa... Bir köpek yahut kedi leşi olmadıklarını belli eden tek şey o müselles nesne. Kim yazdı onları, nasıl inandılar o yazının gücüyle sevdiklerine evlerine topraklarına döneceklerine? Hangi dağın ardından gelmişlerdi, hangi bel-den geçmişlerdi, hayvanlarını kollamak gerektiğini düşünerek? Ve incitmekten korktukları için gemlerine hızlı asılmayıp, yanlarına aldıkları tayının bir kısmını onlara veren o ölümler, sevgili kadını, bırak seni beni Nevnihalimizin bile çocuğu olacak yaşta oğlancıklardı. Susuz ağaçsız köylerinden koparılıp atıldılar buraya. Tiksintiyle bacağın sürüyüp, onunu on beşini arabaların içine üst üste yığarak alıp götürüyoruz biz. Görmesem bilmezdim Anadolu'nun halini. Bir genç, ne demektir orada? Tesadüfen gördüm, öğrendim ve korktum. Nasıl silkelendiler. Azrail bile önemsemiyor onları. Bir hastane köşesinde, farkına varmadan ölebilecekleri yerde, ateş içinde yanan gövdelerinin üşüyen yanlarını ısıtmak için yaralarının üstüne kapanarak can veriyor-

lar... Anadolu insanı niye gelip ölsün, yarın bir barış toplantısında hepsi de Frenklere terk edilecek topraklar için?

— Bu Tanrı'nın takdiri değil midir Yahya Efendi? Ne derseniz deyin, yaptığınız şey ona karşı gelmektir bence. Vade ve kader önceden yazılmıştır alnımıza. Sizin karşı çıkmanız mümkün değil. İsyanıdır bu ve bu isyanın cezası da önceden belli edilmiştir.

— Bu ceza neyse, ben çekmeye razıyım. Ama ölü görmeye dayanamaz oldum artık Yeşil Hanım. Gördüklerine dayanabileceğine inansam, sana o insanları gösterirdim. Aç çıplak yaralı ve ölmeleri için silkelenmiş olarak. Bana hak verirdin o zaman.

Evinin kapısı önünde, tek basamaklı çimento sahanlıkta böyle biri var. Yahya Efendi, karısına seslendi.

Suratı asık, boyuna alt dudağını dişliyor. Sağ kaşının tellerini yokluyor, sonra en uzununu buluyor ve yoluyor. Demek çok sinirli. Kaşının telini iki parmağı arasında tutuyor, nereden çıktığına şaşmış gibi, gözlerini açarak dakikalarca süzüyor. Aranıyor o telden artakalan boşluğu.

Umumi Harbin seferberliği başladığında, hepsi de yitip gitmişlerdi artık. Yalnızca, Araklılı olduğunu öğrendikleri Laz gitmedi. Nerelerden kopmuştu onca insan, nerelerde yitmişlerdi? Bunları herkes bir süre merak ediyor, hasta bir sokak kedisine yardım eder gibi yemek veriyor, artıkları minnetle kabul etmelerini bekliyor, sonra dışarda bırakıp unutuyorlardı.

Araklılı kaldı. Çevresi; Bakkal, Arnavutçeşme, Mumhane sokakları ile, Ayazma, Yangın yeri ve Ortodoks kilisesiydi. Rumelihisarı'na, ya da Amerikan Okulu'nun oralara da gidiyor.

Nevnihal, babasının onu bulduğu sabah, salep ve poğaça konmuş tepsiyi, doğrulup sırtını kapı önündeki basamağa dayamasını bekledikten sonra uzattığında, birden aklının yerinden

sıçradığını sanmıştı. Gözünün biri, yanağı ve çenesinin yarısı yoktu. Siperde yatarken, bir şarapnel parçasının yüzünün yarısını uçurduğunu sonradan Yeşil Hanıma anlatmıştı. Kendi kendine iyileşmiş bir yara. Yüzünün o yarısını Yeşil Hanımın verdiği, denizli bezinden sırma işlemeli bir bohçayla sarmıştı hemen o gün. Konuşması onu uzun süre dinlemeyenlerce anlaşılmıyor. Yüzünü uçuran yaradan kalma o korkutucu iz, konuşmasını bakışını ve yüzündeki bütün anlamı bozmuştu. Nevnihal şaşırarak görmüştü ki, Araklılı Musta Çavuş bu evin efradı sayıldığında, tencerelerinde ona da bir pay ayrılması olağan görüldüğünde, annesiyle onun arasında bir özel dil oluşmuştur. Nedendi bu? Belki de Yeşil Hanımın Giritli olması yüzünden dilinin hafifçe çalmasından. Anavatana geldiğinde, dilinden dolayı anlatılmaz bir yalnızlık duyduğunu söylemişti bir gün.

Nevnihal, sokak kapısının üstündeki pencereden baktığında şaşar kalırdı. Bir Araklılı Çavuş başını sallardı, bir Yeşil Hanım değişik bir biçimde kolunu. Ardından yine beklenmez bir hareket. Biri gövdesini öne büküverir, öbürü elini yüreğinin üstüne vururdu. Biri örtüsünü hep yaptığı gibi ağzına alır ıslak ucu duvara sürer, kuru duvarın rengini koyultur, ikisi de bakar, öbürü sağlam bacağını uzatır değneğine dayanarak kalkmaya çalışmadan önce kalayı yitmiş maşrapasını sokağın ortasına koyar, Yeşil Hanım kızgın bakışlarla anlaşılmaz sözlerle gider maşrapayı alır Musta Çavuşun uzun ipine sıkı sıkı bağlardı.

Bu, zaman zaman sessiz çoğu kez de anlaşılamayan sözcüklerle süren konuşmalardan sonra yeni havadis verilirdi:

— Musta Çavuşun tahminine göre oğlan, yani büyük oğlan Asım bu yıl askere alınmış. Kaçmadıysa, emri hak vâki olmadıysa.

— Hanım bizim yüzlerce yıldır Mustafa di-

ye bildiğimiz ad, niye son günlerde Musta'ya döndü?

— Çünkü o Mustafa değil, Yahya Efendi. Babası, kulağına, «senin adın Musta olsun, oğlum...» demiş. Sanki siz İstanbullular her şeyin en doğrusunu bilirmişsiniz gibi... Alaya alırsınız hemen. Sizin doğrunuz size kalsın ama, bizi bırakın kendi aramızda.

Nevnihal'in mekik oyası yaptığı saatlerde kapıya gelen Musta'dan, ancak akşam Yahya Efendi eve geldiğinde söz ediyordu annesi:

— Yalanım olabilir, diyor Musta Çavuş. Ama, hesabı doğruysa bildir Rıfat'ın da askere çağırılması lazımmiş.

— Rıfat da nereden çıktı hanım?

— Rıfat, Musta Çavuşun ilk karısından oğlu. Bin üç yüz on beşli yahut on altılı olacaktı diyor. Doğruysa, seferberlikte Rıfat da var. Ağladı bugün biliyor musun Efendi. Nasıl ağladı, insan dilhun oluyor. Yüzünün bir yanı taş gibi, öte yanı insan. Tek gözünden çift göz için yaş dökülüyor. Kızlar kocaya gitmişlerdir çoktan, dedi. Biri Rıfat'ın büyüğü imiş. Öteki, ikinci karısından. Rıfat daha dört beş aylıkmiş yeni karıyı eve getirdiğinde. O hesapla...

— Bu adamla çok hemhal oluyorsun Hanım. Yardım et kabul, ama bu kadar içli dışlı olmayı anlamam.

— İlahi Efendi seni duyan da...

— Yok yahu. Adamın derdiyle uğraşıyorsun, sonra baş ağrısından gözünü açamıyorsun. Senin dayanacağın şey değil böyle dertler. Bırak da biraz Nevnihal...

— Nevnihal anlamıyor onu kızdırıyor.

Duyan da Nevnihal'in o yarım adamla zıtlığını sanır. Bütün hikâye Nevnihal'in Musta Çavuşun önüne kuru köfteyle ekmek koyduğu günkü tartışmadan çıkıyor.

Araklılı dişsiz ağzını açmış —yarısı zaten üstü ince zarla kaplanmış çene kemiği— Nevnihal'e kızgın kızgın bakmıştı:

— Nasıl yiyeyim kuru köfteyi?
— Peki ne yapayım Çavuş?
— Bir şey yapma sen. Git ananı çağır, yeter.
— Annem çok kötü soğuk almış. Odasından çıkamıyor hiç.

— Öyleyse su getir, ayran getir. Böyle yemek mi olur?

Nevnihal, kapının arkasında onun söylendiğini duyuyor. Söylediklerini anlaması önemli değil. Düşüncesizliğine kızıyordur, belki saygısızlığına. Kapıyı çaldığında, eşiğe otururken belindeki ipten çözüp önüne koyduğu maşrapanın suyla yahut ayranla doldurulacağını, ekmeklerin içine doğranacağını, yemeğin ancak ondan sonra getirileceğini bilmiyor. O yüzden bir daha Nevnihal'ı görmek o da Nevnihal'e yüz vermek niyetinde değil.

Yemek yiyişi tiksindirici. Nevnihal o gün Musta Çavuş kendisini azarlamasaydı bile, bir daha karşısına çömelmezdi. Çavuşun bir şımarıklığı da bu. Yemeğin önüne konup kapının yüzüne kapanmasına çok kızıyor. Birçok kapıyı o yüzden bırakmış. Yeşil Hanıma bunu iltifat olsun diye anlatıyor bir gün.

— Bağırdım: Köpeğe kemik mi atıyorsunuz ulan!

Yeşil Hanım böyle bir şey yapamaz. Yalnız ona değil, hiç kimseye. İlk günden başında bekledi, hatır sordu. Alışkın değil, öyle fakir zengin, sakat, dilenci, efendi kul değerlendirmelerine. «Bizim Kandiye'de yok idi böyle şeyler kuzum...»

Musta Çavuş yemek yerken o kadar oyalanıyor ki Nevnihal zaman zaman annesine kızıyor. Bu adama borçlularmış gibi davranması yersiz.

— Sen yanı başımda otur Yeşil Bacı. Gözlerin anamın gözleri. Örtülerin anamın akça örtüleri. Anamın adı Selime'ydi. Öldü mü kaldı mı, bilmem. Sen benim hem anam hem babam hem fındık bahçem hem mısırlığım...

Rumelihisari'na varmadan, yolun üst yanında bulduğu bir oyukta yatıyordu. Bazı günler gelmez.

— Bıktırmak olmaz seni. Biz erkeğiz. Karı kısmına bu kadar yüz eğmek bize yaraşmaz Yeşil bacım...

— Musta Çavuş, sen bizim uğurumuzsun, evimizin bir insanısın. Yahya Efendi yüksünmez sana bakmaktan. Her gün gelmezsin, bir kovukta yatarsın. Böyle yapman içime hicrandır. Git, Yahya Efendinin dükkânını bekle bir yandan, bir yandan dam altında yat. Yahut, mahalleli yardım edelim sana. Yol paranı denkleştirelim. Çek git yurduna yuvana. Böyle kanadı kırık kırlangıç gibi...

— Bir daha böyle konuşma. Kimseden de para isteme. Gidemem memlekete. Bitti o iş. Artık kanadı kırık kırlangıç... Öyle oldum. Neyle karşılaşırım oraya gidersem, bilemem. Gâvurla boğazlaşırken bile böyle korkmamıştım. Şimdi şu çektiğim bana kesilen cezadır. Memleketten çıkışım, bin üç yüz on yedi. Küçük kızım Gök-kader daha yeni doğmuştu. Şimdi gelinliktir. O günden bugüne, hiç hesapta yokken çok kötü iş yaptım. Kadın demedim, çocuk demedim, cana kıydım, ırza geçtim. Ne yaptığımı, niçin yaptığımı düşünmüyordum. Bir ateşti dünya, sönmüyordu. Yalnız ben değil, çoğumuz bilmediğimiz bir yangının içine düşmüştük, ne yapsak yanıyorduk. Sönmek istesek bile sönmüyorduk. Biz de başkaları da yansın istiyorduk. Saldırıyor öldürüyor, öldürdüklerimizi parçalıyor, yakıyor, kesiyor, talan ediyor, bir bakıyorduk ki, yine sönmemişiz. Sonra bir gece, ansızın yeni doğmuş bir ayla yüzyüze geldim. Toprağın üstünde yatıyordum. Güneş doğmuş ama ay batmamıştı. Bilirsin batmaz. Güneş uzaktı, ay yakın. Sabaha kadar gözümü ondan alamamıştım. Kâh fındıklık oldu, kâh memleketin o eğri küçük tarlaları. Karım boyuna çalıştı. İki eline iki toprak torbası almış. Getirdi toprağı ayın üstüne

attı. Getirdi attı. Bütün yüzü toprak doldu sonunda. Setlerin arasına mersin dalları diktik. Doğrulduk baktık. Ay yine öyle sarı. Mersinler tuttu, yeşillendi. Ayın yüzü sarı. Toprağa bakıyordum eğilip, karaydı. Peki niye değiştiremiyor-duk onu? Deniz coşunca bağıırıyordu. Ay da. Deniz kararıyor kırılıyordu. Ay sarı. Yattığım toprağı yokluyordum, çürümüş gibiydi. İyi diye seviniyordum. Gövdemi yokluyordum. O da çürümüş. Gözümün önünde çocuklar. Süngünün ucuna takılı. Azıcık silkeleyince toprağa kapanıveriyorlardı. Uyuyamıyordum. Canım kadın istemiyordu, kan istemiyordu ama kaçıyorduk. Kaçarken yangın bizi ısıtır sanıyorduk. Çocuk ölüsü, genç kız gövdesi istemiyordum ama yine de, boyuna karşımıza çıkıyorlardı. Sanki boyuna artıyor, üstümüze geliyorlardı. Korkuyorlardı. Korkmasalar, pusmasalar... Açtık. Bu açlığı sana nasıl anlatayım: Açlık, yedikçe artıyordu. Kadına açtık. Kana, ateşe, ekmeğe, eve, vatan toprağına, haksızlığa...

Tanrı üstümdedir. Bunları benden iyi biliyor: Ne yaptımsa farkında olmadan yaptım ama, çok şey yaptım. Ayın batmadığı günün o kara sabahında top ateşi başladı. Başımızı çıkaramıyorduk. Hiçbir şey düşünmüyordum. Kimseyi, kim olduğumu, vatanımı, ölümü, uzaklığı, hiçbir şeyi. Birden çevremdeki toprak kalıp gibi atıldı. Karımın torbayla taşıdığı toprakların bin katı, yüz bin katı belki. Bir anda ben de savruldu altımdaki toprakla. Ne kadar yükseldim, bilmiyorum. Boyuna yükseldiğimin farkındaydım. Yanımda önümde yükseliyordu toprak. Sonra durduk. İn-meye başladık. Gittikçe hızlanarak indik. Toprağın üstüne düşmüştü gökyüzündeki sarı ay. Benim yanımda yönüm kapkaranlık. Önce anamı düşledim. Ardından, süngümün ucunda bacağının arasından taşıdığım sekizinde, dokuzunda bir oğlan çocuğı geliverdi karşıma. Silkelediğimi biliyordum, silkeledim. Birden benim oğlan olarak düştü yere. Süngümün ucu boştu ama ben

boyuna silkeliyordum şimdi. Sanki buğday kalburluyormuş gibi. Baktım: sarı ay yitmiş. Zelzele oluyordu. Ben toprağın üstünde yatıyordum. Kimse yardıma gelmedi. Beni, Dedeâğaç köylüleri buldu. Bizim asker çoktan çekilmiş. Bana baktılar. Yani ölmeme izin vermediler. Ayağa kalkacak hale geldiğimde, ben artık Musta Çavuş olmadığımı gördüm. Kendimi neresi olursa olsun, atmak istedim. Çünkü onlar da gidiyorlardı. Kalmak olmaz, diyorlardı. Artık bir şey düşünmüyordum. Onlar getirdiler. Çamur her yanımdaydı. Un bile çamurlandı. Bu çamuru kimse bilmez. Savaş çamur olup sırf ben Tanrı huzuruna temiz çıkmayayım diye elimin erdiği, gözümün gördüğü yerlere bulaşmıştı.

.....

..... Böyle Yeşil Bacı. İnsana dokunmak içimden gelmiyor artık. Saç okşamak bile içimden gelmiyor. Tanrı, bana bu kadar mı ceza verdi? Yatıyorum bunu soruyorum, kalkarken yine aklımda bu. Sonra gün doğuyor ay kayboluyor soruları unutuyorum. Ama akşam hep geliyor Kime anlatayım bunu? Deli derler. Köyüme git sem... Onlar da düzenlerini kurmuştur. Ben gelince bozulur. Belki yeniden cana kıymam gerekir. Bakma öyle. Niye, adam olmadın mı, deme. Beni cana kıymaktan alıkoyuyor buralarda süründürüp. Bu Cenabı Mevlanın isteğidir. Köydekiler bensiz olmaya alıştılar. Benim karılar bile unutmuşlardır artık. Ya vardıysa birinden biri bir başkasına? Kim, sülaleden birini vurdu Sürmene'den gelip de, burada bilir miyim? Bilmem. Öyleyse her iş yolundadır. Varsam gitsem, ilk iş alnıma yazılı kanı gösterirler. Ben emmi oğlum filandan dayı oğlu falancadan dolayı kan almaya geldim diyebilir miyim? Bana kan yüzünden idam yazmakla, kan yüzünden yeni kan dökmek aynı görünür artık. Yokum. İstemem. Ne namusa bağım kaldı, ne kimseleri özlerim. Hüda istediği kadar gün yüklemiş şu yarım bedene. O güne kadar sürükler dururum. Daha ötesin-

de?.. Ben yokum. İnsana el süremem. Kediye köpeğe bile el süremem. Bitince vademiz, ne olacak öbür dünyada? İsterim ki olmasın öbür dünya. Ne yaptımsa cezamı burada çekeyim bitsin. Bir köpek gibi yaşadığımdan, yaptıklarım bu dünyada kalsın. Bu kadarla, Yeşil Hanım. Ölünce, yitip gideyim. Yazık bana ki, inanmışım bir kere. Keşke inanmaz olsaydım. Kendimi öte yana gide ne kadar, kime, ne zaman, nasıl bağışlatacağım? Hiç umarım yok. Ne yana baksam yangın yeri. Her şey geçmiş gitmiş. Kimler vardı oralarda, kimler yaşardı? Elini sıcak sudan soğuk suya sokmayanlar. Bir sıçanı öldüremeyenler. Ya ben?

Araklılı, Emir Beyin kıvrılıp gittiği yangın yerinden önceki mezarlığın oradan döner gelir her zaman. Çöplüklerden, yangın yerlerinden bulduğu, erimiş, biçimini yitirmiş cam, pirinç parçalarını, boncukları verir kızlara. Oğlanlara çelik çomak yontar, düdük yapar.



Nevnihal, Musta Çavuşun, tomurcuklar patlamadan önce kazanılan İkinci İnönü zaferini izleyen günlerden başlayarak görünmediğini fark etti. Yeşil Hanım bu müjdeyi de vermek istiyordu ona. Günlerce, gözü yollarda bekledi. Görünmüyor diye karalar bağladı âdeta. Açlıktan ölenlerin sayısının giderek arttığı haberlerine annesinin ilgisizliği, Nevnihal'i şaşırtıyordu. Sonradan ona hak verdi. Artık gücü kalmamıştı Yeşil Hanımın. Üzülmekten yorulmuştu.

Biz, hiç değilse arpa ekmeği buluyoruz. Onu da bulmayanlar, Harbi Umumiden beri süpürge tohumuyla samanı karıştırarak ekmek yapanlar öyle çok ki. Tuz yoktu. Gaz yoktu. Sokaklar bir yandan yangınlar, bir yandan Anadolu kasabalarına göçenler ve hızlı ölümlerle, boyuna tenhalaşıyordu.

Öte yandan, otomobiller, eğlence yerleri ar-

tır, gazetelerde Nevnihal'in adını duymadığı eşyanın methiyesi yapılıyordu.

Emir Beyden çok muntazam olmasa bile mektup geliyordu. Onların getirdiği sevince, düzenli ordu kurulmasının verdiği güvene, ardından, sürekli geri çekilmenin gamına aldırılmaz olduğunu fark ettiğinde şaşırır. Aslında sevindiğini sandığı şeylere sevinmiyor, üzüldüğünü sandığı olayları o kadar önemsemiyormuş. Nedeni bu? Yanına yönüne baktı, iyice dinledi kendini. Bir nedene bağladı sonunda: Yahya Efendi giderek zayıflıyor, durgunlaşıyordu.

Bir sabah, namaza kalkamadı. Nevnihal odasından çıkmış aşağıya yönelmişti. Annesiyle babasının yattıkları Kuleli'ye bakan odada bir değil iki lambanın yakılmış olduğunu gördü. Böylesi bir hovardalık için neden var mıydı?

Babası sapsarı bir yüzle yatıyor.

— Neyiniz var, Efendi Baba? Hasta mısınız?

— Boğazım ağrıyor. Galiba soğuklamışım.

Duyulur duyulmaz bir ses. Nevnihal elini babasının başına koyduğunda, onun ateş içinde yandığını görüyor.

Annesine bakıyor. Yeşil Hanım sessiz. Gözlerini önüne indiriyor.

— Nesi var anne? Bir hekim çağırırsak diyorum ben.

— Boğazım, diyor ama, hiçbir yerini kımıldatamıyor. Niye bilmem. Gece hep sayıkladı. Akli fikri dükkânda. Dedi ki: «Dükkânı kapattım. Zaten içinde bir şey yok. Dükkâna gitmeyeceğim. Ona veda ettim, oradaki komşulara da. Herkese...»

Yeşil Hanım ağlıyor.

— Gitmesin anne. Hasta tabii. Para edecek şeylerimiz var. Rehine koyarız, satarız. Emir Beye yazarız. Hekim çağırtalım.

— Hekim istemiyor. Ben kaç defa sordum. Bırakın beni yatayım, diyor.

— Hayır anne. Hekim çağrılacak. Hastanın keyfine bırakılır mı böyle önemli bir şey?

— Olmaz kızım. Ona varırken, istediği neyse onu yapmaya söz verdim ben. Sülük koyarız kan aldırırız. Ben ona yarayacak ilaçları bilirim. O istemedikçe bu eve hekim girmeyecek...



Emir Bey, önceleri belli belirsiz olan çağrılarını, İkinci İnönü'den sonra art arda yazdığı iki mektupla ısrara dönüştürdü:

Nasılsa 'başımızı sokacak bir dam altı buluruz, sevgili karım. Siz geliniz tek. Geliyorum diye bildirdiğiniz anda, sizin için buradaki en müsait şeraiti hazırlarım. Görürsünüz harikalar yaratırım...

Onların ardından gelende ise tek sıcak söz yok. Mektubun sonunda, gözlerinden öpüyor. Nevnihal babasının hastalığını bile unuttuğu bir gece geçirdi. Ardından gelen mektup da öyle. Soğuk. O zaman kanaat getirdi ki, Emir Bey orada, yerlilerden filan bir kadın bulmuştur. Hatta daha kötüsü, belki de Urfa'da bıraktığı eski karısıyla anlaşmıştır yeniden. Ne de olsa üç çocuğunun annesi o. Üstelik yıllarca evli kalmışlar. Yıllarca sürdüğüne göre o bağ, birbirlerine alışmışlıkları vardır en azından.

Babası hep yatıyor. Emir Beyin, bir aradalarken yalnızca eski karısından söz edermiş gibi, o kadına ilişkin anlattıklarını hatırlıyor Nevnihal. «Onurlu kadındır», diyor Emir Bey «Bece-riklidir. İnatçıdır.» İnatçı olmak bir meziyet miydi acaba onun gözünde? Getirmişti o kadını. Buluştuğumuzda —bu arada boş kâğıdımı göndermez de buluşursak— bunu çocukları için yaptığını söyleyecektir. Bir mebus için hülleci bulmaktan kolay ne olabilir? Katlanacak mısın Nevnihal? Delirecek gibi. Katlanamam. Ne yaparsın peki? Boşanır mısın? Burada otururum. Ne yararı var? İster dul ol. ister tek başına burada dul gibi... Üstelik kabullenmez bunu. Bir kâğıt. Boş bir kâğıt... Kadın biraz yaşlı olsa. belli belirsiz bir rahatlık duyacak. Ama ya yaşlılar, ya da

daha küçük kendisinden. Neredeyse evde kalmışken varmadı mı kocaya?

Ankara'dan gelen haberler kötü. Mecliste Kemal Paşaya muhalefet büyüyor. Yunan ilerliyor ve her kafadan bir ses çıkıyor. Milliciler sessiz. İtilafçılar, İngilizciler, Amerikancılar sevinçli. Gazetelerinde olmadık şeyler yazılıyor. Hakaretler ediliyor. Hele Ali Kemal Beyin yazdıkları yazı değil, sövgü ve hakaret yalnızca. Sanki bu geri çekilişler kendi vatanlarının yeniden rüsva oluşu değil. Haklı çıkmış olmaktan bu kadar sevinmeli mi insan? Böyle acıklı bir sonuç görüldüğünde?

Vekilliklerin bazı memurları taşınmışlar bile Kayseri'ye. Daha önce bazı mebuslar durum yoklamasına gitmişler. Önce, Sivas mı Kayseri mi münakaşası yapılmış. Düşmanın top sesleri Polatlı'dan, Haymana'dan geliyor ve Ankara'ya yakın köylerden duyuluyormuş artık. Ziya Gökalp'ı bir arabaya bindirip göndermişler.

Katmer Sokağındaki dükkân kapalı. Emir Bey üç kez para göndermedi değil. Ama İstanbul'da hayatın ne büyük hızla pahalılandığını tasavvur edemediği belli. Ardından, Bursa bırakılıp ordu hızla geri çekilince Eskişehir düşüp tren yolu kapanıp Milliciler çekilmeyi sürdürünce mektupların da ardı arkası kesildi. Kemal Paşanın «Hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır.» sözünü İtilafçılar alaya aldılar.

Neden sonra, Nevnihal annosini ilaçlarının yeterli olmadığına inandırabildi.

— Ben babama sizin verdiğiniz söz gibi bir söz vermedim anne. O yüzden hekim çağırtacağım.

Yeşil Hanım boynunu büküyor.

Bir Rum doktor gelip gidiyor eve. İyi mi, daha iyisi var mıdır bilmiyorlar. Daha iyi bir doktoru eve çağıracak güçleri yok.

Doktor her gelişinden sonra, taşlıkta kendisini geçiren Yeşil Hanımla Rumca konuşuyor. Bazen çok uzuyor konuşmaları. Bunun nedenini

anlamıyor değil Nevnihal, ama yüreğin kondurmayan yanı var ya. O, hep kandırıyor aklını.

Aklının kestiği şu: Kendisinden ve babasından bir şeyler saklanıyor. Bir şey saklanıyorsa o şey iyi olamaz.

Doktor Andon, Venizelos'a düşman. Kral Konstantin'i ise bir kukla olarak görüyor. Onun gâvurların tahrikiyle —aynen bu deyimi kullanıyor— büzüğünün çekemeyeceği bir işe kalkıştığını ve sonra kış üstü oturacağını ama o güne kadar nice civan yiğidi kara toprağa, yalnızca gübre olsunlar diye atacağını söyledi Yahya Efendiye.

— Bendeniz, Osmanlıyım Yahya Efendi. Bu toprağın ekiniyle doydu. Burada doğdum, tahsil yaptım. Gençliğimde çıktım dışarı. Bütün Evropa'yı dolaştım. Sonra baktım ben başkayım, döndüm geldim. Bizden ayrıdır onlar. Oğlum seferberliktir deyip, koşa koşa gitti onlara. İhtiyar anneyi ve babayı bıraktı. Hicrandır içimde: Demek öğretememişim ona: Soluduğun toprak senin vatanın diye. İşgalin daha on birinci günü öldü. Tek evladımdı. Kime düşman olayım bunun için? Acım gözümü kararttı önce. Benim karıyla birbirimize sarıldık. Ağladık. Belki bir hafta çözülmedik. Kimi suçlayayım ki, bu acıyı hafifletsin azıcık? Karı dedi ki: «*Andonumi*, on dokuz yaşında bir civan verdik toprağa. Tek varlığımızdı. İhanet, önünde sonunda cezasını bulur. Senin ihanetin yoktu. Oğlumuz yaşasaydı, onun suçunun cezasını torunlarımız çekerdi. Yaşamadı, babalarının günahını çekecek oğulları da olmayacak. Biz de torunlarımızın acısını görmeyeceğiz. Ben bittim *Andonumi*, amma sen hâlâ çocuk sahibi olursun. Al bir kız, doğursun sana kız yahut oğlan. Yine bizim çocuğumuz olur, daha dikkatli davranırız. Dışardan gelmiş bir Venizelos'a kurban etmeyiz.» Amma, kolay mı Yahya Efendi? Bir çocuk bir tehlike. Sonra... Mariya'nın memeleri akmiş, çizgi çizgi olmuş. Kim yaptı bunu Yahya Efendi?

Ben yaptım, oğlum yaptı. Bu kız bana vardığında bir çift kara göz, bir küçük ağız, bir küçük akıldı. On yedi yıl çocuk doğuramadı. Suçu kendinde sandı ama ben hekimim, bilmez miyim, suç bende de olur. Sonra doğurdu bizim oğlanı. Şimdi ben derim ki aptallığın şehidi olursa, aptallığın şehididir benim oğlan. On dokuz yaşında kaçtı gitti. Venizelos öyle istedi diye verdi canını. Neden? Ne borcun var o insanlara, niye buradaki insanlarına düşmanlık duyarsın?

Nevnihal odasına çekildiğinde, bir yılı aşkın zamanda Emir Beyden gelen on bir mektubu okuyor. Okumuyor da, birini alıp bakıyor görmeden, bırakıyor öbürünü alıyor. Mektuplarda aradığı şey: Sevgi sözcükleri. Kıyıya bir yere saklanmış olanını bulur mu acaba? Hiç yok değil elbet. Var olanları ezberledi. Mektubun o bölümüne anlamadan ama bir kibirli gülüşle bakıyor katlıyor sonra, zarfına yerleştiriyor. Yeni bir zarf alıyor. Bu sözcükler, babasının uzayan hastalığı, mütarekeyle gelen belli belirsiz ferahlığın hızla yükselen fiyatlar karşısında önce duralaması, sonra kapkara bir umutsuzluk gibi çökmesi mutfaklarına, ağlatıyor onu. Annesi de giderek çöküyor sanki. Buralar, evim sokağım bile yaban elleri olacak galiba. O zaman yapayalnız ne yaparım, kime sığınırım?

Siz artık beni unuttunuz efendim...

Yahya Efendinin akşamları hafiften ateşi çıkıyor. Hafızasını hızla yitiriyor. Tekrar tekrar soruyor Nevnihal'e nelerin olup bittiğini. Alem-dar ile İkdam, Kemal Paşanın diktatörlük istemesini dillerine dolamışlar.

Doğru mu bunlar, birbirlerine mi düştüler? Doğruların ardındaki sebepler nedir?

Yaşadığı çevre ise korkutucu derecede sessiz. Nevnihal bu sessizliği bozan şeylerin, köpeklerin ve satıcı seslerinin, gitgide bacakları incelen boyları kısalan çocukların, yeniden eskisi kadar yüksekte çıkan seslerle eğlenceler düzenleyen Rumların ve Ermenilerin farkında de-

ğil. Ona göre sessizlik sürüyor, sürecek. Yaz bile sessiz geldi. Eskiden ağaçların dallarında yapraklarında çiçeklerinde birer küçük patlamanın oluştuğunu sanır, bu sesleri duyardı. Şimdi yeşilliği, canerliğini görüyor apansız. Şaşıyor. Üç gün sonra yeniden görüyor, yine şaşıyor.

Araklılının sözü edilmez oldu evde. Yeşil Hanım ondan umut kesmiş olmalı. Nevnihal umudunu kesmeden önce annesinin, çocuklara birkaç kez onu arattırdığını bilmiyor. Yeşil Hanımı Yahya Efendiye dert dökerken duydu: «Asaletli bir kedi gibi kayboldu. Ölüsü bulunsun istemedi efendi.»

Sokak kapısının yanında, evin köşesine kadar uzanan incecik tarhın içinde bir incir ağacı baş verdi. Ocağımıza incir dikiliyor. Yine de sökmeyi düşünmedi. Dikildiyse dikildi, artık ağacı sökmek sonucu değiştirmez.

Nevnihal babasının yanında otururken onun belli belirsiz zamanlarda uykuya geçmesinden yararlanıyor, arkadaki bahçeye bakıyor. Sardunyalar çok eskimiş kartlaşıp odunlaşmış. Küçük dalları alıp daldırma yapmalı. Öbürlerini de kökten sökmeli. Sarı yaprakları temizlemeli. Sevmes sardunya pasaklılığı. Düşünüyor. Fakat yapmıyor bu işleri. Bir süre sonra yine aynı şeyleri düşünüyor. Güneşe bakıyor: Şıkır şıkır. Hani o karanlık, kurşun rengi gökyüzü? Hani durmadan insanların omuzlarına bastıran hava? Hani hüzün, alışageldiği? Şimdi hüzün yok, içi kapkara.

Yahya Efendinin perdeleri kapalı odada yatmasını uygun görmedi Andon Efendi. Annesi «Perdeleri onun izni olmadan açamayız» diye karşı çıktı. Nevnihal'e kalsa, açacak. Nasılsa babası yattığı yerden göremez görmek istemediği demir yığınlarını. Hem artık çok azaldılar. Her biri bir kıyıda görev aldı. Yine de perdeleri açmadı Yeşil Hanım. Bahçeye bakan, sandık odası olarak kullandıkları küçük odayı boşalttı. Güneş parlıyor sabahın erken saatinde. Doğduktan az

sonra ağaçlardan süzölüp odaya yayılıyor. Yahya Efendinin yüzüne düştüğünde Nevnihal babasının yüzündeki erimeyi, sarılığı, gözlerin hızla içeri çöküşünü, sakallarının yüzüne çizdiği derin çizgileri açık seçik görüyor, içini korku bü-rüyor. Babasına soruyor:

— Perdeyi biraz çekmemi ister misiniz?

Ağustos başında Emir Beyden mektup geldi. Haziran tarihliydi. Uzun süre cebinde dolaştırmış, belli. Mektubu göndermeden önce üst yanına: *Yine hesap tutmadı. Ümitli olmak için kâfi sebebiniz yoksa, ümid etmenin manası da kalmıyor. Bayramda görüşeceğiz diyordum her nedense. Diyordum ama, mucize beklemek de akıllı işi gibi görünmüyor bana.*» diye yazmış.

Mektubun kendisi *Efendi Babanızın hastalığının ciddi olmadığını ve şimdiye kadar afiyete kavuştuğunu umarım,* diye başlıyor.

O yüzden mi, gelmenizi istediğimde gelmediniz? Neyse.. O bab kapandı zaten. Her ne sebeple olursa olsun, gelmediğiniz iyi olmuş. İşler iyi gitmiyor. Eski komitacı usulleri hortlamaya başladı. Korku giderek yayılıyor. Ne zaman kurtulunacak böyle iptidai çözümlerden, belli değil. İstanbul'da iken, her şeyin başka yerde kolay ve değişik olacağını sanırdım. Ama burada, hunca mahrumiyet içinde bile, içimizde aynı insanları taşımışız. Beni üzen, ikiliklerin, menfaat hesaplarının hiçbir yerde bitmemesi. Bir bakıyorsunuz, bu Meclisin üyesi akla gelmez fedakârlıklarda bulunuyor, gözleriniz yaşıyor. Bir bakıyorsunuz, küçük hesaplarla birbirlerine giriyorlar.

Uzatmayayım. Sağlığım iyidir. Geçen yılın fazlaca soğuk geçen kışı yüzünden biraz zayıf düşmüş olmalıyım. Asıl üzüntü, şimdi birçok mebusun kaçma telaşından doğuyor. Ankara'nın boşaltılması ciddi olarak ele alındı. Ben gıdıcilerden değilim. Gitsem, nereye gideceğim? Sizden biraz daha uzağa mı? Yokum Nevnihal. Ur-

fa mı geliyor aklınıza? Gelmesin. Kesin kurtuluşu getiremezsek, Urfa da yarın aynı duruma düşebilir.

Efendi Baba için havadis vereyim. Kemal Paşa aleyhindeki muhalefet yaygınlaşıyor. Onun, sonunda Cumhuriyet getireceğini, o yüzden ordu işlerini savsakladığını ve siyasete fazlaca girdiğini söylüyorlar. Böyle şeylerle gece gündüz uğraşırlarken, Yunan boyuna ilerliyor. Yardım alıyor, güçleniyor. Çerkez Ethem döneği, hâlâ dolanıp duruyor diye haberler erişiyor. Geçende, Mecliste okundu: Asakirin üstüne Yunan uçaklarıyla attırdığı ihanet varakparelerinden biri. İsyancılar, iyiden yıprattı burayı. Zayıfladıkça meseleler kangren oluyor, meseleler çözülmedikçe, aramızdaki düşmanlıklar su yüzüne çıkıyor, yağ gibi yayılıyor.

Tek bir sevgi sözcüğü yok. Yalnızca Sizden daha uzağa mı? Yokum Nevnihal... Onun yazdıklarını biliyorlar zaten. Şimdi, inanmak zorunda olduklarını kabullenmeliler. Nevnihal babasına söz geçirebilse, eve gazete sokmayacak. Gazeteye verilen parayı bile düşünecek günlerin gelmesine az kaldı. Ana kız konuşmuyorlar bu konuyu. İki de kayıtsız sanki. Sonraki günleri düşünürken göz göze gelmekten korkuyorlar. O zaman şimdiki gibi davranamazlar, olanaksız bu. Çökerler hemen. Evdeki mücevherler önce Kapalıçarşıdaki sağlam Hacıgilerden birine rehin bırakıldı, sonra satıldı. Ne kadar idare etmeye özenseler hazır para hızla eriyor. Şimdi kapının önünde bir incir ağacı... Akli oraya takıldı bir kez koparamıyor Nevnihal. Emir Bey mebus aylığının tamamını gönderse bile ancak geçinirler. Hekim, ilaç... Kaldı ki adam o zaman nasıl yaşasın? Urfa'daki toprakların çoğunun atıl kaldığını söylemişti birkaç kez. Erkeksiz başsız toprak ne verebilir? Bilmiyor zaten. Susup göz göze gelmekten kaçınıp beklemekten öte yapacak şey yok.

Eylül, sevinç getirdi. Ağır zorlu uzun savaşın ardından, daha önce kapandığı sanılan yolların kapanmadığı, baş vermiş umutsuzlukların duyulmadığı sanıldı neredeyse. Yahya Efendi son haftada konuşmaz olmuştu artık. Gözleriyle işaret ediyordu. Kızının elindeki gazeteyi görünce, tebessüm eder gibi dudaklarını geriyordu belli belirsiz. Okunanı dinleyecek gücü yoktu. Gözleri hemen kapanıyor. Uyuyor mu yoksa öyle mi dinliyor, Nevnihal anlamıyordu.

Sakarya Zaferinin kazanıldığını muhalifler bile tevil edemediler. Demek, kesindi. Nevnihal sokaktan gelen seslerin, içinde şıkır şıkır oynadığını sandı. Ama babası kendinde değil. Dürtmeli, uyandırmalı.

— Koma olamaz bu. Anne yardım edin. Siz bunun yolunu bilirsiniz. Bunca yıllık kocanız, bilirsiniz anne. Uyandırın. Son bir kez, son bir kez açsın gözlerini...

Sözünü bitiremedi. Kesti. Demek onun öleceğine inanmış. Nasıl olur bu? Ne zaman inandı?

— Baban mesuttur şu anda kızım...

Mırıldanıyor Nevnihal. Az önce inandığı, kabullendiği gerçeği unutmaya zorluyor kendini:

— Ama hep uyuyor. Yattığı yerde gözümün önünde eriyor anne. Zaferi haber versem, Meclisteki konuşmaları okusam, Mustafa Kemal Paşaya Müşirlik unvanı verildiğini söylesem, Yunan'ın siperlerden atıldığını, artçıların temizlendiğini... Hekimi çağırsak anne. Bir ilaç yutursa uyandırır onu. Babama desem ki... Efendi Baba size bütün tafsilatı okuyorum. Bakın gözünüzle görün uydurmuyorum. Efendi Baba hani sözünüz vardı, boğaza karşı rakı içecektiniz. Az kaldı. Annem size uskumru dolması yapacaktı. Ben de artık biraz Urfalı sayılırım. Emir Beyden öğrenip size çiğköfte yapacağım.

— O senin söyleyeceklerinin hepsini biliyor kızım. Andon Efendi ona nihai zaferin kazanıldığını on gün önce söyledi.

— Nasıl bu kadar duygusuz davranabiliyorsunuz anne? Onun uyanmasını istemiyor musunuz?

— O her şeyi biliyor. Artık Tanrı'dan başkasından bir şey beklemiyor: Ben de beklemiyorum kızım. Daha çok varma üstüme. Sonra pişman olacağın sözler söyleme Nevnihal. Yaşlıyız biz. Gücümüz senin sandığın kadar çok değil.

Elinde üstündeki nakışları gençliğinde kendisinin işlediği atlas kaplı Kuran. Günlerden beri neredeyse odasından çıkmaksızın kocasının başında oturuyor. Sesi hışırtılı tutuk ama, okumasını kesmiyor. Zaman zaman üstüne kapanıyor kitabın. Nevnihal onun içinden mi okuduğunu, yoksa öyle otururken uykuya mı daldığını kestiremiyor. Bu ev kasvetli. Bu ev yalnızca babasının değil, hepsinin ölümüne neden olacak. Zaten kapının yanında incir ağacı baş verdi. Sevinçlerimizi bile paylaşmaz olduk.

Bütün yaptığı, sabahtan akşama kadar, birikmiş gazeteleri koltuğuna sıkıştırıp aşağı inmek, yukarı çıkmak, bahçeye girip coşmuş azmış çiçeklere onların güzelliklerini görmeksizin şöyle bir bakmak, başını kaldırıp babasının yattığı odanın penceresini gözlemek. İçindeki ses, onu camın ardında göreceğini söylüyor çünkü. Sonra yine yukarı çıkmak, odaları dolaşmak, eşyaya el sürmek, dönüp babasının yattığı odaya girmek. Bu çark günlerce böyle dönüyor. Koltuğundaki gazeteler artıyor. Annesi oturuşunu bozmuyor.

Onun okumasını kesmeye aldırmadan, fısıltıyla soruyor:

— Anne, zaferden haberi var mı sahiden?

— Evet kızım.

— Beni avutmak için söylüyorsunuz anne.

— Yeter Nevnihal, senin beni avutman gerekir. Kocam ölüyor, sığınacağım bir oğul evim yok.

— Susun anne. Bu odada ölümü ağzınıza almayın. Anne... Babam zaferi benim ağzımdan

duyarsa canlanır. Andon Efendiye inanmamıştır. Böyle söyleyip babamın kırıgın gitmediğine beni inandırmak istiyorsunuz. Gözleri açık gidiyorsa, benim bunu bilmememin ne faydası var?

— Nevnihal!.. Kes. Benim acım bana yetiyor zaten.

Kızının yanaklarından süzülen sessiz yaşları görünce, önündeki açık sayfayı ıslatmış olan güzel gözlerini kaldırıyor.

— Andon Efendi, Neologos gazetesi getirdi. Yunanlıların kesin taarruzunu yazıyordu. Konstantin'in Başkomutan olarak resmi vardı. Andon Efendi gazetedeki haberi, Osmanlı kesin olarak Misakımilli sınırlarını ele geçirmek için saldırıya geçti, diye okudu. Benim aklıma gelmezdi böyle bir yalan. Andon Efendinin karısı da Kandiyeli. Sen de ki, Giritliler birbirlerine dayandı. Evet, dayanmışlardır kızım. O kadın acı çekmek nedir biliyor. Biz, vatanın insanın soluduğu yer olduğuna inanmışız. Soy, boştur. Hele bizimki gibi, boyuna işgal istila görmüş memleketlerde büsbütün boş bir kabuktur soy. Baban zaferi biliyor. Bak şimdi bizi duymasa bile, gülüyor.

Gerçek mi, yüzündeki gülüş mü babasının?..

O gün akşam namazını kıldırdıktan sonra imam geliyor, ardından başka yaşlı erkekler...



Emir Beyin mektubu neden sonra erişti. Kış bastırırken. Nevnihal'in mektubunu almadığı anlaşılıyor. Urfa'ya gitmiş golmiş.

Çok zorluk çektik ama az kaldı. Babanızı bırakamayışınıza anlayış göstermek zorundayım. Beklemem şart. Kendi kendimi kontrol ediyorum boyuna. Diyorum ki, sen ana babanın ne olduğunu bilmezsin. O yüzden bırakılabileceklerini sanırsın. Bu haksızlıktır... Böyle mi sahiden Nevnihal? Haksızlık mı ediyorum size?

Kuyulu Kahvede, arkadaşlarla çıkarttırdı-

ğım bir fotografimi gönderiyorum. Resimdeki arkadaşlar şunlar: Ortada Canbolat Bey. Ben. Benim solumda, Cebelibereket Mebusu Albay Rasim Bey. Öbür yanda: Rize Mebusu Doktor Abidin ve Konya Mebusu Arif Beyler. Kahvenin sahibi Vehbi Efendi. İşte bu vaziyetteyiz. Bakımsız bekârlar... Sakarya Zaferini nargile içerek kutluyoruz.

Ağladı Nevnihal. Dükkân satılmıştı alelacele. Emir Beyin kalkıp gelmesi olanağı yoktu. Aşikâr bir şey bu. Birisini yollayamaz mıydı? Mektubu almadığı anlaşıyor. Sen de haksızlık etme Nevnihal.

İstanbul inanılmaz bir hızla Millicilere dönüşüyor. Millici gazeteler daha çok satılıyor. Halk konuştuğu kurtuluşu daha yakın sanmaya başlıyor. Müyesser sekiz yaşına gelen oğlunun ve şimdi iki buçuk yaşını süren Halide'nin eline kuru ekmek parçaları tutuştururken, eskisi gibi umutsuz görünmüyor. Oysa giderek zayıflıyor. Rengi irin gibi. Öksürüyor, avuçları ıslak ve terli. Hastalığından artık kuşku duyulamaz.

Ekmekler gizli satılmıyor. Kara da olsa, çocuklar mersin dallarının ucunda kurumuş kara morumsu hambelezleri meyva yerine yeseler de, önemsenmiyor bunlar. Ölülerine kefen almak için kaymakamlığa gidenler eskisi gibi sinirlenmiyor artık. Nevnihal duymadı o sıkıntıyı ama, anlatılanlardan biliyordu. Yahya Efendinin kefeni, karısının sandığında çoktan beri hazırды.

Türkçe İngilizce duyurular eskidi, ilk günlerdeki ürkütücülükleri yitti. Kimse okumaz aldırmaz oldu. Gizli konuşulan şeyler artık yüksek sesle konuşuluyor.

Sokağın sert dönemeç yaptığı köşeden, vi-ran bahçeye kadar uzanan kayalığın içindeki Mumhanenin katakompları hatırlatan girintilerine bile sığınmış göçmenlerle, yangın artığı yoksulların eskisi kadar yakındıkları yok. En azından Nevnihal'e öyle geliyor. Kayaların içine oyulmuş, eskiden mum kalıplarının bulunduğu,

mazgal deliklerine benzeyen dar girintilerde bebekler yatıyor. Nevnihal babasından kalan giysileri dağıtmaya gittiğinde, hiçbir şeyi gözüne kestirdiğine veremedi, elindeki biri büyük, öbürü küçük iki bohçanın bir anda uçurulduğunu ve içeri kaçırıldığını gözleyebiliyor sadece. Bir şeyler dalgalanıyor havada. Bayrak gibi. Bayrakların gâvur bayrağına benzediklerini düşününce gözlerini yumuyor. Açtığında ortada, getirdiklerinden bir küçük parça bile yok. Çevresi, kadın çocuk giyeceği olup olmadığını soranlarla çevrili.

Bu nemli, bir sürü haşerat kaynayan yerden çıkarken, orada yaşayanların hiçbir şeyin farkında olmadıklarını düşünüyor. Urfa'da ne düşünürler? Değerlerde inanılmaz çöküşler yaşanıyor savaşların ardından. Belki en büyük zararı bu bakımdan oluşturuyor savaş. Çocuklar, on yıl öncesinin çocuklarından çok farklı. Onlara göre, her şey çalınabilir. Çünkü çalmak ayıp değil.

Bozulduk bittik biz. Biz, Osmanlılar...

Köşede durup uzun uzun, eskisine göre çok temiz görünen denize bakıyor. Bizi üzen şeyler giderek seyreliyor durum iyiye doğru değişiyor. Ama biz de giderek azalıyor, küçülüyoruz. Yok oluşun yolundayız. Osmanlı bitti. Son Osmanlı, babamdı.

Acı çekmiyor düşman gemilerine bakarken. Görüyor ama yüreğine dokunmuyor. Babasından ne kadar az şey kalmış. Birazını da kendi elleriyle yok etti.

Annesine onun yalanını yakaladığını söylemeyecek. Andon Efendiyle babasının ölümünden sonra iki arada, bir derede konuştu. Adam gazete getirip yalan söyleyerek Yahya Efendiyi iç rahatlığına erdirmemiş. Aklına gelmemiş bu. Ama ne önemi var? Bundan sonra Yeşil Hanımın üstüne titremeli. Kızını üzmemek için yalan söyledi. Babası gözleri açık gittiyse bile... Artık yapacak şey kalmadı ki.

V

KIŞ GÜNEŞİ VURMUŞ ÖRTÜNÜZE,
GÖZLERİNİZDE ALTIN PARILTILAR...

— Canbolat'ı da asmışlar...

Emir Beyin sesi, kısılmış bir feryat.

Nevnihal, masanın üstüne çıkmış, perde asıyordu. Birden başı döndü. Çömeldi masanın üstüne.

— Hayır, olamaz. Nasıl olur? Suçlayacak bir şey bulamadılar. Olur mu hiç, olur mu hiç?

Emir Bey kendini koltuğuna atmış zor soluk alıyor:

— Asmışlar.

Elindeki gazeteler yavaşça yere kayıyor.

Nevnihal suçlu kendisiymiş gibi, yavaşça indi masanın üstünden. Yutkunamıyor. Boğazı kupkuru. Korku? Evet korkuyor. Emir Bey bilmişti bunları önceden. Ben ise hiç konduramamıştım. Ne söyleyebilir, onu nasıl teselli edebilir? Dahası, giderek gemi azıya alan Mahkeme yakın arkadaşı olduğuna bakarak, Emir Beyin günlerdir çektiği korkuyu haklı çıkarır, onu da çağırır mı? Çağırır. Şu anda onu teselli edecek söz yok.

Mahkeme kan akıtmak istiyor. Daha çok kan, daha çok baş istiyor. İlk günlerde bu kadar pervasız, bu kadar serbest değillerdi. Kendilerine özel tren hazırlanınca, İsmet Paşa ayaklarına gitmek durumunda kalınca, dahası Mahkeme Başkanlığına yazdığı yazıyla onların Mecli-

sin, Hükümetin üstündeki yetkilerini kabullenince gerekli ortam sağlandı. O andan başlayarak, dört Alili mahkeme gücünden sarhoş oldu. İcazet... Hem de ne icazet:

Şimdiye kadar her meselei vataniyede olduğu gibi, bu defa da netayici mesainizin Vatanın ve Cumhuriyetin selamet ve emniyeti, Türk milletinin saadeti için hayırlı ve numunei adalet olacak neticelerle tetevvüç edeceğine emniyetim berkemal olduğunu beyan ederim.

Emir Bey daha o günlerde, yani Nevnihal'in acısı çok tazeyken bu mektup yayımlandığında, kapkara bir kederle söylenmişti:

— Görüyorsunuz koşulları. İfadeye bakın Nevnihal. Haklı olduğumu kabul edersiniz. Keşki haklı çıkmasaydım, keşki siz bana kızmakta haklı olsaydınız. Başvekil verilecek kararların adalet örneği olacağından kuşku duymuyormuş. Osmanlı mirası paylaşılıyor: Mirasta hak iddia edecekler temizleniyor. Fatih'in kanunu hâlâ yürürlükte Nevnihal. Öyle bir kasap süngeri olacaklar ki bu Aliler... Mahkeme Başkanı Ali Çetinkaya. Halit Paşayı Mecliste, gözlerimizin önünde vuran ve elini kolunu sallayarak dolaşan adam. Caligula'nın zulmünü unutturacak, göreceksiniz.

Annesini daha kurumamış toprağının içinde bırakıveriyor Nevnihal.

— Sizi de bulaştırırlar mı bu işlere?

— Benim İttihatçılığım kısa sürdü Nevnihal. Terakkiperver de olmadım. Ama, kuruya yaşa bakmıyorlar ki toplarken. Canbolat benim çok yakın arkadaşım. Vasıf Bey dostum. Rüştü Paşa da. Bunlar yeterli olabilir. Topladıkları içinde öyle adlar var ki, Ziya Hurşit'in kalkıştığı o aşağılık işe nasıl karıştırırlar, akıl almıyor. O yüzden kim bilir... Hazır olsam iyi olur.

Nevnihal gözyaşlarını tutamıyor. Olamaz bu. Gerçekten de felaketler hep birbirini mi izler?

— Yani sizin için yol tedariki mi göreceğim Emir Beyim?

Emir Beyin yüzü boş. Hatırlamıyor yıllar önce İstanbul'dan ayrılacağı sırada gönderdiği haberi. Aklı nerelerde? Ah anne, sizi unuttuymdım.

— Ben çıkıyorum Nevnihal biraz havayı koklayayım.

Evet çıksın Emir Bey. Nevnihal, kendini toparlamak için yalnız kalmak istiyor.

Gazi'ye suikast haberinin bomba gibi patlamasının ardından bu kadar yaygın bir tutuklama dalgasının geleceğini kimseler bilemezdi. Geçen yıl, önce küçük bir olay gibi başlayan Şeyh Sait İsyanı da, hükümetlerin istifasına, Takriri Sükûn Kanunu gibi devlet baskısını hukuka uygun hale getiren kanunlara ve en kötüsü, İstiklal Savaşında ölen askerlerden daha çok askerin telef olmasına yol açmamış mıydı? Emir Bey, bir yıldır korku içinde. O korktukça Nevnihal, Nevnihal'i durgun gördükçe Yeşil Hanım büyük korkulara düşüyor. Meclisin onayı olmaksızın idam cezası vermek neyin nesi? Daha sonra, muhalif saydıkları bir sürü gazeteciyi korkutmak için, o günlerde idam yetkisi olmayan Ankara İstiklal Mahkemesine değil de, yetkili olan Elaziz'e göndermek? Amaç baskının sürdüğünü kanıtlamak değilse, neden bu yapılanlar?

— Siniyoruz, diyordu Emir Bey. Giderek siniyoruz. Ben ki, Cumhuriyet'e yürekten inanmış bir insanım, bu adamlarla anlaşılamıyorum. Bunların görünür hesaplarının bir de ardı var. Arında da menfaat var.

— Sizin böyle hesaplarınız yok ki engel olacağınızdan korksunlar. Sonra, Terakkiperver de değilsiniz.

— Evet yok. İnsanın gerçekten tarafsız olmasının acısını çekiyorum ben. Her yandaki bozukluğu görürsün, tek başına olduğun için elinden bir şey gelmez. Bir yan seni iktidara yakın olmakla suçlar, iktidardakiler, öbür yana yakın-sın derler. O kadar acı yeni acılar gelsin diye mi çekildi? Bağımsızlık? Çok güzel. Amacımız

buydu. Ama bu ferdin özgürlüğünü de getirmeliydi.

— Bunları ulu orta söylemiyorsunuz değil mi? Ne olur beni düşünün, dayanamayacağımı unutmayın. Beni sahipsiz...

— Ağlamayın Nevnihal. Ağır geliyor bunu açıklamak ama, eskiden söylediğim şeyleri bugün söylemeye korkuyorum. Hele seni üzmemek için... Zaten bir yararı yok ki.

İşte, bir yıl sonra da bu. İsterlerse karıştırırlar bu davaya. Nevnihal akıldışı dediği şeylerin gerçekleştiğini gördü beş on günde. Canbolat'ın bütün suçu, Gazi'nin İzmit'te Kara Kemal Beyle görüşmesi sırasındaki sözü üzerine Cavit Beyin evinde yapılan bir toplantıya katılması. Topu topu iki toplantı yapılmış. Canbolat birine katılmış. Gazi'ye sunulmak üzere dokuz maddelik bir program taslağı hazırlanmış, gazetede yayımlanmış, aradan yıllar geçmiş unutulmuş. Aksine tek söz edilmedi, tek bir delil yok. Sonuç: İsmail Canbolat sehpa bugün.

Emir Bey, dün Canbolat'ın savunmasıyla gelmişti.

— Demiş ki Nevnihal: *Daima kanuna hürmet ve riayet etmiş gayri meşru teşebbüslere girmekten çekinmiş bir adamım. Esasen son senelerde siyasete karşı bir bezginlik duyuyorum. Bu suikast işiyle katiiyen alakam yoktur.* Doğrudur Nevnihal. Bunalmıştı. Aslında burada bir telmihte de bulunuyor: Kemal Paşa ile aralarının açılmasının nedeni, Kemal Paşanın Harbiye Nazırını kaçırmak istemesi. Toplantıya tesadüfen geliyor Canbolat. Diyor ki, yapmayın böyle şeyler. Bu komitacı usullerinden memlekete hiç fayda gelmemiştir. O böyle deyince vazgeçiliyor.

İki gün sonra, son anlarını öğrenmiş:

— Karar açıklanırken çok sakinmiş. Kel Ali Eydam deyince, *Hay hay!* diyor. İnfaz sırasında da olağanüstü sakin. Bilirim, tanımaz mıyım? Amma orada değişebilir insan, diyordum. Sehpaya sakin sakin yürümüş. Cellat, ipi geçir-

mek için gözlüğünü almak isteyince kızmış: *Bırak gözlüğümü, vazifene bak...*

Ağlıyor Emir Bey. Nevnihal odadan çıkıyor.

Bitseydi bari korkular. Hayır. İzmir'de iş bitti diye, mahkeme Ankara'ya taşınıyor. Paşalara gösterilen ilgiden çekinip onları serbest bırakıyorlar ama altı mebusu asıyorlar. Öbür altı kişi, zaten olaya karışmış kişiler.

— Bu birinci kısımdı Nevnihal. Sermaye, hesaplaşmasını Ankara'da sonuca bağlayacak. Cavit Bey elde hazır lokma. Onu yiyecekler, aradı da gelecek.

— Emir Bey, size yasaklıyorum bana bunlardan söz etmeyi. Önce korkuyorum, olamaz diyorum. Sonra korktuğum her şey oluyor. Söylemeyin, biraz Tanrı'ya güvenin. Duracaklardır, durmak zorundalar. Yetmedi mi, akan kan göle döndü. Paşalar beraat edince halkın gösterdiği sevinçten anlamışlardır çok sert gittiklerini. Onlar da nabız yokluyorlardır.

— Daha değil Nevnihal. Daha değil.

Duymadı bile Nevnihal'i. Zaten bir tür çekime tutulmuş kopamıyor. Yaşamıyor sanki. Yaşamakla ilgili hiçbir şeyin farkında değil.

— Cavit Beyin kurduğu, İttihadı Milli Bankası yutulacak. Şimdi onun şirketleri iflas ettirildi. Tesadüf mü bu? Tesadüf mü bu yıl hükümetin Milli İthalat ve İhracat Anonim Şirketine katılması, daha üç beş ay önce Kel Ali'yi İdare Meclisi Başkanı, Kılıç Ali'yi Başkan Vekili yapması? Kılıç Ali'nin İş Bankası İdare Meclisi Üyesi olması da tesadüf mü? Sonra bu insanların astığı astık, kestiği kestik mahkemeye başkan ve üye olmaları? Ne zaman duyurulacak bunlar halka, ne zaman?

— Bunlar saçma Emir Bey. Bunlar insanın aklını bozar. Beni düşünün, çocuklarınızı düşünün. İşte görüyorsunuz... Ölen ölüyor, ölüsünü bile ailesine vermiyorlar.

— Evet Nevnihal, toparlayacağım kendimi. Eksik yanımlı biliyorum çünkü. Benim eksik ya-

nım yel değirmenlerini canavar olarak görmemek. O yüzden şu günler kazasız belasız geçerse, artık uzaklaşacağım buralardan. Siyaset yok. Kesin olarak... Çocuklarıma tek vasiyetim de bu olacak: Siyaset yasak...

Nevnihal'in anladığı şu: Meğer yaşayan her zaman ölenin önüne geçermiş. O yüzden annesinin acısını yüreğinde duymadı, duyamadı.



Emir Bey artık gruba da gitmiyor, Meclise de. Bütün gazeteleri ediniyor, okuyor kesiyor notlar alıyor, bir deftere bir şeyler yazıyor. Nevnihal sormuyor. Dayanacak gücü yok çünkü. Bugüne kadar yaşadıklarıyla siyaset yetti ona. Bir ömür boyu yetti hem. Emir Bey hep uzaklarda. Yeşil Hanımın elli ikinci gün duasında, kadınlar geldiğinde bile odadan çıkmadı. Nevnihal uyarınca başını kaldırdı, kadınları görünce şaşırdı, utanarak çıktı. Öyle dalgın. Onun ne zaman yatıp yatmadığını, ne zaman kalktığını da bilmiyor. Üstüne gitmemesi gerek. Bunun farkında.

Teşrinievvel başlarında bir gün Meclise gitti. Akşam geldi, konuşmadı yemek yemedi. Gece erkenden yatağa geldi:

— Bugün Refet Bey bir takrir verdi dedi. Umumi Asayiş ve Cumhuriyeti müdafaada büyük çaba ve yetenek göstermiş olan İstiklal Mahkemesi görevlilerine Meclisin takdirlerinin bildirilmesini istedi. Kabul ettiler. Nevnihal, bizim için siyaset bitti artık. O kanlı defter kapandı. Artık gidelim.

— Gidelim. Evet. Kalkıp oturuyor yattığı yerden. Lambayı yakmak istiyor ama kibriti bulamıyor. Eli dolanırken, bir şeyler düşüyor yere. Önemli değil. Emir Beyi görüyor zaten. Yüreğinde bir göz var hani, sıcak bir göz. Onunla. Bütün dünyayı o gözle görür istediği zaman.

— İstanbul'a, değil mi?

— İstanbul olmaz şimdilik. Çok göz önü. Urfa'ya gidelim Nevnihal. Vatan tehlikedeydi, her

işi bıraktım geldim. Artık vatan kurtuldu. Milletin yüceltilmesinde bana görev düşmüyor. Apaçık bu. Gidelim canımızdan olmadık diye sevinerek.

— Kaçalım yani?

— Kaçalım. Kaçalım Nevnihal. Düşünmemiz gereken yakınlarımız var. Yitirdiğimiz güveni kazanabilmek için iki küçük oğlanla, bir küçük kızla uğraşalım. Onları yetiştirelim. Toprağa gidelim Sevgili Karım. Seveceksin toprağı...

— Seveceğim evet. En azından gayret edeceğim. Başka işimiz de olsun, bizim de bir çocuğumuz olsun. Bunu sahiden mi istemezsiniz?

★★

İstanbul'da; Mercan, Şehzadebaşı, Çemberlitaş, Sultanahmet ve Laleli'deki ebeleri dolaştıkları yetmiyormuş gibi, bir türlü alışamadığı Ankara'da da ebe ebe, üfürükçü üfürükçü dolaştırıyor Yeşil Hanım onu. Ankara'nın dar tozlu çakır çukur yollarında iki kadın, buraya uymak için diktirdikleri kalın çarşaflar ve peçeler içinde zırıl zırıl terleyerek bir yerlere gidiyorlar. İlk geldikleri günlerde Emir Bey Nevnihal'i yüzünü gösteren ince peçeyle sokağa çıkardığı ve önden yürümediği için artlarına çocuklar takılmış «Tango... Tango...» diye bağırmışlardı. Nevnihal gülmek istemişti ama, gülememişti. İstanbul'da da çocuklar takılırdı böyle bağırarak; ama o kadınlar dar feraceler giyer, boyalarını zülüflerini gülüşlerini takılarını göstermekten çekinmezlerdi. Döner azarlar, sonra daha fazla kırılarak yürür giderlerdi. Üç beş gün sonra çarşı esnafının, hatta mebusların bile dedikodu ettikleri duyulunca, alelacele bu kalın çarşafları edinmişti ana kız.

Hacı Bayram Veli, Zincirli Camii, Adaklar...

Arpacık soğanı ile rahminin sağaltılması gerektiğini söyleyen, Yahudi Mahallesindeki pis bir Yahudi ebe. Yandı sonra o mahalle.

Yeşil Hanım, az önce ateşten aldığı soğanla-

rı eli yana yana soyduktan sonra kızının içine yerleştiriyor. Nevnihal'in içinin yangını alevsiz. Pamuk yangını, susam yangını gibi, havsalasından yükselen pis bir kokuyla yanıyor. Emir Bey o yağmurlu gecede, sırtında yamçı akıl almaz derecede yakışıklı ve yiğit giderken «Memleket yanıyor Sevgili Karım, bize kalmak olmaz...» diyor. «İlk fırsatta sizi yanıma aldıracağım. Babanız kızsda da. Onlara itirazım yoktur. İsterlerse gelirler.»

Yeşil Hanım, daha evliliklerinin birinci ayında yeldirmesini sırtına geçiriyor:

— Haydi kızım, anca gider geliriz.

Yaptığı anlamsız. Bu kadar kısa sürede... Olur mu hiç? Demek bir bildiği varmış Yeşil Hanımın. Telaşı ondanmış. Nevnihal bilmiyor bunu. Annesine karşı çıkmaya da çekiniyor. Bütün gün başı çatkiyla bağlı, oraya buraya çarparak dolaşır evde.

Arpacık soğanları közde pişerken de pis kokuyor zaten. Hele sıcak soğanla etin birleşmesinin hemen ardından yayılan o koku? Lağım bu. Evlilik bu mu, çocuk sahibi olmak için böylesine aşağılatıcı şeylere katlanmak gerekli mi?

Ah Yeşil Hanım, bence siz yeryüzündeki gelmiş gelecek kadınların en akıllılarından birisiniz.

— Haydi yavrum. Ben senin annenim. Elin adamından utanmıyorsun da, annenden mi utanıyorsun?

Arpacık soğanlarını kömür ateşinde pişiriyor, bacağının derisini bile yakacak sıcaklıktayken Nevnihal'in havsalasına yerleştiriyor. Nevnihal utançtan annesinin yüzüne bakamıyor. Acıdan da. Başını yana çevirmiş, gözlerinden sicim gibi yaş dökerek zaman zaman inleyip sıçrayarak, nasıl bir sağaltma yapıldığını bilmesine de gerekliliğine inanarak, korkunç acıya katlanıyor. En zoru —belki yalnızca o an öyle düşünüyor— annesinin karşısında öylece yatması. Bütün bu yapılanlardan sonra, bir erkekle yine

böyle apaçık birleşmesi gerektiğinin bilinmesi. Utanç, yanma, tedirginlik... Biri bitmeden diğeri başlıyor. Yeşil Hanımın umudu tek: Yıllardan beri küçülen aileyi büyütme, çoğaltmak ve dalandırmak. Nevnihal bunu yapmalı. Kendisi de elinden geleni.

— Canını yakıyorsam, çekinmeden ağla kızım.

Dokunmayı gereksemeksizin duyulan o okşama. Ah, bunlar ne kadar geride kaldı.

Bağırıyor. Saç bükümlerinden birini ağzına almış, ısırıyor çekiyor koparıyor tellerini. Yüzünden ve bel kemiğinden ateş gibi bir su sızıyor. Gömleğinin yakası ıslanıyor, yüzü yanıyor. İşkence bu. Dölyatağı kavruluyor.

Üsküdar yanıyordu. Paşabahçesi, Arnavutköy. Her yan yanıyordu. Hepsini görmüştü, ama şimdi yanan kendisi.

★★

Urfa'ya alışacağım, toprağı seveceğim...

Keşke bu kadar sevmeseydim kocamı. Keşke bana bu kadar sevgiyle, anlayışla yaklaşmasaydı. Bu kadar dürüst olmasa.. olmasa mıydı? Onu tanıdığımdan beri hayatım hep yitirme korkusu içinde geçiyor.

Bugünlerden bile zor günleri yaşadı. Tam iki hafta, yalnızca, ölüm haberi geleceğini düşündü. Bir an iyi şeyler düşünemedi. İyimserlik dünyada hiç var olmamıştı sanki.

★★

Yahya Efendi, ilk mektup gelince akşamı beklemeden dükkânı kapatıp eve geliyor.

— Gözümüz aydın kızım. Damat Bey, salimen Ankara'ya varmış.

Bu erişmenin öyküsünü anlatmıyor mektupta Sansür var. Üstelik Millicilerin gizli kalması gerek ki, Ankara yolunu açık tutsunlar. Bunları önceden söylemişti.

Nevnihal, ancak Ankara'ya gittikten sonra öğreniyor: Göz Doktoru Esat Paşa, Emir Beye

de yardım edenlerden. Özbekler Tekkesi, Kartal Jandarma Kumandanı, jandarma erleri, kâh at sırtında, kâh yürüyerek Geyve Boğazından geçiş... Bu arada Anzavur'u atlatan, her yerde gözü kulağı olan Millici köylüler, bucak müdürleri ve yaylıyla Bilecik üstünden Ankara.

Bunça sıkıntıdan sonra, karısını yanına çağıran erkeği zalim olarak niteleyen Yahya Efendi.

— Ona kızmayın Efendi Baba. Anlamaya çalışın. Sizi bırakmam. Ona yazar, beni bağışlamasını isterim.

Nevnihal sabaha karşı kalkıp babasının yere fırlattığı o ilk mektubu birkaç kez okuyor:

..... içinde bulunduğum şerait yüzünden bugüne kadar yanıma aldıramadığım karımı artık istiyorum Efendim... Sizi üzeceğimi biliyorum. Yine de anlayışınıza sığınacağım. O benim karım. Onu sevdim, yüreğimde yer verdim. Yanımda olmasını istiyorum.

Nevnihal'in, binbir özürle uzayan mektubuna kırıldığı belli. Ama bunu kızgınlığa dönüştürmedi hiç. Belli belirsiz sitemler etti. Yahya Efendiye yazmadı bir daha. Selam ve sağlık diledi.

Tasavvur edemezsiniz içinde bulunduğum şeraiti. İki kahve var yalnız. Bir de uydurmayon aşevi. İstersen gitme. Sabahtan akşama kadar burun burna olduğun, yenlerinin yeğneklerinin kokusundan tanıdığın kişilerle hem Mecliste, hem yemekte, hem kahvede... Toplantılarda ve evde... Birlikte değil, neredeyse kucak kucağasın. Kaçmak... Ah bunu özlüyorum. Bu kalabalık içindeki yalnızlık kaçma isteğimi hep canlı tutuyor. Günlük yaşamı sürdürmeyi gerektiren şeylerin bu kadar çok olduğunu, insanı bu kadar yorduğunu bilmezdim. Bazı arkadaşların haremeleri gelmeye başladı. Ben, sizin de geleceğinizi umarak ev tutmuştum. Doğrusunu isterseniz, bir ahırdı burası. Boşalttırdım, toprağı dövdürdüm, sıvattım. Badana boya... Bana pek

mükemmel yaşanır gibi göründü. Ama siz gelmeyince, sizens burası içime sinmeyecekti. Erzurum Mebusu Avni Hocaya devrettim, dua aldım. Bilmiyorum ama... Bazen kendimi size karşı fazlaca ılık kalpli buluyorum Nevnihal. Zorlamak istemiyorum. Bunu yapmam zaten. Yanımda olduğunuzu düşünmek hoşuma gidiyor. O tuttuğum evde gözümün önüne getirmek istedim, iyi ki devretmişim. Olmadı, yakışmadınız. Hani sizin başınızı şöyle yan tutarak bir bakışınız vardır, coşkulu coşkulu konuşurken birden sözü kesişiniz... Bahçenizi sevişiniz ve bu sevgiyi anlatışınız, kış güneşi vurmuş örtünüze... Gözlerinizde altın parıltılar... Ben ihtiyarladım.

★★

Üstüne sinmiş, çarşafını bozartmış tozu silkelediğini sanıyor ama, trenden iner inmez eteklerine baktığında, her yanının toz ve saman parçacıklarıyla dolu olduğunu görüyor. Yüzünün değişmez solukluğu da cabası. Büsbütün hortlağa dönmüşümdür. Annesine bakıyor: Yeşil Hanımın hali perişan.

Gerilerden koşarak gelen: Emir Bey. Evet kavuştum. Ceket, pantolonu ütüsüz. Fesi kalıpsız. Biraz zayıf galiba. Bir yabancı bu. Düşlerimde giderek güzelleştirmiştim, o ise burada zorluklar yüzünden yaşlanmış. Yanlış bir insanı öyledim sanki.

İstasyonun görünüşü yürekler acısı. Ankara'nın en bakımlı yapılarından birisi olduğunu söylemişlerdi. Bakımlısı böyle ise... Yaşanır mı burada?

Emir Bey bir eliyle fesine bastırarak koşuyor. Sonra nedense vazgeçiyor, yavaş yavaş yürüyor. Ne yapılmalı? Nevnihal de ona mı yürümeli, yoksa beklemeli mi burada? Annesine bakıyor gözleriyle sormak için. Yeşil Hanım burada yok. Gitmiş. Belki de Abbasığa'da, kocasının başucunda. Nasıl bıraksın annesini?

Emir Bey yanlarına gelince, Nevnihal onun eline uzanıyor:

— Öpeyim efendim.

Emir Bey daha önce uzanmış, Yeşil Hanımın elini öpüyor, sarılıyor. Ankara'ya kaçarken, *gidip de gelmemek, gelip de görmemek* varken, o umutsuz günde bile sarılmamıştı. Nevnihal annesinin dudaklarının titrediğini, titreşimin hızlandığını görüyor. Kolunu tutuyor:

— Ağlama Anne. Beni de ağlatacaksınız.

Ağladı mı, ağlamadı mı yoksa? Emir Bey Nevnihal'in omzunu sıktı. Elini öptürmedi. Sarılmadı da. Yalnızca bir an süren dokunuş, parmaklarının kasılması, o kadar. Herhangi bir kadını da böyle karşılardı. Bir anlamım kalmadı mı onun için?

— Ben gidip eşyanızı indirteyim.

Arkaya döndü. Bir adama işaret etti. Adam yerinden çözüldü, Nevnihal onun Emir Beyin ardında olduğunu fark etmemiş.

Giderken geri döndü:

— Bakalım yeni evinizi sevecek misiniz?

Bir çocuk gibi kızarıp kekeleyerek ekledi:

— Böyle bir ev bulduğum için çok seviniyorum ama, siz yine de kendinizi en kötüye hazırlayın. Önce otuz iki numarayı aklınızdan silin. Burada oturulabilecek doğru dürüst bir ev bulmak imkânsız. Bunu bulmamı da, Ankara'nın boşaltılmasına borçluyum. Hani Kayseri'ye nakledilirken her şey... Herkesler çekip gitmişken. Yunan beklenirken. O şartlar hiç değilse buna yaradı.

— Sakarya Melhamei Kübrasından önce...

— Evet Nevnihal. Sakarya Melhamei Kübrasından önce.

İkisi de gülüyor. Nevnihal evine kavuşmak için can atıyor.

Emir Bey önceden bir yaylı tutup, bir de adam getirmiş olmasaydı, İstasyondan kente uzanan tozlu yolu diğer yolcular gibi yürüyerek aşmak zorunda kalacaklardı. Yorgun, bitkin insanlar azıklarını, eşyalarını sırtlamış, üstünden insanların ve kağnıların geçtiği biraz basılmış

bir tarladan başka şey olmayan yoldan kente doğru yürüyorlardı. Kent İstasyona göre yüksekte. Kale, iyice sarp bir kayalık üstüne kurulmuş. Emir Bey, en yakın konaklama yerinin Taşhan olduğunu söylüyor laf arasında. Taşhan... Nevnihal bu adı Meclis kadar önemli sayıyor. Ama buradan görünmüyor Taşhan. Çünkü gittikleri yol ortalarda bir zigzag yapıyor. İki yan sazlık. Yazları kim bilir ne çok sinek oluyor ne çok sıtmalılı yaşıyor bu kentte...

Akşam birden bastırıyor. İstasyon, güneşin battığı yanda. Nereye gittiklerini, nereden geçtiklerini bilmiyor Nevnihal. Çok sarsılıyorlar. Emir Bey sessiz sessiz otururken, doğruluyor:

— İşte, Büyük Millet Meclisi.

Resimlerde gördüğü yapıdan daha küçük görünüyor Nevnihal'in gözüne. Bir cuma, namazdan sonra kurbanlarla dualarla açılan Meclis... Hepimize buradan bir ışık geliyordu. Alnımıza düşüyor, gözlerimizi kamaştırıyordu. Bizi umutsuz bırakmayan yer...

Heyecanlandı. Döndü annesini dürttü:

— Bakın, bakın Anne.

Yeşil Hanım, sessiz sessiz ağlıyordu. Nevnihal kocasına baktı mahçup, gülümsedi.

Taşhan'ı geçtiler. Uzaklarda birkaç ışık görüldü. Ama ne cansız ışıklar böyle.

Sokaklar kapkaranlık, eğri büğrü. Her yana pastırma kokusu sinmiş. Bu yorgunluğun üstüne bu koku, dayanılır gibi değil.

— Burada güzel yer var mı efendim?

— Güzel yer? Var... denilebilir. Hatip Çayı'nın çevresi idare eder. Seyran yeri orası. Bir de, Solfasol köyünün oralar yeşillikmiş. Gitmedim. Kavaklıdere... Hoştur. Boğazda oturan birine, buranın güzelliğini anlatmak mümkün değil.

Yaylı sarsılarak duruyor. Nevnihal eğilip yanına bakınıyor. Sol yanda bir kapı. Eski, rezeleri kopmuş iyi kapanmayan bir kapı. Uzaktan, karanlığın içinden çocuk sesleri geliyor.

Emir Bey, yaşından umulmayacak bir çevik-

likle atlıyor. Elini Yeşil Hanıma uzatıyor. Yeşil Hanım, ağzını hiç açmadı.

Kapı açılıyor birden. Baş takkeli, iriyarı, yaşlı bir adam sırtında kirli bir gecelik entari-siyle görünüyor. Lambayı öne uzatıyor.

— Geldiler mi efendim? Gözünüz aydın, gözünüz aydın.

Lambayı yukarı kaldırıyor, kapıyı ardına kadar açıp yana geçiyor:

— Sefalar getirmişsiniz hanımlar. Yorgun olursunuz diye yemek hazırlatmıştım. Nevale telaşına kapılmayın. Siz buyurun yukarı çıkın.

— Bir dakika... Bekleyin Nevnihal. Evimizin kapısını size ben açmak istiyorum.

Ah! Yeşil Hanım darılır buna.

Kapı ha? Avludan geçip sarsak bir merdiveni çıkıyorlar. Uzun bir hayatı geçiyorlar. Yapıldığından beri hiç boya görmemiş bir kapıyı Emir Bey cebinden çıkardığı koca bir anahtarla açıyor. Ceket cebi için değil, palto cebi için bu anahtar, diye düşünüyor Nevnihal. Tezek kokusu, çürümüş saman kokusu ve burnuna yapışmış olan pastırma kokusu... Annesine de, Emir Beye de bakmıyor. Bundan sonra ömür burada geçecek demek. Sefalet çekilecek.

Aklında babası. Baharın mis kokusu, çiçekleri, ağaçları... İncir ağacını yolmalarını söylemişti kiracılara, yolmuşlar mıdır?

Kapıdan girince, Yeşil Hanım elini duvara dayıyor. Nevnihal dönüp annesine bakınca haykırıyor:

— Anne dikkat!..

Bir anda, tahtaları yerinden oynamış, zangırdayan evde koşuşturma, telaş, çığlıklar başlıyor.

Yeşil Hanımın elinin hemen üstünde kocaman bir akrep...

Bakıyor Nevnihal. Büyülenmiş gibi. Yeşil Hanımın küçük kuru beyaz elinin yavaşça aşağıya çekildiğini fark etmeden.

Evinde şimdi. İyi sayılabilecek bir dam altı.

Duvarları eğri büğrü. Kireçle değil, beyaz toprakla badanalanmış. Yaygın küf, çürük tahta, hayvan ve insan sidiği kokan, akrep dolu evinde. En iyilerinden biri diye içi rahat olmalı üstelik.

Bağırabilse...

★ ★

Kış, inanılmaz bir ağırlıkla geçti. Cephelerde hareket durmuştu. Baharda Ankara güzelleşiverdi. Gökyüzü, bulutlar ve ağaçlar neler kattılar kente. Ama nisan ortalarında İtilaf devletleri Ankara'nın isteklerini reddedince, Nevnihal baharı unuttu.

— Yine savaş Nevnihal, diye geldi Emir Bey. İtilaf devletleri, Yunan'ın çekilmesini kabul etmiyor. Bu, bir savaş daha demektir.

— Yeniden kan dökülecek demek. Bitirmek istiyorlar bunlar bizi Damat Bey.

— Hayır Efendim... Biz onları bitireceğiz. Akıllarını başlarına devşirmedikçe, bitecekler. Çünkü bu milletin Harimi İsmetine taarruz edenler onlardır.

— Kan ölüm yokluk düşmanlık... Ben bari şimdiden adak adayayım.

Yerinden kalkıyor Yeşil Hanım. Küçük karanlık odasına gidiyor. Kim bilir ne uzun, bıktırıcı bir dua adağı yapacak.

— Cezalarını bulacaklar Efendim. Ben hiç kuşku duymuyorum.

★ ★

Gavriile, Çemberlitaş'ta ölü olarak bulunmuştu.

— Hak etmiş...

Emir Bey bunu söylerken haklıydı belki. Ama yine de, üzüldüm bu söze. Çünkü onlarla aramızda hak hukuk vardı. Gavriile'yi küçüklüğünde ben de sırtımda taşıdım. Sava'nın en küçük kardeşiydi. Sava küçücük yaşında onun anesi olmayı kabullenmiş gibiydi. Gavriile, on sekizindeydi. Ama, bu yakınlığı insan henüz bir

aylık kocasına nasıl anlatabilir? O çocuğun, yaptıklarından farklı bir yeri olduğuna nasıl inandırabilir?

Gâvurlar İstanbul'a girmeselerdi, Gavriile şırmarmazdı. Onlardan yüz buldu. Akli tam oturmamıştı başına, kavak yellerinin esmesi doğaldı. O ölümle, yalnızca Gavriile değil, babası Avram, annesi Roza da öldü. Sava'yla yıllar sürmüş arkadaşlıkları da. Sava, aramıza kin ve kan girdiğini düşünür oldu. Emir Bey, kovmaktan beter etti Sava'yı. Ölen ne yapmış olursa olsun, Sava, ümitle koşmuştu Mebus Beye. Bunu anlayabiliyordu. İstemediğini, kinini öyle açık belli etti ki, Nevnihal korktu kocasından.

Gavriile'yle arkadaşlarının akşam karanlığında saldırdıkları yaşlı kadın, doğurmakta olan kızına ebe aramak için sokağa çıkmıştı. Peçesini, eski çarşafını yırtmışlardı. Hepsi sarhoştı. İki Rum —Biri Panayot'tu— Yahudi Gavriile, bir de Senegalli asker. Emir Bey, Yeşil Hanımla Nevnihal'e: «Senegallinin Müslüman olduğunu da nereden çıkarıyorsunuz» demişti. «Din, yani misyonerlik bir ülkenin askerinden önce gider hep. O, kendini Fransız sayıyordur.»

Gavriile öldürülmüş...

— Beyim, lütfen ilgilenin. Onu kucağımda taşıdım ben. Çok güzel bir bebektir. Şimdi de çocuk sayılırdı daha.

— Ne diyorsunuz siz Nevnihal? Rumlar Ermeniler, kanımıza susamışlar görmüyor musunuz? Görmüyorsunuz, bilmiyorsunuz. Nasıl bilebilirsiniz? Siz, saadetli şehrin rahat insanlarıdır. Sizler evlerinizin kapısını kapadığınızda sulh ve sükun buluyorsunuz. Öyle mi dünya? Hiç mi önemi yok sizin soyunuza yönelmiş silahların? Benim Urfa'mın o mümtaz Mutasarrıfı Nusret Bey, şimdi Kürt Mustafa Divanında ölüm bekliyor. Şunu mu yapmamı istiyorsunuz: Sorup soruşturup, namusunu korumak isteyen insanları ya Kürt Mustafa'ya, ya İngilizlere teslim etmemi? Kusura bakmayın...

Sava ne kadar saptırarak, kardeşini korumaya çalışarak anlatırsa anlatsın çıkan sonuç değişmiyor. Gavriile, eski Dahiliye Vekili, Peyamı Sabah gazetesinin başyazarı Ali Kemal Beyin ev sahibi Rum ailenin oğullarıyla Panayot'a uymuş, yanlarına bir de Senegalli er almışlar. Bir gün önce, ikindi vakti bir sandalda kafayı iyice bulduktan sonra Sirkeci'ye yanaşmışlar. Ezandan sonraya kalmış bir yaşlı Müslüman kadına sarkıntılık etmişler. Kadının yüzünü açması için zorlamışlar. Yüzü açılınca daha çok kakalamışlar, kadın duvarın dibine düşmüş. Saçını açmışlar o zaman. Kınası yitmiş, ak saçlı bir kadın. Ne olur bir ebe bulun. Kızım ölüyor... Oh olsun cadı. Kimin tohumu, kızının karnına ekilen? Kadının kollarına girerek tenhaya çekmişler. Türklerden korkmamışlar. Onlar korksun... Müslüman Hintliler dışında askerler geçip gidiyorlar zaten.

Sava böyle anlatmamıştı. Emir Bey böyle anlamıştı.

Sarhoş çocukların karşısına bir adam çıkmış. Adam kadının yüzünü, örtüsünü örtmek için uzanınca.. Gençler adama girişmişler. Yaptıkları densizlik ama işte... Gençlik. Köşe başından Türkler yetişmiş. Kalabalıkmışlar. Muştalar, sopalarla girişmişler. Silahları toplanmıştı hani? Birinin bıçağı varmış. Gavriile'nin karnına sokmuş. Çocuklar kanı görünce çil yavrusu gibi dağılmışlar. Gavriile, bir köpek... gibi. Kıvranarak...

Gece meraklanmışlardı ama, olur demişlerdi. Gavriile aslında iyi çocuktü. İşgalden beri biraz hızlı büyüdü, öyle ilk değil dışarda kalması.

Sabah, Panayot korkuyla perişan durumda gelip olanları anlatmıştı.

Sava yeniden saçlarını yoluyor, ağlıyor. Emir Bey karşısında taştan bir heykel.

— Gitseydiniz ya Kumandanlığa Madama.

— Ey yaptılar ya biraz yaramazlık. Maksatları şaka idi, mutlaka. Belki de o kadın yemdi, çocukların önüne attılar.

— Bir zavallı kadının örtüsünü yırtmak şaka mı Madama?

— Elbet öyledir, başka ne olur Mebus Beyim?

— Çok şeydir. Haksızlık namussuzluktur. Ah Madama, Nevnihal'in arkadaşı olmasaydınız...

Sava kolay yılacaklardan değil. Emir Beyi kandıracağına inanıyor:

— Emir Bey, ben seni bey diye bildim geldim. Benim baba ile, mama ile konuştum. Sen istersen katili buldurursun. Altı üstü Gülhane, Çemberlitaş arası bir yer. Herkes biliyor. Benim kardeşim ölünce Milliciler kahraman mı olur? Katil onlar... Katili buldur.

Sava'nın saçları dağınık, yoluk. Hıncıyla kederi sürekli yer değiştiriyor. Nevnihal ölesiye acıyor ona. Gavrile'ye de.

— Senin kardeşin, o Rumlar, o Senegalli niçin saldırıyorlar niçin kendi soylarından birine saldırmıyorlar? Sizler ki, yıllar yılı bizim topraklarımızda ferah fahur yaşadınız. Ne yaptık size böyle aşağılamaya kalkışmanıza neden olacak?

— Sizin topraklar? Neden sizin topraklar Mebus Bey? Siz gelmişsiniz buraya kılıç ile. Şu kadar yıl, bilmem ki ne kadar. Bunlar onların toprağı değil mi? Hep onların değil mi?

Nasıl Avram'ın toprakları olur burası, Roza'nın olur? Ne zaman değişti Sava? Roza Teyzeye sorulsa bu soru, gözlerini açar şaşırır. Roza için ülke var mıdır ki?

Nevnihal, kocasının yüzünün karıştığını gördü. Boğazın fırtınası gibi, ansızın bastıran kara umutsuz bir karışıklık bu. Emir Bey dişlerini sıkıyor. Farkında mı, gıcırdatıyor boyuna. Nevnihal sonra Sava'ya bakıyor. Kırgın ve umutsuz o. Yanlış kapıya başvurduğunu kabulleniyor yavaş yavaş. Yeşil Hanım kımıldanmadan duruyor. Oysa akıllıdır, istese düzeltebilir ortalığı. Ama, başını önüne eğmiş ilmek sayıyor Yeşil Hanım,

— Sizin üzüntünüze saygı gösterdiğim için —bakın kardeşinize değil onu tasrih edeyim— deminden beri sakın olmaya çalışıyorum Madama. Ama sabrım sınırlı. Ben sizin mebusunuz değilim. Size borcum yok. Toprağımıza canımıza namusumuza dinimize malımıza saldıranlar sizlersiniz. Bu, savunmadır. Savunmada kan dökülür. Ben sizin için üzülürüm Madama, ama kardeşinizin katili için bir şey yapmam. Rast gelirsem katili saklarım.

— Emir Bey, çok sinirlendiniz. Sava'nın derdi ülke değil. Benim arkadaşım o. Size inanıyor. Lütfen Beyim, lütfen... Siz yalnız Sava'yı düşünün.

Sözünü Emir Bey değil, Sava kesiyor:

— Ey tamam öyleyse. Şimdi bizler de düşman olduk. Sözüm sözdür Mebus Bey, yalnız o katiller değil cezayı bulacak olan. Sen de ceza bulacaksın. Benim ciğerim yanıyor. Zaten hiç anlamak istemedi bizi Türkler. Halbuki ben de Osmanlı karısı idim. Çünkü benim babam, Avram Osmanlı. O dedi: En iyisi gitmeli bizim komşuya. Nevnihal kızın kocasına. Ne var ki, benim babam Avram hep alıktı. Sava ona inandı. O da babasının kızıymış. Benim kardeşimin kanı yerde kalırsa niçin? Sırf Osmanlı elinde doğduğu için...

Bir kocasına, bir çocukluk arkadaşına bakıyor Nevnihal. Sava öldürülen kardeşine haksızlık yapıldığına inanıyor. Çünkü aynı şeyi yapan diğer üç kişi ellerini kollarını sallayarak dolaşıyorlar. Bir kardeşin, Roza ve Avram için ise bir oğulun acısını taşımak zorunda bırakılan, hiçbir yerden yardım görmeyecek yoksul komşularının acısıyla; denizin üstünü boyamış yüzlerce bayrak, sivil halka çevrilmiş yüzlerce top ve içinde binlerce hiç görmedikleri askerin anlaşılmasız kinle dolu gemileri görmemek için yalnızca perdelerini çekebilen aşağılanmış milyonlarca insanın acısı ne zaman dinecek? Bir çocuğunu sırtındaki bohçadan çözüp yere bırakır bırakmaz, yeni

çocuğunu oraya bağlayan, yalnızca bir dişi olarak var olduğunu sanan Sava bile, Osmanlı Mobusunu bağırarak tehdit edebildikten sonra... Ne zaman sulh gelecek bu ülkeye?

O gece Emir Bey, kızgınlığı geçtikten sonra, Nevnihal'in eğik bir selvi gibi başı önünde soyunmasını, yatağa kaymasını bekledi. Kendisi giyimliydi. Nevnihal'in saç örgülerini çözmek istediğinde, onun kendini belli belirsiz çekmesinden alındı. Oturduğu yerden hemen kalktı:

— Bana küstünüz Nevnihal. Ben küsmeye, siteme hiç gelemem. Hayatımız boyunca bir kez sitem etmeyeceğimi göreceksiniz. Sizin de öyle olmanızı isterim. Eski karım... O boyuna küserdi. İçine atardı her şeyi. Sizin öyle olmanızı istemem.

Cevap vermedi Nevnihal. Bir eski kadın varsa, hep araya girerler onlar zaten. Üstelik Nevnihal'in bu duruma nasıl baktığını anlamadıysa Emir Bey, anlamayacak demektir. Kendini savunacaktır.

— Bir şey yapamazdım Nevnihal, beni suçlamayın. Kimlere gitmem gerektiğini düşündünüz mü hiç? Onlara, namusunu korumak isteyen bir milletin gazabını cezalandırın diyebilir miyim? Siz diyebilir misiniz?

— Peki Sava ne yapsın? Kaç yıllık arkadaşım o. Mumhane deliklerinde oyunlarla başladı arkadaşlığımız. Onların evinde çok tuz ekmek yedim ben Emir Bey. Borçlu değilim diyemem bugün.

— Üzgünüm Nevnihal. Bir savaştı bu. Çok kişi haksız yere acı çeker savaşlarda. Nice suçsuz insanlar yiter gider. Kaldı ki onların isyanı, denizleri bile çelik yığınları altında kalmış bir milletin isyanı.

— Bugün öyle söylemediniz ama. Kapımızı örttüğümüzü, başka şeye aldırmadığımızı söylediniz. Babamın gamını görmemiş miydiniz? Annemin durgun yüzündeki hüznü? Haksızlık ediyorsunuz.

— Sava'ya haksızlık etmedim. Size etmişimdir, bağışlayın. Belki de Panayot denilen o rezili korumak için gelmiştir. Oynak, aşağılık bir kadın o. Şimdi arkadaşınız olamaz. Biz çok acı çektik Nevnihal. Beş altı yaşında bir çocuktum, babamın başını en yakın komşumuz gözlerimizin önünde kesti. Kesti ve balkona astı. Annem beni ne acılarla kaçırdı. Karnında küçücük bir bebekle. Ben onları Kafkasya'da da gördüm, üç yıl önce Urfa'da da. Bütün bağlar, bütün haklar bir gecede yok olabilir. Yok etme gücünü ilk kullananın buna neden kalkıştığını anlamazsınız önce. Bir gece dostluk ve güven içinde yatmak ve ertesi sabah akıldışı bir düşmanlıkla, kana susamışlıkla karşılaşmak, akıl alır şey midir? Değildir, çünkü bunun adı gaflettir. Bilmem duyduunuz mu, sıcak denizlerde Amok denilen bir çılgınlık hali vardır. Böyle durumlarda, bütün bir ırk amoklaşıveriyor. Ben katı bir insan değilim Nevnihal. Tersine. İkiyüzlülük yapamam ama. Bu yaştan sonra sizin için bile değişmem, değişmem.

Nevnihal suskun, kımıltısız, upuzun yatıyor. Emir Bey sandıkla yatağın arasında, ayakta. Perdeden ayırmadığı ışıklı gözleri, az önce sesinin titreyişi...

Neden sonra kalkıyor, kocasının beline sarılırken içi titriyor. Başını onun sırtına dayıyor. Onun ciğerine giren havayı duyuyor sanki. Fısıldıyor:

— Saçlarımı tarar mısınız, efendim?



Yavaş yavaş toparlanıyor Nevnihal. Altı üstü iki oda, kolay olacak toparlanmak sanıyordu. Oysa, dört yılda ne çok şey birikmiş şu küçücük yerde. Çoğu, taşımaya değmez şeyler. Adi camlar, hasır iskemleler filan. Bunları bırakacak. Toparlanırken eline fotoğrafı geçiyor. Babası yarım kalmış hac yolculuğundan döndüğünde çıkarttırmıştı. İnanamadı. On beş yıl olmuş. Güzelmi-

şim... Başında sandal örtü. Yani var, ama yok. Saçları bir yandan öne alınmış, öbür yandan arkaya atılmış. Çözdüm örgülerimi diye annem ters ters bakmıştı. Üçgen yakalı entarisinin açık bıraktığı boynunu, akarsu gerdanlığı biraz kapatıyor. O gerdanlık, Efendi Babamın hastalığında yok pahasına gitti. Ne güzel boynu varmış. Hesapladı, on altı yaşındaymışım.

Babasının resmi kötü çıkmış. Pek benzemiyor. Ufak tefekliği, kapının yüksekliğinden anlaşılıyor. Burnu böyle kemerli miydi? Emir Bey gelince sorayım. Gözleri kısık. Uzağı göremezdi, boyuna kıyardı. Öyle yaşadı ve öldü. «Ne yapacağım gözlüğü, güzel kızım... Altın işi yapmıyorum ya. Benim işim çekiyle okkayla. Dirheme gelecek şey değil ya!» Oysa savaş yıllarında neredeyse, dirheme vurulacaktı her şey. Çeki unutuldu, okka yarım okkaya, sonra bir avuca indi. Giderek para veremez olanlar, İhlamur'dan topladıkları kuzu kulaklarını hindibaları ebegümeçlerini değiş-tokuş için Yahya Efendiye getirir oldular. Evlerinin küçücük toprağında yetiştirdikleri üç hıyar, bir avuç bamya getirenler arttı. Yahya Efendinin zembili topraktan yeni sökülmüş iki kıvırcık, ceviz kadar beş patatesle gülünç biçimde boş olarak eve geldi. Neydi para neye yarıyordu, insanlar unutmuştu. Hiç değilse kendi çevresindekiler unutmuştu. Gotirdiği zerdaliler ezik, patlıcanlar yeşille mor arasındaydı. Bunlarla savaş çok sıkıntı çekilmeden atlatıldı. Dükkânın bir yanına yığılı duran Karamürsel derlemesi fındık dalları odun yerine geçiyordu. Yoksulluğun sınırını o günlerde anlamış sayılmazlardı. Bu sınır mütarekenin ardından bütün mallar birden bollaşınca anlaşılmıştı. Her şey ortaya dökülüp de, kendileri gibilerden kimseler onlara yaklaşamayınca. Evler boşaltılmıştı. İçinde güzel hiçbir şey bulunmayan, yalnızca üç beş yatak yorgan tencere tava olan arabalar köprüyü geçip İstanbul yanında cami vakıflarına, tekkelere sığınmak için kaçarken. Dar, ışıksız, nem-

li ve müşterek sığınma yerleri, yalnızca damıyla koruyordu onları. Yeşil Hanımla Nevnihal, bir iki kez, «güle güle oturun»a gitmiş sonra vazgeçmişlerdi. Alay etmekte bu gidişler. Dönüşte, kendilerinin tramvaylara alınmadıklarını, Rum ve Ermeni çocuklarının sokaklarda başıboş oynadıklarını, Müslüman çocuklarını ve kadınlarını taşıdıklarını görmüş yaşamışlardı. Esirdiler. Çevre daralmıştı. Gidenler geride kalanları aramıyor, kalanlar, evden çıkmaya korkuyor ve yılgın görünüyordular.

Müslüman evleri, bakımsızlıktan, inanılmaz bir hızla kararıp eğiliyor yalnızlaşıyordu. Kendi evleri gibi. Sevinçsiz yoksul ve umutsuz bir yalnızlıktı bu. Yahya Efendi kızoğlan kız çocuklarının ve oğlanların, ilk gecelerinin bir okka ekmeğe satıldığını söylemiş Yeşil Hanıma. Daha sonra gecelikleri yarım okkaya iniyormuş...

Hüzün ve acıda bile olsa, bütünleşmenin güzelliğini yaşatan ilk şey Sultanahmet mitingi...

Silkindi. Çok işin var Nevnihal Hanım. Böyle oturarak hazırlanamazsın. Fotoğrafları kaldırırken içi yandı: Yeşil Hanım o gün inatçılık etmeyip fotoğrafçının karşısına siz de otursaydınız, çok özlediğim o güzel yüzünüzü görür, teselli bulurdum...



Kuşkusuz, Gazi Paşa kazandı Meydan Muharebesini. Ama, eli silah tutmayanlar bütün Anadolu ve Ankara, ne çok dualar ettiler. Namazgâh tepesi insan almazdı. Yeşil Hanım da onlardan biri. Kendini tümünden Tanrı'ya adadı zaten. Namaz ve dua dışında, kızını ebelere götürüyor. Sonra odasına kapanıyor.

Zaferleri görmedi diye hicran çekmeyecek Nevnihal. Yeşil Hanım hepsini gördü. Sevindi ve ağladı. Sevinci kendi, ağıdı Yahya Efendi adınaydı.

Babamın korktuğu için beni göndermediği Ankara, annemi çağırıyormuş meğer.

Vade beş ay öncesinde bitmiş. Tespihini çekip de yerinden kalkmak için doğrulduğunda, ayağının birini sedirden indirip yere bastığında, «Hay Hak!..» derken sözü ağzında yarım kalmıştı. Bir çınar gibi değil, hayır, bir kiraz dalı, bir caneriği fidanı gibi yere yıkılmıştı. Kibleye doğru. Kapkara bir Ankara'ydı. Kırk ikindiler sürüyordu. Daracık sokak dereye dönmüş...

Nevnihal'in yalvarmalarına karşı çıktı Emir Bey.

— Ne olur Beyim. O kadar birbirlerine bağlıydılar ki. Onları ayırmayalım. Hayatımın sonuna kadar duacınız olurum. Götürelim Beşiktaş'a, Abbasğa'ya...

— Nevnihal, sizi yalvartmak hoşuma mı gidiyor? Aramızda böyle fikir ayrılıkları çıkınca üzüliyorum, ama yüreğinize güveniyorum. Anlayışlıdır o. Bugünkü koşullarda olamaz bu. Suikast işi olmasaydı size sormazdım bile. Kendim yapardım. Şimdi yapamam. Ankara'dan ayrılmak, İstanbul'a gitmek... Olmaz. Siz bilmiyorsunuz. Çünkü o havayı siz yaşamıyorsunuz.

— Siz o zaman kâğıtlarını yaptırın, ben götürüyüm.

— Laf mı bu Nevnihal? Dinimize göre bile günahdır şu sözünüz. Onun yerl artık en kısa zamanda toprak. Sizi bırakmam böyle bir iş için. Yapamazsınız zaten. Siz evimin sıcak güvercini... Suikast işi nerelere varacak bilmiyoruz. Kaçtığımı, yahut haber götürdüğümü sanırlar, uçan kuştan işkilleniyorlar çünkü.

— Sizin bir ilginiz yok ama.

— Tabii yok. Senin ilgisi olmayan, olamayacak ne çok insanın tutuklandığından haberin var mı? Toz duman durulsun bir bakalım.

Nevnihal anlamak istemiyor. Kafasını çalıştırmak istiyor: Öyle bir söz bulmalı ki, Emir Bey hemen razı olsun.

— Beni anlayın. Sizden iki ricam oldu bugüne kadar. Biri Sava'ya yardım etmenizdi, etme-

diniz. Şimdi anlayışla karşılıyorum. Ama, annemle babamı ayırmamak benim evlat olarak borcum.

— Siz de beni anlayın Nevnihal. Sizi, Urfa'daki çocuklarımı, akıllı pek yerinde olmayan bacımı korumak da benim koca, baba olarak borcum.

— Yani Urfa'daki karınızı ve çocuklarınızı benim yalvarmalarımaya yeğliyorsunuz.

— Yavrum, benim bir karım var. Çok sevdiğim. O, sizsiniz. Üç de çocuğum. Ne kadar saygı duyarsam duyayım, ölmüş ve şu anda evimin çatısı altında yatan kaynanama karşı borcum onlarınkiyle kıyaslanamaz. Öldü o. Aldırmaz böyle hassasiyete. Sizin dargınlığınıza bile katlanacağım. Çünkü Nevnihal siz anlasanız da anlamasanız da bu benim baba ve koca olarak görevimdir.

— Siz, âciz, gölgesinden korkan, annemle babamın güvenine layık olmayan bir adamsınız...

Nasıl çıktı bunlar ağzından bilmiyor. Şaşkınlıktan ağzını kapatamıyor. Karşısındaki yüz soluyor. Giderek ağarıyor. Çenesi sıkılıyor. Nevnihal onun kendisini boğacağından korkuyor birden. Özür dilese. Ne diyeceğini bilmiyor ki. Ağzından çıkanı denetleyemeyecek.

Emir Bey yaklaşıyor, Nevnihal'in elini eline alıyor, öbür elini üstüne kapatıyor:

— Kontrolünü kaybettin. Şuraya oturalım başını omzuma koy, doya doya ağla bakayım.

Nevnihal hiç istememesine, kuru, dik ve katı davranmayı yeğlemesine karşın ağlıyor başını dayayıp.

— Ya siz de ölürseniz, sizi de kaybedersem?

— Yoo... Ben hiç ölmeyeceğim Nevnihal, hiç.

★★

Her mezarın açıldığı gün, acının taze yarısının bir kez daha açılmasıdır kuşkusuz. Yeşil Hanım, öylesine yalnızdı ki yeni yerinde. Yangın

yerlerinden, ağaçsız kuru savruk tozlu yol denemeyecek yollardan geçirildi ve kupkuru bir yere gömüldü. Yeşilliği ne çok sevdiğini düşündü Nevnihal. Bir daha gelişinde, onun toprağını bile bulamayacağından korktu mezarlıktan çıkarken. Sulanmayacak, yeşertilmeyecek bir yığın artık annesi.



İstasyonda, arabadan inince, dönüp Ankara'ya bakıyor. Kale yine öyle, şu akşam saatlerinde muhteşem. İstasyon ile Taşhan'ı bağlayan yol yapılmış, ağaçlandırılmış bile. Cılız ağaçlar ama, tutmuşlar. Sağ yanda Hariciye Vekaleti Köşkü beyaz, büyük, güzel. Namazgâh'ın üstü doluyor. Yeni Meclis ile Ankara Palas açıldı. Yeni bir şehir yaratılıyor.

Hoşnut mu bu şehirden ayrılırken? Duygularını çözümleyemiyor. Kurtuluyorum diyemiyor. Urfa'dan da korkuyor çünkü. Duygularının toplamında korku ağır basıyor bu şehirde. Ama mutlu da oldu.

— Tedirginsiniz... diyor Emir Beye.

— Tedirginim. Ülke için. Ama bunu yeneceğim. Siyasetten kopacağıma söz verdim size. Göreceksiniz ya, önümüzdeki yıl seçimlerde listeler tek elden hazırlanacak. Bundan sonra, her şeye evet diyen adamlar mebustur. O adamlar siyasete yormadıkları kafalarını elbette başka şeylere yoracaklardır. Neyse... Güneyde sıradan bir avukatın karısısınız artık. Belki avukatlık da yapmayacağım. Topraklarının bir bölümü dışarda kalmış, bir bölümü çarçur edilmiş bir adamın karısı. O topraklar üstünde hakkım olduğuna da inanmıyorum ya. Bir şey yapmadım onları kazanmak için. Hükmü kaza idi. Hükmü ezel geldi geçti üstünden. Mebus karılığını ancak rüyanızda göreceksiniz Nevnihal.

— Mebus karılığının ne olduğunu bilmiyorum ki. Ben sizin karınızım. Anamı bile kara top-

rağa atıp sizinle geliyorum. Bizim için yaşamak bugüne kadar yalnızca canı tende tutmaktı.

— Benim için de öyle oldu. Benim bütün yaptığım, bugün kendimi tarttığımda anlıyorum: bütün yaptığım, yapayalnız bir yetimken atının gemlerini efendimin eline vermek. Sonraları hiç yapmadım. Çok ağır geldi bana Nevnihal, çok ağır...

VI

ADINI, CEVAHİR YEŞİL LEYLA KOYDUM...

Başını hangi yana çevirse, o kadın karşısında sanki.

Çektiği acının nedeni o. Gözlerini kor ateş doldurulmuş pirinç erkân mangalına dikeyyor. Tavandaki lüks lambası gözlerini kamaştırıyor çünkü. Mangaldaki ateşin tam ortasında kadının yüzü yine beliriyor. Nevnihal boyuna gözünü kapatıyor, açıyor, yüz aynı yerde. Küçük küçük bir yüz. Yeşil Hanımı hatırlıyor:

— Ah! Anneciğim...

— Hıh. İstanbullu, kibar.

Yüz ateşin ortasında duruyor. Yanağının üstüne küçük mor pütürlerden oluşmuş bir çiçek yaptırmış. Dövme çiçek. Ne kadar ilkel bir güzelleşme isteği. Burnunda hızma. Nevnihal'in sancısı başladığında çağrılmıştı. Kapıdan girerken, hizmetli burnunu karıştırıyordu. Bu kadına mı bırakıyor Emir Bey beni? Bu kadın... Aptal pis duygusuz. Bir şey bilemez bu.

Nevnihal gözlerini mangaldan zorla kopardı. Kadın nicedir, mangalın yanına attığı kalın minderde oturuyordu. Bu kez göz göze geldiler. Ayağının birini altına almış diğerini dizden kırmış, boyuna sigara sarıyor, yanı başına koyduğu madeni bir tabakanın içine yerleştiriyor. Ben ise burada, herkesin gözleri önünde ölüyorum. Allah hepinizi kahretsin, pis yaratıklar. Sesi çık madı mı, kimse bakmıyor. Belki aldırmıyorlar.

Olur mu, yapılır mı bu? Höyrat duygusuz yaratık. Bir iki mincıkladı içini, sonra üstten bastırdı. Gitti oturdu:

— Az sancı çeksin.

Sen çek bakalım. Yardım için çağırılmadı mı bu? Sigara içerek mi yardım edecek? Alaylı alaylı bakarak, ara sıra hor gördüğünü belli eden sözler atarak.

*Birden bütün kızgınlığını unutuveriyor:

— AAaayy...

Sesinin yüksekliğinden ürküyor. Ne uzun çığlık o öyle. Kendine engel olmak elinde değil. Odadaki kadınlar bir an durup, dönüyorlar. Gül-hayat Hanım, elindeki sıcak su helkesiyle kala-kalıyor. Allah hepinizi kahretsin. Defolun... Emir Bey beni hastaneye götürsün. Hepiniz ölmemi istersiniz, istiyorsunuz.

Kadın sigara sarıyor hâlâ. Az önceki çığlığı duyduğunda bile kılını kıpırdatmamıştır. Umurunda değil. Şimdi bir zelzele... O zaman böyle sarabilir misin sigaranı? Canına gelen bir şey yok diye.

İç organları, karnının altında bir yerde düğümlemiş bağırsaklarına takılı, aşağı çekiliyor. Boyuna aşağı boyuna. Akıyorlar. Bir çıkış bulunca hepsi de yerlere saçılacak. Yüreğinin kaydığını düştüğünü, sıçraya sıçraya mangala yaklaştığını görüyor. Nasıl yetişirim ardından? Onsuz ölürüm...

Odada gereğinden çok kadın var. Baktığında sayamıyor. Hatırlamaya çalışıyor, tanımıyor. Hepsi birleşiyor, tek ağız tek göz yanlarda, aşağıda dağılan, dumanlaşan ve görünmez olan acayip bir tek beden. Sonra kaş göz ağız burun birbirinin içine giriyor, derinleşen bir sarmal oluşuyor. Bir göz görüyor, bir derin oyuk. Uzun Nevnihal'i içine çekmek istiyor. Canavar bu. Beni kim koruyacak?

— Yardım edin. Allah aşkına yardım edin!

Bir küçük, pembe kulak çıkıyor yüzün ortasından. Uzuyor, yayılıyor, saydamlaşıyor. Hızla

yere yaklaşıyor, yere değiyor. Yerde dağılan su gibi yayılıyor, her şeyi içine alarak Nevnihal'e yaklaşıyor. Şimdi karyolanın ayaklarına yığılmaya başlamış olmalı. Durmuyor orada, yükseliyor. Bir nebülöz bu. Onu yenecek gücü yok. Hiç gücü yok. Çünkü odada gereğinden çok insan var. Onlar gücünü emiyorlar. Uzak bir ses kulağına değiyor, bir an dokunup kesilen rüzgâr da olabilir.

— Hah iyi. Ama bağıracağına ıkın artık. Şöyle bir iyice. Tutun şunu karılar iki kolundan. Her biriniz bir yana geçin. Sıkı sıkı tutun. İkın-sın.

— Ölüyorum ben, ölüyorum...

— Bir şey olduğu yok. İkınacaksın. Hem cook. İstanbullu Hanım.

— Emir Beyi çağırın. Söyleyin beni bir doktora götürsün. Hastaneye. Burada kalmak istemiyorum.

— Hoşt... Sen misin ilk doğuran? Herifle yattarken iyiydi işler ha? Kolay mı sandın karı olmayı?

Kolay değil. Hiç değil. Tanrım neden beni bunların arasında bırakıyorsun? Bunların insafı.. yok. Cahiller. Görgüsüz, hınçlı.

Nevnihal sırtını dayadığı yerde dikleşmek, iyice arkaya çekildikten sonra acının yoğunlaştığı yere kapanmak, sıkı sıkı sarılmak, acısını azaltmak istiyor. İki kadın hemen kollarındaki mengeneleri sıkıştırıyor kalçasını öne itiyorlar.

— Yapma bir daha böyle. Sonra çocuğu boğarsın. Havsalaya sıkışırsa, parça parça almak zorunda kalır ebe hanım.

Yaptığım her şeyin zararı çocuğa mı? Hayır. Sen ölme. Canım...

Sancı geçiyor. Kadınlar birbirinden ayrılıyor, kendine uzanmış organlar yitiyor. Nereye gitti acaba? Aranıyor Nevnihal. Ayakta üç kadın. Biri mangalı karıştırıyor, öbür ikisi yanında. Sigara saran yine oturuyor. Lüks lambası tışıyor, bir yılan gibi.

Yılan üstüne gelmiyor ama. Bu odada hiç olmayacağını bildiği bir şeye, Sava'nın Mumhane Sokağındaki köşeden dönüp koşarak gelirken elinde salladığı, keçi kılından yapılmış kara ipe dönüşüyor. Gözlerini yumup açıyor: Yanılmıyor, Sava bu. İpin bir ucunu Nevnihal'e uzatıyor. Sokağın dirsek yaptığı köşedeler.

— Ama her zaman ipi ben tutuyorum. Bak sonra seninle oynamam Sava.

— Oynamazsan oynama. Hep sen tutmuyorsun ki zaten. Öbürleri de tutuyorlar. Ben hiç tutmayacağım. Kızdırırsanız, ipimi alır giderim.

Nevnihal boynunu büküyor. İpin sert kılları avucunu incitiyor ama unutmaya hazır. İpi isteksizce, karşısındaki kızın hızına uydurarak çeviriyor. Kolunun koltuk altlarına yakın yerleri acıyor. O yüzden ipi giderek daha ağır çevirmeye başlıyor. Kimse hoplamıyor orta yerde. Sava o çok güzel numaralarını yapmıyor. Nevnihal'in gözlerinden yaş akıyor. Canı çok acıyor.

— Bari beş dakika uyuyabilsem.

Üstüne eğilmiş bir kadın yanaklarını tokatlıyor. Sava değil bu. Esmer bir kadın. Sava'nın saçları kıvrıkcık, baktıkça çoğalıyormuş gibi görünen saçlardandı. Bunun başında kirli bir beyaz örtü var. Kaşları iki düz çizgi. Burnunun üstünde boyayla birleştirilmiş. Yanağında mor, kabarıktan noktalardan bir çiçek. Ne gökyüzü var üstünde, ne denizin mavisi. Lüks lambası tıslıyor.

— Uyuyabilirsen uyu Hatun. Uyuyamazsın. Sancıların sıklaştı. İkin ki tez zamanda kurtulasın.

Kurtulmak?

Babası köşesinde tespih çekiyor. Örtülü beyaz perdelerin loşlaştırdığı odada. «Kurtar... Kurtar...» Kendisi de nerede olduğunu algılamadan, babasının tespih tanelerini döküş hızına uyuyor: Kurtar... Kurtar... Camlarımızı da daha az siliyorduk. İşimize geliyor, diye gülüyordu Yeşil Hanım. Görmemek için tembellik ediyoruz.

— Ölüyorum.

Lüks lambasının akkor olmuş memesinin ortasında olmayacak bir karanlık. Bu karanlık Nevnihal'i içine çekiyor. Az önce kadınlardan taşan şeylerden kurtulup, şimdi lambanın boşluğuna düşmek... Gözlerini koparırsa kurtulabilir. Köşedeki mindere oturmak üzere olan kadın yeniden doğruluyor, yaklaşıyor. Lüksle arasına giriyor. Gölgesi bir dağ başı serinliği sanki. Dudakları dümdüz. Dişsiz bir cadı bu. Ebe filan değil. Yüzü zeytin rengi. İşte bu kadın beni öldürecek. Kimsem de yok. Hesabım sorulmayacak.

«Bütün dertler geçer Efendi... Biraz uyuyun. İyi günlerimizi düşünün.»

Bu ses... Bu odaya uymuyor hiç. Yumuşak, sevgi dolu. Yeşil Hanım kocasının üstüne eğilmiş, yorganını sıkılıyor. Oda eskimiş tahta biraz küf, belli belirsiz sardunya ve yosun kokuyor. Demek gece. Gündüz gül ve sardunya kokmaz mıydı? Şimdi niçin buradayım ben ve yalnız?

«Nasıl uyku tutar insanı? Ölüyor koskoca Osmanlı. Ülke parça parça ayrılıyor. Belki çoktan ayrıldı da, ben aptal yeni öğreniyorum...»

— Ölüyorum... Yardım edin.

Karnının alt yanı parça parça oluyor ayrılıyor. Önce bütün kadınların giyimli, kendinin alt yanının açık olmasından tedirginlik duymuştu. Bu tedirginlik şimdi, burada başlamadı. Kaç yıl öncesinde Ankara'da da böyleydi. Yanık susam kokusu... Midesi bulanıyor kusacak.

Ankara uçuyor, İstanbul da. Yeni bir sancı... Ben artık bu odadan sağ çıkamayacağım.

O kadın yine gözlerinin önünde. Tepeye asılı lüks lambasından başka bir lamba daha var odada. Nevnihal onu göremiyor. Ardından vuran bir ışık. Ama onu ısıtan herkes gitti, yokluğa karıştı, ayrı ayrı yerlerde.

Şaşkın şaşkın bakınıyor: Her doğum mutlu bitecek bir olaymış gibi, karyolasının dayandığı

duvarın köşesindeki sandığın üstüne bir sürü ıvır zıvır yığılı. Eliyle yaptıkları, Müyesser'in evlenirken armağan olarak verdiği opallerden yapılmış şeyler. Kundaklar, örtüler danteller, satenler. Hepsi pırıl pırıl. Odayı dolduran kadınlar bile, şu pis cadı bile... Pis olan yalnızca kendisi. Devamlı su geliyor. Su geliyor, karnı gözle görünür biçimde aşağı iniyor. Birazcık uyusa, bir dakikacık, yarım dakikacık. Bütün kadınları defedebilse, odada yalnız kalsa belki o zaman...

— Ölüyorum...

— Ölmüyorsun, ölmeyeceksin korkma. Şu kadar kadınız işte. Senin için toplandık. İstanbullu Hanım. Öldürmeyiz. Emir Bey haber bekliyor. Bırakmayız onu, müjdeliği almadan. Kasma sen kendini.

Sakat da doğabilir. Sana sığındım Tanrım, beni değilse bile onu koru.

— Ağlama. Ağlama böyle. Yanın yönün melaike dolu. Fatıma Anamız bir omzunda, Âmine öbüründe. Sızıldanıp incitme onları. Günah.

Bizim mangalımız böyle değildi...

Babası küçük, dört köşe, saç mangalın üstüne eğilmiş. Elinde çingiraklı maşa, küllerin arasından korları seçip üste çıkarıyor. Sırtında kaşmir gecelik entarisi. Eski. Kolları, yenleri yıpranmış. Hava öyle soğuk ki, kor üste çıkar çıkmaz üstünü incecik, uçucu bir kül tabakası kaplıyor. Soğuk mu? Soğuk eskidendi. Ankara yolu açılmadan önce. Şimdi sıcak. Çok sıcak...

— Yanıyorum... Terimi silin.

Bir el, sert pütür pütür bir el, yumuşak bir yazmayla önce alnını sonra yanaklarını siliyor. Ardından yine o yumuşak yazmaya damlatılmış gülsuyu burnuna dayanıyor. Gözlerini açıyor. Ne babası, ne sıcak var. Gülhayat Hanım karşısında. Kaşları bir çizgi, dudakları etli, başı sıkı sıkı bağlı. Gözleri ışık...

— Sağ olun... Sağ olun efendim...

Yeşil Hanıma dönüşüyor birden Gülhayat

Hanım. Karşısında ıslak gözlü Gülhayat'ın durduğunu biliyor ama, aslında annesi o.

Gül kokuyor her yan. Nevnihal gözlerini açıyor.

— Biraz uyudun.

— Uyudum demek, nasıl olur?

Yine sancı. Şimşek gibi giriyor ve gitmek bilmiyor. Belki bu kadar çok acı çekmesi için Gülhayat Hanım beddua etmiştir. Böyle şefkatli davranmasına inanılır mı hiç? Kendisini boşayan erkekten çocuk doğurmaya çalışan kadına yardım etmek istemez kimse. Size düşmanlığım yok, Gülhayat Hanım. Beddualarınızı geri alın.

— Ya ölürsem? Ölürsem kocama vasiyetim var. Çağırın onu.

— Ölmeyeceksin. Az kaldı, kurtulacaksın. İkin. Yalnız ıkınman gerektiğini düşün. Gellyorum diyor çocuk. Boğma onu böyle vır vır konuşup.

İkınıyor Nevnihal. Bir kopma sanki içinde. Yolculuk bitti anne. Bitti hepsi. Özlem, acılar...

Tıslayan lüks lambasının altındaki korlar küllenmeye başlamış. Uzak, gölgede bir kadın, elindeki gülabdanlıktan odaya gülsuyu serpiyor. Emir Bey alt katta erkân odasında, sofrta tahtasının üstüne konmuş çiçekli çınko tepsiye dizili mezelere el atmaksızın rakısını yudumluyordur. Yukarı çıkmayı, telaşlanmayı kondine yakıştıramaz.

— Suyu tükendi... Gıdıklı bu.

— Kalk ebe hanım. Yeter oturduğun. Kalk bir şeyler yap.

Uzak bir ses. Kimden söz ediyorlar? Sava'dan.. Tabii. Başka kim zor şeyleri kolaylıkla yapar?

Sava sen de kabullendin yaşlılığı, gamlı bir kadın oldun. Tanımazdan goldin beni son karşılaştığımızda. Bir zamanlar korkmuştum senden. Aramıza düşmanlık girdi sanmıştım. Dargınlık sokmuşsun, kırılıp kapanmışsın.

On üç yaşında doğurmuştun kızını. Ne gü-

zel şeydi. O da senin gibi çocuk yaşta evlendi. Birlikte yaşadığımız ne çok şey vardı Sava. Babana bağırırdın: Ne beceriksiz adamsın, diye. Evini sel yatağına yaptırdığı için. Yağmur yağınca evinizi hemen su basardı. Bacaklarımız dizlerimize kadar suya gömülür, eşyayı kurtarmaya çalışırdık. Gülerdik biz Sava. Roza Teyze, ağlayarak bağırırdı sana: Sava bir şeyler yap... Babanın çatık kaşları daha çatılır, alnını dikine kesen çizgiler derinleşir işe nereden başlayacağını kestiremezdi. Sava sen hep bir şeyler yapardın. Anneni babanı işe koşardın. En çok işi yine sen görürdün. Ellerine aldıkları her şeyi düşürürlerdi Avram Efendiyle Roza Teyze. Roza Teyzenin kurduğu turşuları satarken, turşuyu kavanozdan çıkarmak için elini yıkamazdın. Kavanozun içindeki turşu suyu pisti, aklığı sümüğünü andırırdı. Yine yerdik. Okula hiç gitmedin. Kimseden korkmazdın. Kimseye saygı göstermezdin. Harbi Umumiden önce bile Roza Teyze sana yalvarırdı: Sava, bir şeyler yap. Dilenirdin Sava. Tenhada lambacıya kendini öptürürdün. Babanın sattığı yeşil camdan lambaları hava kabarcıklı adi lamba camlarını ve kirli gaz yağın senin bedava aldığını söylerlerdi. Gülerdin sen. Kıvırcık saçların omzunda bukle bukle sallansın diye, başını oynatarak.

Yangın artıklarını karıştırıp boncuklar, se-defler, erimiş camlar arardın. Ateşten yarısı kömürleşmiş, yarısı işe yaramaz olmuş giysi, kumaş artıklarını toplar, düzgün parçalar biçiminde keser, Roza Teyzeye akıl almaz güzellikte örtüler yapsın diye hazırlardın. Ben Darülmualli-mat'a giderken kızını doğurmuştun. Onun kıvrır kıvrır saçlarını taramak için önüne aldığı anda, önce çocuğun kolunu dişlerdin. Kolunun acısına ağlasın da, bit tarağıyla sıkı sıkı taranan kıvrırcık saçlarının düğümünden dolayı sana yumruk atmasın diye. O kızın olmaz güzellikteki yüzüne dokunmak isterdik. Parmaklarımızı gül yanaklarında gezdirirdik.

İşgalde, kocanın da sana «Bir şeyler yap...» dediğini anlatırlardı. Bir yandan kızın bir yandan sen... Görmedim gözümle Sava. Ama çok boyanıyordun, evinde oturmuyordun.

Sava, kırkıma geliyorum. Bir çocuğu doğuramıyorum. Senin bana t'anın var mıydı? Çok gamlı bir kadın oldun. Çok... Bir şeyler yap. Varsa t'anın, geri al.

Sarsılıyor. Hoyrat eller gövdesini yeniden dikleştiriyor. Uzak bir karın, uzak bir çıplaklık. Karnının üstünde yol yol aklıklar. Derilerim çatladı.

— Emir Beyi çağırın. Ne olur çağırın. O beni kurtarmak için bir şeyler yapar. Elimi tutar.

— Erkeğin işi değil bu. Bitiyor artık.

Merdiven zangırdıyor. Zangırdama bu sıcak buğulu odanın kapısına kadar uzanıyor. Gözlerini açıyor, odadaki karmaşayı görüyor. Nevnihal için yerinden kımıldamamış olan yüzü dövme zulüm fırlıyor yerinden. Bütün kadınlarda bir telaş. Nevnihal'e de bulaşılıyor: Kapanabilsem, örtebilsem bir yerlerimi. Kapı vuruluyor. Bu, odur. Ayakları şişkin, zor yürüyen belki yüz kiloluk kadın. Emir Beyin bacısı. Urfa'ya geldiklerinde, evin cümle kapısından girer girmez daldıkları o büyük odada hizmetine verilmiş Alma Kız ile birlikte oturan, hop oturduğunu sonradan öğrendiği, evin görünmez devl, ürktüğü görümcesi Helal Hatun.

Nevnihal, elini apış arasına attığında çocuğun başı eline değiyor.

— GELDİ!.. Kurtarın. İlç değilse onu kurtarın.

On andan sonra yltirmek istediği ama bir türlü yitiremediği bilinciylo, çocuğun başının çekildiğini görüyor. Karnı, kıvrık bacakları... Bir hüznle içi boşalıyor boyuna, boyuna, boyuna... Kan su eş hepsi akıyor. Nevnihal karnının hızlı inişini, çatlaklarının büzülüşünü, çocuğun, o kocaman kadının elleri arasında yitişini görüyor. Bağırıyor:

— Ne? Söyleyin ne?

Helal Hanım daracık alnına düşen saçları, küçük burnu ve iri gövdesiyle dönüyor:

— Kız... Bahtı halasına benzemesin. Hiçbir yanı benzemesin. Şimdiye doğmuştur diye geldim. Elime doğurttum. Güzeller güzeli olsun. Bahtına nur saçılınsın. Onun ellerinden öpmeye gelmiş idim. Kadınlar... Koşun. Müjdeyi ağabeyim Emir İbni Batu'ya iletin. Deyin ki, bacınıza düşen armağanı da sizden isteriz...

Helal Hanımın girişiyle başlayan odadaki telaş, durmak geçmek bilmiyor. Nevnihal ağlamak istiyor. Ben ki bu evin kadın efendisiyken, canım tehlikedeyken... Kimse saymıyor beni. Ağlıyor: Acımın orta yerinde kocam saymadıktan sonra, sevincin ortasında başkasını suçlamaya hakkım olur mu? Kızım bunların mı?

Helal Hanım leğenin önüne çömelmiş, çocuğu yıkıyor. Eli ne kadar alışık. İnekleri atları o doğurtuyor. Bunu gördü ama, elindeki insan. Nevnihal tutamaz yıkayamaz. Belki ebe dedikleri pis kadına yıkatmamak için... Yerinden doğrulabilir mi? Elini yorgana attı. Hayır, hiç gücü yok. Kımıldanamıyor bile. Helal Hanım şimdi çocuğun her yanını öpüyor.

— Yettiniz mi? Verdiniz mi Ağama haberi?

Nevnihal'e yaklaşıyor. Çocuğu ellerinden birine yüzü koyun yatırmış:

— Ağam senlen çok oyidır. Yerini kimseye verme. Oğlan değildir diye üzülme. Cins kadınsın sen, unutma. Eline varayım, öpeyim.

Nevnihal onun çocuğu kaydıracağından korkuyor ama yine de elini çekiyor. Utanıyor. Helal Hanım o zaman yorganı kaldırıyor, Nevnihal'in karnına eğiliyor. Toparlanmasına kalmadan öpüyor karnını. Duyarsız bir karın. Dudakların değişini bile algılamıyor Nevnihal. Belki de dokunmamıştır. Çok pıslm. Gözleri çocuğa kayıyor: Küçüklüğü insanı ağlatır. Helal Hanım ardında korkuyla bekleyen kadınlardan birine uzatıyor bebeği:

— Hastır, soyludur. Canını incitmey!n. Kılına hanel gelmesin. Sarın kundaklayın, Ağamı götüreyim.

Duruyor hiçbir yere bakmadan. Bekliyor. Çocuğı alıp çıkıyor sonra. Kadınlar şaşkın. Zayıf ve cahiller zaten. Ah Helal Hanım siz, annem benzeri güçlü kadın. Hepsini ezdiniz. Beni de...

Karnında bacaklarında yumuşak dokunuşlar. Kaldırılıyor yavaşça. Altından bir şeyler çokiliyor, bir şeyler itiliyor, düzeltiliyor. Bitkin. İçinin tüm organları akmış. Bu yataktan hiç kalkamayacak. Burada sahipsiz. Kimse yok odada. Çocuğı da yok. Odadakiler gölge. Gölgeler eşyayı toparlıyor. Leğen kaldırılıyor. Tencereler, helkeler, çarşafklar yığılıyor üstüste. Odayı boşaltıyorlar. Çocuğı alıp götürüyorlar. Yine yalnız kalacağım, yapayalnız.

Kocasıyla konuşmadığına pişman. Adını Yeşil koysun. Hep oğlan diye düşünmüş, farkında olmadan. Artık geç kaldım.

Ağıt sesi. Tuhaf küçük acemi bir ağıt. Dürükleniyor Nevnihal. Gözlerini açıyor. Gözleri kamaşıyor. Başucunda Helal Hanım:

— Gelin Hanım... Çocuğı ad koydu Ağam. Üç kez ezan okudu kulağına. Dedi ki: *Adını, Cevahir Yeşil Leyla koydum. Var git ananın yanına, o seni hangi adınla ünlerse, biz de öyle ünleyelim.*

Nevnihal yanına yatırılan küçücük bohçaya baktı. Kollarına alacak gücü yok. Kundağının döşüne üç beşbiryerde, bir mineli Maaşallah ve bir sürü altın takılı. Helal Hanım boynundan çıkardığı yağlı ipe takılı kremsoy Nevnihal'in boynuna geçirdi. Ardından, aynı şeyi Gülhayat Hanım bebeğı yaptı, döşündokl tek kremseyi boynuna taktı. Mahçup, çekingen.

Oda toplanmış. Herkos ayakta. Kolları göbeklerinin üstünde bağı. Dışarda ayak sesi duyulunca, Gülhayat Hanım örtüsünü düzeltti, arkasını döndü, mangalı karıştırmaya koyuldu.

İnanamıyor. İkide bir, çocuğun yüzüne örtülmüş olan örtüyü kaldırıp bakıyor. Tanıdığı biri bu. Giderek daha iyi tanıdığı. Görmeden önce, varoluş anından başlayarak her şeyini özenle ben yaptım. Tırnaklarını saçlarını bile uzattım.

İşaret parmağını küçücük avucun içine soktu zorlayarak. Küçük parmaklar açıldı, sıkı sıkı tuttu.

— Leyla Hanım...

Ayakucunda bebeğin bezlerini katlayan Gülhayat Hanım işini bıraktı:

— Bir şey mi istediydiniz?

— Yok hayır, kızım la konuşuyordum.

— Yaa... Şimdi konuşun istediğiniz kadar. Büyüsün, konuşturamaz. Bağırır kızar hemen. Dinlemez sizi.

— Benim kızım öyle yapmaz. Ben anneme saygısızlık etmedim. Terbiyesini verince... Yoksa Hüsra size bağırıyor mu, Gülhayat Hanım?

Gülhayat Hanımın çok bilmiş bakışı... Kindar. Ama hak etti. Bulaştı. Çocuk doğar doğmaz değişti, neden?

— Hüsra'ya ben terbiye verdim Hanım. Bakma şimdiki duruma. Düşmez kalkmaz bir Allah, demişlerdir. Ben de bir zamanlar Ağa, karısıydım. Sizin gibi. Tıpkı sizin gibi. Usul erkân biliriz. Benim demem... Kızlar analarının gönüllerini yıktıklarını hatırlamazlar hiç.

Bunca yıl sessiz, bakışı yerde varlığı yokluğu belirsiz kadındaki değişikliği neye yormalı?

— Ne oldu size Gülhayat Hanım, değiştiniz siz? Siz... Bana yardım etmek zorunda değilsiniz. Böyle davranınca, doğrusu, bana yardım etmeseniz daha mı iyi olacak, diye düşünüyorum.

— Değişmedim. Niye değişeyim?

Ben dost ile dost olmuşam

Kimseler dost olmaz bana

Düşmanlık bu. Apaçık. Evde neler oluyor? Kendisi dışında neler dönüyor? Bu kadının dilinin altında bir şeyler var. Değişti...

Çıktı gitti. Kapıyı ardından yavaşça kapata-

rak. Mangal geçiyor, oda soğuyor. Kalkamıyor Nevnihal. Bir ay geçti doğumun üstünden. Şu saatte üst kat bomboş şimdi. Emir Bey aşağıda bacasının yanında. Karısının yanına gündüz gelmesi törelere uymuyor. Peki o cahil kadında ne buluyor? Gülhayat Hanıma olanlar nedir? Bebeğin kendi çocuklarından daha büyük bir sevinçle karşılanması mı onu inciten? Hiç mi dostu yok şu koskoca evde?

Batıyoruz... Fareler, gemiyi terke hazırlanıyor. Batıyor Emir Bey. Dünya batıyormuş. Öyle söyledi Nevnihal'e. Çırçırlarını, un değirmenlerini, topraklarını yitiriyor art arda. Hacizler ipotekler ve ardından yok pahasına elden çıkarılıyor... Nevnihal şaşıyor: Varlıklılık burada içi boşalmış bir kabuk yalnızca. Akla gelmez paha ya vurulmaz değerli şeyler var evde. Ama toprak yok, imalathane yok. Evin kalabalık halkını eskisi gibi doyuracak, giydirecek yok. Emir Bey, zaman zaman değerli birkaç parça eşyayı Kâh-yaya verip onu Adana'ya Antep'e gönderiyor.

Dedikodu korkusundan satamıyor Urfa'da. Ağa eşraf takımı; hak edildiğinden kuşku duydukları servetten dolayı düşman gibiler. Emir Beyin bu topraklarda ve zenginlikte gözü olmadığına inanmadılar hiç. Bırakıp gitmesi bile yetmedi inanmalarına.

Nevnihal dünyadaki durumun kötüye gittiğini, gebeliğinin ilk ayında öğreniyor.

— O zaman daha dikkatli yaşayalım efendim. Benden çekinmiyorsanız sanırım. Ben sizin zevcenizim. Üstelik, benim babam bir kömürçüydü. Yokluğa alışkınım.

— Benim seninle bir derdim yok Nevnihal. Senin tam tersi davranmanı istiyorum. Ölene kadar kuyruğumuzu dik tutmak zorundayız. Buna mecburuz. Bu evde çalışanları, dışarda bütün hayatlarını bana hizmetle geçirenleri atamam. Ama gün gelir her şey biter. O zaman çeker gideriz. O güne kadar ise... Hiç unutma. Kuyruğumuz dik.

Tanrı, bir sevinci yaşatırken üzüntüyü getirip, ekliyor.

Nevnihal yoksulluk korkusunun yüreğine çörekleniverdiği günlerde savaş ve Ankara günlerini hatırlamadan edemedi. Hayır, o günlerdeki gibi değiliz çok şükür. Buraya toprağa geldik. Ama ben toprağı anlamadım, sevgi duymadım içimde. Belki toprak kendini sakındı benden.

İlk aylarda sevmek için çaba harcadı. Atla, arabayla dolaştıkları, bazen sazlığa bazen bataklıkla dönüşen; geri kalanı göz alabildiğine uzanan ovada toprak; kurak, ince, özsüzdü. Eline almış ufalamış, içinde bir şeyler kımıldamamıştı. Çok denedi kendini ve toprağı, anlaşılamadılar.

Leyla'ya yapılanlar gösteriş. Bu gösterişten etkilenen çok insan olduğunu biliyor Nevnihal.

— Leyla Hanım, gözlerinizi açın bakayım.

Bebek gözlerini açmadı.

— Ne düşündüm biliyor musunuz Leyla Hanım? Size Cevahir desem, annemin, mezarında alındığını düşünecektim. Yeşil desem, bu evi dolduran herkes alınacaktı. Siz masalların Leyla'sı olmayın sakın. Bir Mecnunu koşturmayın aranızda. Yazıktır. Uslu, akıllı bir kız olun.

Çocuk ağlamaya başladı. Nevnihal uzanıp beşiğinden almak istedi ama alamadı. Kana-ması hâlâ sürüyor. Giderek gücünü, canını götürüyor.

Dışardan biri geldi. Çocuğu annesinin kucağına verdi. Meme istemiyor.

— Altını açalım.

Bir de şu gelen giden... Geldiler mi gitmek bilmiyorlar. Hepsi sırayla kendi doğumlarını anlatıyorlar. Bütün sözler bittikten sonra söylenen şu:

— Siz de çok bağırmışsınız güzelim. İstanbulluların canları tatlı olmalı. Kalkmadınız da. Ben...

Evet, evet, evet. Ona kavuşmak için çektiklerimi nereden bileceksiniz?

Bunu birileri yayıyor. Başka türlü herkes

ağız birliğiyle bunu nasıl söyler? Bu kadınlar eskiden Gülhayat Hanımın görüştüğü kadınlar. Şimdi yalnızca hatır soruyor, ona uğramıyorlar. Bu mu neden?

Evlendikten on bir yıl sonra, yaşı kırka yaklaşmışken ilk doğum zor. Bir daha olmaz zaten. Siz sağlıklı olun, çok yaşayın Leyla Hanım. Babanızın saçlarında tek kızıl tel kalmadı. Tanrı'ya şükür, küçük yerdeler. İstanbul'da herkes gülerdi. Burada analarla kızların kırklarının karışması olağan.

Geç kaldım çok geç kaldım ben. Rahmetli Müyesser'in kızı ortaya çıktı bile.

Her hatırlayışta gözleri doluyor: Yarbey Selman Bey, cephenin kuzeyinde, çevirme görevindeydi. Taarruzun ikinci günü Eskişehir yakınlarında şehit düştü. Halide hiç tanımadı babasını. Müyesser zaten ölüyordu. Üzüntü hızlandırdı ölümü. O kurtuldu. Oğlan, Harp Okulunda. Halide son mektubunda, babaannesinin kendisini çeyiz düzmeye oturttuğunu yazıyor. Acemi bir çocuk yazısı. İlkokulu bitirmiş. Yeterli görüyor, kabullenmiş kaderini: *Olumayı sevmemiş-tim Nevnihal Teyze. Nakış işlemeyi sevliyorum. Tığla, dantel örüyorum. Babaannem diyor ki, sen zenginmişsin. Nevnihal Teyzen sana lpek göndersin. Yatak örtüsü işlersin, diyor. Bana lpek gönderin. Size de bir şey işlerim.*

Halide, evlenmeye hazırlanıyor. Üç yıl, bilemedin dört yıl sonra. Siz Loylu Hanım, çok beklettiniz. Çok.

Altı temizlenen çocuğa mome veriyor. Hemen uyumasına canı sıkılıyor: Bana hiç aldırımıyorsunuz, keyfinizdesiniz küçük hanım.



— Yanlış bu davranışınız Nevnihal Hanımefendi. Bura halkını kendiniz gibi sanıyorsunuz. Halbuki güneyli kaypak olur. İşine geldiği sürece yüzünüze güler. Sonra, tam şöyle...

Mektupçunun büyük karısı, sol dirseğini sağ eliyle tutup ona doğru uzatıyor.

Yanılıyor. Herkes bir değil. Gülhayat Hanım kendisi için neler yaptı. Kimse zorlamadı, bir şey istemedi ondan. Hep saygılı, mesafeliydi. Bu kadar yanılmış olabilir mi Nevnihal?

— Onlar böyle olabilir, bilmiyorum ama Gülhayat Hanım farklıdır. Yeni görmedim ki onu. Yıllardır aynı çatı altında yaşıyoruz. Benim derdimi kendi derdi olarak kabullendi.

— Öyle görünmüştür. Bunlar sabırlı insanlar, bilmez misiniz? Burası peygamberler diyarıdır. Daha önemlisi, Eyüp Peygamber'in diyarıdır. Halkı, sabrı ondan öğrenir.

Bu konuyu konuşmak istemiyor.

Nevnihal mektupçunun büyük karısına bakıyor. Nasıl oluyor da bu akıllı, bilgili kadının üstüne kenar mahalle yosması görünüşlü kadını almış mektupçu? Belki kadının yüreğinin kin dolu oluşu uzaklaştırmıştır adamı. Dünyadaki saflikları görmek istemiştir.

Bu kez küçük kadını inceliyor: Kadın Urfalı. Mektupçu Urfa'ya geldiğinin altıncı ayında almış bu kızı. Medeni Kanun çıkmadan hemen önce. Yangından mal kaçırır gibi. Güzel olduğu söz götürmez. Ama biraz şey... Ne biraz? Fingirdek. İkide bir kıkırdıyor, gerdanını açıp mendiliyle orasını burasını silerken kıpır kıpır kıkırdıyor. Mangal fazla harlı. Oda sıcak. Leyla terlemiştir. Terler mi küçük çocuklar? Bilmiyor ki. Bu kadınların yanında onun yüzünü açıp bakmak istemiyor. Bu bile dedikodu konusu olabilir.

Vali Muavininin karısı sessiz silik. Ancak insanın gözüne değdiğinde, varolduğu fark ediliyor.

— Anlamamakta direniyorsunuz Nevnihal Hanımefendi. Tehlike burnunuzun dibinde. Genç kadın. Üstelik de güzel. Bizde erkek kadını evde görür, evde düşler. Bu kadının girip çıkmadığı yer yok. Bakın, bir aydır toparlanıp kalkamadığınızı söylüyorsunuz. Çok genç yaşta bir aptallık

etmiş, kısa sürede anlamış yaptığı hatayı, geri dönmüş. Dikkat edin. Aptallığını anlamış diyorum. Evinde yalnızca çocukları mı var? Kaç yıllık evlilik? Hele buranın kadınları... —Güldü— Kadınları, kızları... Bunlar azgındır. Erkeksiz yapamazlar. Geceleri uykunuz ağır mı?

— Tenzih ederim kocamı. Şimdi benim kadını kovmam mı gerekiyor sizce?

— Mihri müeccel olarak hak ettiği bir çiftliği varmış dediler. Resülayn yakınlarında.

— Ne ifade eder? Bir günden bir güne benim hakkımdır dememiş ki. Hem küçük bir yer sanırım. Büyükçe bir tarla.

— Bunu size kocanız mı söyledi?

Bunu bana? Emir Bey söyledi. Ama o bana hiç yalan söylemedi. Cadı bu.

— ...Ayrı ev tutmasını isteyin Emir Beyden. Eski karısını çocuklarla birlikte başka yerde oturtsun. Geceleri içiniz rahat olur.

— Emir Bey çok düşkündür kızına oğluna. Büyük, Tarsus'ta. Mahmut ise tatlı oğlandır, çok severim. Kız biraz durgun. Zor yaşta. Babalar kızlarına düşkün olur bilirsiniz. Yapamam.

Gülhayat Hanım sessizce içeri giriyor, kahve fincanlarını toplayıp çıkıyor. Başına kara ama nasıl kara bir krepdöşin örtü atmış. Örtünün altındaki saçları bir başka kara örtü altında sıkıştırılmış. Kendisi farkında mı değil mi bilinmez ama, bu haliyle Meryem İkonalarına benziyor. Nevnihal iyi biliyor. Evlerinden az aşağıda büyük bir kilise, epey yukarda tepede bir Ayazma vardı. Orada ikonları belki yüz kez gördü. Mat sıkı bir ten. Derin kara gözler, ince dimdik bir gövde. Şark çıbanı çenesinin altında çıkmış. Buradaki basit, sıkıcı, sıradan insanlardan farklı o. Bir sevdalı gibi. Yunus'la dolaşıyor, Yunus'la yaşıyor. Emir Beye gençliğinde coşku vermiştir. Hâlâ çok genç. Nevnihal'den bir iki yaş küçük hat-ta. Gözleri, Ceylanpınarının ceylanlarının gözle-ri. Bedeni öyle. Belki zayıf biraz. Yine de istesey-di, gencecik yaşında hizmetçiliği kabullenmeye-

bilirdi. Nasıl bir mantığı var bu kadının? İlk günden başlayarak, Nevnihal'i kendi yaşamının umutsuzluğa kaymasında etkisi yokmuş gibi karşıladı ve kabullendi. Nevnihal'i dost bildi. Helal Hanımın kendisine yaptığı işkenceleri anlattı. Yok pahasına ne değerli toprakları sattığını, parayı çarçur ettiğini. Yalnızca, «Sattım» diyormuş Helal Hanım. Ağabeyi onun sözünü pul etmemek için, içini çeke çeke kabulleniyormuş durumu. Yayla, su hakkı, koruluk satmış böylece. Eline geçen parayı kazandığını sanıyor, ev halkına İsfahan halıları, kristal aynalar, kilimler, damaskolar, aklına ne gelirse alıyormuş. Kollarına altınlar diziyormuş, kimselerin taşıyamayacağı kadar ağır.

Peki Leyla doğduktan sonra neden çekti dost elini Gülhayat Hanım? O gece kendiliğinden, Nevnihal'in ağzını açmasına fırsat bırakmadan —ağzını açacak hali yoktu zaten, günler sonra kendine gelmişti— telaşlı sesler koşturmalar arasında kremsesini Leyla'ya takması gerekli değildi. Şimdi... Şimdi alıngan. Size bir şey yapmadım Gülhayat Hanım. Sizi kıskanmıyorum bile.

Bütün kadınlarda suskunluk. Onların kendisine acıdığını sanıyor Nevnihal, kızıyor.

Mektupçunun küçük karısı bu suskunluğa dayanamıyor. Kıkırdıyor yine. Nedensiz. Ya da kendine göre nedeni var: Boyuna kendisine söz dokunduran büyük kadına kızmıyor. Kinlenmiyor. Çünkü yalnızca kendi önemli dünyada. Tuzu kuru. Babası zengin. Fırkanın İl Başkanı. Yakında bir şeyler yapacak damadı için. Dahiliye Vekili söz vermediyse de umut kırmadı. Valiliğe giderken, bu kocakarıya yol görünecek. İki karılı Vali mi olur bu zamanda? Kendi nikâhı medeni. Hem genç. Üstelik güzel. Dişlerinin hepsini altın kaplattı. Bir ışık deryası şimdi gülüşü.

— Siz siz olun, acımayın kadınlara kızlara. Akıllı olan kazansın.

Bakın şuna. Kendinden ne kadar emin, aşifte.

Sözü yine birinci kadın alıyor:

— Nevnihal Hanımefendi... Hastasınız siz. Biz de aramızda çekişiyoruz sizi düşünmeden. Bakın benden size son bir öğüt: Beynizin bağıllığına güvenmeyin. Çabuk iyileşmeye çalışın. Şu yatakta bile boyanın, süslenin. Bakarsınız, hülle-ye razı olmuş kocanız. Neden hazır: Arada üç çocuk var. Aldınız mı başınıza belayı? Medeni nikâha da güvenmeyin. Daha iki kuşak götürür bizi eski nikâh. Niyet etmeye görsün, üç beş liraya olur bu iş. Bir gecede... Sonra? Sonra ancak yarısına sahiplenebileceğiniz bir koca, yarısının hanımı olacağınız ev, hizmetçiler... Tatsız... Nedeni Nevnihal Hanımefendinin kocasına güvenmesi. Bana inanın. Erkekler gül üstüne gül koklar...

Kadın, hançeri tam yerine sapladı. Niçin değişti, âdeta zalimleşti, alay eder gibi davranmaya başladı Gülhayat Hanım? Hasta ve âciz mi buluyor kendisine hüküm geçirmeye kalkışmadığı için? Yoksa? Gizli umudu mu yenilendi, yeperdi? Haklı mı bu kadın?

— Her evin kendi özelliği var. Gülhayat Hanım bu kalabalık evde kendi çocuklarına dadılık yapan bir kadın. Yani bir tür hizmetçi. Bu evde kalmasının tek nedeni, çocuklarını babadan uzak tutmamak içindir. Yahut da, anayı çocuklarından ayırmamak için. İslam hukuku kesin. İnsan öyle kesin kararlar vermiyor. Acıyor. Gülhayat Hanım bu evde hizmetçidir... O...

O anda, kendi eliyle yaptığı sıcak lohusa şerbetini getiren Gülhayat Hanımı görüyor. Karma-karışık yüzü: Bir ilahi adalet gibi, bir şeytan gibi ve bir haksızlık gibi...

Göz göze geldiler. Gülhayat Hanım, başında krepdöşin örtüsü, altında kara saç bağı, iri kara gözleri, upuzun görünen boyu ve kin dolu bakışlarıyla, gümüş tepsiye dızdığı lâl şerbetle dolu billur bardaklarla öylece durdu kapıda. Durdu, durdu. Ezel ve ebed birleşti, sonra döndü ve çıktı.

VII

EY BENİM YILDIZI YERE YAKIN TABİATIM...

Kapıyı ardından yavaşça çekti. Kendi kulaklarına bile erişip erişmediği belirsiz bir küçük çıtırtı bıraktı. Karanlık sokağın çakır çukur taşlarının üstünde bir an durup soluk aldı. *Bu hânenen geldi geçti oldun Gülhayat, dedi. Zaten kim bilir hangi zamanda, dünyadan da geldi geçti olacaksın. Bütün canlıların sonları belli. Sizin de Nevnihal Hanım.*

İki yanda yükselen evler sokağı gündüz bile loşlaştırıyor. Şimdi ise karanlıklaştırıyor iyice. Artık gidişin zamanıdır diye yekindiğinde, göğün karanlığı değişmemişti. İçinin orta yerinde bir ses, *zamanıdır* dedi. O sese hep inanıyor. Öylece doğrulup, ayağını ince kilime indirdi. Sonra sedirin üstündeki çarşafını yorganını yastığını kaldırdı. Yorganın yüzünü sökerken, yanı başında uyuyan kızının saçlarını öptü. *Sümbül saçlım...* Halep çıbanı kaşının bittiği yerde çıktı, yüzüne güzelliğine halol golmedi. Bahtın güzel olsun. Anana benzeme kızım.

Ey benim, yıldızı yere yakın tabiatım... Nevnihal Hanımı düşündü. Yıllarca varlığından korktuğu kadını. Evin cümle kapısından girdiğinde, düşman değilmiş gibi koşup eline sarılması. «Hoş gelmişsiniz Hanım. Evinize sefalar getirmişsiniz.»

Emir Beyin yüzüne alttan alttan baktı. Çok yıllar aşirtmiş yorgan altlarını hatırlamadı. Uzak

bir adam. Uzun zayıf yorgun. Hatta... Kederli mi dese? İşler iyi gitmiyor mu? Aman sen de Gülhayat. Başkasının kocası o. Yüreğin kıskançlıktan çatlayacak. Batu'yu Tarsus'a götürmeye geldiğinde, yılan gibi görmüştün. İnce kızıl sivri dilli. Karşısına çıkmaktan kaçtın. O da seni sormadı, sana danışmadı. Oğlanı alıp götürüyorum, sen anasın, fikrin nedir diye sormadı. Fikrin mi olur zaten senin?

Gitti, dönmeyecekti. Yüreği üç çocuğundan vazgeçmeyeceğini bağırdığı zaman, dönüşün çıkmaz olduğunu bilmesi gerekirdi. Yine de onu bağışlamayacak tek bir Tanrı bile yok.

Gülhayat durdu. Duvarın koyu kara görünen dibine kadar çekildi. Yumuşak başlı. Bunu herkes bilir. Ama bilinmez hangi durumda ve hangi zamanda, kimse onu yapmak istediği şeyden vazgeçiremez. İnadı bir kuş kanadı sanki; kıpraşmadıkça varolduğuna inanılmayan. Dahası ilk geldiği günden başlayarak, Emir Beye bunca toprağı malı mülkü hak etmemiş biri diye baktı. Sanki bu topraklar kendi hakkıymış gibi. Yeri hiçbir zaman Emir Beyin yeri gibi olmadı bu evde. Nihayet, Emir Beyin hayatını değiştiren Mahmut Ağanın baldızının kızıydı. Her şeyin kendine kalması için bir neden yok.

Mahmut Ağa için parmağını oynatmadı. Bir gün çamaşırını yıkamadı, huzuruna bir köpüklü kahve götürmedi. Dölsüz adam, oşoğunu önüne getiren gözleri mahzun, bacısı klm bilir hangi yüreği yumuşak kadının evinde bakılan çocuğa vuruldu sanki. *Bu benim evladım olsun* dedi. O zamanlar Gülhayat daha doğmamıştı. İki çocuğun evlat edinilmesinin üstünden yıllar geçtikten sonra, Gülhayat'ın halaları bile, Dölsüz Mahmut Ağa ile teyzesi Gülüş Hanımı hor görüyorlardı.

Babası, ardından da anası, Gülhayat'ı yoksul halalarının üstüne atıp Mısır'a gitmişler. Çok çocukları olmuş sonradan. Gülhayat'ı unutmuşlar. Babası biriktirdiği bütün parayı Osmanlı Do-

nanma Cemiyetine göndermiş. Göndersin. Bu devlete feda olsun. Ama, «Kızım var. Terk ettik. Anası da, ben de. Yoksul bacılarımın gücü yoktur. Şu bir Mecidiye de benden kızıma miras olsun,» dememiş.

Emir Bey Gülhayat'tan aşağı değil. At getirdi Mahmut Ağa yolculuğa çıktığında. Önünde el bağladı, uğurladı. Daha yedi sekiz yaşındaydı, Gülhayat'ın babasından kat kat haklıydı. Yanındaki küçücük bacısını korumayı kendi görevi sayıyordu. Babası o uzak diyarlarda hiç borç duymadı. Halalarının anlattığına göre, Gülhayat doğduğunda, kız doğurdu diye herkesin içinde karısını tokatlamış ve dokuz gün eve gelmemiş bir adam...

Teyzesi, Emir'i ilk gördüğü günü heyecanla anlatırdı: «Gözleri yeşil ışıklar çakardı ama göğ rengiydi aslında. Mahzun bir çocuktuk. Sen daha doğmamıştın Gülhayat. Onlar yaşamak için savaş veriyorlardı. Tek silahları kendilerini sevdirmekti. Emir oğlum, bunu başarmıştır.»

«Mahmut Ağa Batum'dan gelirken yanında boylu boslu bir kadınla bir çocuk getirmiştir, Hanım» diye haberini aldığı anda, derin acılara düştüğünü anlatırdı. Mahmut Ağanın yıllardır işi vardı oralarda. Yataklara düşmüştü. Kocasının sözleri bir kulağından girmiş, öbüründen çıkmıştı: «O karıyı yolda buldum. Kafkasya'dan kaçırdılar. Gazi Ahmet Muhtar Paşayı arardılar... Kadın ölür idi. Oğlanın bir elinin tırnakları sökülmüş idi. Niye bunların başlarına geldiğini anlamamış bir sabı' idi. Yürekle dayanmaz idi, Gülüş Hatun. Kadın hizmetine yarar dedim, aldım getirdim...»

Emir Bey evin efendisi. Bugünkü haline bakmak doğru değil. Eskiden kendini beğenmişlik, öfke ve kibir doluydu. Herkes çürürdü, herkes değişirdi. Gülhayat ise, onuru kırılmış bir eski hanım. Oğlunun biri elinden alınmış, ötekini gözünde zaten yitmiş. Mahmut çoktan delikanlılığa soyundu. Gizli gizli içki içiyor, hocalarına

karşı geliyor, her sözü ters yanından alıyor, bağıyor. Sümbül saçlı kızı büyüdü. Eğer köyde olsaydı, eğer damarına soğuk Kafkas kanı girmeseydi, şimdiye gelinlik kız sayılırdı. Burası onun yeri değil. Gitmeli. Nereye olursa olsun.

Gözlerindeki yanma, sokağın serinliğine çıkar çıkmaz geçti. Bu saate kadar uyku uyumadı. Kâh gözünden yaş döktü, kâh susup yüreğinin sesini dinledi. Kirpiği kirpiğine dokunmadı. Ne olacak? İnsan sevdadan da uykusuz kalır, gamdan da. Sevda, çoktan geçti ondan. Bir sıcak odada, bir büyük yorganın altında geçti, pek de bir şey anlamadan. Şimdi yalnız, cahil bir kadın. Kimsesiz ve haksız...

Gözünden süzülen yaşı sil Gülhayat. Başkaca yapacağın iş yok.

Neden Gülhayat'tan korktu Nevnihal Hanım? Onların İstanbul'unda böyle şeyler hiç mi olmaz? Bir kadın densizlik etmez mi orada, bırakmaz mı evini? Sonra dönüp gelmez mi, yıkıp viran edebileceğini sandığı yerde üç çocuğunun kaldığını düşünerek ve onlarsız yaşamamanın yaşamak olmadığını anlayarak? Orada gözden çıkarılmış bir koca da karısını gözden çıkarmış olamaz mı? Yani Emir Beyin fırsat kolladığını düşünse yanlış mı olur? Yanlış yapan Gülhayat: Dövüştü. İsyana kalkıştı. Tedbirsizlik etti. İnat kanında var. Ne zaman başını çıkaracağı belli olmayan bir yılan o. Doğrulduğunda yüreğine aklına hâkim oluyor.

Kocasının kendisinden soğuduğunun farkındaydı. Geceleri, Helal Hanımın yardımcısı Alma Kızla buluşuyordu Emir Bey. Gülhayat'ın uyuduğunu sanıyordu. Alma Kıza, kapı ardında üst kat mutfağında yaşıyordu. Bunu evdeki herkes biliyordu. Gülhayat da.

Gülhayat gebeliğiyle başlayan bulantılara, kusmalara, kusmuklu çenesinden boynuna oradan döşüne yayılan pis kokulara alışmış olsa da, Emir Bey saçını okşamaya kalkışınca, yeniden öğürtüler yükseliyor içinden. Bunu nasıl önle-

sin? Başını öte yana çevirmekle, duvarı kazı-
makla, ağzından taşmak için yükselen ekşili acı-
lı **yemek parçalarını** yeniden yutmaya çalışmak-
la kurtulabilir mi? Bulantı öylesine dayanılmaz
bir rahatsızlık verirken insan, *çekil git. Yüreği-*
mi kaldırıyorsun diyemez mi? Bu haksızlıksa, bu
kadar acıyı yalnızca kadının yüklenmesi haksız-
lık değil mi?

Bulantıları geçti Gülhayat'ın. Ama; erkeğini
istemezliği sürüyordu. O zaman sanki bir Ağay-
mış gibi, sahici soydan soptan bir Ağaymış gibi,
evdeki hizmetkâra göz dikmeye kocanın hakkı
olmak gerekir mi? Ne sevgi ne zaman olmaksızın,
hayvanca bir istek için gecenin karanlığına
saklanmak doğru mu? *Emir Bey için doğru...*
Onun çocuğunu sümbül saçlı Hüsra'yı karnında
taşırken, Gülhayat acılar çekerken, Nevnihal Ha-
nımın kocası keyfinde. Eline geçirdiği her dişiyi
düzen bir hayvan olarak.

Nevnihal Hanımın dayanamayacağı bir şe-
ye Gülhayat niçin dayansın? Yine de sesini çı-
karmadı. Sustu. Çocuğunu doğurdu. Kıza aynen
Nevnihal Hanımın kızına yaptığı gibi ad koydu
Emir Bey. Altınlar, Maaşallahlar taktı. Ama,
Gülhayat'ın boynuna kremse taktıktan sonra
odadan çıktı ve Alma Kıza gitti. Daha sonra yi-
ne, yine... Yalnızca erkeğin hakkı mıdır karısı
başkasıyla kalırsa onun kirlendiğini düşünmek?
Gülhayat niye düşünmesin? Niye kabullenmek
zorunda olsun? Artık yorganların altında olan
biten içine tiksinti dolduruyor...

Üstelik Helal Hanımın bitmeyen işkencesi,
dayanacak güç bırakmadı.

Öylece kaçtı. Sanıyordu ki, Emir Beyin gözün-
de bir yeri vardır. Sorar. Feda etmez bunca yıllık
karısını. Gideceği yer belli. Halaları var. Gelir.
Adam, haber gönderir. Yıkamaz Gülhayat'ı kolay-
ca. Ama, bilmediği bir şey vardı: Osmanlı yıkıl-
mıştı. Her yer gâvur elinde kalmıştı. Bu gâvurlar
çeşitli milletlerdendi. Bütün hikâye de o kadar:

Dışarda geçen bir gece. Kırkı çıkmamış bir be-beği bile terk edip gitmiş bir kadın.

Döndürdün beni kader... Gidersen üçten do-kuza boşsun, diyen adamın kapısına döndürdün. Üç çocuk vardı ortada. Bitmiş savaşın mahşeri vardı.

Geldiyse, kocasına gelmedi. Emir Bey yemin etti diye hülle yapmak gerekir, dediklerinde bu-nu yalnız o değil, Gülhayat da kabullenmedi. İstemiyordu. Yüreği soğumuştı. Gülhayat'ın ra-hatsızlığına katlanamamış, başkalarına gitmişti. Gidiyordu. O kadar hakkı olamaz. Gülhayat'ın bir başka erkek için evini terk etmediğini bilir-ken, küsmüştü. Talâkı selaseye onun hakkı var-dı. Küsmeye Gülhayat'ın yok... *Niye? Aklını mı almıştı Tanrı, yoksa hakkını mı Muhammet?*

Hülleyi istemedi. Yüreği soğuktu, farkınday-dı. Onlar; ko yürütsünler istediklerini. Ko, er-keklere kursunlar: *Şu dünyayı, o dünyayı.*

Nevnihal Hanım kocasıyla eve döndüğünde, bir babayı getirdi. Ona minnetli bu yüzdön. Gö-zünde sıcak gün, gözbebeğinde yüreği seçiliyor-du. Hüsra babasını görmemişti doğru dürüst. Nevnihal'den korktuğu doğru. Ama, yanlarına varıp da «Hoş gelmişsiniz Hanım» dorkon, sol-gun yüzünün içinde o günü, o yüreği gördüğünü sandı. Sanmadı, gördü. O yüzdön Hızretli Eyyüp Makamını ziyarete gitti. Tok, onun da çocuğu olsun ve Gülhayat'ı anlasın. Nevnihal Hanım İtalyan iskarpinleriyle yürürken Gülhayat'ın ayağında terlik vardı. O önden giderken, ken-disi yarım adım ardında. Bunları görüyordu o günlerde ama sonradan unuttu. Korktu... Koca-sından dolayı Gülhayat'tan korkması yanlış, hat-ta gülünç. Koca, Nevnihal'ın. Hiç istemedi ki onu Gülhayat. Kıskançlığının nedoni yoktur. Dört yıl hizmet sundu ona. Dirhem eksiltmedi evindeki ağırlığından. Tersine batmanla saygı gösterdi. Yüreğini dolduran minnetli; çocuklarından ayır-mamakla gösterdiği büyüklüğe duyduğu minne-ti, hizmetini görüp, sevdiği yemekleri öğrenip

pişirerek gösterdi. Üstü başı mutfak kokmasın, yüreği soğan yanığından bulanmasın diye kapılardan dışarı itti andlar vererek.

Nasıl diyebildi o sözü? Yüreği sızlamadan, aralarında yıllarla oluşmuş yakınlığı unutup? Emir Bey karısının yanına geldiğinde, herkes ne yapacağını görmek için gözlerini üstüne diktiğinde, Gülhayat sırtını dönüp mangalı karıştırmış, kimseye eski ve yeni kadınların hasetlerine yenildiklerini anlatma olanağı vermemiştir. Çünkü haset yoktu içinde.

Hepsi hepsi yarım gün önceki hikâye. O yüzden yüreğinin yangını hâlâ harlı.

Öd ağacı gibi yanar vücudum
Tütünüm göklere seher yelidir

Ah Yunus... Sen benim derdimi bildin hep. Başkalarının derdini de. Onlar seni bilmediler. Bilmedilerse. Kişi kendini sana yakın duymaya görsün.

Kapıda kalakaldı. Bir yasak suret gibi dondu. Küçülmek, en azından görülmemek istedi. Duymazdan gelebileceğini sandı önce. Ama söz yinelendi. Adım atamadı. Tepsiyi hemen oracığa bırakmak ve bağırmak geçti içinden. Neyi değiştirir bağırmak? *Ben hizmetçi değilim, hizmetim, isteğimdir* demek doğru mu olur? Doğru değil. Gülhayat sen kocandan kaçtığında, çaresizliğini görüp döndüğünde, yolun çıkmaz olduğunu hesaplamalıydın.

Yolun sonu geldi işte. İnsan gençken kaderi yeneceğini sanır. Sonra anlar: *Kader senin hükmüne uymaya mecburum. Karşı duramam. Zaten gün gelir, yüreğini sunduğun insan; o sanki zenzem içinde bir gül değil, kupa içinde kanmış gibi tiksindir senden.*

Duyduklarını duymamış gibi yapmak ve konuklara gümüş tepsi içinde şerbet sunmak mümkün değildi. Yüzlerine gülmek, en azından gülüyormuş gibi yapmak. Dönmek, danteller atlaslar içindeki Nevnihal Hanıma «İyi misiniz? İsteğiniz var mı» diye sormak... Hizmetçiliği kabul-

lenmek bu. Kabullendim çocuklarım için. Başkası için değil. Emir Beyin kadınına yanaşmam, yüreğimin ona ağışından.

Yok. Yararı yok. Söylenmiş ve geri alınmamış olanı duyduğunu hepsi gördü. Yine de kalırsa, yeni günler hangi onursuzlukları taşır yanında bilinmez. Giderek, elindeki çocuklarını da alacaklar. Birini aldılar zaten. Yarı güvenilir yarı güvenilmez; yarı hizmetçi yarı eski hanım, yarı acınacak yarı akıl danışılan biri. Ne olduğu belirsiz yani. Bugün, öyle bile değil. Altı üstü değil mi:

Can bedenden uçacak
Menziline göçecek

Kapının ağzından ters yüzü döndü. Sofadaki oymalı Maraş işi sandığın üstüne bıraktı tepsiyi. Merdiveni düzgün indi. Orta işinde çalışan kızlardan birine seslendi:

— Kapının ağzındaki şerbetleri, hanımın konuklarına tut hemen. Soğumasın.

— Niye ben ki, Gülhayat Hanım? Bu işleri kimselere bırakmazdın?

— Git tut...

Kapıdan dönerken göz göze geldiklerinde, Nevnihal Hanımın yüzü katıldı. Pişman. Ne olursa olsun, söz bir kez söylendi, yerini buldu. Duyulmamış gibi yapılamaz. Ardı gelir. *Gülhayat, sen biliyordun döndüğün yolun çıkmazını.*

Bahçeye kaçıyor. Hemen hemen karanlık, yeşilliksiz bahçeye. Ağaçların arasında dolaşıyor. En dibe kadar gidip orada yürüyor. İğdeler, böğürtlenler ağaçla çalı karışımı bir çit oluşturuyor. Şimdi onlar da çıplak. Şimdi her şey çıplak. İğdelerden birinin dibinde Mahmut'un yitirdi diye dünyanın dayacağını yediği pabuçlarını buluyor. Pabuçların içine ellerini sokup çeviriyor, bakıyor. Yağmur yemiş, yelle kavrulmuş, börtü böceklerle pislenmiş. Zaten ayakları büyüdü, artık olmaz. Başkasının işine yarasa bari. Yaramaz. Ah benim dağınık oğlum. Yüzü güleç, keyfli çabuk kaçır oğlum. Dağınık hovarda fidanım. Hüs-

ra'nın sağda solda unuttuğu peşkir, tencere kapığı, bir halı minder ağaçların altına saklanmış gibi.

Başını kaldırıyor. Ağaçları tanımaya çalışıyor. Tanımıyor. *Ben bunların üç yapraklı fidanlıklarını bilirim, güneş gibi. Elimle diktiklerim vardı. Niye böyle uzak, yabancı bunlar?* Gövdelerini yokluyor. Eğriliklerini, boylarını inceliyor. Hayır. Hiçbirini tanıyamıyor. Evle bahçe arasında, altındaki çimeni hep yeşil tutan ulu dutları bile tanımıyor. Eve bakıyor: O da yabancı.

Girdim denize gark oldum
Ne elif ne mim dal oldum

Gitmesi gerekiyor. Artık kimsenin kendisine gereksinimi yok. Dallar kuru, otlar arsız. Altılarını bellediği ağaçları hatırlıyor. Neredeler, hangileri? Hepsi uzak, tanımaz olmuş Gülhayat'ı. *Sizler de döndünüz benden. Kalanlara selam olsun...*

Gözlerinden yaşlar akıyor. Ulu karadutları geçiyor, evin avlusunda duruyor. Tam karşısında büyük cümle kapısı. Gülhayat'ın çocukluğunda develer girerdi bu kapıdan. Yükleri merdiven başında indirilirdi. Çok daha önceleri Gülhayat'ın teyzesi, Mahmut Ağanın güzel karısı Gülüş Hatun, burada binek taşına oturur, yapılacak işleri uşaklara hizmetçilere buyururmuş. Hizmetçilerden biri, Mahmut Ağanın Batum'dan gelirken yanında getirdiği, yanında kızıl kafa bir oğlu olan, dili dönmez eli ince işe yatmaz upuzun bir kadınmiş. Bu suskun bu aklı ikide bir başka yerlere kaçan kadının ev işlerine yaramayacağı anlaşılınca, çiftliğe yaylaya daha çok yaraşır denmiş —Gülüş Hanım kadının geliş biçiminden hoşlanmadığından kocasının gözünün önünden uzaklaştırmayı amaçlasa gerek— taşraya gönderilmiş.

Bu kapıdan kağnılar yüklü un, çuvallarla fıstık, kırmızı mercimek, dövme, bulgur, yağ girerdi. Gelin edilecek kızların tepelikleri, başlıkları, duvakları Midyat'tan Halep'ten Şam'dan

akardı atlıların terkisinde. Gülüş Hatun o zamanlar bütün bunların hiç önemi yokmuş gibi, şöyle bir yoklarmış iki parmağının ucunda. Yeni doğmuş tayları, buzağıları doğrulduklarında önüne getirirler, o da gözlerinden öpüp adlarını takar, binek taşından doğruca merdivene uzatmış ayağını. Gelen eşya ne oldu, taylar nicedir, buzağı er midir dişi mi, onu bile sormamış bir kez için. Yukarıda, bütün Urfa'da ün kazanmış olan kadifeli odasında ya nakış işler ya Yunus okurmuş.

Dölsüz kalacağına kesin kanaat getirince bu büyük kapıyı kapattırmış. Çünkü yaylaya gönderttiği o uzun kadın bir başına çocuk doğurmaya kalkıştığında ve zehirlenip öldüğünde, kocasından daha çok kuşkulanmış. Çocuğu getirmişler, Gülüş Hanımın kucağına bırakmışlar. Gülüş Hanım çocuğun ayaklarını görünce ürkmüş. İki yuvarlak topakmış ayaklar. Kadın, karnı belli olmasın diye sıkı sıkı bağladığından ezilmiş olduğunu söylemiş, gösterdiği ebe. Mahmut Ağa ile o kadın arasındaki şeylerin ne olabileceğine kesin kanaat getirmiş o zaman. Kıza Helal adını koyan o. Helal'i önce almış yanına, ardından da oğlanı. Oğlan anasını yitirince yarı deli bir soy olmuş. Haberini getiren ırgatlar:

— Yürek dayanmıyor oy Hanım, diyo koderle söylenmişler. Yürek dayanamaz. Daha altısında bir oğlan. Yüzüne buksun, Tanrı'nın büyüklüğüne hamd ü sena edersin. Böyle bir güzellik mi olur? Böyle bir akıl mı olur daha o yaşta? Bir keçiyi uzaklaştırmadı yanından, bir oğlağı tenhaya salmadı. Herkeslorden uzaklarda duran anasına her gün papatyalar, sümbüller mi getirmedi, aralarına ballı baba, çiğdem dizip? Mantar mı toplamadı, kim öğretmiş olur o yaşında görünüşteki güzelliğe kanmamayı, en tatlısını seçmeyi? Bir başka oğlan bu. Bu bir tevatür, ey Hanım. Anası öldü şimdi. Her gece ağlar sessiz sessiz. Gider keçilerin ağılının kapısına, orada

yatar. Çocuğu bari bacısından ayırmasan, diye sual etmemize izin ver.

Günlerce, günler yetmeyince aylarca kocasını kollamış Gülüş Hanım. Bu top ayak kıza nasıl bir zayıflık gösterecek diyerek.

Zaman yüreğini inandırmış ki, Mahmut Ağanın tutkunluğu kıza değil, yaşına boyuna bakmadan her işe asılan kızıl kafa oğlanadır. Oğlanı yanına çağırtmış. Daha merdiveni çıkar çıkmaz, hayatın başında, çarıklarını bir çıkarması çoraplarını çekmesi saçlarını elleriyle bastırıp düzeltmesi varmış. İçliğini şalvarının içine bir soğuğu, bunlardan sonra, hayattan başlayarak Gülüş Hanımın odasına kadar elleri karnının üstünde kavuşuk yürüyüşü, kapıdan girip bekleyişi. Elini uzattığında yavaş adımlarla gelişi, elini ıslatmadan ama yürekten kopup geldiği belli bir sevgiyle öpüşü, ağır ağır kaldırıp nazlı bir kuş tutuyormuş gibi başına götürüşü ve sonra yine nazlayarak indirip bırakışı, geri geri gidişi, bekleyişi, «otur...» işareti verilince kapının hemen dibindeki mindere oturuşu, o andan sonra sağına soluna bakınışı, bacısının beşiğini odada aranışı varmış. Odanın bir eşyasının, üstü yağlı boyayla kelebekler, sümbüller nakşedilmiş yastıkların, İngiliz işi, Mısır'dan gelme gümüş saatin, odanın dibindeki sekinin üstüne asılı altın lambanın, yazıların örtülerin, kitapların ve daha nice değerli, emsalsiz şeylerin farkına varmaksızın sekinin bir ucuna oturtulmuş Fransız taş-bebeğine gözlerini dikişi varmış.

Gülüş Hanım oğlanın ne umduğunu anlamış:

— Kardeşini mi görmek istiyorsun?

O güzel baş hızla sallanmış.

Öbür odada beşiğin başında duruşu, sonra dizlerinin üstüne oturuşu, tırnakları sökülmüş elinin işaret parmağını bebeğin ağzı üstünde gezdirışı, o sırada yüzünde açan güller, gözlerinden dökülen inciler ve sonra Gülüş Hanıma dö-

nüşü... İzin ister gibi. Parmağını yine bacısının ağzında yanaklarında gezdirmiş.

— Öp bacını, istiyorsan.

— Optüm Hanım...

Gülüş Hanım anlamış: Dağın yabancı değil bu çocuk.

— Ne biçim bir soysunuz siz, siz ey Sanem?

Emir anlamadan bakmış.

Akşamına oğlan yukardaki hamamda yıkanmış, paklanmış, Gülüş Hanımın odasının yanındaki çocuk odasıyla bir hizadaki odaya yatırılmış. Ertesi sabah Mahmut Ağaya, çocuğa ders verecek hoca araması tembihlenmiş.

Gülhayat, Gülüş Hanımın bir kez anlattığı bu öyküyü o an ezberliyor «Biz, karı koca onlara sevdalandık. Helal'i sevmek zorunluydu. Oğlan kendini zorla kabul ettirdi. Emek zayi olmamıştır. Pırlantayı kaşına kaktık» diyor, Gülüş Hanım.

Bunlar yaşanmış. Gülüş Hanım dahasını da yaşamış: Kızla Mahmut Ağa arasındaki yakınlığı ortaya çıkarmak tutkusunu. Bakıcılar çağır-mış eve. Halep'ten birini almış getirmişler. Oruç, tütsü, istihare... Tanrı hiç ipucu vermemiş. Ya da, Gülhayat'a anlattığı gibi: «İnancım biraz eksikçeydi. Yüreğim Mahmut Ağaya inanmak telaşı içindeydi... Tutamadım bir uç, bir iz süremedim...» Mahmut Ağa temize çıktı.

Yine de, kuşku kesin bitmemiştir. Gülüş Hanım, gecenin bir vaktinde, günün dönüşünde, yaylaya çıkarken, inişte, hastalıkta, bayramda, yani öbür dünyayı çağrıştıran her değişiklikte kocasından kuşkulandığını saklamamıştı. Belki o kuşkuların hemen ardından, kıza haksızlık etmekten korktuğundan, ona yeni giyecekler altınlar sandığına çeyizlikler almak için Urfa'nın kapalıçarşısına götürmüştü.

Çarşının Günvuran kapısından girerdi her zaman. Hemen beş on adım sonra sağa kıvrılan uzun sokağa dalar, yamşakçı dükkânlarının önünden geçerdi yanı başında Helal'le. Helal'in

işini görsün diye alınan Alma Kız hemen arkalarından, Kâhya ise hepsinin ardından gelirdi. Gülüş Hanım Helal'in koluna girer, böylece kızı koruduğunu, onun sakatlığını sakladığını sanırdı. Helal'in ayakları görünmesin diye, ikisi de yerlerde sürünen çarşaflar giyerdi. Gülüş Hanım yüksek sesle çarşının bozuk taşlarından yakınırdı. Bu da Helal'in sakatlığını saklamak için. Gülüş Hanım kızın fazla iri olduğunu bilir; başkalarının öyle görmediğine inanırdı. Suna boyuydu. Yüreğinin ışığı yüzündeydi, sevimliydi ona göre.

Çarşının iki yanına sıralı yüksek dar karanlık dükkânlarının içinde sabahtan akşama kadar bağdaş kurup oturan, tespih çeken bit ayıklayan yamşakçılar, abacılar, önüne oturdukları rahlenin yanındaki sandığın içinde karmakarışık duran kuyumlarını unutmuş gibi akıllarında yalnızca okudukları sûreler bulunan kuyumcular, önceden bir haberci dolaşmışçasına sessizce ayağa kalkarak, bir ellerini yürek üstüne koyup eğilerek, yahut yanlara indirip bekleyerek bu hatırlı müşteriye karşılardı. Gülüş Hanım sağa sola temennalar göndererek, onların gösterdikleri saygıdan habersizmiş gibi, yukardan aşağıya sallandırılmış kumaşların hiçbirine göz değdirmeyerek, eşraftan bir Hatunun çarşıya verdiği şerefi bilmiyormuşçasına Helal'in koluna asılarak, gerçekte ise kendisi onu taşıyarak ağır ağır yürür, Caminin yanındaki çıkışta durur, gerilerde kalmış olan Kâhyayı burada beklerdi. Köşedeki kuyumcu bir hasır oturak çıkarır, kapının önüne koyardı. Gülüş Hanım oturur Helal'le konuşurdu. Kâhyanın ardından Hanıma sunulmaya değer olduğuna inandıkları kumaşlarıyla satıcılar gelirdi. Gülüş Hanım, gözünün tuttuklarını Helal'e işaret ederdi. Çarşıya çıktıklarında, ikisi arasında alınacaklara ilişkin konuşma geçmezdi. Beğenmedim demek, satıcının onurunu kırardı çünkü. Görmezden gelmekse... İnsana özgü... Helal, Gülüş Hanımın işaretlediği kumaşla-

rın bir ya da birkaçına eliyle dokunurdu. Bunlar alınacaktı. Kuyumlar, antikalar, kitaplar, se-def eşya eve getirilir, Hanım bunları seçerken kızına danışmazdı.

Emir artık evin küçük beyi. Mahmut Ağa onu okusun, mallarından dolayı bir niza çıkarsa kendi hakkına sahip olsun diye, önce Halep'e orada yapamayacağını, yakınlığa özenmenin yanlış olduğunu anlayınca İstanbul'a gönderdi. Hukuk okuttu. Yıllardır kapalı tutulan cümle kapısı, yalnızca Emir Bey gelirken ya da geri dönerken, içine kat kat şilteler yerleştirilmiş yaylılar için açıldı ve kapandı.

Helal Hanımın ev halkını canından bezdirecek kadar huysuz olmasının nedeni Gülüş Hanım. Kimin olduğu belirsiz bir kıza padişah kızı gibi davranılırken, Gülhayat'ın öz teyzesinin aklına, halalarının yanında unutulmuş küçücük bir kızın koşulları gelmiyordu. Gülhayat için gönderdiği giysiler Helal'in artık giymek istemediği şeylerdi. Çok büyüktü. Yarı yarıya küçülmüyordu hiçbir giysi. Sökmek, yeniden kesip dikmek gerekiyordu ve bunu yapacak kimse yoktu evde. Paha biçilmez kumaşlardan yapılmış olsa da o küçücük yerde bile inanılmaz bir rüküşlüktü Gülhayat'ınki. Ölü evlerinde ağıtçılık yapan, işlerinin günü saati hiçbir zaman belli olmayan iki halanın elinden dikiş gelmiyordu. İki kara karga gibi hatırlıyor onları Gülhayat. Gözleri sürmeli rastıklı, birinin yanağında, diğerinin burununun tam ortasında iki büyük çıban iziyle çirkinliğin ve yoksulluğun dibinde, kötü giysileri uzayan çıgıllıkları hep kızarıklık kirpikleri dökülmüş gözleri, uykusuzlukları, sinirleri, yoksulluğa duydukları inanılmaz tutkuyla, Gülhayat'ı, yaşamak; mutsuzluğun orta yerinde durmaktır duygusunu vererek büyüten iki, yaşı belirsiz karga. Yenen yemekler ölü evinden verilen artıklar, giyecekler ölü soykaları, yatak yorgan ve minderler hep ölümü, ölüm anını yaşamış olan ve evde tutulmaya yüreklerin dayanmadığı

şeylerdi. Bu kadınların sabah uyandığında evde bulunmamaları, akşam yattığında henüz dönmemiş olmaları, Gülhayat için sevinç nedeni. Ama nasıl bir sevinç? İnsan ölümle bu kadar içiçe ve ondan para kazanarak, ondan gelen her şeyi yaşamak için araç kabullenerek yaşayınca, sevinci bile bir tür korkuya dönüşüyor, dünyanın güzelliğini görmüyordu. Yüzü karanlık ve belirsiz bir dünyaya, halalarının yolcuların ardından ağlaştıkları bir dünyaya dönük olarak yalnızlaşıyor, umutsuzluğu büyüyordu. Boyuna koca koca giysiler akıyordu bu arada. Gülhayat hayatın kendisine güldüğünü düşünüyordu o giysilerin kumaşlarını ellediğinde. Oysa gülüşü, alay etmekmiş meğer. Küçüktü, anlamıyordu.

Büyüdükçe halalarının ölü evlerinden getirdiği yiyecekler Gülhayat'a ölüm kokusunu da getirmeye başladı. Yırtık soluk giysilerinin ceplerinden, kupkuru göğüslerinden, kol yenlerinden çıkardıkları soğuk yiyecekleri kendileri, dökülmüş dişleri, dudakları içe göçmüş ağızlarıyla yiyemedikçe, ziyan etmemesi için Gülhayat'a daha çok ısrar ediyorlardı.

— Ye kız... Ye kız. Bak ne güzel. Sen yemezsen bizim de boğazımızdan geçmiyor.

Gülhayat'ın da boğazından geçmiyor. İster halaları, ister bir başkası olsun, yarısı dişlenmiş tavuk budundan, beş sarma, iki patlıcan dolmasından, onları sardıkları, daha önce oruk sardıkları, ondan önce kavurma sardıkları, ondan önce... Koyunlarından çıkan bu pis bezlerden ve kokularından tiksiniyordu. Halalarından gidecek daha çok utanıyordu. Onların daha ölü evine varmadan önce sokağın başında tuttukları ağıt-tan, dizlerini dövmelerinden, değişmeyen seslerinden, evin zenginliğine yahut yoksulluğuna göre uzayıp kısalan acılı ağıtlarından... Ne yapabiliirdi? Uzakta ne kadar uzakta olduğunu bilmediği kadar belirsiz bir yerde —arabayla mı gidilirdi günlerce, yoksa eşek sırtında yahut, para vermemek için yayan mı gidilirdi— bir konak

salıbi zengin teyzesinin varolduğunu biliyordu. Dini ayrı —Nasturiyiz demişti halaları— bir delikanlıya gönül verip kaçtığı için ailesinin reddettiği annesinin ablasıydı o. Giysiler yağdıırıyordu yeğenine. Sonbaharda, un, mısır, bulgur, biber, tarhana, fıstık ve yağ gönderiyordu.

Utancını unutamaz olduğunda, yani mutsuzluğu tanımaya başladığında, teyzesinin ayırdığı erzakı getiren adama yalvarmıştı. Çıplak kara ince bacaklarıyla tozları havaya savurarak giden atının ardından koşmuştu!

— Emmi... Hey Emmi... Hey... Gülüş Hanımın Uşağı... Heeey!..

Soluğu kesiliyor, gücü yitiyordu. Neredeyse duruyordu, durdu, döndü atlı. Oynak tozları kabartıp uçura uçura eşinen atının karnını tekmeleyip geri döndü:

— Ne diyon kız Cenazeci?

— De ki teyzeme... Beni de aldırısın yanına. Ne olur, de ki teyzeme... Senin yanına gelmek istiyormuş Gülhayat de. Seni özlemiş de.

— Kız ne biçim laflar bunlar, hiç gördün mü kı, Gülüş Hanımı?

— Sen de ki Emmi... Gülhayat senin yanına gelmek istiyormuş, de.

Tutmuş muydu tembihini, unutmuş muydu yoksa? İstememiş miydi Gülüş Hanım? Bir yıl beklemek ne demek? Ölümün içinde durmak ve beklemek... Önce günler geçmişti, sonra aylar ardından da yıl. Dememiş, besbelli. Devrisi yıl, bir başka adam getirmişti erzakı.

O adamın ardından koşmayacak. Bir şey söylemeyecek. Kimse istemiyor onu. Anası babası bile aramadı. Bu kara kargaların yanında kalacak. Büyüyünce o da aynı işi yapacak. Alışacak. Onlar gibi, ölülerin çürümeye atılan etlerinden beslenecek. Başka umarı mı var?

Helal Hanım o yıl, Mahmut Ağanın zenginliğine tamah edip onu isteyen alaylı Arap binbaşı Fettah Beyle evlenip Sana'ya gitmeseydi, o günlerde ölümcül hastalıklara tutulmuş olduğunu

söyledikleri teyzesini görmezdi bile. Kurtulduğunu sanarak, birkaç yıl sonra varır mıydı *gönlüm aktı mı akmadı mı bilemedim* diye sonradan şaşacağı birine? Müslümanlığına, Hıristiyanlığına, Türklüğüne, Ermeniliğine, Kürtlüğüne, Araplığına bakmadan? Bunları düşünmeye ve korkmaya kalmadan, Gülüş Hanımın habercisi eve vardı. Bir tatar arabası ardından geliyordu.

— Gülüş Hatundur, parayı gönderen. Ölüm döşegindedir. İster ki yeğeni yanında olsun. Bu para sizin içindir. Bundan sonra yaşadığınız zaman her ne kadarsa, yeğenine ayırttığı zahire payının size gönderilmesini vasiyet etmiştir.

Biraz sonra çekilip giden arabanın ve atının arkasından ağlayarak bakmıştı Gülhayat. Akşam inerken yatağına yattığında uyumayıp, o atlıyı ve arabayı halaları savdılsa bile, sabah erkenden yollara düşmeyi fikrine yatırdığı sırada, halalarından biri odaya girmişti:

— Uyudun mu kız?

— Uyumadım hala.

— Konuşalım hele biraz...

— Peki hala.

— Gel kız Huriye. Konuşalım...

İçeri giren öbür hala mı daha çirkin, yoksa şimdi yanında oturan Kübra mı?

— Gitmek istiyor musun kızım?

— Gitmek istiyor musun kızım?

Gülhayat onlara acıdı. Zayıf, küçük, kara, umutsuz ve öbür dünyaya dönük yüzleri kırılgan.

— Evet hala. Ne olur inanın, sizi unutmaya-
cağım. Hep geleceğim. Zengin olduğu için değil.

— Tabii Gülhayat.

— Öyledir herhal Gülhayat.

— Gelirim... Her yaz...

— Gel çocuğum.

— Gel kızım.

— İzin veriyorsunuz demek?

— Onun için gelmedik ki.

— Onun için değildi.

— Ne oluyor halam? Halam?

— Seninle bir şey konuşmak istiyorduk.

— Evet öyle...

— Ne?

— Kız, ananın dinindendir. Binlerce yıldan beri, töre böyledir. Din değiştirmemişse.

— Evet, kız ananın dinindendir.

— Ne demek bu, anlamıyorum. Ne söylüyorsunuz?

— Teyzen sana dinini sorarsa, yani sormazsa önemli değil, eğer sorarsa, sen Nasturi değilsin. Senin dinin ananın dinidir. Seni kandırmadık baskı yapmadık. Töreye karşı gelmek bu. Yapmadık. Hep yanımızda kalacağını sandık biz. Senin yanımızda olman iyiydi. Senin için böyle olmadığı belli. Gülüş Hanıma haber göndermişsin.

— Hala ben...

— Gitmek istiyorsun kızım. Şimdi de istiyorsun.

Kaçmaya kalkıştığını unutmuştu. Onların kendisine engel olacaklarından kuşku duymamıştı. Başını salladı. Önce yavaşça iki koz. Sonra yeniden korktu, isteksiz davranırsa ısrar edeceklerini ve bırakmayacaklarını sandı, sallamaya koyuldu. Hızla... Sallanıyordu. Yönelmiyordu kendini.

— Tamam kızım, tamam çocuğum. Bizimle yaşamak sana ar geliyor. Ağıtçıların kızı olmak istemiyorsun, haklısın. Sürünen insanlarız biz. Kardeşimiz, baban yani, kaçtı buradan. İsteyerek olmamıştık ki. Onu büyütmek için. Sonra da seni... Bizim yüzümüz öbür dünyaya dönük. Bu dünyada kalmak için boyuna ağlıyoruz. Ölümle yaşayanlar arasında bir köprü... Taze toprağı, taze acıyı yeriz... İnsanları ağlatıp teselli ederiz. Bize hiç dokunmaz artık üzüntü. Aslında go-reğimiz yoktur. Ölüsü olmayan korkar, ölüsünü unutan da tiksindir. Seni işimize katmazdık.

— Evet, katmayacaktık.

— Halanla hep konuştuk bunu. İstemiyorduk. Sen ise bizi istemiyorsun. Bunu düşünmedik.

Öbür halası başını sallıyor. Kötü yağın içindeki fitil karanlık ışık saçıyor. Halalarının çizgileri derinleşiyor. Kaç yaşındalar? Gülhayat baktı baktı... Seksen, belki de doksan. Belki de beş yüz yaşındalar.

Anlamıyor anlatılanları. Duymuyor. *Teyzem zengin. Bu evden bir şey götürmem. Anamın işlediği oyaları yalnızca. Teyzeme anmalık veririm. Boş elle gitmek olmaz...*

— Hala, ben sizleri hiç unutmayacağım.

— Bizi unutma Gülhayat. Zengin evidir, unutursun. Ama yine de bazı bazı de ki...

Gülhayat, ağlamaya başlıyor.

— Sus Kübra. Ağıtçı mı yapacaksın kızı?

— Sen sus. Ağlasın. İkimizin ona veremediği, yalnızca canı. Onu üzmediğimizi unutmasın. Unutma e mi kızım? Soyunu sopunu. Ölümü anıştırıyoruz diye, ölümlere aldırmadığımızı sanma. Halalarım var de. Beni kızları bildiler, de. Onların kapıları bana her zaman açık, de. Dünyada yalnız kaldığını düşünme teyzen ölürse. Hiç düşünme.

— Açık bir kapı, Gülhayat.

— Evet hala. Pekli.

— Şimdi uyu artık. Yarın erkenden yollara düşeceksiniz.

— Ama teyzemin adamının haberi yok ki. Çekip giderse?

— Sabah, ezanla gelecek. Seni zorla burada tutacağımızı mı sandın?

Uyuyamıyor. Dönüp duruyor. Halalarını anlamıyor. Sabah kapı çalındığında, yorgun uyanıyor. Evde kimse yok. Bir sahanın içinde karıştırılmış tahin pekmezle, bir Halebi ekmek sofra örtüsünün üstüne konmuş. Yanında, Gülhayat'ın bütün giysileri denk kadar büyük bohçada duruyor. *Mahsus mu gittiler?*

Hiçbir şey yiyemiyor. Bohçanın içinden anasından kalan oyaları, işlemeli parçaları alıyor. Tatar arabasına rahat oturamıyor. Yüreğini koca fareler kemiriyor sanki. Rahat değil. Hani se-

vinç? *Nereye kaçtın?* Yukarı mahalleyi arkalarında bırakırken, bekçiyi görünce, arabacıya haber vermeden atlıyor, toza toprağa bulanıyor suratı. Burnu kanıyor.

— Emmi... diye bağırarak koşuyor bekçiye. Emmi, halalarırma der misin? Gülhayat bohçasını beğenmediğinden götürmemiş değildir. Size kalşın dedi, der misin?



Yatsıdan sonra eve vardılar. Araba dışarıda durdu. Gülhayat'ı teyzesinin istediği haberini getiren atlı, küçük kapıyı açıp içeri girdi. Gülhayat tatar arabasından indi. Ne yüksek bir duvar bu böyle. Sokak koca koca taşlarla döşeli. Hiç tozu olur mu bu evin?

Bir kadın çıktı dışarı. Şişman. Gözleri sürmeli, kaşları rastıklı. Teyzesi bu olmalı. Sevindi Gülhayat. Halalarının kuruluşundan usanmış.

— Teyzem... Sarılmak istedi.

— Ben teyzen değilim. Bu evin bir horantasıyım.

Gülhayat'ın elini tutuyor. Avluda yürüyorlar. Dünya kadar büyük görünüyor gözüne avlu. Ötelerde ağaç gölgeleri seçiliyor. Büyüklüğü belli değil ağaçlığın. Çünkü derin kara bir koyuluğa dönüşüyor. Kadın onu büyük bir lamba yanan yere sokuyor. Duvarın bir yanı boydan boya ocak. Altında odun ateşi yanıyor, üstünde beş ayrı mazgal. Böyle bir şey mi olur? Beş mazgala gerek duyulur mu? Eski evde bir günden bir güne yemek için ocak yakılmadı. Çimmek için de yakılmadı zaten. Gülüş Hanımın gönderdiği erzakı satardı halaları. Nasılsa her zaman yemek verirlerdi onlara. Çimmek için hamama giderlerdi. Para vermemek için, gelin hamamı kapatıldığında, yahut birinin adağı olmuş da fakir sevindirmek için hamam tutulmuşsa, o zaman. Sonbaharda sık sık, kışın hemen hemen hiç yıkanmazlardı. Yazın hamam gerekmezdi.

İstedigin zaman bir helke suyu başından aşağı boşaltırdın. Kuyudan sıra kapar, su bulursan.

Tavalar kazanlar duvara asılı. Tavana kadar kat kat yükselen raflarda boy boy kapaklı, kapaksız sahanlar, tencereler. Gülhayat inanamıyor gözlerine. Bu kadar çok şeye gerek olur mu?

Kadın, sabunlu sıcak bir bezle yüzünü sert sert ovalıyor. Ağzı burnu birbirine karışıyor. Gözleri yuvalarından içeri göçüyor. Kesin ağzına akmıştır... Burası iyi bir yere benzemiyor.

Dur cadı, dur. Ne yaptım ben sana?

Duruyor öylece. Kadının örgülerini çözmeden saçlarını tepeden yol yol ayırıp bakmasına katlanıyor.

— Uff... Başın sirke dolu kız. Gebermeyesice. Seni Hanımın yanına böyle salmak doğru değil ama... Neyse, çık görün. Bir yana sürünme. Sonra paklayalım bir güzel.

Merdivenin başına götürüyor Gülhayat'ı.

— Yukarı çık. Hayatı sonuna kadar yürü. Hiçbir kapıdan dalma. En sondaki kapıdan gireceksin.

Gülhayat kımıldanmadı. Sesini çıkarmadı. Başı önüne eğik.

— Çık dedim sana kızım, sağır mısın?

— Bohçamdan bir şey alacağım. Bohçam, nerede bohçam?

Ağlıyor. Yittiyse bu koca yerde?

— Ağlama kız. Sonra alsan olmaz mıydı?

Bu kadarcık hoşgörü yetiyor Gülhayat'a. Mutfağa seyirtiyor. Ardından kadın. Bohça mutfak kapısının önünde.

Aklında hep o ilk gördüğü güzelliği ve ışıltısıyla kalacak olan kadifeli odaya adımını attığı anda gözleri kamaşıyor. Odanın hayata bakan duvarında üç, evin öbür yüzüne bakan duvarında beş pencere var. Pencereilerin önünü çevreleyen sekinin üstü çağla yeşili, sırma işlemeli kadife minderlerle kaplı. Perdeler de aynı kadifeden, onlar da işlemeli. Minderlerin üstüne atıl-

miş yastıklar lacivert, pembe, mor kadifeden. Üstüne kelebekler, arılar, çiçekler resmetmişler. Gülhayat sonradan teyzesinin kılaptan işlemeli ceketlerinin bu yastıkların renginden yapıldığını görecektir ve güzellikleri karşısında soluksuz kalacak.

Hayatın karşısındaki duvara dayalı yüksek döşekte yatan kadın:

— Geldin mi çocuğum, diye soruyor.

Kapıda duruyor Gülhayat.

— Gelsene kızım. Sarılmayacak mısın teyzene? Yoksa bana haber gönderen, teyzemi özledim diyen kız başkası mı?

Yavaş yavaş yürüyor Gülhayat. Mavi atlas yorganın altında yatan kadın zorlukla doğruluyor. Yanında oturan yaşlı bir kadın, hemen koltuk altlarından tutup yukarı çekiyor hastayı. Baş yastıklardan yükselince, hemen yana düşüyor.

İnce, mavimsi bir el uzanıyor yorgandan dışarı. Buz gibi. Gülhayat öpüp başına koyuyor.

— Çok yoruldu mu kızım? Açsındır üstelik.

Başını sallıyor. Ama aç değil.

— Böyle yorgun yorgun, aç aç seni görmek isteyen teyzene darılma olur mu? Kalkabilseydim, ben gelirdim. Bacımın andacını hemen görmek diledi gönlüm. Sonra konuşuruz, vadem yeterse...

Vadesi yetmezse ölürse, sahlıplorl halalarını çağırırlarsa ağıtçı olarak... No çok para verirler.

O akşamki teyzesinden aklında kalan şey çok değil. Tavanın yüksekliğini, tahta oymaları, girintilerdeki mineli lambaları, yerdeki gökkuşağı gibi halıyı, oymalı ve sedofll rahleleri, kapının yanındaki oyma dolabın içinden ışıklar, saçan gülabdanlıkları, çeşmibülbülleri gördü daha çok. Oda, temmuz güneşine çıkmış gibi gözlerini kamaştırıyordu. Teyzesi yatağa kayarken, atlas yorganın yalımlarının ardından onun dağınık saçlarından bir sürü telin apak yastığın üstüne yapışıp kaldığını fark etti.

İyilik günleriydi o günler. Sonraları, ölümüne kadar hemen her gün yanına gittiği için biliyor. Gülüş Hanım, dertleşeceği kimse yokmuş gibi, belki de küçük bir kıza anlatmak kolayına gittiği için, Gülhayat'a neler anlatmamıştı. Kendini iyi hissettiğinde masallar, çocukluğu, Gülhayat'ın anasının çocukluğu, daha kötü olduğunda ise; kesik kesik de olsa evliliği... İyiliğinde de kötülediğinde de, Yunus Divanı hep yakınındaydı. Haftada bir rengi değişen atlas yorganlarının her biri yüzünü daha bir solduruyor gibi gelirdi Gülhayat'a. Bazen kırmızı bazen sarı ördekbaşı yeşil gümüşü mor... Her renk daha çok solduruyordu sanki. Anlatıyordu, okuyordu, ağlıyordu.

Sana ibret gerek ise
Gel göresin bu sinleri
Gel taş isen eriyessin
Bakıp görünce bunları

Kendini bilmez olmadan az önce, divanı Gülhayat'a verdi.

Gülhayat anlamadı onun anlattıklarının çoğunu. Ama, başka zaman başka kişide olur mu olmaz mı bilinmez, aklında tuttu. Sonradan anlam vermek için.



Döl vermemiş olmanın acısını bütün bir ömür boyu duymuş, sonraları kocasının sandığı bir kızı ve onun ağabeyini bağrına basmıştı Gülüş Hanım. Kız evlenmişti. Oğlan koca bir avukattı. Gülüş Hanım artık ölüyordu.

Bütün umutların kesildiği günlerden birinde, Mahmut Ağa, gündüz vakti selamlıktan bu yana geçti. Karısının başında Kuran okuyan Hâfız Hanıma:

— Yan odaya geç Hatun, dedi. Karıma diyecek önemli sözüm vardır.

Yalnız kalınca,

— Beni bağışla Hatunum, diye Gülüş Hanımın elini öptü.

— Niye, senin bana bir vebalin mi var?

— Vardır. Vardır ve senin tahmin ettiğinden de büyüktür, Hatun.

Ağlamış... Karısının bir elini öpüyor, öbürünü okşuyor, sel gibi yaş döküyormuş.

— Yıllarca kendinde eksiklik bulup, beni dölsüz bıraktığını sandın, Gülüş Hatun. Bağrına taşlar basmaya, bana genç kızlar bulmaya kalkıştın. Fikrimi sual etmeden görücülüğe soyundun. Her karşı çıkışımda, benim hatır saydığımı sanıp daha bir muti, daha bir yakın oldun. Hep eksikli davrandın. Suç sende değildi. İşte... Gençlikte oluyor yanlışlıklar. Sivastopol Savaşı, yaralanma, iyileşince, ölüp çürümek korkusu, hastalıklı bir kadın... Korku... Evlendiğimde biliyordum sana döl döş veremeyeceğimi. Ama gönlüm seni çok sevdi. Sevdim diye kıydım. Sevgimden dolayı üzüntü çekmene bile razı oldum.

Ağlayan, koskoca bir ağadır. Gönlünde bir ferahlık, kurtulmanın sevincini duymamış Gülüş Hatun.

— Anladım... demiş.

Uzun süre gözleri kapalı yatmış. Mahmut Ağa, onun uyuduğunu sanıp kalkacağı sırada sormuş:

— Cevahir denilen kadınla aranızda geçen nedir?

— Anlattıklarımı inanırsan, anlatayım Hatun. Çünkü, senden sonra benim için kadın olmadı.

— Yani aranızda geçen bir şey yoktur.

— Yoktur. Geçmemiştir. Sen onun halini görmedin. Cevahir Kadın, kondini ve oğlunu nasılsa deniz kıyısına atmış bir dağlı karıydı. Üstlerinde bir yamçı vardı. Artakalan her şey sil aklından. Neredeyse çıırılçıplak toprağa serilmişlerdi. Ben onları gördüğümde, karı oğlanın tırnakları yeni sökülmiş elni öpüyordu. Oğlanın güzelliğini gördüm hemen. Benim olsaydı, dedim. Sen de gördün, sen de vuruldun. Aç oldukları belliydi. Osmanlıya bağlı herkes bozulan ordu-

nun önünden ardından dökülüyordu. Hepsi deliler gibi aranıyordu: Yurt, çocuk, ana, yemek, sıcak, dam altı, çalınacak mal, ucuza düşüreceği kadın, oğlan... Aranmayan şey yoktu. Bunlar ise sinmişti. Kadının aklına yardım istemek bile gelmiyordu. Aklı tam başında değildi. Oğlana bir kuruş verdim. Kadın, birden doğruldu, kolumu yakaladı:

— Ağa, dedi. Buralara kadar, bu zalim Osmanlı diyarına kadar gücüm vardı. Oğlumu getirdim. Bir vesileyim ben. Oğlumu yaşatmak gerek. Öcümüzü alacak kimse yok. Kanımızı kim kurutacak, kim yuyacak da kara bahtımızı ağartacak? Yardım et. Bir vesile de sen ol. Yok mu evinde çalışacak bir kadına ihtiyacın? Evin yok mu, karın, anan yahut bacın? Gönlüm tarifsiz kırıktır. Kökümüzden söküldük. Ben artık tutmam ama oğlum körpe fidandır, toprağa alıştır. Onu kurtarmak benim boynuma borçtur. Onu kurtar Ağa. Ben kapıda köpeğin olayım. Başka türlü dönemez. Âhımızı göklerden, topraklarımızdan, yıkık viran evlerimizden, koruluklarımızdan, su başlarımızdan, hayvanlarımızın çan seslerinden, alakargaların tünekliklerinden toplayamaz ki...

Söz anladığı yoktu Gülüş Hatun. Bir dönmek sayıklıyordu; bir öç sayıklıyordu. Osmanlının yıkılmakta olduğundan habersiz. Nasıl anlattırsın? Ne zaman doğrulacak, silkinecek Osmanlı da, yeniden gidecek ağzından düşürmediği o bilinmez diyarlara? Gülüş Hatun böyle perişanlık görmedin sen. Yalnız açlık, yoksulluktan değil. Parça parçaydı sanki. Sen o kadının halini görseydin, aklına gelenleri getirmez kendine acı vermezdin. Dağlı karı, sana yaramazdı. Ceylanpınarı iyiydi. Açıklık sıcak. İlikleri ısınınca, aklını başına toplar, dedik. Gebeymiş. Demedi. Hem niye desin ki?

— Hiç mi kaymadı gönlün ona Mahmut Ağa? Hiç, hiç?

— Hiç, Gülüş Hatun.

— Öyleyse ben ölmeyeyim Ağam.

— Ölme Gülüş'üm. Ölme... Biz birlikte ölüm. Bekle biraz daha. Emir'i evlendirelim. Bir çocuk kucaklayalım.

«Biraz iyileştim. Yatakta oturur oldum» dediği teyzem. «O sırada aklıma geldin. Ben de bacımın kızının kurtuluşuna vesile olayım dedim, yavrum.»

Bunları aklımda tuttum. Odada dolaştım, uyuduğunda bekledim. Perdelere, minderlere, yastıklara, enfiye kutularına, altın lambaya, raftaki her şeye elimi sürdüm. Dolaştım. Akşam oldu, sabah geldi. Bana okumayı öğretmek istedi. Öldü. Yaşasaydı yazıyı da öğretirdi. Okumayı sonradan öğrenebildim, yazmayı hayır.

Gülüş Hanımın Yunus'unu merak ediyordu. Kendini suçlarken Yunus'u bulmuştu. O adamda ne olduğunu Gülhayat öğrenmek istiyordu.

Beş ay Gülüş Hanımla birlikte oldu. Ona Helal Hanımın odasını verdiler. Helal Hanım gittikten sonra da düzenini bozmamışlardı. Sırtına atlas fistanlar, kaşmir ceket diktiler. Mavi kadife ceketinin nakışında kullanılacak simi Halep'ten getirttiler. Nakış vuruluyordu şimdi. Çarşafa girecek yaşta değildi. Kışlık bir maşlah diktiler. Kol yenlerine, yaka kıyısına ipek zırh geçirilmiş.

Gülüş Hanım öldüğünde halalarını unutmuştu. Ağıtçı sokulmadı eve. Ağıtçılar gelip dış kapının önünde dövündüler, saç yoldular, baş yumrukladılar, bağırılarını yırttılar. Emir Boy «Şunlara üç beş kuruş verin, savın!» diye bağırdı. «Gitmezlerse, hepsine sopa çökün!» Gülhayat bu sözlerin kendine söylendiğini sandı. Korktu. Ne yapsınlar? Onlar da yaşamalı. Yoksulluktan bu yaptıkları. Keyiften değil.

Yazın gönderir miydi Mahmut Ağa onu halalarının yanına? Gönderirdi. Ya geri aldırmayı unutursa? Ya artık orada bırakırlarsa teyzesi ölmüş, bağımız kesilmiştir deyip?

Evin her yanını, yazlık bölümü, kışlık odaları, kileri, ahır, sandık odalarını, çamaşırlığı,

hamamlıkları, kadın erkek evin bütün horantasını, tanıyordu. Urfa güneşinin batışını biliyordu. Çevreye bastıran hastalık sarısını, sonra gökyüzünün, bulutların, başka bir sarıya boyanmasını, başka bir dünyada olduğu korkusuyla birlikte, yalnızlık duygusunun yoğunlaşmasını bekliyordu. O yoğunluk belli bir yerde kaç diye emir veriyordu. Kaçıyordu Gülhayat. Bahçeye giriyor, yeşil otların uçlarında kalmış sarılıktan korkmuyordu artık. Rüzgâr bile sarı esiyordu. Dünya, bahçenin sonunda bitiyordu. Karanlık basıyordu. Gülhayat mutfığa gidiyor, Kâhyayı soruyordu.

Emir Beyi ara sıra, eve gelip giderken görüyordu. Zaman zaman konukları geliyordu. Asık yüzlü, pantolonlu, İstanbulin ceketli, paltoluydular. Mahmut Ağanın ve Emir Ağanın konuklarını kılıklarından ayırıyordu. Yollarına çıktığında hemen duvara yanaşıyor, geçiş veriyordu. Emir Ağa, ayda yılda bir Gülhayat'a sesleniyordu:

— Kırk belik, nasılsın?

— İyiyim ağam...

On birindeydi. Yunus Emre Divanını kucaklayıp Kâhyaya sokuluyordu:

— Oku Emmi... Ama öğretene öğretene oku.

Uzun zamanda da olsa, ara sıra azarlasa, başından da savsa, öğretti sonunda Kâhya emmi.

Şimdi de güneş batıyor. Ev biraz değişti o günden bugüne. Cümle kapısının yanındaki ahır, evin öbür yanına taşındı. O yandan sokağa bir kapı daha açıldı. Avlu hayvandan temizlendi. Eski ahır, Helal Hanımı kocasından boşatıp getirdikten sonra, Emir Beyin yönetiminde elden geçirildi. Daha doğrusu yeniden yapıldı. Helal Hanım, «Bu ayaklarla üst katlara varıp inemem» dediği için, yüklü para döküldü. Erkân odası kadar büyük bir odayla, Helal Hanımın yıllardan beri hizmetini gören Alma Kızın odası oldu, koskoca ahır.

Helal Hanımın bölüğüne, onun izin vermediği kimse giremez. O geldikten kısa süre sonra Gülhayat korkunun ne olduğunu öğrendi. Bu, içinde duyduğu eski korkulara benzemiyordu. Dıştan gelen bir tehlikeydi Helal Hanım. Şimdi hatırladığı her şey hüznün. Hüznün ardından başka şey gelmesi gerekirse: o da korku...

Gülhayat'ın, Emir Beyle evlenmesini Mahmut Ağa istedi. Emir Beyle konuşmuş. Kendisine sormadılar bile.

«Karımın vasiyeti vardır: İstedi ki, Gülhayat sana eyal olsun. Gülüş Hatun, size analık etmiştir. Amma, illa evlenmem der isen... Sen bilirsin. Ben verdiğim sözü tuttum, söyledim. Bundan gerisi sana kalmıştır.»

Gülhayat, giyecekleri İstanbul'dan gelen, dolaplar dolusu kitabı olan ve bunları okuduğu söylenen, odasına kadıların, subayların, yaşlı başlı memurların gelip gittiği uzun adamdan çekiniyor. O üst katın efendilerinden biri. O, soru sormazsa yanında ağız açılmayacak biri. Mahmut Ağayla birlikte yemek yiyor, zaman zaman uzun yollara gidiyor, odasında fonograf çalıyor.

Gülhayat teyzesinin son gününe kadar onun her hizmetini gören, Hacer Kadının oğlu Muttalip'i seviyor. Muttalip, ahırın horantasından. Atlara bakıyor. Ara sıra konuşuyorlar. Göz göze gelmeye çalışıyor, gelince, uzun uzun bakışıyorlar. O sıra Emir Beyle evleneceği, çeyiz hazırlığına ve evin düzenlenmesine başladığı haber veriliyor kendisine. Gülhayat, yanlışlık olduğunu düşünüyor. Kimse konuşmadı, fikrin nedir diye sormadı, olmaz bu, diyor. Ama kendi kendine. Muttalip'le konuşmalı; Mahmut Ağadan isterse, verir. Kuşku duymuyor: Mahmut Ağa karısının yeğenini kırmaz.

Ölçüler alınırken, kumaşlar getirilip gösterilirken, akli fikri Muttalip'te. Muttalip başını çeviriyor gözünü yere indiriyor, sanki kaçıyor Gülhayat'tan. Gülhayat hep ahırın oralarda dolanıyor. Fırsatını buluyor «Akşam buluşalım» diyor.

hamamlıkları, kadın erkek evin bütün horantasını, tanıyordu. Urfa güneşinin batışını biliyordu. Çevreye bastıran hastalık sarısını, sonra gökyüzünün, bulutların, başka bir sarıya boyanmasını, başka bir dünyada olduğu korkusuyla birlikte, yalnızlık duygusunun yoğunlaşmasını bekliyordu. O yoğunluk belli bir yerde kaç diye emir veriyordu. Kaçıyordu Gülhayat. Bahçeye giriyor, yeşil otların uçlarında kalmış sarılıktan korkmuyordu artık. Rüzgâr bile sarı esiyordu. Dünya, bahçenin sonunda bitiyordu. Karanlık basıyordu. Gülhayat mutfağa gidiyor, Kâhyayı soruyordu.

Emir Beyi ara sıra, eve gelip giderken görüyordu. Zaman zaman konukları geliyordu. Asık yüzlü, pantolonlu, İstanbulin ceketli, paltoluydular. Mahmut Ağanın ve Emir Ağanın konuklarını kılıklarından ayırıyordu. Yollarına çıktığında hemen duvara yanaşiyor, geçiş veriyordu. Emir Ağa, ayda yılda bir Gülhayat'a sesleniyordu:

— Kırk belik, nasılsın?

— İyiyim ağam...

On birindeydi. Yunus Emre Divanını kucaklayıp Kâhyaya sokuluyordu:

— Oku Emmi... Ama öğrete öğrete oku.

Uzun zamanda da olsa, ara sıra azarlasa, başından da savsa, öğretti sonunda Kâhya emmi.

Şimdi de güneş batıyor. Ev biraz değişti o günden bugüne. Cümle kapısının yanındaki ahır, evin öbür yanına taşındı. O yandan sokağa bir kapı daha açıldı. Avlu hayvandan temizlendi. Eski ahır, Helal Hanımı kocasından boşatıp getirdikten sonra, Emir Beyin yönetiminde elden geçirildi. Daha doğrusu yeniden yapıldı. Helal Hanım, «Bu ayaklarla üst katlara varıp inemem» dediği için, yüklü para döküldü. Erkân odası kadar büyük bir odayla, Helal Hanımın yıllardan beri hizmetini gören Alma Kızın odası oldu, koskoca ahır.

Helal Hanımın bölüğüne, onun izin vermediği kimse giremez. O geldikten kısa süre sonra Gülhayat korkunun ne olduğunu öğrendi. Bu, içinde duyduğu eski korkulara benzemiyordu. Dıştan gelen bir tehlikeydi Helal Hanım. Şimdi hatırladığı her şey hüznün. Hüznün ardından başka şey gelmesi gerekirse: o da korku...

Gülhayat'ın, Emir Beyle evlenmesini Mahmut Ağa istedi. Emir Beyle konuşmuş. Kendisine sormadılar bile.

«Karımın vasiyeti vardır: İstedi ki, Gülhayat sana eyal olsun. Gülüş Hatun, size analık etmiştir. Amma, illa evlenmem der isen... Sen bilirsin. Ben verdiğim sözü tuttum, söyledim. Bundan gerişi sana kalmıştır.»

Gülhayat, giyecekleri İstanbul'dan gelen, dolaplar dolusu kitabı olan ve bunları okuduğu söylenen, odasına kadıların, subayların, yaşlı başlı memurların gelip gittiği uzun adamdan çekiniyor. O üst katın efendilerinden biri. O, soru sormazsa yanında ağız açılmayacak biri. Mahmut Ağayla birlikte yemek yiyor, zaman zaman uzun yollara gidiyor, odasında fonograf çalışıyor.

Gülhayat teyzesinin son gününe kadar onun her hizmetini gören, Hacer Kadının oğlu Muttalıp'i seviyor. Muttalıp, ahırın horantasından. Atlara bakıyor. Ara sıra konuşuyorlar. Göz göze gelmeye çalışıyor, gelince, uzun uzun bakışıyorlar. O sıra Emir Beyle evlenecoğı, çoyız hazırlığına ve evin düzenlenmesine başlandığı habör veriliyor kendisine. Gülhayat, yanlışlık olduğunu düşünüyor. Kimse konuşmadı, fikrin nedir diyo sormadı, olmaz bu, diyor. Ama kendi kendine. Muttalıp'le konuşmalı; Mahmut Ağadan ıstorsö, verir. Kuşku duymuyor: Mahmut Ağa karısının yeğenini kırmaz.

Ölçüler alınırken, kumaşlar getirilip gösterilirken, akli fikri Muttalıp'te. Muttalıp başını çeviriyor gözünü yere indiriyor, sanki kaçıyor Gülhayat'tan. Gülhayat hep ahırın oralarda dolanıyor. Fırsatını buluyor «Akşam buluşalım» diyor.

Gece, yattığı odadan çıkıp avludan öbür yana geçtiği sırada, daha ahırın kapısına erişmeden, kendini koca gövdeli Helal Hanımın kollarında buluyor. Helal Hanım art arda iki tokat patlatıyor yüzüne. Tanrım, ne tokatlar. Yere düşüyor Gülhayat.

— Benim ağamı atlatacak kızı yaşatmam. Önce gözünü oyarım. Sonra etlerini dilim dilim keserim.

Yapar. Yanakları parmaklarının iziyle dilim dilim kesilmiş sanki.

Muttalip'in, ağzı ve elleri bağlı olarak bir atın üstüne heybe gibi atıldığını, ahır uşaklarından birinin ardında kapıdan çıkarılıp götürüldüğünü sanıyor. Her yan duman, seçemiyor pek.

Ertesi sabah yüzünde kalan izlerden utandığından odasından çıkmıyor. Dört gün sonra Helal Hanıma rastlayacağı korkusuyla sine sine çıktığında kimse engel olmuyor kendisine. Muttalip de, Hacer Kadın da evde değiller.

O gece son kez, gördü mü görmedi mi, kuşkuda.

Emir Bey olanları biliyor muydu, yoksa habersiz mi? Haberi varsa neden bilmiyor gibi durmuş, her zaman iyi davranmıştı Gülhayat'a?

Bir küçücük siga bile...

Sigaya çekmemişti. İma etmemişti. Emir Beyi sevemediyse bunun bir nedeni var: Onun bacasına duyduğu inanılmaz bağlılık.

Yunus, sen ne demiştin?

Ayrıksu nesne tutmuşam

Bildiklerim unutmuşam

Canımı aşka atmuşam

Anda ne buldum bilmezem

Kalamaz artık bu evde. *Gülhayat Hanım bu evde hizmetçidir.* Burada, kendisinin daha çok hakkı olması gerektiğini düşünmek istemiyor. Düşünen olurdu ama, parada pulda gözü yok Gülhayat'ın. Adam uşak toprak hayvan ağaç ve gönül eğlencesi yok. Çünkü Yunus anladım, gönüm kendiliğinden dünya malını yoksadı:

Varam ben dostu kul olam

Her dem açılan gül olam

Kocasında gözü yok. Malında mülkünde gözü yok.

Bana kaç yıl kocalık yapan adam payitahtlara gittiğinde, şimdilerde vatanım dediği yerlerle, toprağım dediği buradaki toprakları kurtarmak için uğraşadurduğunda, onun oğulları ben olmasam akılsız Helal Hatunun elinde neydiler bugün? Oraya gittiyse, çocukları benim elimde diye gönül rahatlığıyla gitti. Anası kaçmış çocukları yine o anaya bıraktıysa, güvendiğinden bıraktı. Yumuşaktır yüreği. Doğru. Ama ondan değil, güveninden. Ardının rahat olduğunu bilip gitti. Burada türlü türlü millet içinde, işgalde kalan bendim. Kalan, çocuklarının üstüne kapanan.

Bütün bir geçmişin Nevnihal Hanım için önemi yok. Çocukların, ev halkının korunması nedir, nasıl olmuştur, aklına gelmeyecek.

Tanrı tanık: Dönüp geldikten sonra, dört yıl içinde Gülhayat'la bir kez yalnız başına konuştu Emir Bey. Nevnihal Hanımın doğum yaptığı gece. Aşağıda mangalın ateşinin korlaşmasını beklerken... Beli kuşaklı ev elbisesiyle yanaştı, çok yakınında durdu.

— Yanakların pembeleşmiş Gülhayat Hanım, niye uğraşıyorsun?

— Hanımın odasına götüreceğim mangal: Kömür iyi yansın, marsık kalmasın diye beklerim Ağa.

— Nasıl buldun Nevnihal'i, Gülhayat Hanım?

Dört yıl oldu geleli. Şimdi mi merak ediyor bunu?

— Böyle soru bize sorulmaz Ağa. Evin horantasına bu soru sorulmaz.

— Sen evin horantası değilsin. Sen çocuklarımın anası... Seni üzüyor mu Nevnihal?

— Estağfurullah. Size layık hanımdır, hatırnazdır, gönül yıktığını görmedim.

— Ya, öyledir benim karım. Ona çok iyi davrandın. Sen, soylu bir insansın. Bu çocuk, bu çocuk onun için önemli.

— Çocuğun önemsizi olmaz Ağa. İnşallah hayırlı haber getirirler tez zamanda.

— O iyi haberi bana sen getir, Gülhayat.

— İyi haberi kimin getirdiğine bakılmaz. Habere bakılır...

Büyük oğlunu, Batu'yu, Tarsus'a gönderirken «Ey Ana sen ne dersin» diye sormak aklına gelmedi Emir Beyin. Şimdi, karısı ölecek diye korkulara düştüğünden gördüğü her ele sarılıyor, Emir Bey, dilerim, sen bu acıyı görmezsin.



Karanlık bastıktan sonra kızıyla birlikte yatıkları odaya girdi. Ortalarda dolanmak, göze çarpmak istemiyor. Biri bir soru sorsa, yapılacak bir işten söz etse, en kötüsü, Helal Hanıma rastlasa, hüngür hüngür ağlayacağını biliyor. Bu büyük evde akşam yemeği telaşının olması şimdi işine yarıyor. Kimsenin kimseyi merak edecek hali yok. Nice zamandan beri yatağını üstüne serdiği sedire oturuyor. Lambayı yakmak istemiyor. Bakmadan görüyor: Ayağının altında enine uzatılmış baklavaları, kalın çizgileriyle Antep kilimi. Renkleri koyu, şimdi seçilmiyor. Sedirin üstünde, kim bilir hangi ırgat kızın çoyizimdir, diye özenerek işlediği beyaz patiska örtü. Eteklerine kaneviçeyle kırmızı güller, mor sümbüller nakşedilmiş. Gülebilir. Kırmızı bir bahçe gülüyle, bayırın sümbüllerini gönlünün isteğine bırakan o uzak, adı bilinmez kıza gülebilir. Kışın çiçeğiyle baharın çiçeğini birleştirmiş. Ah benim kırmızı gülüm, mor sümbülüm. Hüsra'nın biraz kalın telli, dümdüz, karalığı maviye bakan, hızlı uza-yan saçlarını, onun gül kokusunu duydu. Bir daha görebilecek miyim? Arar bulur mu gelin olurken? Benim anam şurada bir günlük yolda. Çağırın gelsin der mi, pasavanı olan bir ırgat bulup? Nereye gideceği belli. Öğrenir hemen Emir

Bey. İlk kaçtığında da oraya gidiyordu. Ama savaş her yanı tutmuştu. Kadının bir başına yollara düşmesi akılsızlıktı. Akılsız Gülhayat. Bahtsız. Gül... Hayatmış...

Akşamın yüksek sesleri yitince, büyük mutfağın yanındaki sofada yemeklerini yiyen hizmetçilerin mırıltıları geldi kulağına. Yarın konu kendisi olacak. Her an kapı açılacak, Nevnihal Hanımın çağırdığını haber verecek biri gelecek sanıyor. Boyuna Nevnihal Hanımla konuşuyor: Bir eski kocasından yakınıyor, bir onu yüceltiyor. Bir sitemler yağıdırıyor, bir buz gibi kaskatı duruyor karşısında. Onun sözlerine sorularına cevap vermeden ayakta bekliyor, neden sonra «gideyim mi artık» diye sorup oda kapısını vurarak kapıyor.

Kimse gelmiyor. Oturduğu yerden bahçe görünmüyor. Zaten dutlar kapar diğer ağaçları. Bir perde gibi.

Kızıma iki satır yazabilseydim...

Teyzesi öldükten sonra, varlığını herkes unutmuş gibiydi. Hizmetçi değildi, ama evin efendilerinin önemsedığı biri de değildi. Hep ortalarında. Kimse, şunu öğrensin şu işi yapsın demiyordu. Öyle, yuvarlanarak, farkına varılmayarak, ama horlanmayarak büyümüştü. Tek kazancı okumayı öğrenmek. Yunus uğruna. Yazmayı öğrenseydi bile işe yaramaz. Hüsra unuttu, yeni harfleri öğrenirken eski yazıyı. Babasına ya da analığına mı götürürdü? Nevnihal'i analık olarak düşününce yüreği kıyıldı. Belki çekip alırlar mektubu çocuğun elinden. Öyleyse... Varsın Hüsra'nın anası, kızını ardında bırakıp kaçmış olsun. Emir Beyin ardına düşmeyeceğine inansa, kızı da götürecektir. Emir Bey, bey olduğu için artlarına düşmek zorunda. Yalnız kaçmaktan başka çıkış yok. Üstelik gideceği yer Türkiye dışında. Bir küçük çiftlik. Emir Bey mihri müccelo yazdırdığı için, boşadığı günden beri çiftlik Gülhayat'ın. Hali nedir bilmiyor. Oradan para gelir mi, işlenir mi, ne ekilir, ne dikilidir onu da bil-

miyor. Emir Bey bunları bilmez belki. Helal Hanım, Gülhayat'ın sorduğunu öğrenirse tekmeyle döver.

Yüreğini biraz rahatlatan halasının Hüsra'ya çok bağlı olması. Babası çekip gittiğinde, ardından mebus seçildiğinde, sonra Ankara'ya geçtiği için gelemediğinde, Hüsra evin bir tane sultanıydı. Helal Cadısı bir dediğini iki ettirmedi.

Hüsra analığına bağlansın, sevsin onu. Anasının kaçıp gitmesi dışında acı çekmesin. Yüreği sıcak olsun, kin tutmasın.

Aklı bunlara yatınca, yazmayı bilmediğine sevindi. Bilse, gerekmediğine ne kadar kail olsa yazar belki. Bilmiyor, yazamaz. Mahmut? Mahmut başını egecek. Kimlere vermek zorunda olmadığı hesaplar verecek? Mahmut'un yüzünün sıcak olması iyi. Gülmeyi sever. Deliliği yaşından geliyor. Sıkılmaya fazla dayanamaz, unuttur. Anaya muhtaç değil çünkü. Batu? Batu yıllar önce alınmıştı elimden. Ardından döktüğüm yaş yeter. O, anasız babasız olmaya alıştı bile. Yaşıyor.

Derdi Hüsra... Önce, babayı bilmemişti. Şimdi anasız kalıyor. *Ey kader... Ölüm getirmesen de dilediğine, ayrılığı tohum gibi saçıyorsun. Benim talihsiz kızım.*

Hüsra annesiyle hep oyunlar oynadı. Gülhayat çocukluğunda nelerden yoksun kalmışsa, onları kızıyla birlikte yeni yaşıyordu. Emir Bey yoktu, rahattı. Ara sıra Helal Hanımın siniri tutmasa, Ermeni varmış, Fransız gelmiş, boğuşma başlamış, Urfa kurtulmuş aldırmıyordu. Helal Hanım uzaktaki ağasına ve burnunun dibindeki Kâhyaya danışmadan iki sözle tarlalar bostanlar satıyordu. Avucuna altın sayılmasından hoşnut oluyordu. Mahmut Ağanın, onun babasının atasının yüzlerce yılda, çalı üstüne çalı, kuruş üstüne kuruş koyarak oluşturduğu onca toprak yok pahasına gidiyordu. Ne o Kâhyanın saç baş yolmasına aldırıyor, ne de Emir Bey, adamın mektuplarını önemsiyordu. Emir Bey gelmiyor, malı-

nı aynı paraya geri alabilecekken almıyor, bacısına iki satır yazıp «kendine gel,» demiyordu.

Helal Hanım Hüsra'ya sandıklar açtırdı: Şam ipekleri, hakiki Musul müslinleri, Bursa bürümcükleri, Urfa yavaşakları, altın gümüş kılaptan çileleri, burma altınlar, oymalı kalem işleri, dal kordon, örme gümüş... Bir sürü hülliyyat attı içlerine.

Emir Beyin İstanbul'a gitmesinden kısa süre sonra, İstanbullu bir kızla evlendiği haberi geldiğinde bir zaman, yerde mi gökte mi olduğunu bilemeden dolaştı Gülhayat. Evde değildi. Ya toprakta, ya gökyüzündeydi mekânı. O kadının hemen geleceğinden, kendisini çocuklarından koparıp kapı dışarı edeceğinden korktu. Ardından kızın geçkin olduğu haberi erişince korkusu büyüdü. Zalim olur bunlar. *Tanrı yüzüme bak. Hemen çocuğa kalsın...*

Hizmetçilerin ahır uşaklarının ırgatlarını Gülhayat'a davranışları o günlerde değişmeye başladı. Yüzyüze geldiklerinde artık yol vermiyorlardı. Giderek onlar yol beklemeye başladı. Yemeği unutuluyor, tepsisi hazırlanmıyordu.

Bunları anlamlandıramayabilirdi. Artık akıl sormaz, yol yordam danışmaz olduklarını fark edince oturdu, hesabını yaptı. Kızın fistanlarını, oğlanların çamaşırlarını, gömleklerini kendi dikmeye başladı. Yemeğini beklemoz oldu. Gitti mutfağın yanındaki sofada kurulan sofratahtasının başına oturdu. Kızını bir yanına, oğlanları öbür yanına aldı.

Gelmediler Urfa'ya. Emir Bey, ardından da karısı Ankara'ya geçtiler, denildi. Sonraları belli belirsiz laflar dolaştı ortalıkta. Gülhayat'a bunu sormak yakışmazdı. Anladığı kadarıyla, Emir Beyin durumu sallantıdaymış. Ona kızarlarmış...

Yalnız geldi. Batu'yu aldı, Tarsus'ta Koloj diye bir okula yazdıracağım, dedi. Urfa'ya dönmeye niyeti var mıydı yok muydu, açığa çıkmadı. Üç gün Kâhyayla kapandı bir odaya. Bir gün de Helal Hanımla. Atına bindi gitti. Bir hafta gö-

r nmedi, sonra döndü. Mahmut'la H sra'yı  a-
 ırdı yanına. Yarım saat sonra geri gönderdi.
«Ne konuştu» diye sorduğunda,  ocuklar «Hiç»
dediler. «Okullarımızı sordu.  alışın, dedi.  pt .
Annenize benden selam edin...» dediler. Ertesi
sabah, er vakitte atına atladı. Ardında yeni karı-
sına olmalı, yiyecekten kumaştan, iki katır yükü
arma anla çekti gitti.

Dönüp gelişleri, o gidişten bir yıl sonra.

Çocuklar koşarak gelip haber verdiklerinde,
Çamaşır asıyordu.

Dizlerinin ba ı çözüldü.

E rili in koyasın

Doğru yola gelesin

Kibr   kini  ıkargil

Erden nasip alasın

Yunus gelince, korkusunu yenebildi. Yunus
yanında yürüdü, kolunu destekledi. Kadını ar-
dından gördü. Baktı Yunus gitmiş. *Be enmeye-
ce im*, dedi o zaman. *Be enmeyece im. Nasılsa*
o da beni be enmeyecek. D şmanlı ımız alnımız-
da yazıdır...

Sırtında uzun, beli kemerli kaşmir bir yeşil
ceket. Aya ında uzun pantolon etek. Ceketiyile
aynı renkteki ipek örtüsünü sıkma baş ba lamış,
uçları ardında upuzun salınıyor. Elleri ceplerin-
de şaşkın, biraz ürkek duruyor. Gülhayat, kadı-
nın gözlerini görünce şaşıyor: Kara gözlü. Ne-
dense kafasında hep sarışın, açık renk gözlü ola-
rak düşünmüş onu. Çenesi k  k, sivri. Teni
buğday.  irkin diyemedi, güzel de...

 rt s n n uçlarını çenesinin altından yana-
 ına doğru çekiştirdi, ucunu sokup sıkıladı. Emir
Beye seslendi:

— Hoş gelmişsiniz A a.

Nevnihal'e döndü sonra:

— Hoş gelmişsiniz Hanım... Evinize sefalar
getirmişsiniz.

Olmaz yerde görseydik bile bilirdik birbiri-
mizi. *G z düşmanını bilir*, demişler.

Emir Bey kadının kolunu tuttu:

— Bu Gülhayat Hanım. Batu'nun, Mahmut'un, Hüsra'nın anası.

— Tahmin etmiştim efendim. Hoş bulduk.

O kadar. Nevnihal Hanım, kollarını salladı öne arkaya. Tedirgin. Bunlar, bizim gibi ellerini birbirine bağlayıp göğsünün hizasında saatlerce tutmaya ve kımıldanmamaya alışmamış. Arada, konuşulmamış kinimiz var. Benim korkum var üstelik. İstemez beni. Görünmek olmaz gözüne. Kuş olup uçacaksın, gölge olup kaçacaksın Gülhayat. Toprak' olup örteceksin gözünü.

Apaçık ortada: *Korkunun ecele faydası yok.* Hangi ana, çocuklarına sonuna kadar sahip olmuş? Yine de şanslı say kendini. Önce kırıp dök, sonra *üçten dokuza boş düşersin*, diyen kocanın yüzüne gül, evini bırak. Sokağa çıkar çıkmaz, sokağa böyle çıkmanın çok başka bir şey olduğunu anla. Bozgun Osmanlı, her yanın İngiliz, Fransız... Bileğine güvenen, eline bir silah alıp yollara bellere dizilmiş. Değil insanı, yer değiştiren gün ışığını bile vurmak için kinlenmişler. Gidemezsin elbet. Kalırsın orta yerde. Koltuğunda bohça, yüzüne güldüğün adamın önünde gözünün yaşını sel edersin:

— Ayaklarının altını öpeyim. Bir kötülük etmedim. Adına kir bulamadım. Alma nikâhına. Yine de istersen bir atalık edersin. Çocuklarımdan ayırmazsın. Bırak, kul olayım kapına. Ne istersen yaparım. Boğazımdan başka şey verme. Yoluna durmam, gözüne bakmam, soru sormam, içimden bile kınamam... *Ağam...*

İşkence bu. Bu beklemek... İki dudak arası, bütün bir kader. *Ne biçim bir hukuk bu, Ey Muhammet?*

— Ört başını. Gözüme de hiç görünmemeye bak.

— Sağ ol. Sağ ol Ağam...

— Çekil git şimdi.

Sevinç mi çağılıdatıyor ağıldını, haksızlık mı? Ağlarsın. Hakkını almayı bilseydin daha mı az ağlardın? Can, tende ne kadar süre için gerektir ki?

Kaç sokak geçti, kaç dönemeç döndü, kaç kapının üstündeki demir süslemeler aynı anda ağardı. Yüksek pencerelerin sokağa uzanan cum-baları diplerindeki karanlığa söz geçiremez oldu, farkında değil. Başını kaldırıp gökyüzüne bakıyor ara sıra. Kaypak koyu mavilik açılıyor. Bir yerden düşüyor gibi. Yürüdüğü sokak birden bitiyor, bir yangın yerine açılıyor. Başka yerden gidemezmiş gibi, yürüyor kalıntının ortasına doğru. Tam karşıda güneşin kızılı. Dümdüz bir çizgi bulutların alt sınırı. Işık bulutları yukarı itiyor sanki. Üstleri mor. Işığın vurduğu yerlerde ise kırmızı, sarı. Duruyor.

Tanrı... Ne güzel yaratmışsın dünyayı. Neler eklemiştin. İnsanın akli almaz. Bulutlardan birini ata benzetiyor. Sıçırıyor üstüne. Koşturuyor. Soluğu kesiliyor, altındaki atın soluğu ise güçleniyor. Neden sonra, atın artık dayanamayacağına, çatlayacağına inandığında, gemlerine asılıyor. Duruyorlar. Gözlerini açıyor. Bulutlar bembeyaz. Başını eğiyor. Ayakları taşa, moloza gömülü. Çevresini saran ışık gerçek değil hâlâ. Frenkincirinin kabuğu gibi alaca yeşil, alaca sarı, alaca mor... Dünyayı güzel yapmayı becermişsin ama insanı becerememişsin Tanrı. İçlerine yalnızca güneşi koysaydın yeterdi. Işıksızlığı niye kattın?

Ne yana gitmesi gerekiyor? Sokaklar boş daha. Çocuklar fırlamamış. Sümbülüm uyanmamıştır. Erkekler işliklerini açmaya gidiyor. Hizmetçiler, çamaşırcılar yollara dökülmeye başlamış.

Bir başka sokağa saptı. Karşıdan dört kişilik bir erkek topluluğunun geldiğini görünce, çarşafının çene altında birleştirdiği uçlarını daha sıkı tuttu. Yüzünü duvara döndü, bekledi. Geçtiler. Döndü, yanağını duvara dayadı. Bir serinlik duydu. Yanağıyla yüreği arasında bir ferahlık çizgisi oluştu. Gövdesini duvarın taşıması ve taşın serinliği hoşuna gidiyor. Küçülmeyi özledi. Hep bu duvarın içinde kalabilecek küçücük bir böcek olabilse.

Kaçmama alıştılar. Nevnihal Hanım aratmadı. Ne akşam, ne gece. Yanılmamış Gülhayat. Ki ni gerçekmiş. Şimdi, ardımdan da aramazlar. *Nasılsa dönüp gelir*, derler. *Gelmeyeceğim*. Hüsra ağlayacak. *Öldü*, desinler. *Kalanlara selam olsun*.

Başını, dayadığı duvardan âdeta kopardı.

— Hasta mısın Bacı?

Bir erkek, eğilmiş yüzüne bakıyor. Çok yakın.

Hasta mıyım? Hayır hasta değilim, sağlamım.

Tanır diye korktu. Kaçar gibi yürüyor. Ayak kabısı taşların üstünde kayıyor. Ara sıra yüksek duvarların çıkıntılı taşlarına tutunuyor. Eli bir kapıya gelince hemen çekiyor. Ne kadar çok söz bıraktım ardımda. Kimse, nedenini anlamayacak. Bir, Nevnihal Hanım. O da anlatmaz. Söyleyememenin yürek ağırlığını ben çekmeyeceğim. O çekecek. Çeksin. *O da acı çeksin*. Yüreğindeki bu kin ne zaman doldu? Yücede kim varsa, haset toplar üstüne. Duman en çok yüksek dağların başında birikir...

Kader, sen varsın...

Olmasa, kendini denizin kıyısına zor atmış bir dağlı karının oğluna Mahmut Ağanın tükenmez mülkü mü düşer? Mahmut Ağanın aklına gelmedi, karısının tek yakınına ölüm var, ayrılık var diye üç evlek toprak, boş on ağaç bırakmak. Nasıl bir güvendi Emir Beyo duyduğu, nasıl bir bağlılıktı ki, Gülhayat'ı onunla evlendirdince, hiçbir derdi kalmayacağını düşündü.

O günlerin Emir Beyi... İki ayrı adam o. Biri, kışları İstanbullu yahut redingotlu, reye pantolonlu, altın köstek, elmas kol düğmeli, tozluklu, getrli, sert yakalıklı, bu eve yakışmayan avukat. Öbürü, doru donlu atın üstünde, sanki sırtına başka şey geçirmemiş gibi çerkes cepkenli, külot pantollu, gümüş kırbaçlı bir ağa. Gülhayat bazen bu, kızıl saçlı gök yeşil gözlü ağaya dokunmak isterdi. Yanına varıp atının başını okşa-

mak, yanağını onun üzengiye sokulu bacağına dayayıp sürtünmek. Ama o kadar. Muttalip'i hatırlardı hemen. Onun gözlerinde ışık halka halka derinleşirdi. Kuyuya benzerdi, içine bir taş atmışsın gibi kara kara, ama her kara yuvarlağı bir başka ışıkla ayrılan halkalarıyla. Neredeydi? Hangi taşın altında, yahut dağın ardında?

Aralarına kimse girmese bile, yakışık almazdı gönlünden geçen şeyi yapması. Zaten uçuverirdi. Rüzgâra katılmış bir solukluk koku gibi. Bekler, bakardı. Helal Hanım elinde gümüş üstüne altın kelim çekmeli Mekke taşı, ağasının ardından su döker dualar ederdi. Emir Bey karısına bakmadan, bazen Batu'yu, bazen Mahmut'u önüne alıp denetime çıkardı. Haftalar sürdüğü olurdu bunun. Ne zaman döneceğini söylemezdi. Sormak yakışık almazdı. O gittikten sonra Helal Hanım mutlaka bir bahane bulur, tatsızlık çıkarır, hizmetçilerden birkaçıyla birlikte, Gülhayat'a da dayak atardı.

Sürdü gitti bu. Yıllarca. Yaşamının akışını bozan olay yine Helal Hanımdan geldi. Helal Hanım Hüsra'nın doğduğu günlerde yine kızgındı. Evi kırıp geçiriyordu. Gülhayat'ın lohusalığının on yedinci gününde, neye kızdıysa kızdı. Gülhayat'ın saç örgülerinden birini dibinden kesti.

Gülhayat, bütün gün ağladı. Odadan çıkmaya korktu. Avluya fırlatılan saç örgüsünü gece arayıp buldu. Emir Bey döndüğünde, elinde kesik beligi:

— Şurama geldi artık, dedi. Bacınızdır. Büyüğümdür. Saygıda kusur etmem. Ama şurama geldi. Çünkü zulmü çoktur. Bakın yaptığına?

Örtüsünü açıp kesik saçlarını gösterdi. Sonra da sakladığı beligi.

Aptal... Aptal...

Niye beklemedin kocanın dönmesini, niye bir beligin kesildiğinde, öbürünü ona göstermek için saklamak yerine, o yılgınlıkla öbürünü de sen kestin?

— Gülhayat, saçını kesmek için bahanedir bu. Benim bacım öyle şey yapmaz.

Yitiriyor kendini Gülhayat.

— Bahane ha? Senin bacın, delinin biridir. Hastadır. Tımarhaneye kapatılması lazımdır senin bacının... Sen kapıdan çıkarsın, o kinini üstümüze kusmaya başlar. Herkesi sıra dayağından geçirir. Çünkü o... Çünkü... Hayır, söyleyemiyor. Gel Yunus. Yanıma gel. Soğut yüreğimi.

— Seni dövdüğüne inanmam. Başka kimleri dövüyor, söyle bileyim?

— Satı'yı döver... Ulviye'yi, Revza'yı, Hatice'yi. Herkesi. Hepimizi...

Gecenin bir vaktinde, yalnız Satı, Ulviye, Revza ve Hatice değil, Helal Hanımın bakıcısı Alma Hatun, Fatma Bacı, evlatlık Yeter de şahitlik için uyandırılıyorlar. Hepsi, hele sekiz yaşındaki Yeter korkudan titriyor:

— Yanlışı var Ağa. Helal Hanımın fiske vurduğunu bilmeyiz.

Fatma Bacı, bu eve geldiği gün yüzünü silen güleç gözlü şişman kadın. Geriye kalıyor. Diğerlerinin çıkmalarını bekliyor. Gülhayat'ın yüzüne bakmadan:

— Lohusalar sınırlı olur, cınlı olur. Bağışla kusurunu Ağa. Hayal görmüştür, sahi sanmıştır.

Yalnızlık zor. Yalnızlık Tanrı'ya mahsus...

Gülhayat her şeyi yıkacak. Her şeyi, her şeyi...

— Demek ben yalan söylüyorum? Bir de o sevgili bacına yemin vardır Ağa. Bir de o konuşsun.

— Yeter Gülhayat. Uzatma. Bak ben unutmaya hazırım. Yat artık. Birinin dili sürçtü mü, biri titredi mi?

— Evet titredi. Yürekləri titriyordu korkudan. Açlık korkusundan, sokağa atılma korkusundan... Sen bilir misin bunları Ağa? Bilmezsin... Unuttun.

— Gülhayat, şunu aklına iyice sok. Senin

sözünle, senin için ben bacımı suçlamam. Sual bile sormam ona. Sen, buralara sahip olmak istiyorsun. Derdin bu. Yavaş yavaş sahiplenmek senin derdin.

— Öyle mi Ağam? Öyleyse, ben buradan giderim.

— Gider misin? Siz cenupluları bilirim ben. Gitmezsin. Gidersen, üçten dokuza boşsun. Gitmezsen kal. Hesabını biliyorum zaten.

— Vız gelir nikâhın senin. Vız gelir, anlıyorsun?

Kaçıyor. Paylaşılmış şehirde, tutulmuş sokaklarda, kin ve düşmanlık kol geziyor. Nereye?

Felek... Sen... Ey Kahpe...

Öğlen sonunda dönmüştü. Zorlayacağı bir kapı bile bulamayarak. Memeleri ağrıyordu. Sütü fistanının göğsünü berbat etmişti.

Kendi ayağıyla döndükten sonra, acının hesabını sormaya hakkın kalır mı?

Küçücük bebeni döşüne bastırıp, süt dolu memeni onun ağzına vermeye korkarsın. Çünkü için ağı doludur ve bu ağıyu çocuğun içine salmaya hakkın yoktur Gülhayat.

Bu ah ile bu zâr ile

Bu hikmeti kim ne bile

Bilse dahi gelmez dile

O dedi diye başını örtüyor. Üst katta, inayetine sığındığı ağa ile oğulları, altta horantalar, kızı ve kendisi.

Her yol bir yere varır, diye düşünüyor. Yollar, başka yollara varmasa bile, evler yollara açılır. Kaçınılmaz...

Işık, geçtiği dar sokakların ince kuytularına kadar vuruyor artık. Duvar duvar, taş taş aydınlatıyor.

Kıyamet kopacak canlar uyanır...

VIII

ERGENİ YIKMAK OLMAZ... ERGENİ YIKMAK, TANRI KELAMINI YIKMAKTIR...

Üstteki filiz yeşili yaprağa düşen ışık portakal rengi. Daha alttaki yaprakların üstünde nar kabuğu gibi hareliyalımlar çıkıyor. Işığın rengi gözle ayırt edilerek değişiyor. Yapraklar, rüzgâr çıkmış gibi titreşiyor. Güneşe uzanma telaşı içindeler. Işığa tırmanıp, çekip, yutacaklar sanki. Ne kadar istekliler. Işık giderek artıyor. Altın-sı oluyor üstteki yaprak, hemen ardından da gümüşü. Zaman duruyor üstünde. Gümüş ısıltılarla parlıyor. Duvara değip aşağı kıvrılmış küçük bir dal hiç ışık almıyor. Kara yeşil ve cılız.

Pencereyi açmadan önce, Emir Beyin gözle-rini kapattım.

Gülhayat Hanım, soluğun bittliğini hemen anladı. Oturduğu yerden uzandı, olni tam onun yüzüne degeceği sırada çekti ve bana baktı. O, böyle şeyleri bilir, diye düşündüm. O yanılmaz. Duralaması ve sesle değil bakışla bana seslenmesi, bunun benim hakkım olduğunu düşünmesi tam ona özgü bir şey. Siz yapın, demeli miydim? Her an beklenen ama yine de bir zaman parçasının içine sığdırılamayan bir durumdu bu. Gözleri tam açık değildi. Parmaklarımı dokundurur dokundurmaz düşüverdiler. Ilıktı alnı. Yüzümü yüzüne yaklaştırdım. Bir tüyün titreşimini duyardım; öyle dikkatli. Yokluktaki. Yoklu-

ğunu duydum. Yanağımı dudaklarına değdirdim. Öptü ve gitti diye düşündüm. Anadolu'ya kaçtığı gece bağına basmıştı beni. Yağmur yağıyordu. İki yıldan çok geçmişti, Ankara'da olağan bir şeymiş gibi geçirtilirdi kavuşmamız. Belki şimdi ayrılık o kadar sürmez...

Yürüyor, pencereye dayanıyor. Nicedir içinde tuttuğu kirli soluktan kurtulduğu sanırısı. Ağacın ışığa açlığını o zaman görüyor. *Bugün sabahla...* diyor içinden bir ses. Ağaç, ıhlamur ağacı. Birkaç gün sonra çiçeğe duracak ve Emir Bey, habersiz kalacak. Karanlıkta kalan dal, o.

Biliyor şu anda. Biliyor, gözlerini kapattı çünkü. Ama anlamamakta direniyor.

Yarın, gazetelerde ölüm ilanını okuyacak ve inanacağım.

Güzel ağaç... Doğanın gizemli ağaçlarından birisin sen. İri yayvan yaprakların altında gizlenen küçücük dal uçlarında söğüt yapraklarına benzeyen ama daha küçük, daha ince ve saydam yaprakçıklarla, minik gösterişsiz çiçeklerin koyun koyuna.

Ağacın, ona bıraktığı bir anı yoktu şu ana kadar. Kiracı dikmiş. Bugünden sonra, Emir Beyi çağırıştırarak.

Dönüp, sırtını cama dayıyor. Yüzü açık. Gülhayat Hanım derine kaçmış gözleri, başına üstüste sardığı yazmaları, sırtına üstüste geçirdiği hırkalarıyla, dimdik oturuyor. Neler geçiriyor aklından? Ben neler geçiriyorum? Şimdi kocamın ölüsünün yattığı yatak bir zamanlar yeniydi, benim gelin yatağımdı.

Evliliğinin hesabını hiçbir zaman çıkarmayacak.

Mutsuz etmemeye çalıştı. Büyük dertler yüklemeli. Saydı hep. Yeşil Hanım, Yahya Efendi... Onun hakkında ne düşündüğünüzü hiçbir zaman açıkça söylemediniz. Sevmiş miydiniz? Biri-cik kızınız yalnız kalmadı sizden sonra. Korktuğunuz başınıza... Hayır, benim başıma gelmedi. Mutlu oldum.

Şimdi yalnız. Gövdesinin yarısını aldılar. Güneş görmeyen dal oldu.

Pencerenin yanındaki sandığın üstüne oturdu. Bir şeyler yapılması gerek. Ama ne?

Gülhayat Hanıma bakıyor. O da gözlerini Nevnihal'e dikmiş. Ellerini kollarının yenlerine sokmuş.

Ne tuhaf, ikimizin de gözümüzden yaş gelmiyor.

— Halalarım derdi ki...

Gülhayat Hanımın sesi, camda tırnağın çıkardığı ses gibi sinir bozucu, cırlak, ayarsız. Susuyor hemen. Öksürüyor. Bu kez sesini bulmuş:

— Halalarım derdi ki; kadın kocasını yitirdiğinde, yüreğindeki acı, topluığının ucu kadar olurmuş. Giderek büyürmüş bu acı. İçinde, derin bir uçuruma dönermiş. Onu bir kabuk bırakana kadar. Halbuki evlat acısı tam tersiymiş. Uçurum gibi başlar, topluıgne ucu kadar küçülürmüş.

Nevnihal ona hayretle bakıyor. Salt o kültürden geldiği için, yani alışkanlıktan; bağıracağını, ağlayıp dizlerini döveceğini, örtüleri paralayıp kendini yerden yore atacağını bekliyor. Beklemek de değil. Şimdi öyle yapması gerektiğini düşünüyor.

Yapılacak şeyleri kendisi düşünmek zorunda.

Kızıar uyanmalı. Uyandırayım. Hüsra, Batu'ya haber versin. Şimdi dul bir kadını. Artık elimden fazla şey gelmez. Çocukları yapsın yapacakları. Batu, Mahmut'a haber versin.

— Böyle oturacak mıyız Gülhayat Hanım? Siz, okusanız başında. Ben kızları uyandırayım.

— Öyle ya. Öyle... Yasin okumak gerekir. Karıncalar gibiyiz. Sessiz, birbirini izleyen. Birimizin sesi yükselse, öbürü taşmaya hazır.

Hüsra, Nevnihal Hanım omzuna dokunur dokunmaz açıyor gözlerini.

— Kalk kızım. Baban...

O sözü boyuna düşünüyor. Daha çıkaramadı ağzından.

Hüsra fırlamış, koşmuş önden. Kapılara duvarlara çarpıyor. Odaya girer girmez bağılıyor. — Anlamıştım!..

Çıglıkları evi kesiyor. Parça parça bölünüyor tahtalar. Sahanlık yıkılıyor, eşyalar bin parça, gün bin parça. Sokak, gelip geçenler... Her şey bin parça oluyor. Nevnihal, onun kesilmeden birbirine eklenen çıglıklarının ve gözyaşlarının doğal olmayan şeyleri doğal akışına çevirdiğini düşünüyor bir an. Sonra, düşünceleri denetiminden çıkıyor. Kolonya kokusu, evin küf kokusu, Leyla'nın kıpkırmızı gözleri, çıplak ayaklar, yere atılmış eşya, sonra uzaklardan yakına gelen, bir görünen bir yiten, sürekli değişen yüzler. Batu'nun yüzü solgun. Dudakları titriyor. İçi yıkılıyor Nevnihal'in. Bütün setler çöküyor, bütün sular köpürüp çağılıyor, bütün balonlar patlıyor ve bütün renkler birleşerek, bütün beyazlar ayrışarak... uzaklaşıyor. Nevnihal Leyla'ya sarılıyor. Siz, benim için kızım ile yaşıyorsunuz, Efendim.

★ ★

Nevnihal Hanım, Mahmut'un beklenmesini istiyor. Batu karşı buna.

— Yetişemez Nevnihal Abla. İzin alıp alamayacağı bile belli değil. İnsan, ölmüş babasının yüzünü görmese, çok şey yitirmez. Daha bile iyi görmemesi. Ben cenazenin kaldırılmasından yanayım.

— Mahmut bana kızarsa sonra?

— Mahmut'un size kızmaya hakkı yok. Kızamaz. Anlatırım, ısrar ettiğimi söylerim. Anne, sen de söylesene fikrini?

— Ben... Benim söz hakkım yoktur oğlum. Ben yalnız onun çocuklarının anasıyım. Söz, Nevnihal Hanımın hakkıdır.

— Anlamıyorsun anne. Ben ona, din yönünden doğru olmadığını söylemeni istiyorum.

— Öyledir, bekletmek doğru değildir. Onun yeri artık...

— Toprak... diyor Batu.

Emir Beyim, ölümünüzle beni yıllar süren üvey ana olma korkusundan kurtardınız. Onlardan korkmamalıyım artık. Her adımımı dikkatli atmam, her sözü düşünüp söylemem gerektiğini hesaplamamalıyım.

Hüsra kendini biraz toparlamış. Giyimli, eli yüzü yıkanmış. Ama, evin içine sinmiş olan eskimiş kolonya kokusu, en çok Hüsra'dan geliyor ve bu koku, ölümü hep canlı kılıyor Nevnihal için. Şu iş bitsin, eve limon kolonyası sokmaya çağım.

— Yaşam, ne boş şey, diyor Hüsra.

«Ne boşuboşuna yaşam...» biçiminde algılıyor onu Batu. Hüsra'yı azarlıyor:

— Ne demek boşuboşuna bir yaşam? Babam bir öncüydü. Yürekli, mert, hesapsız. Kusur bulmak şartsa, fazlasıyla barışçı olduğu söylenebilir yalnız. Bu, şu günlerde kusur gibi görünse de, her zaman erdemdir aslında. Bir göçmen kuştu o.

Hüsra yeniden ağlamaya başlıyor. Batu'yu yanlış anladığına kimse inandıramaz. Akıllı ve çalışkan Batu, ama inandıklarının tersini duymaya bile dayanısı yok. Yine limon kolonyası koşturuluyor Hüsra'ya. Küf kokusuna yine karışıyor limon. İçi bulanıyor Nevnihal Hanımın.

Mahmut, Van Başkale'de Kaymakam Vekili. Üç gün sonra, yarı gecenin geçtiği saatlerde eve varıyor. Kapıyı çaldığı andan başlayarak, taşlıkta bir fasıl, merdivenin ortasında, yukarda, sofada ve Kuleli'ye bakan odada bir fasıl, haykıra haykıra ağlıyor. Duvarları tekmeliyor, yumrukluyor, başını vuruyor, kendinden geçiyor. Gülhayat Hanımın omzundan kaldırıyor başını, Nevnihal Hanımın omzuna dayıyor. Batu'nun uyku ilacı önerisine karşı çıkıyor öfkeyle. Sonra birkaç hap yutup, kütük gibi derin bir uykuya dalar.

Sedirler kaldırılalı çok oldu, Kuleli'ye bakan odadan.

Gazi'nin ölümünden hemen önce, İsmet Paşa başvekillikten ayrıldığında, Emir Bey «Artık buralarda rızığımız tükenmiştir Hanım» dedi. Urfa'da, arkalarında, şimdi kimselerin çeviremeyeceği kadar pahalıya mal olan ev kaldı, Mahmut Ağanın büyük malvarlığından. Birkaç değerli antika kaldı o günlerden. Nevnihal'in çeyizi, ceviz yatak odası eskidi. Oturma odasındaki eşya büyük, yüzleri eski. Yaşam böyle de sürüyor neyse ki. Mahmut, büyük, yayları bozuk üvez renkli kanapeyi ağırlığıyla çökertmiş.

Ayağındaki körüklü çizimleri o uyuduktan sonra Gülhayat Hanım çıkardı. Külot pantolon, el örgüsü ham yünden soğan kabuğuyla boyanmış kazak giymiş. Gömleği kirden kararmış. Bundan altı ay önce, Kaymakam Vekili olduğu için içi içine sığmayan fötr şapkalı, kruvaze takım giysili, buğday tenli delikanlıyı orada bırakıp gelmiş; kaba saba bir kasabalı şimdi. Gülhayat Hanım oğlunun ayak ucuna oturmuş. Yine öyle dik ve sessiz, Yunus okuyor. Şimdiki üzüntüsü ne kadar belirsizse, sevinci de öyle. Görünür yiter; aldanmışlık duygusunu dağıtır bir durgunluğun içinde. Nevnihal odaya girip çıktıkça, Mahmut'un uzun uykusu içinde bazen ağlar gibi sesler çıkardığını duyuyor. Ölüm yine yeniliyor, yaşayan öne geçiyor. Emir Beyim, bu sözü siz söylemişsiniz. Ankara'daydık. Annemi düşünüyordum. Haklıydınız...

Kımıldanmayan Gülhayat Hanımın kırk beşlerinde olduğuna kimse inanmaz. Bu kadını ağır şartlara, hasrete ve en kötüsü umutsuzluğa ben itmiştim.

Bunu hiç unutmadı Nevnihal. Ne Urfa'dayken, ne Helal Hanım öldükten sonra, boz bir çarşafın altında boynu bükük durup kapıyı...

— Alır mısınız evinize Hanım? Döndü geldi işte diye yüzlemeden, horlamadan alır mısınız?

Kapı çalındığında Nevnihal koştu. Artık evin işini görecektir kimse yok zaten.

Karşısında, sırtına boz çarşaf, ayağına eski, burunları patlamış bir ayakkabı geçirmiş bir kadındır. Dilenci mi? Pek emin değil. Burada dilenciler çok daha yoksuldur. Ne söylediğini anlamıyor. Başını eğip, uzanarak soruyor:

— Ne dediniz?

Kadın, çarşafının çene altında tuttuğu uçlarını bırakıyor.

— Gülhayat Hanım... Sen... Siz... Siz geldiniz sonunda. Gelin, içeri gelin.

Kımıldanmıyor yerinden:

— Emir Ağam evde midir?

— Evde tabii. Girin siz. Çağırayım, haber vereyim, onunla konuşacaksınız, bana küssünüz.

— Yok... Ben konuşacak değilim. Git... Gidin siz sorun, alır mı beni? Hor görmesin ama; sorgu sual etmesin.

— Peki ben sorarım, ben konuşurum, ama içeri girin siz. Böyle kapıda beklemeyin.

— Yok beklerim. Kapıda beklerim. Geldi, istenmedi olmak daha kolay, burada durunca.

Emir Beye koşuyor. Yalvarıyor:

— Ne olur efendim. Gülhayat Hanım yine bize gelmiş. Dönmüş... Soru soracağınızdan korkuyor. Sitem edeceksiniz sanıyor. Yapmayın bunları, benim hatırım için. Çocuğunuzun, çocuklarınızın başı...

Emir Bey, kalemi bırakıyor elinden, kâğıtlarını öne itiyor:

— Peki niye kaçmış, sordunuz mu?

— Sormadım, sormayacağım. Biliyorum çünkü. Lütfen. Çok istiyorum onu. Bana kırılmıştır. Hastaydım, güçsüzdüm. Bir saçmalık yapmışımdır. O günlerde de söylemiştim. Alınan olduğunu bilirsiniz. Hep söylediniz. Nasıl yaşadığını biliyorsunuz. İffetsiz olmadığını... İzlettiniz.

— Helal'in ölmesini bekledi. O ölür ölmez geldi. Onun derdi sen değildin Nevnihal.

Öyle sanıyor demek. Hiç kuşkulanmıyor ben-
den.

— Bundan dolayı suçlamayın onu. Ben yap-
mışımdır, diyorum, inanmıyorsunuz. Helal Ha-
nımın günahını alıp almadığınızı da bilmiyor-
sunuz.

— Biliyorum Nevnihal. Onların yıldızları hiç
barışmadı. Hiçbir zaman... Evin hanımı sensin
Nevnihal. İstersen al. Bir yardımcıya ihtiyaç du-
yuyorsundur. Hizmetçi olarak...

— Bu sözü kullanmayacaksınız Emir Bey,
düşünmeyeceksiniz hatta. Gülhayat Hanım be-
nim kardeşim.

— Karışmıyorum Nevnihal. Sen karar ver.
Artık ona çocuklarımla bile ihtiyacı yok.

Doğru. Çocuklarının bile ihtiyacı yok ona.
Hüsra, Dame De Sion'da yatılı. Mahmut Mülki-
ye'de. Büyüdüler. Annelerinin kendilerine veda
bile etmeden gittiğini öğrendiklerinde büyüdü-
ler. Hele Hüsra... O şımarık, yaşından küçük
davranışları olan çocuk, birkaç günde, ağır, gam-
lı bir kız oldu. Yalnız dolaşmaya başladı bahçe-
de. Her gün daha ötelere gitmeye başladı. Ye-
mek saatlerini unuttu, içine kapandı. Sonra ya-
tılı okula gönderdik ve... kurtulduk.

Yıllardan beri çektiği üzüntü bu. Öbür dün-
yada hesap verecek bundan dolayı. Oysa şimdi
kapıda duran kadın, hesabı bu dünyada kapat-
maya gelmiş.

· Çılgık çılgık koştu merdivenden aşağı. Ka-
pıyı ardına kadar açtı. Gülhayat Hanımı çekiş-
tiriyor, öpüyor, boynuna sarılıyor. Gülhayat Ha-
nım, sanki geri çekiyor kendini.

— Girsene, girsene...

— Bir dakika Nevnihal Hanım, biraz müsaa-
de et Nevnihal Hanım.

— Etmem, edemem, seni bırakmam.

— Az izin...

Dönüp kapıdan çıkıyor. Nevnihal ardından

seğirtiyor. Gülhayat Hanım, yıllardan beri hiç kullanılmayan cümle kapısının topuzuna bağladığı ipi çözüyor. İp, başından karnının ortasına kadar bembeyaz, ondan gerisi kapkara bir oğlağın ipi. Uzun tüylü, parlak gözlü, dünyanın en güzel oğlağı bu.

— Eli boş gelmek olmazdı... Leyla Hanım sever, dedim.

Sevmek mi? Dört buçuk yaşındaki Leyla Hanım, çıldırıyor. Armağanı getiren Gülhayat Hanıma öpücükler yağdırıyor. Neden sonra, kollarını oğlağının boynundan çözüyor, soruyor:

— Bu kim?

— Bu da senin annen sayılır. Abilerini, ablanı o doğurmuş. Gülhayat Hanım.

— Bu da anne ha? Sen de anne ha? Bu anne Hayat Anne ha?

— Hayat Anne... Evet, evet.

Nevnihal, sevincini bastıramıyor bir türlü. Yine sarılıyor, uzak illerden gelmiş bir göçmenin toprağı öpüşü gibi... Öpüyor.



Zaman yürüyor, yaşam sürüyor. Bazen koşuyormuş, bazen milim milim akıyormuş gibi geliyor Nevnihal'e ama, biriken süreye baktığında hızın da ağırlaşmanın da gerçekte varolmadığını anlıyor. Hafta oldu Emir Bey gideli.

— Bu ev, sizin de eviniz Gülhayat Hanım. Söylemek bile gereksiz. Emir Beyin ölümü, bizim aramızda hiçbir şeyin değişmesine neden olamaz.

— Sağ olun ama... Mahmut dedi ki; senin bana yararın olur anne, dedi.

— Oralarda yapayalnız kalırsınız. Hayır, Gülhayat Hanım. Bu Mahmut'un isteğiyle verilecek karar değil.

— Yani ne yapmak lazım?

— Toplanalım. Aile olarak. Herkes fikrini söylesin. Ben, sizin yine çekip gitmenizden ya-

na değilim. Kalmak istemezseniz zorla tutamam. Ama, ben kalmanızı istiyorum. Siz de çok istekli değilseniz, yahut, ne bileyim burada kalmanız çocuklarınız için daha iyi olacaksa... Fikirlerini alalım hele bir.

Kaşları kalkıyor Gülhayat Hanımın; susuyor.

— Anlıyorum. Ne düşündüğünüzü anlıyorum. Benim fikrimin önemli olmayabileceğini düşünüyorsunuz. Gerekirse çocuklarımla ben konuşurum, diyorsunuz. Ben, yine de bu işe karışmaya hakkım olduğunu düşünüyorum. Çok acılar çektiniz. Ben hele, ben çok çektirdim. Benim Emir Beyle evlenmem yüzünden oluşan bağımız, Emir Beyin dışında da sürdü. Şimdi, o öldü diye darmadağın mı olacağız? Bitecek mi aramızdaki... Aramızdaki dostluk, yakınlık?

Ağlamaya başlıyor birden. Gülhayat Hanım, doğru muydu o sözünüz? Gerçekten de kadının kocası öldüğünde duyduğu acı iğne ucu kadardı, sonra... Bu kadının yeni acılar çekmesini istemiyorum. Üstelik şimdi giderse, geri dönebileceği bir kapı da olmayacak.

— Akşam, Batu geldiğinde konuşalım bunu. Hepimiz. Leyla'nın bile fikrini almalıyız. Onu bırakıp gidebilir misiniz?

— Dediğiniz olsun Nevnihal Hanım. Amma benim aklım yatmıştır. Ananın mekânı, oğul evidir. Töre böyledir.

Bu kez, onun da içi sertleşiyor. Bıraksın gitsin, ne hali varsa görsün. Borçlu sayamaz kimse onu. Ne hukuk, ne insan yüreği. Peki, kendi yüreği? O böyle demiyor. Boyuna konuşuyor, boyuna zorluyor. Gündüz duyuramasa bile sesini, geceleri uykularını bozuyor.

★ ★

Sabah erkenden Gülhayat Hanımın odasına indiğinde, Hüsra'nın uyuduğunu, Gülhayat Hanımın yatağının toplanmış olduğunu görüyor. Yorgan ve yastık yüzsüz. Yüklüğün yanında sö-

külmüş yüz, çıkarılmış yastık örtüsü, düzgünce katlanmış. Yorgandan sökülen iplikler küçük bir kelep yapılmış, en üste konmuş.

Beyninde balyoz, yüreğinde yangın...

Fırılıyor dışarı. Hiçbir yerde yok. Soruşturuyor, dün öğle sonrasından beri kimse görmemiş. Kızlardan birine «Şerbetleri tut,» demiş. Sonra gören yok. «Akşam yemekte de yoktu...», «Ben bir ara, bahçenin dibinde birini gördüm, o sandım...» Bahçede de yok. Nevnihal, Hüsra'yı uyandırıyor:

— Gece uyumaya geldiğimde, lambayı yakma kızım dedi. Başım ağrıyor, erken yattım, dedi. Hasta mısın anne, dedim. Yok, biraz başım ağrıyor. Sabahleyin bir şeyim kalmaz dedi. Ben de yattım.

Gülhayat Hanım yok. Kuyuyu aratıyor Nevnihal. Canına kıydıysa... Ne yaparım Tanrım, bu yükü nasıl taşıyım?

Emir Bey: «Kaçmıştır» diyor. «Hemen küser, küsünce de kaçır. Gözü dünyayı görmez, işin önünü sonunu düşünmez...»

— Zalimsiniz efendim. Kılınızı bile kımlıdatmıyorsunuz. Arayalım, soralım. Bana darıldı sanıyorum.

— Soruşturalım peki. Çocuklara bir şeyler söylemek için soruşturalım. Siz de öyle her şeyi üstünüze alınmayın. Sevgili karım. Sağlığınıza özen gösterin. Bakın şimdi dünya güzeli bir kızınız var. Onu düşünün.

İçi içini yiyor Nevnihal'in. Uyuyamıyor, hastalanıyor. Bir hafta sonra Emir Bey:

— Bakın, boşuna acı çektiniz, bizleri üzdünüz. Resülayn'daymış. Halasının biri yaşıyormuş diyor.

Mahmut'la Hüsra'ya durumu anlatmayı da Emir Bey üstleniyor. Hüsra, gamlı bir çocuk oluyor hemen. Boyuna soruyor, herkese ve defalarca:

— Neden beni bıraktı ama? Neden anlatmadı halasının hasta olduğunu? Hem ne zaman gelecek?

Yeni ders yılında, babaları, kızını Dame de Sion'a, oğlunu Kabataş Lisesine yatılı yazdırıyor.

★ ★

Batu, öğleden sonra geliyor. Gülhayat Hanım, «ikindiye kılayım önce...» diyor.

— Hayır anne. Önemseydiğim için bu toplantıyı, izin aldım ben. Ne konuşulacaksa, konuşulsun.

— Evet, önce konuşalım. Sen çağır çocukları Batu. Biz buradayız. Leyla bahçede değilse, Mumhanenin oradadır.

Hepsi, art arda içeri giriyor. Nevnihal Hanım ortalarda şaşkın şaşkın dolanan Gülhayat Hanımı yanına çağırıyor:

— Gelin, yanıma oturun siz.

Kanapenin hemen kıyısına iliyor. Koyu renkli pazen entarisinin altından dizlerini aşan mavi donu görünüyor. Ayağında kara iplik çoraplar. Baş her zamanki gibi iki örtüyle örtülü. Yüzüyle ve giyimiyle zıtlasınca, saçlarında birkaç tel beyaz var yalnız.

Yaşlılığı kabullendi yıllar öncesinden beri. Köylülüğü de. İstanbul'u tanımak isteğini bile duymadı. Herhangi bir yerde nasıl yaşanırsa, burada da aynı biçimde yaşıyor. Güzellik görmüyor gözü. Neşeyi bilmiyor.

— Bir ricam var. Konuşmam uzayabilir. Sabredin. Söyleyeceklerimin hepsini bitirmek istiyorum. Bir daha ne zaman böyle toplanabiliriz, bilinmez. Hayatımız için önemli olan şeylerden söz edeceğiz. Onun için sabırlı olmanızı istiyorum.

— Tamam Nevnihal Abla, diyor Mahmut. Diğerleri seslerini çıkarmıyor.

— Yuvam yıkıldı... Çocuğum, duraklıyor. Çocuklarım yetim kaldı, duraklıyor. Çocuklarımız... Emir Beyin şanslı olduğunu düşünüyorum. Hepimize güvendi o. Güvenmese, vasiyeti olurdu. Şunu şöyle yapın, şuna şöyle davranın diye. Ba-

na böyle bir şey söylemedi. İçinizde kimseye söylediği söz var mı?

İçi, sözleri kadar rahat değil. Bakıyor yüzlerine. Yalnızca Leyla bir şey söyleyecekmiş gibi doğruluyor, soluk alıyor, sonra koltuğuna dayanıyor yine. Saçları örgülü. Örgülerinden biri önde, diğeri sırtında. Etekleri kısa. Bu entarisi de küçülmüş. Fırlak diz kapakları görünüyor. Bacakları çizik, çürük içinde. Suratı pis. Gözlerini açarak annesine, Gülhayat Hanıma, ablasına, ağabeylerine bakıyor. Sıkılmaya hazır. Benim burada ne işim var, diyordur. Yok bir şey. Kocamı tanımıştım.

— Notları, anıları vardı. Onların hepsini yırtmamızı istedi. Okumamıza izin vermedi. Gözlerinin önünde, Gülhayat Hanımla yırttık. «İyi oldu» dedi. «Hiç gerek yoktu. Bana görev gibi gelmişti, yazarken. Halbuki yararsız...»

Batu'nun yüzünde bir hayıflanma. Sesini çıkarmıyor yine de.

— Çocuklarından üçü hayatını kazanmaya başladı diye içi rahattı. Oğullarıyla övünürdü. Batu Teknik Üniversiteye asistan oldu diye bütün bir gün yordu bizi. Sarıburma yaptırtmıştı Gülhayat Hanımla bana. Çok severdi, bilirsiniz. Yiyemiyordu. Tadına baktı, komşulara dağıttırdı. Haberi aldığı akşam, rakı bile içmişti.

Sıkılıyorlar.

— Mahmut idareciliği seçti, kaymakam olacak diye sıkıldı biraz. Maliyecilik daha iyi, diye düşünüyordu ama, karışmak istemedi arzusuna. «Sever nutuk atmayı,» dedi. Mahmut'un aklına güveni vardı. Hüsra çalışıyor, yakında da evlenecek. Kendisi seçti, anlaştı. Babası da onayladı, mutlu olsun.

Yüzünde kıl oynamıyor Hüsra'nın. Dimdik oturuyor koltuğunda. Kollarını göğsüne kavuşturmuş. Soğuk, ürkütücü bir güzelliği var. Ah yavrum, bu seninki sertlik değil. Dame de Sion' da zorlandığın gün oturma biçiminle oturuyorsun. Öğretildiği gibi dinliyor, gülmeyi bilmiyor-

sun. Ama, zamanla unutursun bunları, özünü bulursun.

— Babanız, ardından iyi konuşulacak adamdır. Onurlu, akıllı ve dürüst. Bu yanları, onun memleket zor durumdayken ardına bakmadan gitmesinden, sonra da mevki, mansıp bekleme-
mesinden bellidir. Herkes bunu böyle bilir. Ayrıca, iyi evlatlar yetiştirdi. Küçük kardeşinizi sizler nasılsa elbirliğiyle ortaya çıkarırsınız.

Soluk alıyor. Gözlerini kapatıp başını kaldırıyor. Emir Beyim, toprağınızın başında çok daha süslü sözler söylendi. Ama, benimki yürek-
tendir. Siz de biliyorsunuz bunu. Mahmut'la Batu, başlarını sallıyor, bunlar anlamsız sözlermiş gibi omuz silkiyorlar. Gülhayat Hanım kıpırda-
nıyor.

— Biz, Gülhayat Hanımla ben, aynı adamı sevdik... Gülhayat Hanımın kupkuru elini tutuyor. Ben, sizleri doğuran kadından şanslı çıktım. O çok acı çekti. Evliliği kısa sürdü, acıları ise uzun...

Nasıl sürdüreceksin, nasıl?

— Ben...

Durup önüne bakıyor. Gülhayat Hanımın elini bırakıyor. El, kucağında kalıyor, çekilmiyor.

— Ben büyük bir günah işledim. Belki bilmiyorsunuz, belki sezdiniz. Yeterince bilgi edine-
mediniz. Keşke bilseydiniz, burada şu durumda oturmasaydım. Sizler, büyük çocuklarım sezse-
niz bile, Leyla'nın haberi yok. Emir Beyin de ha-
beri yoktu. Olsaydı, daha önce açığa çıkardı bu. Bu kadıncağыз da... yıllarca suçlu gibi... yaşa-
mazdı.

— Hayır... Nevnihal Hanım, hayır. Geçti, unutuldu her şey. Bağışlandı. Yarayı yine kazı-
manın faydası yok.

Gülhayat Hanım, sizin böyle davranacağınızı biliyordum. Ama ben durmayacağım.

— Unutulmadı. Ben unutmadım. Hep onunla yaşadım. Bırakın çocuklarınız hiç değilse, yanlış kişiyi suçladıklarını öğrensinler.

— Sözüünüzü kesmeyeyim diyorum ama abla, ben sıkıldım bu sözlerden.

Mahmut bu. Aceleci, apaçık, deli oğlan.

— Haklısın Mahmut, uzatıyorum. Hafifletmeye çalışıyorum gözünüzde. Alistırıyorum sizi. Suçuma alıştırıyorum. Ben... Ben sizin annenizi evden kovdum. Kaçırdım... Önemi yok aradaki farkın. Açıktan git, demedim ama, bir sürü insanın yanında, hizmetçi o, dedim. Bu, sonradan kulağına erişseydi, belki düzeltilebilirdi. Kim olduklarını şimdi unuttuğum kadınların yanında, öncesinde yahut sonrasında —ne önemi var ki?— göz göze bakarken söyledim bunu. Öyle bir durumdu ki, o da duymazdan gelemedi. Ben hastalığımı, sinir bozukluğumu ve tahrik edildiğimi anlatamadım. Çünkü hemen, habersizce, kimseye kendini anlatmak isteğini duymadan çekip gitti. Ah!.. Çok onurlu kadındır o. Çok... Yıllarca üzüntü çektim. Sizlerden kocamdan korktum. Haber gönderdim, para göndordim. Gelsin diye. Gelmedi. Parayı iade ettirdi. Kocama anlatabilseydim, o araya girseydi, sizleri sokmaydık... Ama korktum. Böyle bir zulmü bana yakıştırmıyordu. Güvenini yitirirdim. Yirmi iki yıl süreyle, ben onun için hep yumuşak, evl özlönen yor yapan bir kadın olarak göründüm gözüne. O kadar güvenmeseydi bana, gençliğinde Güllü Hayat Hanımı o kadar kolay boşamasaydı, çok göz önünde bir adam olmasaydı, küçük bir yerde yaşamasalardı... Yani öfkeye bu kadar çabuk kapılmasa, onurunu bu kadar yitirmediyse, gözünün dünyayı görmediği zamanları olmasaydı... Hepinize acı verdim. Sizler bir türlü çözemediniz nedenleri. Hele Hüsrana... Hüsrana dolıyo dönmüştü. Beni bağışlayın domemin bir yararı yok. Acının en çoğunu Güllü Hayat Hanım çekti. O bağışladı. Bunu gözden uzak tutmayın.

Hüsrana, tir tir titiyor. Öne eğiliyor:

— Doğru mu anne?

— Anne... Demek sen... Sen orada varolduğunu sandığın ama paylaşılmış, yitmiş çiftliği

gittiğini sanıp, geri dönemeyip yokluk içinde... Halana sığınıp, evlere su taşıyarak iki lokma ekmek kazanmaya çalışırken... Ah anne...

Mahmut. Ağlıyor. Haklı. Ama o beni bağışladı. Uzağa attığım, yoksulluğa, boşa akan özlere ittiğim anneniz beni bağışladı.

Mahmut ayakta. Hüsra da. Batu, altdudağını iki parmağıyla çekştiriyor. Baş eğik, iki büküm oturuyor.

Yanı yöresi düşmanlık dolu. Artık soluk alamayacak. Zaten soluk alamıyordum yıllardır. Ben, kurumaya hükümlü o, kör dalım.

— Gidelim anne. Bu kadının evinde artık bir dakika kalamazsın. Babamı kandırdı. İstanbul'a sürükledi. Kapadı buraya. Babam, hep saf bir adam olarak yaşadı zaten. Beceriksizdi, güçsüzdü. Bu kadına kul oldu. Seni götüreceğim anne. Bundan sonra seni... Anne seni baş tacı...

— Sizi ilk günden sevmemiştim ben zaten. Daha kırkı çıkmadan, yetim... Sonra hep mutsuz.. Babamı annemin hemen ardından iyilik yapıyormuş gibi kandırarak... İstanbul'da iyi bir okulda okuman ne büyük mutluluk diyerek... Attınız beni de. Evimden uzaklara... Köklerimi söktünüz. Rahibelerin insafına bıraktınız. Siz her zaman ikiyüzlüydünüz. Darmadağın ettiniz bizleri. Annem bir yana, Batu ağabeyim başka bir yana. Ben... Mahmut ağabeyim... Babam da zayıflığıyla, iradesizliğiyle yani... Kul köle. Ah siz... Parçalayabilirim sizi.

Mahmut bütün iriliği, bütün öfkesiyle yanaşıyor. Nevnihal onun üstüne yürüdüğünü sanarak, başını kollarıyla sarıp korunmaya çalışıyor.

— Korkma... Elimi sürmem size. Anne topla eşyanı. Her şeyini al. Hemen çıkıyoruz. Bu kadının bizimle ne insafsız bir hesabı varmış meğer. Başımızı eğdik onun yüzünden. Anamızı elimizden aldı. Daha önce babamızı almıştı. Yıllarca uzak tuttu. Biz her zaman, ya birinize, ya öbürünüze hasret yaşadık...

Leyla ağlıyor.

Bu kadar değil. Böyle değil. Söyledikleri kadın ben değilim. Bunları çocuğum olarak gördüm. Emir Beyin andaçları... diye gördüm. Düşman bunlar.

— Durun... Susun, bağırmayın.

Hüsra, açtığı ağzını kapatıyor. Gülhayat Hanım, kolundan çekiştiren Mahmut'a söylüyor bunu. Elini sertçe itiyor:

— Çekil başımdan, git otur. Kolumu da bırak.

Mahmut şaşkın bakıyor annesine. Gülhayat Hanım «Otur yerine» diye yineliyor.

Onun süklüm püklüm oturmasını bekliyor. Sonra, yavaş bir sesle konuşmaya başlıyor. Sesi heyecansız, âdeta duygusuz. Tekdüze:

— Benim de şurada iki çift söz hakkım var mı? Var. Olmalı. Benden konuşuyorsunuz. Haksız sözler daha çok uzamasın:

Erenlerin gönlünde
Ol sultan dükkân açtı
Nice bizim gibiler
Anda konuban geçti.

Yunus'un sözünü ettiği sultan... yanımdadır. O bilirdi benimle ilgili bütün işleri ve bütün kişileri. Benden önce, teyzem Gülüş Hatunu bilirdi ve onun işlerini de.

Bu dediği söz, denmiştir. Aynon onun anlattığı gibi denmiştir. Bu söz harcanmadan önce biz, dört yıldan ziyade, bir evde yaşadık. Şimdi, altı yıldır yine birlikte yaşıyoruz. Dönmek gerektiğinde, ona varınca nasıl karşılanacağımı bilerek geldim. Korkmadım değil. Ama korkum, inancımın yanında zayıftı. Artık saklanamayacak kadar yoksuldular. Ne maraba, ne horanta, ne halayık. Hiçbir şey kalmamıştı, gümbür gümbür Emir Bey konağında. Kaçarken, ağıdım gözüm-den sel gibi akarken, çocuklarımı iyi bir ananın elinde bıraktığımdan kuşku yoktu. Bunu şimdi söylüyorum sanırsanız, yanılırsınız. Tanrı, tanık-

tır. Batu zaten çoktan elimden uçmuştu. Yanılmadığının delili sizsiniz. Yüreğinizde bana olan sevgiyi kopartıp atmamış.

Mahmut bağışlayıcı değil:

— Ama anne... Babamız vardı bizim. Babama hüküm geçirememiştir. Korkmuştur.

Mahmut, ben senin çok tasanı, çok sevda acını dinlemedim mi, akıl vermedim mi arkadaşın olup? Niye böyle hemen dönüverdin, unuttun? Oğlum diye bağırma basmadım mı seni?

— Benim gördüğüm, onun babanızı hoş tuttuğu. Mevla şimdi hoş tutsun onu makamında. Bir şey daha gördüm: Çaresiz kalıp, Helal Hanımın da öldüğünü duyup dönünce bir günden bir güne sözünü kimseye ettirmedi kaçışımın. Beni üst odalara aldı. Babanızın durumunu, elleriniz ekmek tutana kadar sizlere belli etmedi. Bazı bazı karşı çıkmak istedim. Haksızlık bu, dedim. Bu iki kız da o babanın kızıdır. Niye Hüsra'nın sandığına el sürmüyorsunuz? Öyle çok çeyizi hışırı var ki, haberi olmaz, dedim. Leyla küçüktür. Önünde çok zaman var. Ablası var üstelik, dedi.

Derin derin soluk alıyor:

— İsterseniz şimdi yan odaya geçelim, sandığına bakalım. Sonra da şurada, kanapenin ardındaki sandıkları açalım. Hüsra'nın sandıklarını.

— Hayır Gülhayat Hanım. Hayır. Ne olur? Ben ellisine geliyorum. O genç kız. Aynı olur mu, aynı olur mu hiç?

— Peki. Açmayalım. Ne göreceğinizi ben anlatayım: Batu Bey oğlu Emir Beyin büyük kızının sandıkları servet doludur. Anası, halası ve analığı içine ne attıysa eksiksiz durur. Kendi sandığının içine... Boş... Bir çift işlemeli çarşaf bile kalmamış. Öz kızının sandığını sattırdı. Niye bunlar? Emir Beyin kızı gâvur mektebinde okusun... Oğlunun biri mühendis, biri kaymakam mektebinde okusun, yetişsin, babalarına övünç, milletlerine yararlı olsunlar diye. Kendi kızı ne-reye gidiyor? En yakın okula. Hepiniz, gâvur

okullarında okudunuz. Sevgisi yoksa niye yap-
sın ki? Emeği, sevgiyi bu kadar ucuza satma-
yın. Günahtır.

Ağlamamalısın Nevnihal. Acındırmamalısın
kendine. Nasıl biliyor? Nasıl karıştırıyor her şe-
yi?

Batu ayakta. Ellerini ceplerine sokuyor. İki-
de şaşkın sersem kalakalan kardeşlerine bakı-
yor:

— Mahmut, kalkma yerinden. Sen de Hüsra.
Otur. Alıştığın gibi. İstersen küs otur saatlerce.
Ellerini kavuştur, dimdik, kimseye bakmadan...
Ben Nevnihal Ablanın bizlere analık ettiğini bili-
yorum. Üstelik, anamız bağışlamış onu. Bizlere
söz düşmez artık. Düşmemeli. Anamızla arada
düşmanlık olsaydı, anam bana sığınırdı. Evlme
gelirdi. Çağırır, «Bana bak. Artık sorumluluk so-
nindir,» derdi. Babama ne borcu vardı ki? Hiç...
Nevnihal Ablanın da bize bir borcu... Yoktu. O
sözü demese, iyiymiş. Ama demiş. Anamız bir go-
ce daha kalsaymış, hiç değilse birine danışsa, gü-
cünü direncini hesaplasa, daha önce kabullondi-
ği yerini bırakmasa, çocuklarını gözden çıkar-
mayıp, ne olursa olsun gözetse, iyiymiş. O da
bunları yapamamış. Aralarında bir erkek olma-
saydı, belki kaçmazdı anamız. Halamın zulmünü
ben hatırlarım. Kaçmadı o zaman. O orkok artık
yok. Bu iki ana var. Kızdınız, parlayıp ılleri görü
sözler ettiniz. Bunları yürekten söylediklerinizi
inanmıyorum. Yürekten söylömlş olsanız, nan-
körlük ederdiniz. Şurada iki anamız var. Biz de
dört kardeşiz...

Nevnihal, gözyaşlarına ongol olamıyor. Batu,
yavrum. Sana hiç emeğim geçmedi benim.

Mahmut küskün. Dudakları aşağı kıvrılmış,
kaşları çatık. Hüsra yine soğuk, uzak. Başkası ol-
saydı, ben olsaydım, gider acılar çekmiş anamın
dizine yaslanırdım.

Gülhayat Hanım koluna dokunuyor, Nevni-
hal döner dönmez de sarılıyor ona.

— Bacımsın, has bacım...

Hüsra, gözlerini kısıyor, hınçla:

— Onursuz... diyor.

— Onursuz... Bana diyorsun değil mi kızım? Ben iki kez onurlu davrandığımı sandım. Meğer kibirmiş içimde taşıdığım. Çiğmişim. *Piştik El-hamdülillah...*

Mahmut ayaklanmış yine. Ödün verici değil:

— Konuşulacaklar bittiyse, bilet almaya gideyim. Yolumuz uzun anne. Üç gün sürecek.

Nevnihal gözlerinin yaşını siliyor:

— Bitmedi Mahmut... Siz ikiniz, beni ne gözle görürseniz görün, ben çocuklarım olarak kabullendim hepinizi. Söyleyeceklerimi bitirmedim. Şimdi anlamanız şart değil. Bir gün anlayacaksınız. Tanıyorum sizleri. Onun için bırak sözümü...

— Hayır... Konuşulacak her şey konuşuldu bence.

— Konuşulmadı diyorsa, bir bildiği var herhalde. Bırak konuşsun. İkide bir söz kesiyorsun. Bir kara öfkeye tutulmuş, bildiğinden şaşmıyorsun. İster otur, ister ayakta dur, ama dinle.

Batu'nun sesi titriyor. O da heyecanlı. Yüzü bembeyaz. Ben ise bayılacağım. Tanrım, yanımda ol. Tut beni. Kolaya kaçmış insan olmayayım onların gözünde.

— Ben, diyor. Ben şimdi on bir yaşında kızım la yalnız kaldım. Gülhayat Hanım yetişmiş çocuklarıyla, artık rahata ermeyi hak etmiş bir anne. İsterse Batu'nun evine taşınır. Küçüktür ev, ama Gülhayat Hanım az şeyle yetinmeye alışık. İsterse, Mahmut'la gider. Kaymakam aneliği iyidir. İsterse, kızı evlendiğinde, onunla oturur. Sizler bunu ona kolayca sağlayabilirsiniz. Ama ben diyorum ki, ölüm Emir Beyin ailesini dağıtmasın. Yarın, öbür gün Batu doktora için dışarı gidecek. Mahmut'un kursu var, askerliği var. Hüsra'nın nişanlısı nasıl biridir? İster mi, istemez mi... Henüz bilmiyoruz. En kötüsü... Savaş var. Daha bize gelmediyse bile dört bir yanımızı sardı. Tanrı, hepinizi korusun. Savaş zor şey. Bu ev, bana ve Leyla'ya büyüktür.

Yorgun. Dahası, dayanıklı olmak için gösterdiği çabayı bitirdi. Kırgın Mahmut'la Hüsra'ya. Sertliklerinin doğal karşılanması gerektiğini düşünüyor ama, akli yüreğinin kırgınlığını yenemiyor. Emir Beyim, hiç belli etmeden ne çok şeyi birleştirmişsiniz siz meğer... Bir haftada çözüldük. Hesapları kapatma gereğini duyduk.

— Yıllarca birlikte oturduk. Yine oturalım. Gülhayat Hanımın bir daha yuvasından olmasını istemiyorum ben.

İnançla söylemiyor bunları. Onlar... Şimdi olmasa bile, ilerde bir gün, kızgınlıkları geçince... Anlamazlar mı? Bunlar genç. Bunlar da öfkeye kapılabilir. Çok kırgınlım.

Mahmut da kırgın. Şimdiden bu evde olmayı yadırgıyor sanki:

— Yuvasından olmayacak ki. Bizler ona yuva vereceğiz. Annemizi... Annemizi... ikinci sınıf insan sayılmaktan kurtaracağız. Burası sizin eviniz. Babamın değil. Bizlerin yeri yok bu evde.

Leyla birdenbire fırlıyor oturduğu yerden. Gülhayat Hanımın kucağına kapanıyor. Ağlıyor. Boğuluyormuş gibi. Burnu kıpkırmızı, gözleri çakmak çakmak. Başını kaldırıyor yukarı. Gözlerinden yaş savruluyor:

— Hayat Anne... Hayat Anne... Ne olur gitme. Ne olur. Benimle kal. Burada. Hanı bir gün babam...

Gülhayat Hanım onu kucaklayıp yanına oturtuyor. İki eliyle gözlerindeki, yanaklarındaki yaşları siliyor şakaklarına doğru. Saç örgülerini öne alıp, okşayarak göğsüne bırakıyor. Sonra, onun her zaman pis ellerinden birini öpüyor:

— Ergeni yıkmak olmaz... Ergeni yıkmak, Tanrı kelamını yıkmaktır...

Mahmut'a bakıyor, gözünün içine:

— Oğlum, git biletini al. İki gözümü... Nev-nihal Hanım kapatsın benim.

— Belki de siz benim gözlerimi kapatırsınız.

— Doğru. Kul bilemez ki bunu. Olur. Ben kaparım...

IX

EMİR BEYİN KADINLARI

Sevgili Anne,

Sabah uyandığımda içimin neşe dolu olduğunu algıladım. Bir şey vardı. Değişik, insana sevinç veren bir şey. Kollarımı başımın altında birleştirip, çimenlerin üstünde yatar gibi yatmak ve düş kurmak istedi canım. Ama, yorganımın üstüne çıkarır çıkarmaz donuverdi kollarım. Telaşla yine yatağa gömüldüm. Hüzün geldi o zaman. Hatırladım: Doğumgünüm bugün. Akşama ararsınız. Böyle şeylere özenirsiniz siz. Telaşla konuşursunuz. Bir şeyleri unutmaktan korkarsınız her zaman. Oysa ben söylediklerinizi değil, sesinizi dinlerim. Yorgun musunuz, boğazınız hırıltılı mı, bir cümlenin ortasında tıkandınız mı, bezgin misiniz? Sesiniz yaşıңызdan çok gençtir. O yüzden telefonla konuşurken, bu genç sesteki değişimleri anlamam kolaydır.

Galiba yaşı ilerledikçe özel günlerde duyarlılığı artıyor insanın. Bakın şimdi aklıma geldi. Siz anlatmıştınız. Urfa'da komşu mu, tanıdık mı biri varmış. Kadın evlenme yıldönümlerinde gelinliğini giyer, çocuklarını —beş mi demiştiniz altı mı, unutmuşum— çevresine toplarmış. Artık delikanlı, genç kız olmuş çocukları da hiç ses etmeden onun yamacına otururlarmış. Kadın yüzünü örtermiş duvağıyla. Akşam kocası geldiğinde, yüzgörümlüğü için bir pazarlık başlarmış. Urfa'nın o, yüksek basamaklı merdivenleriyle

çıkılan taş odalarından birinde yığılı insan dağını düşünürdüm. Anlatırken güldürürdünüz. Gelinliğinin kolları patlıyormuş, belinin düğmeleri açılmış, koltuk altları sökük... Çünkü, belli ki gelinliği giydiği ilk günden bugüne en az yirmi kilo almıştı, demiştiniz.

Burada, uygarlığın yemekten korkmaya dönüştüğü yerde, canım birden o kadının yerinde olmak istedi. Urfa'nın çiğköftesinden, kebablarından, lıklık köftesinden, mumbarından oluşmuş bir sofraya olsaydı... Giysimin her yanından etlerim pörtlese de.

Şaka... Hayır, biraz şaka. Biraz da ciddiym. Otuz sekiz yaşına giriyorum. Sizin hemen hemen bu yaşlarda beni doğurduğunuzu düşünüyorum da. Nasıl oldu da korkmadınız? Babam da epey yaşlıydı. Biraz tıp bilginiz olsaydı, dünyada doğuma kalkışmazdınız. O korkusuzluğunuzu anlayamıyorum. Üstelik olan bana olacaktı. Sakat, çarpık, geri zekâlı bir bela. Neyse paçayı kurtarmışız. Siz de ben de. Güzel bir kızınız var: Badem göz, fincan ağız, asma kabağı kollar, falan...

Niye oturdum size yazmaya? Doğumgünü-mün getirdiği duyarlıktan. Evet bu var. Ama başka bir şey daha var. Ona girmemek için sözü uzatıp duruyorum anne. Bunu size akşam, telefonda anlatamam. Belki bu mektubu bile göndermem. Öğrenmeniz gerekiyor ama... Şimdi karşınızda olabilseydim. Büyükbabamdan kalan, çocukluğumun en güzel oyuncağı saydığım ocakta bol köpüklü bir kahve pişirseydiniz ikimize. Fincanımı alıp, bütün ağırlığımı size vererek yaslansaydım ve şöyle kocaman bir yudumla... hüpürdetseydim ilk yudumu. Alaturka kahvenin sefası da o ilk fıyakalı yudumla çıkar, değil mi? Ama siz ince kaşlarınızı kaldırır... konaklığınıza gelir: Artık benim yaşında birine ayıp, denmeyeceği. Ne yazık. Ben sizin üstüne titremene karşı, oyuncağımı kırmıştım. Çürümüştü.

Sizin o hiddetiniz arasında nasıl anlatılabiliirdi çürüdüğü, nasıl gösterilebiliirdi? Ne kötü döv-müştünüz ama. Ne derdiniz ocağa? *Kaminota...* Kaminotasız kalmıştık. Peki kesiyorum, kızma-yın. Büyükbabamdan kalan o güzelim akik, keh-ribar, erzurumtaşı, öd ve sedir ağaçlarından ve başka şeylerden yapılmış bir sürü tespih bana ve bebeklerime gerdanlıklar olmuştu. Sonra ne-relerde unuttuğumu da unuta unuta yitirmiştim çoğunu. O yüzden de epey dayacağınızı yemişim-dir.

Bu mektubun çok daha önceden yazılması gerekiyordu aslında. Mahmut Ağabeyim iyi de-ğil anne. Siz şimdi, ağzından yel alsın, dersiniz. Alsın anne. Yel alıp götürebiliyorsa alsın. Tanrı'nın takdiri belli olmaz... Bunlar teselli sözcükle-ri anne. Oyalanma... Umut insanın kanı gibi, ye-nilenen odacıkları gibi bir şey. Kendimizi kandi-rabildiğimiz sürece kandıralım. Bunu en iyi Fi-liz Yenge yapıyor. Önceleri, zaman zaman kızı-yordum. Artık hak veriyorum. «İyileşiyor,» diyor o. Oysa ağabeyim iyileşmiyor. Buradaki doktor-lar da, İstanbul'da söylenen şeyi doğruladılar. *İyileşemez*. Durgunluğu sakinliği söz dinlerliği, uslu bir çocuğun iç rahatlığını veriyor yenge-me. Evliliklerinde bulamadığı huzuru şimdi bul-duğunu sanıyor. Ben ise, ağabeyimin istediği gibi yaşadığını düşünmek istiyorum. Uçarılığı, o ka-dından bu kadına koşması, bırakın meydan dolu-su insan, üç beş kişiyi görür görmez nutuk at-maya başlaması, sekiz on okul, beş on köy yolu ve işhanı yaptırttığı için yıllarca bitmek bilme-yen övünmeleri mutluluk verdiyse ona, iyi yap-mış diyorum. Uzun zaman Filiz Yengeye acıdık hepimiz. Yine de, ne kadar tarafsız olmaya çalı-şırsa çalışsın insanın yapısında var: Kan yakın-larını öne almak. Filiz Yenge harcandı ama, ağa-beyim mutlu yaşadı. Yaptıkları yakıştı has-paya.

Birazdan hastaneye gideceğim. Bir süre ya-nında oturacağım. Bir şeylerden konuşacağız.

Benim kardeşi olduğumu zaman zaman unuttu-
yor. Burada, hastanede tanıdığı biri sanıyor ga-
liba. apkınlık ise, bir içgüdü. Beni unutmuş da
olsa bugün, hatırlasa da, onunla havai şeylerden
konuşup kıkırdayacak, hepinizi didik didik ede-
rek eğleneceğiz. Bu eğlence bana üzücü gelecek.
O keyiflensin de. Dayanabilirim.

Zaten hiç hatırlamıyorum Mahmut Ağabe-
yimle oturup dertleştiiğimizi. Benden o kadar bü-
yüktü ki, hep bir baba gibi yaklaştı. Aynı şey
Batu Ağabey için de söz konusu ama, o dert din-
ler, yol gösterir. Üstelik dünya görüşlerimiz uyu-
yor birbirine. Ne var ki, ünlü 1944 tutuklamaları
sırasında adı bir şeylere karışmasaydı, istifa edip
buralarda kalmasaydı, onun yaşamı ve yeri de
farklı olurdu. Belki ben de o çağlarda babasızlı-
ğı pek duymazdım.

Aman... Ciddi olmak istemiyorum şimdi.
Mahmut Ağabeyim, hastane yatağında, yahut
odasındaki kanapede bile, Valilik günlerindeki
masa başında oturuşuna benzer biçimde oturu-
yor. Buradaki doktorlar hemşireler hastabakıcı-
lar, odaya girince bir irkiliyorlar önce. Bilirsiniz
o oturuşu. Hani Kulüp Rakısı şişelerindeki eti-
kette resmi olan adam. Öndeki. Sağ omuz geriye
kaymış, iyice kaykılmış, yakışıklı, güleç... Kaldı-
rıldığını hiç görmediğim sofraların başında hep
Kırba gibi içiyor. Arada bir, yerinden kalkıp ge-
ziniyor ama, sözü hiç bitmiyor. Yanımdan her ge-
çişte bir makas alıyor yanağımdan. Ne çok kah-
kaha atardı, ne yüksek kahkahalardı üstelik. Fi-
liz Yenge bırakmış kendini o günlerde. Kendini
oğluna adanmış... Şişman, asık yüzlü, sallapati.
Erkenden yatmaya giderdi. Onun yakınmalarını
haksız, ağabeyimi çok yakışıklı ve çok hoş bulur-
dum. Her şey hakkıydı, öyle olması gerekirdi.
Hem yengemin yakınmalarına ben ne yapabilirdim?
Ağzımı açsam, «Höt... Bas bakayım, siktir
başımdan. İşerim ayağının kıyısına ha. Sen de
kimsin, küçük cin?» demez miydi? Şimdi yalnız-
ca, ince durgun bir tebessüm var dudaklarında.

Öyle zarif, öyle etkileyici ki. Ardının bomboş olduğunu bilmese insan. Bunun, anlamsız bir refleks olduğunu bilmese...

Ağabeyim o felakete uğramasaydı, yengem kendini bulamaz, hep öyle, kişiliksiz sıradan aldatılan bir kadın olarak kalırdı. Onun gücü şimdi çıktı ortaya. Silkindi birden. Becerikliymiş meğer, sorun çözebilirmiş, kendine güveni varmış. Anlayamamışız.

Size pat diye söyledim. Çok üzüleceksiniz, biliyorum. Hayat Anne şanslı sayılır. Oğlunun giderek... aklıma gelen ilk sözü yazmak istemiyorum. Evet giderek bebek zekâsı düzeyine indiğini görmek üzüntüsünü yaşamadı. Biraz daha rahatlamanız için bir nokta daha : Ağabeyim hiç acı çekmiyor. Bundan sonra da çekmeyecek. Hatırlarsınız daha önceleri de iyileştiği dönemler oldu. Sonra birden asıl yaranın az ötesinden kemik yine delindi ve akıntı başladı. O güzel adamın alnının sol yanındaki irkiltici çöküntüye alıştım gide gele. Kulüp Rakısı şişelerinde hâlâ eski resmi var, değil mi? Çok iyi. Bazen sessiz, çocuksu. Zekâ ralleri giderek geriliyor.

Anne, acı şeyleri konuşmak insanı yoruyor. Bugün doğumgünüm üstelik. Geçmiş otuz sekiz yılımı düşünüyorum : Ben de, doğunun o, insanı ince yanlarından tanımaya çabalayan kültürünün insanıyım. Bizler görünmez güzellikleri gördüğümüzü varsayan insanlarız. Küçük belirsiz inceliklerde ölümsüzlüğü bulduğumuz bile söylenebilir. O yüzden hep dikkatli olmaya çabalarız. Bunu Hayat Annede çok görmüşümdür. *Görgüsüz, köylü*, diye Mumhanedeki arkadaşlarım alay etmeye kalkıştırlardı onunla. Hepsinin ağzını burnunu kırdım, bilirsiniz. Doğru mu söylüyorlar diye düşünmeye kalmadan, bir davranışı olurdu, ya da bir sözü... Gidip bir daha ağızlarını kırmak isterdim.

Aklımın ermeye başladığı günden beri tuhaf bir aile olduğumuzu düşünürüm. Hızmalı Köprüsüne kaçan, incecik uçucu kil tozlarıyla kaplı

sokaklarda arkadaşlarından ayrı düşmemek için ayakkabılarını çıkaran, Aynı Zeliha'ya atlayıp balıkları yuvalarında sevmek isteyen —o yüzden bir sürü insan tarafından azarlanan, yüzüne tükürülen ve sonra annesinden bir kez daha temiz bir dayak yiyen— küçük kızı söylemiyorum. Daha büyük Leyla'dan söz ediyorum. Ailemiz, arkadaşlarımın ailelerinden çok farklıydı. İki ağabeyim ve ablam, farklı kültürdendiler. Güneydoğunun yüzlerce ırk, yüzlerce ordu tarafından çiğnenmiş toprağından gelen bir kültürden. Ben ve annem ailenin İstanbul koluyduk. Babam, Kafkasya'dan göç etmişti. Ablamın ve ağabeylerimin annesi olan kadını babam boşanmıştı, ama kadın yıllar sonra bize sığınmıştı. Ne kadar karışık değil mi? Ama sizin bu karışıklığı fark etmediğimize bahse girerim.

Mahmut Ağabeyimi birkaç güne kadar hastaneden çıkaracağız. Benim şu küçücük odamda uzun süre kalmaları olanaksız. Batu Ağabeyim, yürekten ister kalmalarını ama, Aana yenge izin vermez. Aana yengenin kafası nasıl alsın, tedavisi olanaksız bir hastanın evinde kalmasını? Gâvur işte. Bizler, doğru mu yanlış mı hiç düşünmeden «illâ kalın» diye tuttururuz. O, bunun yararı olup olmadığını düşünür. Daha doğru diyemiyorum onun düşünce biçimine. Kızıyorum. Gâvur işte. Yengem de, üç kızı da gâvur. Kızların bildikleri Türkçe sözcük sayısı, elliyi geçmiyor. Batu Ağabeyimin gönderdiği mektuplara, resimlere inanarak... Kızları bayağı sevimli bulmuştum. Değiller. Bizden çok uzaklar. Batu Ağabeyim artık bırakmış direnmeyi. Kendini işine vermiş.

O yürek ağrısından sonra, Batu Ağabeyimin sağladığı bursla memleketinden apar topar kaçan ben, işsiz güçsüz biriyim burada. Ama sürenin sonuna kadar kalacağım. Artık eskisi kadar kötü değilim. Şimdilik çok iyi değilim ama, iyileşeceğim. Kendime çok iyi bir iş buldum. Bugünlerde, aklım fikrim ona takılı.

Roman yazacağım anne, bizim romanımızı...

Ne oldu, kalktı kaşlarınız Nevnihal Hanım? Bakın, size anlatayım bu fikrin doğmasına neden olan olayı :

Daha önce sözünü etmiştim. Kaldığım pansiyonu işleten kadın pek genç. Nasıl idare edebiliyor diye şaşıyordum. Meğer, işin göstermelik yanıymış Christina. Asıl işi annesi yapıyor.

Anneyi, gelip geçerken mutfakta görüyordum. Akşam yemeklerinde servisi o yapıyordu. Asık yüzlü, kara çoraplar kara ayakkabılar giyen bir kadın. Neşesiz, duygusuz bir Solvejg olduğunu düşündüğüm biri. Ah, siz bilmiyorsunuz Solvejg'i. İstanbul'a döndüğümde dinleteceğim onun ünlü şarkısını. Norveçli, ünlü bir bestecinin bekleyen kızı o. Eser, bir halk masalı üstüne bestelenmiş. Dinlettiğimde, onun hüznünü kendinize yakın bulacaksınız.

Kadının adı Ingrid. Daha çok gençken kocasını yitirmiş. Almanlar Norveç'i işgal edince, direnme örgütüne girmiş kocası. Öğretmenmiş. Bergen bir Almanlara, bir Norveçlilere geçiyormuş. Sonunda, Almanlar egemen olmuşlar. O zaman kocası kuzeye kaçmış. Kadın, altı yaşındaki kızıyla Bergen'de kalmış. Bu evde. Bir iki haber gelmiş kocasından. Sonra hiç. Siz de öyle misiniz bilmiyorum anne, bazı şeyleri yaşama-dan anlamını çözemiyorum ben. *Kayıp*, sözcüğü bana saçma gelirdi. Oysa saçma değil. İçinde sürekli bir belirsizlik taşırmış bu sözcük. *Kayıp*, bir anlamda, *ölü*'den bile kötü. Hep canlı kalan, daha doğru bir deyimle, ölmeyen bir umut demek galiba, kayıp. Çünkü savaş filmlerinde, öykülerde, kayıpların bir gün geri geldiklerini gördük. Kayıp... Nerede, hangi koşullarda? Gelir mi gelmez mi?

Düşünün, Almanlar yenileli yirmi üç yıl olmuş. Kadının kocası ise yirmi beş yıldan beri ortalarda yok. Bayan Ingrid Johann, ölümü kabullensin mi kabullenmesin mi, kuşkuda. Bütün bir gün soluk almadan çalışıyor. Alışveriş, te-

mizlik, mutfak işleri. Kimseyle selamlaşmıyor bile. İlk günler bana özel bir düşmanlığı var sanıyordum. Barbarız ya... Bir gün sofrada söz nasıl olduysa, işgal altındaki ülkelere geldi. Ingrid suskun, asık suratlı. Ben, dağıtılan Meclisi Mebusan üyesi babamın Anadolu'ya kaçtığından söz ettim.

Gece kapım vuruldu. Bayan Ingrid yine gülmeden ama ondan umulmayacak bir sevecenlikle içeri girdi. Elinde bir dilim elma turtası ve bir bardak sıcak çikolata. Bilirsiniz, dokunur bana çikolata.

Sevinmek zorundaydım. Çikolatamı içerken sordu :

«Bayan Leyla... Anlatın. Babanız nasıl bırakıp gitmişti annenizi? Ne kadar süre sonra buluşmuşlar? Anlatın. Bir ülke yabancılarının, yani Tötonların, Keltlerin çıkarı için ezildiğinde... Bayan Leyla ben sizin bunları yaşamış bir millettten olduğunuzu bilmiyordum. Ben acımın sözünü edemiyorum, siz anlatın.»

Neyi anlatabilirdim Anne? Herkesin tarih kitaplarında okuduğunu kuşkusuz. Söylediklerim yalan yanlış, baştan savma şeylerdi. Biraz kulağımda kalanları, biraz kitaplarda okutulan şeyleri, biraz da o an uydurduklarımı anlattım. O gittikten sonra düşündüm. Bayan Ingrid'in kızı Christina da belki benim gibidir. İnsan durumlarını yalnızca olayın içindekiler biliyorlar. Sonra da unutmayı yeğliyorlar galiba. Hele babam... Yırtırmıştı anılarını değil mi? Sizleri anlayınca ya kadar neden anlatmadınız yaşadıklarınızı? Yoksa siz anlatmak istediniz de ben mi ilgisiz kaldım? Yine de, zorlamalıydınız. Anlattıklarımın yüzeyselliğinden, kadının o büyük ilgisinden çok utandım. Çıkardım sizin gençlik resminizi göstereyim. Hani büyükbabam yarım kalmış hac yolculuğundan sonra eve döndüğünde, Febüs'ten birini çağırmış ya eve. Başınızdaki örtüyü işaret etti. İncecik, kıyıları ince bir yaldızla süslenmiş. O örtülere Sandal denirdi, değil mi?

Sizin İstanbul'da yani. Bizim Urfa'da, Yamşak tabir edilirdi. Hafif yan durmuşsunuz. Bayan Ingrid «Ah» dedi. «Tanıyorum ben bu kadını. Tanıyorum, ama nereden.» Neden sonra evet, diye bağırdı. Luvr'da görmüştüm. Johann'la balayımızı Paris'te geçirmiştik. Bu kadın Leonardo da Vinci'nin *Mağaradaki Meryem* tablosundaki, sağdaki baş. Çok utandım o zaman anne. Siz o musunuz, o kim? Bir melek... mi? Resmi, detayın kartpostalını buldum gönderiyorum. Bakalım sizin de dikkatinizi çekecek mi aradaki benzerlik?

O gece uyuyamadım. Sizi düşündüm. Babamı, ağabeylerimi. Batu Ağabeyimin bir sözü, akıp gitmiş onca yılın ardından çınlayıverdi kulaklarımda. Babamın göçmen bir kuş olduğunu söylemişti. Ardından, Hayat Anneyi canlandırmaya çalıştım. Bana neler anlatmış, neler öğretmişti. Hüsra Ablamı sonra. Hiç düşündünüz mü Hüsra Ablam mutlu mudur, değil midir?

Babaları karıları anlamaz. Babaları kızları anlar. O yüzden kitabım iki bölüm olacak. Birinci kitapta siz kadınlar varsınız. Ardından da sonraki kuşağı anlatacağım. Tanrı'yı her işlerine koşan kuşakla, yaşamı gerçek boyutları içinde algılayan bizim kuşağı ayırıyorum.

Tedirgin olmayın. Bana darılmayın. İnsan, üstünde ciddi ciddi düşününce, pek çok şeyin değişik anlatılması gerektiğini anlıyor. Bazı şeylerin ise mutlaka anlatılması gerektiğini... İşte bunları yapmak istiyorum anne. Babamın yaşamını en çok etkileyen olaydan başlayarak anlatacağım, yani uyduracağım. Sizi, Hüsra Ablamı, Batu Ağabeyimi dinleyeceğim. Çünkü zor bir iş bu.

Adlarınızı değiştireceğim, meraklanmayın. Bunu sizden çok, nelerden, nerelerden geçmiş ve sonunda, bağlanan Vatani Hizmet Tertibinden maaşla yaşamını yoksulluk içinde tüketmiş babam için istiyorum. Son Osmanlı Meclisi Mebusanı ile Birinci ve İkinci Dönem Türkiye Büyük

Millet Meclisinin üyesi, Adil Emir Batubeg'in unutulmasına gönlüm razı olmuyor.

Romanımı, önümüzdeki yıl 1 Mayıs'ta, yetmiş beşinci doğumgünü armağanınız olarak size vereceğim. Yayımlanıp yayımlanmamasına karar vermek sizin hakkınız. Ben, gerçekler, duygular ve unutulmuş insanlar bir kez daha yaşasınlar istiyorum.

Galiba biraz korkuyorum.

Bana yardım edeceksiniz, değil mi? Edeceksiniz? Bilmez miyim, kaç yıllık annemsiniz.

Size duyduğum sevgiyi otuz sekiz yaşındayken hiç söylemiş miydim?

Leyla

Ankara

Ocak 1983 - Ocak 1985

——— oOo ———

AYLA KUTLU'NUN KİTAPLARI:

1. Cadı Ağacı
2. Tutsaklar
3. Hüsnüyusuf Güzellemesi
4. Bir Göçmen Kuştı O
(1986 Madaralı Roman Ödülü)
5. Kaçış
6. Islak Güneş



BİR GÖÇMEN KUŞTU O, son yıllarda yayımlanan en önemli romanlardan biri olduğunu kanıtladı. Okurun beğenisini kazandı, pek çok şey yazıldı, toplantılar düzenlendi kitap için. 1986 Nisanında da Madaralı Roman Ödülünü aldı.

Ayla Kutlu'nun kendi deyişiyle, "Küçük yaşta toprağından koparılan ve göçmen kuş olmaktan kurtulamayan bir adam, Adil Emir Bey. Bir Osmanlı aydını... Adil Emir Beyin yaşamöyküsü..." **BİR GÖÇMEN KUŞTU O**. İlk romanından bu yana her kitabı ilgiyle karşılar. Bir kitap olsun istemediğim için daha çok kadını verdim onun yaşamını..." diyor. Osmanlının son yetin ilk yıllarına değin uzanan bir zaman dilimi i Ayla Kutlu ve bu süre içinde geçen olayları bir t dıktan sonra, romancı ustalığıyla kaleme alıyor. ler Adil Emir Bey, Yahya Efendi, Araklılı, Nevniş Yeşil Hanımlar da tarihsel gerçeklikleri kuşkusuz veriyorlar. Bu romanın tipleri de Ayla Kutlu'nun ğu gibi, yine kolayca unutulmayacak kişiler. Ne yersiz abartmalar var kitapta. Çünkü öykülerind şılmışın dışına çıkmayı ustaca başaran, hem de latmayı görev bilen bir yazar Ayla Kutlu.